

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det stiftas en lag om könsfastställelse. Genom lagen upphävs lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet. Dessutom föreslås det ändringar i steriliseringslagen, lagen om moderskapsunderstöd, folkpensionslagen, lagen om medicinsk forskning, lagen om avbrytande av havandeskap, lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, lagen om hemkommun, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, föräldraskapslagen, strafflagen, fängelselagen och häktningsslagen. Propositionen har sin grund i regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering.

Syftet är att stärka en persons självbestämmanderätt genom att åtskilja fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar. En ansökan om fastställande av kön ska utgå från personens egen redogörelse för upplevelsen av sitt kön.

Det föreslås att den personliga integriteten och rätten till privatliv stärks genom att det gällande kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas som en förutsättning för fastställande av juridiskt kön.

Det kan fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som har antecknats för personen i befolkningsdatasystemet, om personen lämnar en redogörelse för sin varaktiga upplevelse att tillhöra det kön som ska fastställas. Dessutom krävs det att personen har uppnått myndighetsåldern och är finsk medborgare eller är bosatt i Finland.

Syftet med ansökningsförfarandet för fastställande av kön är att säkerställa att fastställandet av kön söks på basis av kunskap och efter övervägande.

Enligt förslaget ska benämningen på en persons föräldraskap få ändras i befolkningsdatasystemet till att motsvara benämningen i enlighet med det fastställda könet. Dessutom föreslås ändringar i annan lagstiftning som syftar till att trygga barnets rättsliga ställning trots att benämningen på föräldrarnas föräldraskap ändras. I lagarna görs också de ändringar av teknisk natur som följer av reformen.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2023. Bestämmelsen om ändring av benämningen på föräldraskap ska dock tillämpas först från och med den 1 januari 2024.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	6
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	7
2.1 Lagstiftning och praxis.....	7
2.1.1 Bestämmelser i grundlagen och nationell lagstiftning	7
2.1.1.1 Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män	9
2.1.1.2 Lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet.....	10
2.1.1.3 Lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	10
2.1.1.4 Behandling av ansökan om fastställande av könstillhörighet	13
2.1.1.5 Lagen om för- och efternamn.....	14
2.1.1.6 Äktenskapslagen	14
2.1.1.7 Lagen om registrerat partnerskap.....	15
2.1.1.8 Steriliseringslagen.....	15
2.1.1.9 Könsbunden lagstiftning	16
2.1.1.10 Lagstiftning om hälso- och sjukvård.....	16
2.1.1.11 Lagstiftning om medicinsk forskning	17
2.1.1.12 Föräldraskapslagen.....	18
2.1.1.13 Förmånslagstiftningen.....	19
2.1.1.14 Lagen om hemkommun.....	19
2.1.1.15 Medborgarskapslagen	20
2.1.1.16 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	21
2.1.1.17 Fängelselagen, häktningsslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.....	21
2.1.1.18 Strafflagen.....	22
2.1.2 Internationella och regionala människorättsförpliktelser och människorättsförbindelser samt människorättsmekanismer.....	22
2.1.3 Lagstiftning och praxis i fråga om transforskning och transvård.....	32
2.2 Personer som hör till könsminoriteter och deras ställning.....	36
2.3 Bedömning av nuläget.....	38
2.3.1 Allmänt.....	38
2.3.2 Translagen.....	38
2.3.3 Transförordningen.....	44
2.3.4 Lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	47
2.3.5 Lagen om assisterad befruktning	48
2.3.6 Steriliseringslagen.....	49
2.3.7 Lagen om medicinsk forskning.....	49
2.3.8 Lagen om avbrytande av havandeskap	50
2.3.9 Föräldraskap för dem som låtit fastställa sitt kön	51
2.3.10 Lagen om hemkommun.....	51

2.3.11 Medborgarskapslagen	52
2.3.12 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	52
2.3.13 Förmånslagstiftningen.....	52
2.3.14 Fängelselagen, häktningsslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen.....	52
2.3.15 Strafflagen.....	55
3 Målsättning	56
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	57
4.1 De viktigaste förslagen.....	57
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	58
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser	58
4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna	61
4.2.3 Konsekvenser för företagen	65
4.2.4 Samhälleliga konsekvenser	66
5 Alternativa handlingsvägar.....	74
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser.....	74
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet.....	79
6 Remissvar	82
7 Specialmotivering.....	89
7.1 Lagen om könsfastställelse	89
7.2 Lagen om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen.....	97
7.3 Lagen om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd	98
7.4 Lagen om ändring av 40 § i folkpensionslagen.....	98
7.5 Lagen om ändring av lagen om medicinsk forskning	98
7.6 Lagen om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.....	99
7.7 Lagen om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	100
7.8 Lagen om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun	101
7.9 Lagen om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	101
7.10 Lagen om upphävande av 68 § i föräldraskapslagen	101
7.11 Lagen om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen	102
7.12 Lagen om ändring av fängelselagen.....	103
7.13 Lagen om ändring av häktningsslagen	104
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	105
9 Ikraftträdande.....	105
10 Förhållande till andra propositioner.....	106
10.1 Samband med andra propositioner.....	106
11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	106
LAGFÖRSLAG	114
1. Lag om könsfastställelse	114
2. Lag om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen.....	117
3. Lag om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd	118
4. Lag om ändring av 40 § i folkpensionslagen	119
5. Lag om ändring av lagen om medicinsk forskning	120
6. Lag om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.....	122

7. Lag om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	123
8. Lag om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun	124
9. Lag om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	125
10. Lag om upphävande av 68 § i föräldraskapslagen	126
11. Lag om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen.....	127
12. Lag om ändring av fängelselagen	129
13. Lag om ändring av häktningsslagen	131
BILAGOR.....	133
PARALLELLTEXTER	133
2. Lag om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen.....	133
3. Lag om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd	134
4. Lag om ändring av 40 § i folkpensionslagen	135
5. Lag om ändring av lagen om medicinsk forskning	136
6. Lag om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.....	138
7. Lag om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	139
8. Lag om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun	141
9. Lag om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt	142
11. Lag om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen.....	143
12. Lag om ändring av fängelselagen	145
13. Lag om ändring av häktningsslagen	147

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering ställs det upp som mål att stärka enhetligheten i samhället. Detta mål uppfylls bland annat genom att det stiftas en lag om fastställande av könstillhörighet som respekterar självbestämmanderätten. Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga avlägsnas och medicinsk vård åtskiljs från korrigering av juridiskt kön. Könstillhörigheten ska kunna korrigeras på ansökan av en myndig person som visar upp en motiverad utredning av att han eller hon permanent upplever sig tillhöra det andra könet. Korrigering av könstillhörighet förbinds med en betänketid.

En lag om fastställande av könstillhörighet som respekterar självbestämmanderätten räknas också upp som en åtgärd i regeringens jämställdhetsprogram 2020–2023. Regeringens jämställdhetsprogram sammanför målen för statsminister Sanna Marins regering och åtgärderna för att främja jämställdheten mellan könen och förbättra ställningen bland annat för personer som hör till könsminoriteter.

Riksdagens arbets- och jämställdhetsutskott konstaterade i sitt betänkande (AjUB 16/2018 rd) med anledning av jämställdhetsombudsmannens berättelse 2018 att utskottet anser att en revidering av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002), nedan *translagen*, bör komma igång. Även riksdagens lagutskott konstaterade att en helhetsbedömning av de ändringsbehov som gäller translagen var befogad när utskottet behandlade regeringens proposition med förslag till vissa lagändringar till följd av en ändring av äktenskapslagen (LaUB 7/2015 rd – RP 65/2015 rd) så att den blev könsneutral.

Behoven att ändra translagen har tidigare bedömts i den arbetsgrupp för revidering av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet som social- och hälsovårdsministeriet tillsatte i september 2013. Arbetsgruppen hade till uppgift att utarbeta de förslag som behövdes för att i translagen genomföra ändringarna av kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga och kravet på att vara ogift, som då var en förutsättning för fastställande av könstillhörigheten. Arbetsgruppen hade dessutom till uppgift att bedöma eventuella andra behov av ändringar av translagen och att lägga fram sina förslag som grund för det fortsatta arbetet. Arbetsgruppens slutrapport ”Sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytykset” (Villkoren för fastställande av juridisk könstillhörighet, SHM:s rapporter och promemorior 2015:23) offentliggjordes i maj 2015. I arbetsgruppens utkast till regeringsproposition föreslogs det att villkoren att en person för att få sin könstillhörighet fastställd ska sakna fortplantningsförmåga och vara ogift stryks i translagen. Arbetsgruppen föreslog att man framöver också klarlägger möjligheten att ändra lagstiftningen så att en person kan meddela eller ansöka om fastställande av könstillhörighet utan krav på en medicinsk utredning. Arbetsgruppen ansåg det vara motiverat att se över kravet på att en person ska ha uppnått myndighetsåldern för att personens juridiska kön ska kunna fastställas och samtidigt bör man ta ställning till hur det ska föreskrivas om föräldraskap för personer som har låtit fastställa sitt kön. Begäran om utlåtande om utkastet till regeringsproposition sändes till intressentgrupperna i augusti 2014 och utkastet till proposition färdigställdes som tjänsteuppdrag efter remissbehandlingen. Regeringen överlämnade inte propositionen till riksdagen.

1.2 Beredning

Social- och hälsovårdsministeriets kanslichef Päivi Sillanaukee tillsatte genom sitt beslut av den 16 april 2019 en arbetsgrupp för beredning av revideringen av translagstiftningen för mandatperioden 1 maj 2019–31 januari 2020. Arbetsgruppen hade till uppgift att lägga fram alternativ för utveckling av den lagstiftning som gäller transpersoner och andra personer som hör till könsminoriteter. Arbetsgruppen lämnade sin rapport *Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi* (Alternativa regleringsmodeller för ordnande av könsminoriteters rättsliga ställning) den 31 januari 2020. Rapporten kan läsas i den offentliga webbtjänsten <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> med identifieringskoden [STM034:00/2019](#). I sin rapport delar arbetsgruppen grovt taget in regleringsalternativen i en snäv och en bred modell. Den förstnämnda ska åtminstone innehålla ett slopande av translagens krav på avsaknad av fortplantningsförmåga. Den senare modellen ska i sin mest vidsträckt form innehålla en åtskillnad mellan fastställande av juridisk könstillhörighet och medicinsk könsbekräftande behandling, antingen som ett anmälningssärende eller som ett ansökningsförfarande. Arbetsgruppen utarbetade vissa alternativa element för båda modellerna.

Arbetsgruppens uppdrag omfattade inte att lägga fram något förslag om valet av de regleringsalternativ som arbetsgruppen utredde eller att bedöma deras förhållande till skrivningarna i regeringsprogrammet. Arbetsgruppen ansåg det dock motiverat att lyfta fram vissa rättsliga iakttagelser som den gjorde under arbetets gång. Arbetsgruppen ansåg att det i synnerhet är motiverat att åtskilja fastställandet av juridiskt kön från medicinska utredningar, undersökningar och behandlingar inte bara med tanke på de grundläggande och mänskliga rättigheterna utan också av orsaker som anknyter till resurserna inom hälso- och sjukvården. Dessutom upptäckte arbetsgruppen att den betänketid som nämns i regeringsprogrammet kan upplevas kränka principen om självbestämmande. Enligt arbetsgruppen kan man dock se olika syften med bestämmelsen om betänketid, såsom skyddande av en person mot personens egna impulsiva och oöverbärgbara avgöranden samt säkerställande av att personen kan identifieras och att befolkningsdatasystemet fungerar, med beaktande av de utmaningar som flera på varandra följande ändringar i befolkningsdatasystemet kan medföra. Dessa kan enligt arbetsgruppen dämpas genom att det föreskrivs en informationsskyldighet för myndigheten, vilket beredningsarbetsgruppen ansåg vara motiverat oberoende av vilket regleringsalternativ som väljs. När det gäller ansökningsförfarandet för fastställande av juridisk könstillhörighet och den motiverade redogörelsen betonade arbetsgruppen också den utmaning som hänför sig till kompetensen och prövningsrätten vid bedömningen av redogörelsen för den myndighet som behandlar ansökan. Dessutom fick minderårigas ställning särskild uppmärksamhet i arbetsgruppens arbete.

Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 27 maj 2021 en arbetsgrupp för revidering av translagstiftningen. Arbetsgruppen bestod av en grupp för uppföljning och utvärdering samt en tjänstemannagrupp. Gruppen för uppföljning och utvärdering hade till uppgift att följa upp och stödja tjänstemannagruppens arbete, delta i bedömningen av alternativ och förslag samt producera sakkunniginformation som stöd för beredningen. I gruppen för uppföljning och utvärdering ingick företrädare för följande aktörer: social- och hälsovårdsministeriet, Amnesty International Finlands sektionen rf, Intersukupuolisten ihmisoikeudet - ISIO ry, barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för barnskydd rf, Regnbågsfamiljer rf, Seta ry, Finlands UNICEF rf, jämställdhetsombudsmannens byrå, Trans ry, Trasek ry, Transfeminina rf, Translasten ja -nuorten perheet ry, Västöliitto ry, Helsingfors universitetscentralsjukhus, Uleåborgs universitetssjukhus, Tammerfors universitetssjukhus och tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården.

Tjänstemannagruppen hade till uppgift att lägga fram de lagstiftningsförslag som behövs för att ställningen och rättigheterna för personer som hör till könsminoriteter ska ordnas i enlighet med regeringsprogrammet och att lägga fram de övriga förslag som behövs för att stärka i synnerhet

intersexbarns självbestämmanderätt i enlighet med barnets bästa och personliga integritet samt ålder och utvecklingsnivå. Vidare skulle tjänstemannagruppen lägga fram ett förslag till bestämmelser om föräldraskap för personer som har fastställt sin juridiska könstillhörighet och om tillämpningen av lagstiftningen om social trygghet. Arbetsgruppens skulle bereda sina lagstiftningsförslag i form av en regeringsproposition. I tjänstemannagruppen ingick företrädare för social- och hälsovårdsministeriet, justitieministeriet, finansministeriet och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Utkastet till proposition var på remiss mellan den 18 februari och den 3 april 2022.

Begäran om utlåtande sändes på bred front till olika myndigheter, laglighetsövervakare, organisationer och företrädare för hälso- och sjukvården. Remissinstanserna tillfrågades om deras synpunkter på villkoren för fastställande av kön, ansökan och behandlingen av den, rättsverkningarna av fastställande av kön, rättsverkningarna av fastställande av kön för föräldraskap, ändringen av benämningen på föräldraskap, erkännandet av utländska beslut, ikraftträdandet av lagen och den stegvisa tillämpningen av lagen samt propositionens huvudsakliga konsekvenser. Av remissinstanserna begärdes också kommentarer till behoven av ändringar i informationssystemen och till andra frågor som är väsentliga med tanke på 5 § 3 mom. i lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen (906/2019) och andra synpunkter på propositionsutkastet. Det kom in 104 utlåtanden inom utsatt tid. De inkomna utlåtandena, med undantag av utlåtanden från privatpersoner, samt övriga beredningshandlingar för regeringspropositionen kan läsas i den offentliga tjänsten på adressen <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> med identifieringskoden [STM009:00/2021](https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning).

Under remissbehandlingen hördes också barn och unga till stöd för konsekvensbedömningen av utkastet till regeringsproposition. Genom den ena enkäten tillfrågades barn och unga om hur kravet på uppnådd myndighetsålder enligt den gällande translagen och regeringsprogrammet inverkar på deras liv. Hörandet ordnades som en webbenkät för 13–18-åringar och yngre i en workshop som planerades och styrdes tillsammans med frivilliga vid Kompetenscentrum för könsmångfald. Det andra hörandet, som också genomfördes som en webbenkät, gällde den föreslagna möjligheten att ändra benämningarna på föräldraskap. Webbenkäten distribuerades via Regnbågsfamiljer rf och andra regnbågsorganisationer till deras medlemmar. Resultaten av de båda hörandena beskrivs i avsnitt 4.2 De huvudsakliga konsekvenserna.

Under den fortsatta beredningen av utkastet till regeringsproposition hördes bland annat laglighetsövervakare, Åklagarmyndigheten, Brottpåföljdsmyndigheten och transorganisationer om de ändringar som föreslås i fängelselagen, häktninglagen och strafflagen. Dessutom hördes parter som tar emot familjerättsliga uppgifter ur befolkningsdatasystemet om de ändringar som föreslås i befolkningsdatasystemet och i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009), nedan *lagen om befolkningsdatasystemet*, såsom sjukvårdsdistrikt, välfärdsområden, Folkpensionsanstalten och Utbildningsstyrelsen samt transorganisationer. Under den fortsatta beredningen deltog också personer med funktionsnedsättning via Handikappforum rf.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Lagstiftning och praxis

2.1.1 Bestämmelser i grundlagen och nationell lagstiftning

Bestämmelser om konstitutionens värdegrund finns i 1 § 2 mom. i grundlagen. Enligt momentet ska konstitutionen trygga människovärdets okränkbarhet och den enskilda människans frihet

och rättigheter samt främja rättvisa i samhället. Kravet på människovärdets okränkbarhet uttrycker den allmänmännsliga grunden för de fundamentala rättigheterna. Begreppet människovärde hänvisar dessutom till den principiella jämställdheten mellan alla individer. Omnämmandet att individens rättigheter och frihet tryggas understryker för sin del de grundläggande fri- och rättigheternas centrala ställning i Finlands statsförfattning. Till uttrycket hör också individens självbestämmanderätt, det vill säga friheten att bestämma över sig själv och sitt handlande, vilket utgör grunden för utövningen av många andra fri- och rättigheter. (RP 309/1993 rd, s. 45.)

Enligt 6 § i grundlagen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. I bestämmelsen uttrycks utöver det traditionella kravet på likhet inför lagen också tanken om faktisk jämlikhet. Genom bestämmelsen förbjuds inte all åtskillnad mellan människor, även om åtskillnaden bygger på en av de grunder som uttryckligen nämns i bestämmelsen. Det väsentliga är om det är möjligt att motivera åtskillnaden på ett sätt som är godtagbart med hänsyn till systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna. Bestämmelsen utgör inte heller något hinder för sådan positiv särbehandling som är nödvändig för att trygga faktisk jämlikhet, det vill säga åtgärder som förbättrar ställningen och förhållandena för en viss grupp, till exempel kvinnor, barn, minoriteter, arbetslösa. (RP 309/1993 rd, s. 48.)

Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Genom bestämmelsen har man velat betona att barn ska bemötas som jämlika både i förhållande till den vuxna befolkningen, som personer som i princip har samma grundläggande fri- och rättigheter, och som inbördes är jämlika. Bestämmelsen understryker dessutom att varje barn ska bemötas som en individ, inte enbart som ett passivt objekt för åtgärder. (RP 309/1993 rd, s. 49.)

Enligt bestämmelsens 4 mom. främjas jämställdhet mellan könen i samhällelig verksamhet och i arbetslivet enligt vad som närmare bestäms genom lag, särskilt vad gäller lönesättning och andra anställningsvillkor.

I 7 § i grundlagen föreskrivs om rätten till liv samt till personlig frihet och integritet. Den personliga frihet som tryggas i 1 mom. har karaktären av en allmän grundläggande fri- och rättighet som tryggar såväl den fysiska friheten som en persons fria vilja och självbestämmanderätt (till exempel RP 309/1993 rd, s. 50). Rätten till personlig integritet skyddar till exempel mot kroppsvisitation och med tvång utförda medicinska eller motsvarande åtgärder (RP 309/1993 rd, s. 50). Den personliga integritetens ställning som en grundläggande fri- och rättighet gör enligt motiveringen till bestämmelsen att tröskeln för ingrepp i den är hög. Begränsningarna ska grunda sig på lag och uppfylla de krav på godtagbarhet och nödvändighet som preciseras i tolkningspraxis. Grundlagsutskottets nyare tolkningspraxis samt samverkan av det skydd som bestämmelserna om de grundläggande fri- och rättigheterna och människorättskonventionerna erbjuder har betydelse till denna del. (RP 309/1993 rd, s. 51.)

Bestämmelserna har också en nära koppling till skyddet för privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen. Utgångspunkten för skyddet för privatlivet är att individen har rätt att leva sitt eget liv utan godtycklig eller ogrundad inblandning av myndigheter eller andra utomstående. Till privatlivet hör bland annat individens rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och miljön samt att bestämma om sig själv och sin kropp. (RP 309/1993 rd, s. 56.) Även familjelivet omfattas av skyddet (RP 309/1993 rd, s. 57). Grundlagens 10 § 1 mom. innehåller också en särskild bestämmelse om datasekretess, enligt vilken bestämmelser om skydd

för personuppgifter utfärdas genom lag. Bestämmelsen hänvisar till behovet att genom lagstiftning trygga individens rättsskydd och skydd för privatlivet i behandlingen, registreringen och användningen av personuppgifter (RP 309/1993 rd, s. 57).

Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. I bestämmelsen definieras inte hur social- och hälsovårdstjänsterna ska ordnas, utan det allmänna förpliktas att genom lagstiftning se till att tillräckliga tjänster tryggas. På tillgången till och sättet att ordna tjänster inverkar indirekt även andra bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter, såsom jämlikhet och förbudet mot diskriminering, rätt till liv samt personlig integritet och säkerhet samt skyddet för privatlivet. (RP 309/1993 rd, s. 75.) När man tillämpar dessa i social- och hälsovårdsförvaltningen liksom också principerna i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter gäller även lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992).

I momentet ingår också en bestämmelse om det allmännas förpliktelse att stödja personer som har omsorg om barn så att de har möjlighet att trygga barnets välfärd och individuella utveckling. Detta betonar familjen som barnets naturliga livs- och uppväxtmiljö. Det huvudsakliga ansvaret för barnets utveckling och uppfostran hör till familjen, särskilt till barnets föräldrar eller andra som enligt lag ansvarar för omvårdnaden av barnet. (RP 309/1993 rd, s. 76.. Barnets välfärd ska förstås i vid bemärkelse som både materiell och psykisk välfärd. Bestämmelsen ska därmed granskas tillsammans med de andra grundläggande ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Å andra sidan innefattar bestämmelsen också mera allmänt tanken på trygga uppväxtförhållanden. Rätten till individuell uppväxt understryker vikten av att man beaktar barnets behov. Främjandet av välfärd täcker också skydd mot våld, underkastelse och utnyttjande, vilket konventionen om barnets rättigheter särskilt tar fasta på. (RP 309/1993 rd, s. 76.)

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Bestämmelsen utsträcker den offentliga maktens förpliktelse inte bara till de grundläggande fri- och rättigheterna utan också till de mänskliga rättigheter som tryggas i de för Finland bindande internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Ofta förutsätter det faktiska förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna aktiva åtgärder från det allmännas sida, till exempel för att skydda individens grundläggande fri- och rättigheter mot kränkningar från utomstående sida eller för att skapa faktiska förutsättningar för utövning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Också utarbetandet av lagstiftning som tryggar och preciserar utövandet av de grundläggande fri- och rättigheterna hör till metoderna för att trygga dem (RP 309/1993 rd, s. 80).

2.1.1.1 Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män

Syftet med lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986), nedan *jämställdhetslagen*, är att förebygga diskriminering på grund av kön och främja jämställdheten mellan kvinnor och män samt att i detta syfte förbättra kvinnans ställning särskilt i arbetslivet. Lagen syftar också till att förebygga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Som diskriminering betraktas också trakasserier på grund av kön samt sexuella trakasserier. Med trakasserier på grund av kön avses någon form av icke önskvärt beteende som har samband med en persons könstillhörighet, könsidentitet eller könsuttryck och som inte är av sexuell natur, men vars syfte är eller som leder till en kränkning av en persons psykiska eller fysiska integritet och skapar en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning. Med sexuella trakasserier avses någon form av icke önskvärt verbalt, ickeverbalt eller fysiskt beteende av sexuell natur vars syfte är eller som leder till en kränkning av en persons psykiska eller fysiska

integritet, särskilt när detta sker genom att skapa en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning.

I jämställdhetslagen avses med könsidentitet en persons upplevelse av sin könstillhörighet. Med könsuttryck avses att könstillhörigheten förs fram genom klädsel, beteende eller på något annat motsvarande sätt. Vad som i jämställdhetslagen föreskrivs om diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck ska också tillämpas på diskriminering på grund av att en person till sina fysiska könsbestämmande egenskaper inte entydigt är kvinna eller man. Här hänvisas till intersexualism (RP 19/2014 rd s. 116). Enligt förarbetena till lagen är könsidentiteten alltid individuell och sammanfaller inte nödvändigtvis med det kön som tilldelades vid födseln. En person som vid födseln fastställts som en person med manligt kön kan uppleva sig som en kvinna, och en person som fastställts vara av kvinnligt kön kan uppleva sig som en man. En person kan också uppleva sig vara till exempel könlös eller som delvis kvinna och delvis en man. Könsidentiteten är en djupgående upplevelse av varaktig natur. (RP 19/2014 rd, s. 115.)

2.1.1.2 Lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet

Bestämmelser om de förutsättningar under vilka en transpersons juridiska könstillhörighet kan ändras så att det motsvarar personens egen upplevelse av könstillhörigheten finns i translagen. Enligt lagens 1 § fastställs det att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för honom eller henne i befolkningsdatasystemet enligt lagen om befolkningsdatasystemet, om personen i fråga 1) visar upp en medicinsk utredning om att han eller hon varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta samt att han eller hon har undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga, 2) är myndig, och 3) är finsk medborgare eller bosatt i Finland. Om personen i fråga lever i ett registrerat partnerskap är ett ytterligare villkor för att fastställa könstillhörigheten att den andra parten i partnerskapet har meddelat Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata om sitt samtycke till att det registrerade partnerskapet omvandlas till äktenskap. När könstillhörigheten för en person som lever i ett registrerat partnerskap fastställs, omvandlas i enlighet med 2 § i den lagen det registrerade partnerskapet utan särskilda åtgärder till äktenskap.

Enligt 3 § i translagen fastställs könstillhörigheten på grundval av sökandens egenhändigt undertecknade ansökan av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, eller på Åland av Statens ämbetsverk på Åland, som i befolkningsdatasystemet inför fastställelsen samt anteckningen om att det registrerade partnerskapet omvandlats till äktenskap.

Translagen innehåller dessutom bestämmelser om ändringssökande, rättsverkningarna av fastställande av juridisk könstillhörighet och erkännande av utländska beslut.

2.1.1.3 Lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Bestämmelser om personbeteckningen och ändring av den finns i lagen om befolkningsdatasystemet.

Enligt 11 § i den lagen är personbeteckningen individuell och består av födelsetid, individuellt nummer och kontrollbeteckning. Det individuella numret särskiljer personer som är födda samma dag och innehåller information om en persons könstillhörighet. Enligt 12 § 2 mom. i den lagen får en personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet ändras bland annat om det i enlighet med translagen har fastställts att personen ska tillhöra det motsatta könet. Enligt 12 § 3 mom. i den lagen fattas beslut om ändring av personbeteckningen i fall med fastställande av könstillhörighet av den myndighet som avses i 3 § i translagen.

Enligt 13 § i lagen om befolkningsdatasystemet registreras om personer som är föremål för registrering i befolkningsdatasystemet, utöver uppgifter om namn, personbeteckning och hemkommun samt bostadsort bland annat uppgifter om fastställande av en transsexuell persons könstillhörighet, föräldrarnas och barnens namn och personbeteckningarna.

Syftet med det projekt för att revidera personbeteckningar och identitetshantering garanterad av staten som finansministeriet inledde den 1 december 2020 är att säkerställa smidig ärendehantering för alla genom att utveckla identitetshandlingen i befolkningsdatasystemet, säkerställa förutsättningarna för utveckling av en digital verksamhetsomgivning i Finland, säkerställa att det finns tillräckligt med personbeteckningar, möjliggöra en könsneutral personbeteckning och förebygga användningen av personbeteckningar för autentisering och förhindra identitetsstöld. Som ett led i projektet har det beretts ändringar i lagen om befolkningsdatasystemet. Ytterligare information om projektet finns i den offentliga tjänsten på adressen [https://vm.fi/sv/projekt-och-lagberedning-med-identifieringskoden VM183:00/2020](https://vm.fi/sv/projekt-och-lagberedning-med-identifieringskoden-VM183:00/2020).

Utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och till vissa andra lagar som har samband med den var på remiss mellan den 10 januari och den 4 mars 2022. I propositionen föreslås det att strukturen på det individuella nummer som ingår i personbeteckningen ska ändras så, att det av numret inte längre framgår vilket kön personen har. Det individuella numret ska bestå av ett tresiffrigt tal som inte är beroende av könet. De nya könsneutrala personbeteckningarna ska enligt förslaget ges från och med ingången av 2027. De personbeteckningar som ges före det ändras inte. Efter att ändringen har trätt i kraft ska uppgiften om kön dock inte heller när det gäller de gamla personbeteckningarna kunna härledas direkt på basis av personbeteckningen, utan uppgiften om kön ska hanteras som en separat uppgift. Uppgiften om kön ska fortfarande registreras i befolkningsdatasystemet och lämnas ut i enlighet med de allmänna villkoren i 4 kapitlet i lagen om befolkningsdatasystemet till de instanser som utnyttjar uppgifterna i systemet. Förslagen i propositionen inverkar inte på antalet juridiska kön, utan som uppgift om kön registreras fortfarande alltid antingen kvinna eller man i befolkningsdatasystemet.

Det att uppgiften om kön i enlighet med regeringspropositionen stryks ur personbeteckningen på det föreslagna sättet, utan att gamla personbeteckningar ändras, innebär att man av de personbeteckningar som getts före 2027 de facto fortfarande kan sluta sig till om personbeteckningen har tilldelats en man eller en kvinna. I fråga om personer som fastställer sitt kön skulle detta leda till en problematisk situation där uppgifter om att personen är trans kan härledas ur personbeteckningen. I propositionen föreslås det därför att en person som, på samma sätt som för närvarande, fastställer sitt kön ska ha rätt att på basis av könsfastställelsen få en ny personbeteckning, vars individuella nummer i enlighet med nuvarande praxis ges som udda åt män och som jämnt åt kvinnor. Det är helt frivilligt att ändra personbeteckningen och det ställs ingen särskild tidsfrist för det. Avsikten är att regeringspropositionen ska lämnas till riksdagen vecka 37 år 2022.

Enligt 13 § 1 mom. 8 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet ska i befolkningsdatasystemet dessutom registreras uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning i fråga om den som är föremål för registreringen. Enligt 2 mom. i samma paragraf utfärdas närmare bestämmelser om registreringen av de uppgifter som avses i 1 mom. och om registrering av tillägg, ändringar och rättelser som gäller dem samt om det detaljerade innehållet i uppgifterna genom förordning av statsrådet. Enligt förarbetena till lagen avses med familjerättslig ställning uppgift om huruvida barnet är fött inom eller utanför äktenskap samt om huruvida faderskapet grundar sig på presumtion om eller konstaterande av faderskap enligt lagen om faderskap (700/1975, RP 89/2008 rd, s. 79).

Bestämmelserna i 7 § i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet (128/2010) gäller uppgifter om familjerättslig ställning. Enligt den paragrafen registreras som uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning i befolkningsdatasystemet uppgifter om huruvida 1) barnet är fött under äktenskapet, 2) barnet är fött utom äktenskapet, 3) faderskapet för barnet är fastställt, 4) moderskapet för barnet är fastställt, 5) barnet är ett trolovningsbarn, 6) barnet har getts som adoptivbarn, 7) barnet har tagits som adoptivbarn, 8) adoptionen har hävts.

I 28 § i lagen om befolkningsdatasystemet föreskrivs om allmänna förutsättningar för utlämnande av uppgifter. Enligt 1 mom. får uppgifter i befolkningsdatasystemet lämnas ut endast om de villkor för utlämnande av uppgifter som anges i lagen om befolkningsdatasystemet uppfylls. De uppgifter som lämnas ut ur befolkningsdatasystemet ska behövas för det ändamål för vilket de lämnas ut. När uppgifter som hör till kategorierna av särskilda personuppgifter lämnas ut ska det säkerställas att mottagaren har rätt att behandla uppgifterna med stöd av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), nedan *dataskyddsförordningen* eller *dataskyddslagen* (1050/2018). Enligt förarbetena till lagen avses i detta sammanhang de villkor som alltid ska vara uppfyllda för att uppgifter i systemet över huvud taget ska kunna lämnas ut. De allmänna förutsättningarna syftar primärt till att styra tolkningen på ett sätt som säkerställer skyddet för privatlivet. Enligt paragrafen får uppgifter i befolkningsdatasystemet lämnas ut endast om förutsättningar för utlämnande av uppgifter enligt den föreslagna lagen är uppfyllda och inte något annat följer av en persons rätt att förbjuda att uppgifter om honom eller henne lämnas ut. (RP 89/2008 rd, s. 97.) Enligt en regeringsproposition genom vilken paragrafen ändrades är syftet med paragrafen inte att avvika från bestämmelserna i dataskyddsförordningen eller dataskyddslagen, utan dessa tillämpas till fullo på utlämnande av uppgifter ur befolkningsdatasystemet, om inte något annat föreskrivs i lag. Syftet med den första meningen i paragrafen är att säkerställa att lagens förutsättningar till exempel i fråga om utlämnande av uppgifter som omfattas av särskilda begränsningar (38–42 §), om förfaranden och metoder för utlämnande av uppgifter (46 §) samt om skyddet av uppgifter (44 §), inte kringgås genom de rättigheter att erhålla uppgifter om vilka det föreskrivs i någon annan speciallagstiftning. Enligt 1 mom. ska registerförvaltningsmyndigheten när uppgifter som hör till kategorierna av särskilda personuppgifter lämnas ut säkerställa att mottagaren har rätt att behandla uppgifterna med stöd av dataskyddsförordningen eller dataskyddslagen. Mottagarens rätt kan basera sig direkt på dataskyddsförordningen eller på de särskilda behandlingsgrunderna i 6 § i dataskyddslagen. Mottagaren av uppgifterna svarar i egenskap av personuppgiftsansvarig för att behandlingen av uppgifterna följer dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. (RP 19/2018 rd, s. 35.) Som särskilda kategorier av personuppgifter nämns i dataskyddsförordningen bland andra uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning. I den nämnda regeringspropositionen konstateras det att till exempel uppgifter om fastställande av könstillhörighet och medlemskap i religiösa gemenskaper kan anses vara sådana särskilda kategorier av personuppgifter som avses i dataskyddsförordningen (RP 19/2018 rd, s. 10).

Enligt 2 mom. i samma paragraf får uppgifter inte lämnas ut om detta eller mottagarens verksamhet av grundad anledning kan misstänkas kränka skyddet för en persons privatliv eller skyddet för hans eller hennes personuppgifter, kränka hans eller hennes intressen eller rättigheter eller äventyra statens säkerhet. Enligt förarbetena till lagen får uppgifter inte heller utlämnas om samma risk gäller mottagarens verksamhet. På detta sätt säkerställer man att registerförvaltningsmyndigheten kan neka utlämnande av uppgifter när själva utlämnandet av uppgifterna ur befolkningsdatasystemet inte i sig kränker skyddet av personuppgifterna men mottagaren har gjort sig skyldig exempelvis till dataintrång. (RP 19/2018 rd, s. 35.)

I lagen om befolkningsdatasystemet finns också en bestämmelse om utlämnande av uppgifter för skötsel av myndighetsuppgifter (29 §). Enligt den paragrafen ska ur befolkningsdatasystemet följande uppgifter lämnas ut för domstols- och förvaltningsförfarande, för myndigheternas planerings- och utredningsuppdrag och för andra motsvarande myndighetsuppgifter: 1) uppgifter som föreskrivs i lag eller i en förordning som utfärdats med stöd av lag, 2) uppgifter som behövs för utförande av en arbetsuppgift, en åtgärd eller ett uppdrag som föreskrivs i eller med stöd av lag, och 3) behövliga uppgifter, om behandlingen grundar sig på artikel 6.1 led c eller led e i dataskyddsförordningen. Enligt förarbetena till lagen avses med myndighetsuppgifter i bestämmelsen sådan utövning av offentlig makt som innebär att utövaren ensidigt förpliktar någon till något eller tillåter något. Uppgifter får utlämnas med stöd av bestämmelsen bland annat om behandlingen behövs och är proportionell för att i myndighetens verksamhet att utföra en uppgift av allmänt intresse. (RP 89/2008 rd, s. 98.)

Dessutom innehåller lagen bestämmelser om utlämnande av uppgifter för historisk och vetenskaplig forskning samt för upprättande av statistik (30 §), utlämnande av uppgifter för finansierings- och försäkringsverksamhet samt annan motsvarande verksamhet (31 §), utlämnande av uppgifter till elföretag (31 a §), utlämnande av uppgifter för skötsel av kundrelationer och för marknadsföring (32 §) och annat utlämnande av uppgifter (34 §).

I lagen om befolkningsdatasystemet finns en separat bestämmelse om begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet. Enligt 40 § i den lagen får uppgifter om fastställande av könstillhörighet och uppgifter om en tidigare personbeteckning och ett eventuellt tidigare förnamn som han eller hon hade omedelbart före fastställandet av könstillhörigheten får lämnas ut endast 1) till en myndighet vars rätt att behandla uppgifterna grundar sig på att den ska utföra en arbetsuppgift, en åtgärd eller ett uppdrag som föreskrivs i eller med stöd av lag och som gäller den berörda personens rättigheter eller skyldigheter, och 2) till andra personer, företag eller organisationer som begär uppgifterna för ett specifikt syfte och som nödvändigt behöver uppgifterna för att identifiera personen i fråga eller för att klarlägga hans eller hennes person- och familjerättsliga ställning eller handlingsbehörighet.

2.1.1.4 Behandling av ansökan om fastställande av könstillhörighet

Ett ärende som gäller fastställande av könstillhörighet inleds på grundval av sökandens egenhändigt undertecknade ansökan. Till ansökan ska fogas en medicinsk utredning om att de medicinska förutsättningarna för fastställande av könstillhörighet uppfylls. Om personen i fråga lever i ett registrerat partnerskap ska till ansökan dessutom fogas ett skriftligt samtycke av den andra parten i partnerskapet till att det registrerade partnerskapet omvandlas till äktenskap. Samma handlingar krävs om fastställande av könstillhörigheten söks av en utländsk medborgare som är bosatt i Finland. Om uppgiften om en utländsk medborgares civilstånd inte har antecknats i befolkningsdatasystemet, ska personen dessutom visa upp ett intyg över sitt civilstånd innan ärendet avgörs. Detta hänför sig till kravet att en partner i ett registrerat partnerskap ska ge sitt samtycke till att partnerskapet omvandlas till äktenskap.

När det har säkerställts att alla förutsättningar för fastställande som anges i lagen uppfylls, fastställs det att personen tillhör det motsatta könet. Samtidigt ändras personens personbeteckning och elektroniska kommunikationskod. Om sökanden samtidigt också har ansökt om ändring av sitt namn, försöker man avgöra båda ärendena samtidigt. Syftet med detta förfarande är att undvika att sökanden blir tvungen att flera gånger förnya de handlingar som styrker sökandens identitet.

Beslutet om fastställande av konstllhörighet och informationen om den nya personbeteckningen sänds till sökanden omedelbart efter att ärendet har avgjorts. Om en person vars konstllhörighet har fastställts är gift, sänds ett skriftligt meddelande om fastställandet till personens make i enlighet med 2 a § i den gällande translagen.

Om en person som redan har fastställt sin konstllhörighet på nytt ansöker om att konstllhörigheten ska fastställas i enlighet med den tidigare registeranteckningen, är förfarandet i praktiken detsamma. Det är dock inte möjligt att återgå till den tidigare personbeteckning som använts, utan personen får en ny personbeteckning i samband med att konstllhörigheten fastställs vara det motsatta könet.

År 2021 var den genomsnittliga behandlingstiden för en ansökan om fastställande av konstllhörighet tio dagar vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. För närmare 70 procent av ansökningarna var behandlingstiden dock en vecka eller kortare. Behandlingstiden var längre om ansökan eller uppgifterna om sökanden måste kompletteras.

2.1.1.5 Lagen om för- och efternamn

Enligt 2 § 1 mom. i lagen om för- och efternamn (946/2017) kan som förnamn endast godkännas namn som är etablerade bland personer av samma kön. Enligt 3 § i den lagen kan ett förnamn som inte uppfyller kraven i 2 § 1 mom. dock godkännas på de grunder som räknas upp i bestämmelsen eller om det prövas föreligga något annat särskilt skäl. Enligt motiveringen till bestämmelsen kan till exempel orsaker i anknytning till sökandens könsidentitet anses vara ett annat särskilt skäl. Grunden för avvikelse förutsätter inte på samma sätt som i 1 § i translagen en utomstående utredning, utan avgörande är att sökanden på ett tillförlitligt sätt visar på sin erfarenhet om sin konstllhörighet. (RP 104/2017 rd, s. 45.)

2.1.1.6 Äktenskapslagen

Äktenskapslagen (234/1929) ändrades 2014 så att också personer av samma kön kan ingå äktenskap med varandra. Lagändringen baserade sig på ett medborgarinitiativ (MI 3/2013 rd). Ändringen gällde de bestämmelser i äktenskapslagen där begreppen ”kvinna” och ”man” användes. När riksdagen godkände ändringen förutsatte den att regeringen lämnar en separat proposition om de ändringar i andra lagar som den könsneutrala äktenskapslagen förutsätter.

Bestämmelserna i den då gällande translagen grundade sig på tanken att äktenskapet är en institution mellan en man och en kvinna. Enligt 1 § i translagen var äktenskap eller registrerat partnerskap i princip ett hinder för att fastställa konstllhörigheten (det så kallade kravet på att vara ogift). Enligt 2 § i translagen kunde konstllhörigheten dock fastställas med makens samtycke, men då ändrades parrelationens form antingen från ett äktenskap till ett registrerat partnerskap eller från ett registrerat partnerskap till ett äktenskap. När lagen stiftades ansågs kravet på att vara ogift helt korrekt med tanke på konsekvensen i den gällande personrättsliga regleringen, men samtidigt ansågs det nödvändigt att möjliggöra ett fortsatt rättsförhållande efter att konstllhörigheten fastställts (LaUU 3/2002 rd och ShUB 7/2002 rd).

I den regeringsproposition (RP 65/2015 rd) som riksdagen förutsatte föreslogs det att det till äktenskapslagen fogas en ny 1 a §, enligt vilken parterna i ett partnerskap som har registrerats i Finland kan omvandla sitt partnerskap till äktenskap genom att lämna in en gemensam anmälan om detta. Det registrerade partnerskapet är giltigt som äktenskap från den dag då myndigheten har tagit emot anmälan. Efter meddelandet fortsätter partnerskapet utan avbrott som en juridisk institution utan att det tidigare rättsförhållandet upphör. Den nya bestämmelsen trädde i kraft

samtidigt som de ändrade bestämmelserna som möjliggör äktenskap mellan personer av samma kön, det vill säga den 1 mars 2017.

2.1.1.7 Lagen om registrerat partnerskap

I lagen om registrerat partnerskap (950/2001) upphävdes i samband med den könsneutrala äktenskapslagen de bestämmelser som gällde ingående av registrerat partnerskap (lag om ändring av lagen om registrerat partnerskap 250/2016). Till övriga delar förblev lagen i kraft. Personer av samma kön kan således inte längre registrera sitt partnerskap, utan den enda formen för att legalisera partnerskapet är äktenskap. Ändringen har inga verkningar på partnerskap som har registrerats före lagens ikraftträdande och inte heller på giltigheten för partnerskap som har registrerats utomlands.

I translagen upphävdes samtidigt villkoret att en person som ansöker om fastställande av könstillhörighet inte får vara gift eller leva i registrerat partnerskap. Dessutom upphävdes i lagen bestämmelsen om omvandling av äktenskapet till registrerat partnerskap vid fastställande av könstillhörighet (lag om ändring av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet 252/2016). Om den som ansöker om fastställande av könstillhörigheten är gift, fortsätter äktenskapet som äktenskap. Eftersom fastställande av en makes könstillhörighet inte ändrar äktenskapets rättsliga form, upphävdes kravet på den andra makens samtycke. Enligt 2 a § som fogades till translagen ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata dock sända ett meddelande om fastställandet av en gift persons könstillhörighet till personens make. Det här är ett sätt att säkerställa att information om fastställande av könstillhörigheten alltid också förmedlas till maken (RP 65/2015 rd, s. 13).

Omvandlande av ett registrerat partnerskap till äktenskap innebär däremot att partnerskapets rättsliga form ändras, och därför förutsätter fastställande av könstillhörigheten för en person som lever i ett registrerat partnerskap enligt 1 § 2 mom. i translagen fortfarande att den andra parten i partnerskapet har meddelat Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att parten samtycker till att partnerskapet omvandlas till äktenskap. Samtycke till fastställande av könstillhörigheten krävs dock inte på samma sätt som tidigare. På detta sätt ville man betona självbestämmanderätten för den som ansöker om fastställande av könstillhörigheten (RP 65/2015 rd, s. 12).

2.1.1.8 Steriliseringslagen

I steriliseringslagen (283/1970) föreskrivs om förutsättningarna för att sterilisera en människa. I samband med att translagen stiftades fogades till 1 § i steriliseringslagen en ny 7 punkt, enligt vilken sterilisering med iakttagande av bestämmelserna i steriliseringslagen kan ske på begäran av personen i fråga, när personen varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta. Beslutet om sterilisering fattas då av två läkare. I motiveringen till bestämmelsen konstateras det att eftersom fastställandet av könstillhörighet i juridisk mening föreslås vara möjligt bara på det villkoret att personen i fråga saknar fortplantningsförmåga är det nödvändigt att i steriliseringslagen möjliggöra sterilisering också i sådana fall där sökanden upplever sig tillhöra det motsatta könet (RP 56/2001 rd, s. 15).

I praktiken har infertilitet som biverkning av hormonbehandlingar ansetts uppfylla kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i translagen, även om fertiliteten kan återkomma om hormonbehandlingarna avslutas.

2.1.1.9 Könsbunden lagstiftning

Enligt 5 § i translagen ska den könstillhörighet som fastställts enligt translagen, om inte något annat föreskrivs, gälla vid tillämpningen av annan lagstiftning.

En betydande författning är värnpliktslagen (1438/2007). Enligt 2 § 1 mom. i värnpliktslagen är varje manlig finsk medborgare värnpliktig från ingången av det år när han fyller 18 år till utgången av det år när han fyller 60 år, om inte något annat bestäms i den lagen. I värnpliktslagen föreskrivs om uppbåd, där värnpliktigas tjänsteduglighet enligt 12 § i den lagen bestäms och på grundval av den beslutas det om tjänstgöringen. Uppbådspliktig är enligt 13 § 1 mom. i värnpliktslagen en man som enligt 1 punkten under uppbådsåret fyller 18 år eller som enligt 2 punkten har uteblivit från föregående uppbåd, om ett särskilt beslut om hans tjänsteduglighet ännu inte har fattats och han inte har fyllt eller under det året fyller 30 år. Uppbådsplikten bestäms i enlighet med det kön som har antecknats i befolkningsdatasystemet. Om en person i åldern 18–29 år fastställer sitt kön som man, är personen uppbådspliktig och kallas till en besiktning där personens tjänsteduglighet bedöms. Om en person i åldern 30–60 år fastställer sitt kön som man, betraktas personen i enlighet med 49 § 2 mom. i värnpliktslagen som en person som inte har fullgjort beväringstjänst och som hör till den ersättande reserven. Bestämmelser om frivillig militärtjänst för kvinnor finns i lagen om frivillig militärtjänst för kvinnor (194/1995).

Bestämmelser om separata lokaler för kvinnor och män finns i flera lagar och förordningar. Enligt statsrådets förordning om krav för säkerhet och hälsa på arbetsplatsen (577/2003) ska det vid behov finnas separata tvätt-, omklädnings- och vilrum samt toaletter för män och kvinnor. Arbetsministeriet har 1994 fattat ett beslut om personalutrymmen på byggarbetsplatser (977/1994), enligt vilket det för män och kvinnor ska finnas skilda omklädningsrum, tvättrum, torkrum och utrymmen för förvaring av kläder samt toaletter. I social- och hälsovårdsministeriets förordning om hygieniska arrangemang och avfallshantering vid stora offentliga tillställningar (405/2009) föreskrivs att det vid stora offentliga tillställningar ska finnas tillgång till tillräckligt många och lämpligt utrustade toaletter för både män och kvinnor.

Det finns också bestämmelser om olika klädesplagg för män och kvinnor. Bland annat räddningsväsendets och Gränsbevakningsväsendets uniformer och Brottspåföljdsmyndighetens tjänstedräkt ska ha separata modeller för män och kvinnor (inrikesministeriets förordning om räddningsväsendets uniformer och räddningsmyndigheternas identitetskort (507/2011), inrikesministeriets förordning om gränsbevakningsväsendets uniform och gränsbevakningsmans kännetecken (654/2005), justitieministeriets förordning om tjänstedräkt samt skydds- och specialkläder för tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten (1126/2016)).

2.1.1.10 Lagstiftning om hälso- och sjukvård

I hälso- och sjukvårdslagstiftningen finns det bestämmelser där det hänvisas till kvinnor. Regleringen gäller i synnerhet frågor som rör reproduktiv hälsa, det vill säga avbrytande av graviditet, sterilisering, assisterad befruktning samt hälso- och sjukvårdstjänster i samband med graviditet.

Enligt 15 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) ska en kommun, i framtiden ett välfärdsområde, ordna rådgivningsbyråttjänster för där bosatta gravida kvinnor, familjer som väntar barn och barn under läropliktsålder och deras familjer. Närmare bestämmelser om innehållet i tjänsterna finns i nämnda 15 § 2 mom. och i statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011), där det också hänvisas till kvinnor som väntar barn och mödrar (1, 7 och 15 §).

I lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970) föreskrivs om de förutsättningar under vilka en graviditet på kvinnans begäran kan avbrytas. Också i 1 § i förordningen om avbrytande av havandeskap (359/1970), som utfärdats med stöd av lagen om avbrytande av havandeskap, och i social- och hälsovårdsministeriets förordning om blanketter för avbrytande av graviditet och sterilisering (1063/2008) hänvisas det till kvinnor. I 6 § i steriliseringslagen föreskrivs det om utförande av sterilisering i samband med avbrytande av havandeskap på kvinnans begäran.

I 1 § 1 mom. lagen om assisterad befruktning (1237/2006) föreskrivs det om utförande av assisterad befruktning som utförs så att könsceller eller embryon från en människa förs in i en kvinna för att åstadkomma graviditet.

Enligt 2 § 1 punkten i lagen om assisterad befruktning avses med ett par en kvinna och en man som lever tillsammans i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden eller två kvinnor som lever tillsammans i äktenskap, registrerat partnerskap eller äktenskapsliknande förhållanden. Med den som får behandling avses enligt 2 § 2 punkten ett par, eller en kvinna som inte lever i äktenskap, i registrerat partnerskap eller under äktenskapsliknande förhållanden. Hänvisningar till kvinnor, män eller benämningar på föräldraskap som motsvarar kön finns på flera olika ställen i lagen om assisterad befruktning och i social- och hälsovårdsministeriets förordning om assisterad befruktning (825/2007) som utfärdats med stöd av den lagen.

Enligt 14 § i hälso- och sjukvårdslagen ska kommunen, från och med den 1 januari 2023 välfärdsområdet, ordna screening inom sitt område i enlighet med det nationella screeningprogrammet. Utöver detta kan kommunen, i framtiden välfärdsområdet, ordna screening och hälsoundersökningar i syfte att konstatera en viss sjukdom eller dess förstadium eller för att upptäcka sjukdomsalstrare. Enligt 23 § i hälso- och sjukvårdslagen får närmare bestämmelser om screening utfärdas genom förordning av statsrådet. Närmare bestämmelser om screening finns i statsrådets förordning om screening (339/2011). Med screening avses enligt 1 § i den förordningen undersökningar av eller provtagningar på befolkningen eller en viss del av befolkningen i syfte att konstatera en viss sjukdom eller dess förstadium eller för att upptäcka sjukdomsalstrare. Enligt 2 § 1 mom. i förordningen är screening enligt det nationella screeningprogrammet bland annat enligt 1 punkten bröstcancerscreening för kvinnor i åldern 50–69 år födda 1947 eller därefter med 20–26 månaders intervaller, och enligt 2 punkten screening i syfte att förebygga cancer i livmoderhalsen hos kvinnor i åldern 30–60 år med fem års intervaller. Kallelser till screening skickas i enlighet med uppgiften om kön i befolkningsdatasystemet. I förordningen föreskrivs det också om screening för gravida, men till denna del hänvisas det inte till kvinnor eller mödrar i förordningen.

I de nämnda lagarna och förordningarna (med undantag för den tidigare beskrivna 1 § i steriliseringslagen) finns inga särskilda bestämmelser om transpersoner.

2.1.1.11 Lagstiftning om medicinsk forskning

I lagstiftningen om medicinsk forskning föreskrivs det om förutsättningarna för att bedriva medicinsk forskning. Medicinsk forskning är begreppsmässigt sådan forskning där man fysiskt eller psykiskt ingriper i en människas, ett fosters eller ett embryos integritet. De som är gravida eller som ammar skyddas i forskningslagstiftningen så att det krävs att särskilda förutsättningar uppfylls för att de ska kunna delta i forskningen. Lagstiftning om förutsättningarna för att gravida och ammande kvinnor ska kunna delta i forskning finns i EU-rättsakter som är direkt tillämpliga i Finland, det vill säga i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 536/2014 om kliniska prövningar av humanläkemedel och upphävande av direktiv 2001/20/EG (artikel 33), i Europaparlamentets och rådets förordning om medicintekniska produkter om ändring av direktiv 2001/83/EG, förordning (EG) nr 178/2002 och förordning (EG) nr 1223/2009 och om

upphävande av rådets direktiv 90/385/EEG (artikel 66) och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/746 om medicintekniska produkter för in vitro-diagnostik och om upphävande av direktiv 98/79/EG och kommissionens beslut 2010/227/EU (artikel 62) samt i den nationella lagen om medicinsk forskning (488/1999), nedan *forskningslagen*, i 9 §. I motiveringen till den senaste revideringen av forskningslagen (984/2021, i kraft den 31 januari 2022) förtydligas det att bestämmelserna om gravida kvinnor och ammande kvinnor i paragrafen också ska tillämpas när en försöksperson har fastställt sig vara av manligt kön i enlighet med translagen eller om personen inte i övrigt har en kvinnlig könsidentitet och personen är gravid eller ammar (RP 18/2020 rd, s. 159). I forskningslagen finns också bestämmelser om förutsättningarna för embryoforskning, och även i dessa bestämmelser hänvisas det till kvinnan (2, 11 och 12 §).

2.1.1.12 Föräldraskapslagen

Enligt 2 § i föräldraskapslagen (775/2022) är den som har fött ett barn mor till barnet. En förutsättning för att moderskap ska konstateras är inte att den person som har fött barnet till sitt kön är kvinna. Enligt motiveringen till bestämmelsen är det i sådana sällsynta fall då en person i fråga om juridiskt kön har fastställts vara man, men personen har bibehållit sin fortplantningsförmåga som kvinna enligt sitt biologiska kön, möjligt att den person som har fött barnet i fråga om juridiskt kön är man. Bestämmelsen gör det möjligt att konstatera moderskap också i sådana fall. (RP 132/2021 rd, s. 46.)

Enligt 3 § 1 mom. i föräldraskapslagen är den äkta mannen far till barnet när barnet är fött under äktenskapet (så kallad faderskapspresumtion). Avgörande är det juridiska könet för maken till den mor som har fött barnet vid tidpunkten för barnets födelse. Om personens juridiska kön är man, tillämpas faderskapspresumtionen på personen.

I övriga fall fastställs faderskapet genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller domstolsbeslut i enlighet med 4 § i föräldraskapslagen. Enligt den paragrafens 2 mom. är far till barnet den som har avlat barnet eller den vars spermier har använts för befruktning av barnets mor på något annat sätt, till exempel genom så kallad heminsemination. I paragrafens 3 mom. föreskrivs det dessutom om hur faderskapet bestäms i de situationer då barnet har kommit till på det sätt som avses i lagen om assisterad befruktning. I bestämmelsen står det att om den mor som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, är barnets far den man som i samråd med den mor som har fött barnet har gett sitt samtycke till behandlingen. Om ett kvinnligt par har fått behandlingen eller den mor som har fött barnet har fått behandlingen ensam, är barnets far den vars spermier har använts vid behandlingen, om denne före behandlingen har gett sitt samtycke till att fastställas vara far till barnet i enlighet med 16 § 2 mom. i den lagen. Om den mor som har fött barnet har fått behandlingen ensam, kan i samråd med denne samtycke ges även efter behandlingen. I motiveringen till bestämmelsen konstateras det att om en mans juridiska könstillhörighet efter en sådan händelse som avses i 3 § 2 mom. (har avlat barnet eller mannens spermier använts för befruktning av barnets mor) eller avgivande av det ett sådant samtycke som avses i 3 mom. (samtycke till assisterad befruktning) ändras och personen fastställs vara kvinna, hindrar denna omständighet inte att faderskapet fastställs. Fastställandet av faderskap förutsätter inte att fadern har manlig könstillhörighet. (RP 132/2021 rd, s. 48.) Avgörande är således det juridiska könet vid tidpunkten för aveln, användningen av spermier eller samtycket. Om samtycket har getts som man, fastställs personen vara far.

I 5 § i föräldraskapslagen föreskrivs det om fastställande av moderskap på grundval av ett samtycke till assisterad befruktning. I 1 mom. i den paragrafen står att om den som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning och barnet har fötts

till följd av den assisterade befruktningen, kan den kvinna som i samråd med den som har fött barnet har gett sitt samtycke till behandlingen fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet. Enligt 2 mom. i paragrafen kan moderskap dock inte fastställas, om barnet redan har två juridiska föräldrar eller faderskap till barnet kan konstateras eller fastställas med stöd av föräldraskapslagen.

2.1.1.13 Förmånslagstiftningen

I förmånslagstiftningen har det ingen betydelse vilket kön den som ansöker om eller får en förmån har, eftersom förutsättningarna för att få förmåner är desamma oberoende av personens kön. Rätten till förmåner som betalas på basis av barn, såsom barnbidrag, stöd för vård av barn eller barnförhöjning, har definierats på något olika sätt i olika förmånslagar. Rätten kan vara bunden till ett juridiskt föräldraskap, vårdnaden om barnet eller det faktiska ansvaret för vårdnaden om barnet. I och med familjeledighetsreformen, som träder i kraft den 1 augusti 2022, blir också bestämmelserna om föräldradagpenning i sjukförsäkringslagen (1224/2004) och om familjeledigheter i arbetsavtalslagen (55/2001) könsneutrala. Ett barns juridiska föräldrar har oberoende av kön samma rätt att få föräldrapenning och att bli föräldraledig från sitt arbete på grund av vården av barnet. En gravid person har rätt till den graviditetspenning som betalas för slutet av graviditeten och till graviditetsledighet, oberoende av juridiskt kön.

Till skillnad från de övriga förmånslagarna har i lagen om moderskapsunderstöd (477/1993) sökandens kön betydelse när syftet med understödet och rätten till understödet regleras. Enligt 1 § i den lagen betalas moderskapsunderstöd till en kvinna för att främja moderns och barnets hälsa och välbefinnande. Enligt 2 § i lagen om moderskapsunderstöd är en kvinna vars havandeskap har varat minst 154 dagar berättigad till moderskapsunderstöd. En ytterligare förutsättning för att få understödet är dessutom att kvinnan före utgången av den fjärde månaden av havandeskapet har genomgått hälsoundersökning på en hälsovårdscentral eller en läkares mottagning.

I 40 § 3 mom. i folkpensionslagen (568/2007) föreskrivs det om rätten till barnpension för barn som är föräldralösa. Enligt momentet har ett föräldralöst barn har rätt att samtidigt få barnpension efter två förmånslåtare, av vilka den ena kan vara någon annan än barnets förälder. Ett barn är föräldralöst om båda föräldrarna har avlidit. Som föräldralöst betraktas också ett barn vars mor har avlidit och i fråga om vilket faderskapet inte har fastställts.

2.1.1.14 Lagen om hemkommun

Enligt 2 § i lagen om hemkommun (201/1994) är en persons hemkommun med de undantag som föreskrivs i lagen den kommun där personen bor. Hemkommunen för ett nyfött barn är den kommun där barnets mor har sin hemkommun när barnet föds.

Enligt 6 a § 1 mom. i lagen om hemkommun är folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande bosatt i utlandet den kommun som senast var personens hemkommun i Finland. I paragrafens 2 mom. föreskrivs det att om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms personens folkbokföringskommun enligt moderns, faderns eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun i nämnd ordning. Folkbokföringskommunen är den kommun som vid den tidpunkt då personen fick finskt medborgarskap var föräldrarnas eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun. Om föräldrarna eller maken då inte hade någon hemkommun eller folkbokföringskommun i Finland, är folkbokföringskommunen Helsingfors. Anteckningen om folkbokföringskommunen görs när uppgifter om personen första gången registreras i befolkningsdatasystemet.

I 68 § i föräldraskapslagen föreskrivs det att om ett barn med stöd av föräldraskapslagen har två mödrar, ska vid tillämpning av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun på den mor som fött barnet tillämpas vad som i de paragraferna föreskrivs om mor och på den mor som avses i 5 § 1 mom. i föräldraskapslagen (den mor som fastställts på grundval av samtycke till assisterad befruktning) tillämpas vad som i 6 a § i lagen om hemkommun föreskrivs om far.

2.1.1.15 Medborgarskapslagen

Bestämmelser om rätten för ett barn som fötts till en finsk medborgare att förvärva finskt medborgarskap finns i 9 § i medborgarskapslagen (359/2003). Enligt 9 § 1 mom. 1 punkten i medborgarskapslagen förvärvar ett barn finskt medborgarskap vid födelsen, om modern är finsk medborgare. Ett barn förvärvar finskt medborgarskap vid födseln enligt 9 § 1 mom. 2 punkten på grundval av sin far, om fadern är gift med barnets mor (underpunkt a) eller om barnet föds i Finland och mannens faderskap fastställs (underpunkt b). För att finskt medborgarskap ska kunna nedärvas från fadern krävs det således antingen att barnets föräldrar är gifta med varandra eller att barnet föds i Finland och att mannens faderskap fastställs. Enligt 9 § 1 mom. 3 punkten förvärvar barnet vid födelsen finskt medborgarskap också i det fall att fadern är död, men var finsk medborgare vid sin död. Ett ytterligare villkor är att fadern vid sin död var gift med barnets mor (underpunkt a) eller att barnet föds i Finland och mannens faderskap till barnet fastställs (underpunkt b).

I 9 § 3 mom. i medborgarskapslagen föreskrivs om förvärv av medborgarskap i en situation då barnet med stöd av moderskapslagen har två mödrar. På den mor som har fött barnet tillämpas vad som i 1 mom. 1 punkten föreskrivs om modern (modern är finsk medborgare). På en mor som avses i 3 § 1 mom. i moderskapslagen (moderskapet kan fastställas på grundval av ett samtycke till assisterad befruktning) tillämpas vad som i 1 mom. 2 punkten underpunkt b och 3 punkten underpunkt b föreskrivs om far. En fastställd mor jämställs i medborgarskapslagen med en fastställd far.

Enligt 11 § i den gällande medborgarskapslagen förvärvar ett barn finskt medborgarskap direkt med stöd av lag också när föräldrarna ingår äktenskap. Enligt paragrafens 1 mom. förvärvar ett barn finskt medborgarskap genom äktenskap mellan sina föräldrar räknat från den dag äktenskapet ingicks, om mannen när barnet föddes var och därefter har varit finsk medborgare och mannens faderskap till barnet har fastställts före ingåendet av äktenskapet. Enligt 2 mom. förvärvar barnet dock finskt medborgarskap först från dagen för fastställandet av faderskapet, om faderskapet fastställs förs efter ingåendet av äktenskapet och fadern fortfarande är finsk medborgare. Om fadern har dött efter ingåendet av äktenskapet, förvärvar barnet finskt medborgarskap räknat från dagen för fastställandet av faderskapet, om fadern var finsk medborgare vid sin död.

Dessutom får barnet i vissa situationer finskt medborgarskap genom medborgarskapsanmälan med stöd av 26 § i medborgarskapslagen. Så är fallet närmast när barnet är fött utomlands och endast den person som har fastställts vara barnets far eller mor har finskt medborgarskap. Också förvärv av medborgarskap på grundval av anmälan förutsätter att barnets far eller mor har haft finskt medborgarskap vid barnets födelse. Paragrafens 1 punkt gäller en situation då barnet föds i Finland och faderskapet eller moderskapet fastställs först när barnet har fyllt 18 år. I punkten jämställs ingående av äktenskap före 18 års ålder med uppnående av 18 års ålder. Paragrafens 2 punkt gäller en situation då barnet föds utanför Finland och faderskapet eller moderskapet har fastställts.

Medborgarskapslagen ska ändras. Förvärv av medborgarskap för barn ska förnyas bland annat så att ett barn vid födelsen alltid får finskt medborgarskap av sin finska mor eller far på samma

grunder direkt med stöd av lag. Det väsentliga är att föräldern är finsk medborgare när barnet föds. Om föräldraskapet för en finsk medborgare fastställs efter barnets födelse, ska barnet anses ha fått finskt medborgarskap retroaktivt redan när det föddes. Regeringspropositionen om ändring av medborgarskapslagen var på remiss mellan den 1 oktober och den 12 november 2021. Regeringens proposition överlämnades den 28 april 2022. Ändringarna avses träda i kraft omkring ett halvt år efter att lagen har stadfäst.

2.1.1.16 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I 6 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) finns bestämmelser om vårdnadshavare på grund av barnets födsel. Enligt paragrafen är barnets föräldrar båda vårdnadshavare för barnet om de är gifta med varandra när barnet föds. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den mor som har fött barnet vårdnadshavare.

I 6 a § 2 mom. föreskrivs det att om den mor som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och hon ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

2.1.1.17 Fängelselagen, häktningsslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

Enligt 4 kap. 8 § i fängelselagen (767/2005) ska bland annat fångens kön beaktas när fångar placeras i fängelser. Enligt 5 kap. 1 § 3 mom. i den lagen och 3 kap. 1 § 4 mom. i häktningsslagen (768/2005) ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. I praktiken finns det inte avdelningar för män och kvinnor i alla fängelser, utan fängelset kan vara enbart för män eller enbart för kvinnor. Fångarna ska således placeras i ett fängelse där det är möjligt placera män och kvinnor på separata boendeavdelningar. Beslut om placering i fängelse fattas av enhetschefen för enheten för klientbedömning eller av en annan i Brottsförhållningsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning eller enhetschef för en byrå för samhällspåföljder. Beslut om placering av fångar på avdelningar fattas av en sysselsättningsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller en i brottsförhållningscentralens arbetsordning förordnad tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter. (Se 4 kap. 11 § och 5 kap. 9 § i fängelselagen samt 3 kap. 9 § i häktningsslagen, vilka träder i kraft den 1 september 2022.)

I beslut som avses i bestämmelserna i fråga får ändring inte sökas (se 20 kap. 2 § 1 mom. 3 punkten i fängelselagen och 15 kap. 2 § 1 mom. 2 punkten i häktningsslagen). Enligt 3 kap. 1 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (841/2006) ska män och kvinnor hållas i separata celler. Den som utför en kroppsvisitation eller en kontroll av drogfrihet samt vittnet ska enligt både fängelselagen och häktningsslagen vara av samma kön som den visiterade (se 16 kap. 9 § och 17 kap. 7 § i fängelselagen samt 11 kap. 9 § och 12 kap. 7 § i häktningsslagen). En motsvarande bestämmelse finns också i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen (9 kap. 7 § 1 mom. och 10 kap. 6 § 2 mom.). Kroppsbesiktning och kroppsvisitation får inte heller enligt 8 kap. 33 § i tvångsmedelslagen (806/2011) förrättas av en person av motsatt kön som inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Också i polislagen (872/2011) föreskrivs det om utförande av säkerhetskontroll (3 kap. 2 § 2 mom. i polislagen). Den säkerhetskontrollör som avses i bestämmelsen och som utför kroppsvisitationen ska vara av samma kön som den kroppsvisiterade.

2.1.1.18 Strafflagen

I 21 kap. 4 § i strafflagen (39/1889) föreskrivs barnadrap som straffbar gärning. Enligt paragrafens 1 mom. ska en kvinna som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn, för barnadrap dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Enligt 2 mom. är försök straffbart.

I 22 kap. i strafflagen föreskrivs det om kränkning av foster, embryo och genom.

Enligt 1 § i det kapitlet är olagligt avbrytande av havandeskap straffbart. Enligt paragrafens 1 mom. ska den som utan sådant tillstånd som krävs i lagen om avbrytande av havandeskap eller annars obehörigen avbryter en annans havandeskap, för olagligt avbrytande av havandeskap dömas till böter eller fängelse i högst två år. Enligt 2 mom. är försök straffbart.

Enligt 3 mom. bestraffas inte en kvinna vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Kvinnan kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap.

I 2 § i samma kapitel föreskrivs om den grova gärningsformen vid olagligt avbrytande av havandeskap. I paragrafens 1 mom. föreskrivs det att om det vid olagligt avbrytande av havandeskap orsakas allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa, eller brottet begås mot kvinnans vilja, och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt olagligt avbrytande av havandeskap dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Enligt 2 mom. är försök straffbart.

I 22 kap. 3 § i strafflagen finns bestämmelser om olagligt ingrepp i embryo. Enligt 1 punkten i paragrafen ska den som bedriver forskning som gäller embryo utan ett sådant tillstånd av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården som avses i 11 § 1 mom. i forskningslagen eller utan ett sådant skriftligt samtycke av dem som donerat könscellerna eller kvinnan som avses i 12 § i forskningslagen eller forskning som gäller foster utan ett sådant skriftligt samtycke av den gravida kvinnan som avses i 14 § i forskningslagen för olagligt ingrepp i embryo dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

2.1.2 Internationella och regionala människorättsförpliktelser och människorättsförbindelser samt människorättsmekanismer

Förenta nationerna

Syftet med FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991) är att trygga de grundläggande förutsättningarna för ett gott liv och en god uppväxt för barnen. Konventionen trädde i kraft för Finlands del den 20 juli 1991. FN:s kommitté för barnets rättigheter övervakar genomförandet av FN:s konvention om barnets rättigheter i konventionsstaterna. Dessutom styr FN:s kommitté för barnets rättigheter tolkningen och genomförandet av konventionen genom att publicera allmänna kommentarer.

Konventionen innehåller fyra centrala allmänna principer som ska beaktas också vid tolkningen av de övriga rättigheter som garanteras i konventionen. Principerna är barnets bästa (artikel 3.1), barnets rätt att få sina åsikter beaktade (artikel 12), förbud mot diskriminering (artikel 2) och barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6).

Enligt artikel 2.1 i konventionen om barnets rättigheter ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i konventionen utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt. FN:s kommitté för barnets rättigheter antog 2013 den allmänna kommentaren nr 15 (CRC/C/GC/15) om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 24), enligt vilken förbudet mot diskriminering också gäller könsidentiteten (punkt 8).

Enligt artikel 3.1 i konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala värdfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. FN:s kommitté för barnets rättigheter antog 2013 den allmänna kommentaren nr 14 (CRC/C/GC/14) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet (artikel 3.1). Enligt den allmänna kommentaren ska bedömningen av barnets bästa genomföras unikt i varje enskilt fall, med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet, gruppen barn eller barn i allmänhet. Dessa omständigheter handlar om individuella egenskaper hos barnet eller barnen, som ålder, kön, mognad, erfarenhet eller om att tillhöra en minoritetsgrupp (punkt 48). Dessutom konstateras det att barnets identitet innefattar egenskaper såsom till exempel kön och sexuell läggning. Mångfalden hos barn måste beaktas i bedömningen av barnets bästa (punkt 55). Vid bedömningen av barnets bästa ska det dessutom beaktas att barnets förmågor utvecklas fortlöpande. Beslutsfattare bör därför inte fatta definitiva och oåterkalleliga beslut, utan hellre överväga åtgärder som kan revideras eller anpassas i takt med denna utveckling (punkt 84).

FN:s kommitté för barnets rättigheter antog 2003 den allmänna kommentaren nr 4 om ungdomars hälsa och utveckling (CRC/GC/2003/4), enligt vilken föräldrar eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet omsorgsfullt måste uppfylla sina rättigheter och skyldigheter att ge ledning och råd till sina barn när de utövar sina rättigheter under ungdomsåren. De är skyldiga att ta hänsyn till ungdomars åsikter, i förhållande till deras ålder och mognad, och att skapa en miljö som är säker för och ger stöd till dem så att de kan utvecklas. Personer i ungdomars familjemiljö måste erkänna dem som aktiva rättighetsbärare med förmågan att bli fullvärdiga och ansvarsfulla medborgare om de får rätt råd och ledning (punkt 7).

Enligt artikel 6.2 i konventionen om barnets rättigheter ska konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Kommittén för barnets rättigheter påminner i sin allmänna kommentar nr 7 från 2005 om barnets rättigheter under tidig barndom (CRC/C/GC/7/Rev.1) om att artikel 6 omfattar alla utvecklingsaspekter, och att ett barns hälsa och psykosociala välfärd i många avseenden är beroende av varandra (punkt 10).

Enligt artikel 8.1 i konventionen om barnets rättigheter åtar sig konventionsstaterna att respektera barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande.

Enligt artikel 12.1 i konventionen som gäller delaktighet ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I artikel 17 finns dessutom en bestämmelse om barnets rätt till information.

Enligt artikel 24.1 i konventionen erkänner konventionsstaterna barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna ska sträva efter att säkerställa att inget barn berövas sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård. Enligt

den allmänna kommentaren nr 15 (CRC/C/GC/15) som antogs av kommittén för barnets rättigheter 2013, är konventionsstaterna skyldiga att säkerställa att barns hälsa inte undergrävs till följd av diskriminering, som är en starkt bidragande faktor till utsatthet (punkt 8). För att barns rätt till hälsa ska förverkligas bör arbetet särskilt fokusera på missgynnade barn (punkt 11).

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 20 om barnets rättigheter under ungdomsåren (CRC/C/GC/20), som antogs 2016, betonat staternas skyldighet att respektera de ungas fysiska och psykiska integritet, könsidentitet och autonomi. Enligt den allmänna kommentaren utsätts unga som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter allmänt för förföljelse, till exempel övergrepp och våld, stigmatisering, diskriminering, mobbning och exkludering från utbildning och de får ofta inte något stöd från familjen eller den sociala omgivningen, eller tillgång till vård och information som rör sexuell och reproduktiv hälsa. I extrema fall riskerar de sexuellt utnyttjande, våldtäkt och till och med döden. Dessa erfarenheter har kopplats till låg självkänsla samt högre förekomst av depression, självmord och hemlöshet (punkt 33).

Syftet med FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 67 och 68/1986), nedan *CEDAW-konventionen*, är att främja ett jämställt förverkligande av mänskliga rättigheter när det gäller kvinnor. Konventionen trädde i kraft för Finlands del 1986. Efterlevnaden och genomförandet av CEDAW-konventionen övervakas av den CEDAW-kommitté som inrättades genom konventionen. Enligt artikel 1 i konventionen avses med ”diskriminering av kvinnor” varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter. Enligt artikel 2 i konventionen fördömer konventionsstaterna diskriminering av kvinnor i alla dess former och inriktar på lämpligt sätt och utan dröjsmål sin politik på att avskaffa diskriminering av kvinnor. CEDAW-kommittén har i sin allmänna kommentar nr 28 (CEDAW/C/GC/28) om artikel 2 betonat intersektionalitet och konstaterat att diskriminering på grund av kön är oskiljaktigt kopplad till andra faktorer som påverkar kvinnor, såsom könsidentitet (punkt 18). Enligt artikel 5.1 punkt a i CEDAW-konventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster för att därmed avskaffa fördomar samt seder och bruk som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller på stelnade roller för män och kvinnor.

Den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7/1976 och 8/1976), nedan *MP-konventionen*, trädde för Finlands del i kraft den 23 mars 1976. MP-konventionen innehåller bland annat ett allmänt förbud mot diskriminering och en bestämmelse om rättigheter för dem som hör till minoriteter. I MP-konventionens artikel 2.1 förpliktas varje konventionsstat att respektera och tillförsäkra var och en som befinner sig inom dess territorium och är underkastad dess jurisdiktion rättigheterna i denna konvention utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd eller ställning i övrigt. Enligt artikel 7 i MP-konventionen får ingen utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Särskilt får ingen utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment. Enligt artikel 17 i MP-konventionen får ingen utsättas för godtyckligt eller olagligt ingripande med avseende på privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder eller sitt anseende. Enligt artikel 26 i MP-konventionen är alla lika inför lagen och har rätt till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. I detta avseende ska lagen förbjuda all diskriminering och garantera envar likvärdigt och effektivt

skydd mot varje åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.

Den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976), nedan *ESK-konventionen*, trädde för Finlands del i kraft den 3 januari 1976. Genomförandet av ESK-konventionen övervakas av ESK-kommittén, som ger allmänna kommentarer om tolkningen av konventionen. Enligt artikel 12 i ESK-konventionen erkänner konventionsstaterna rätten för var och en att åtnjuta bästa möjliga psykiska och fysiska hälsa. Enligt den allmänna kommentaren om rätten till sexuell och reproduktiv hälsa (E/C.12/GC/22), som garanteras i artikel 2, åsidosätts skyldigheten att skydda när en stat inte vidtar effektiva åtgärder för att hindra en tredje part från att försämrade rätten till sexuell och reproduktiv hälsa. Detta innebär att staten inte lyckas förbjuda och vidta åtgärder för att förhindra alla former av våld som riktas mot bland annat transpersoner och intersexpersoner. Brott mot skyldigheten att skydda innebär också att staten inte lyckas förbjuda till exempel skadlig praxis i samband med tvångssterilisering.

FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter publicerade 2011 en rapport om sexuella minoriteters och könsminoriteters mänskliga rättigheter (Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights 17.11.2011, A/HRC/19/41). I rapporten granskas sådana centrala frågor i anslutning till de mänskliga rättigheterna som ger anledning till oro och som medlemsstaterna bör fästa uppmärksamhet vid. När det gäller frågor som ger anledning till oro ingår i rapporten i fråga om att fastställa det juridiska könet observationen att det i vissa stater krävs sterilisering och/eller att den berörda personen är ogift för att det juridiska könet ska kunna fastställas. I det sistnämnda fallet kan det dessutom krävas att en gift person skiljer sig från sin make för att personens juridiska kön ska kunna fastställas. I rapporten rekommenderar FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter att medlemsstaterna möjliggör fastställande av transpersoners juridiska kön i enlighet med deras könsidentitet och att de inför lämpliga förfaranden så att dessa personer ska kunna få identitetsbevis och andra motsvarande handlingar i enlighet med sin könsidentitet utan att deras övriga mänskliga rättigheter kränks. I rapporten hänvisas det till Yogyakartaprinciperna, som utarbetats av en internationell expertgrupp, som ett exempel på anvisningar som flera medlemsstater har förbundit sig att genomföra och som tillhandahåller verktyg för att lösa vissa frågor i anslutning till könsminoriteter och sexuella minoriteter.

FN:s råd för mänskliga rättigheter inrättade 2016 ett uppdrag som oberoende expert i fråga om sexuell läggning och könsidentitet (Independent expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity). Uppdraget har skötts av Victor Madrigal-Borloz sedan 2018. Madrigal-Borloz lämnade 2018 till FN:s generalförsamling en rapport om erkännande av juridiskt kön och avlägsnande av transsexualism ur sjukdomsklassifikationen (A/73/152). I sin rapport lyfter Madrigal-Borloz fram vissa sätt att trygga respekten för könsidentiteten. Madrigal-Borloz uppmanar medlemsstaterna att införa ett förfarande för fastställande av juridiskt kön som är en enkel, tillgänglig och administrativ process, som grundar sig på den aktuella personens självbestämmanderätt och som säkerställer ett fritt och informerat samtycke så att det för fastställande av kön inte ställs några sådana krav på medicinska och/eller psykologiska utlåtanden som till sin natur är oskäliga eller patologiserande. Förfarandet ska i den utsträckning det är möjligt vara avgiftsfritt. Förfarandet ska identifiera och erkänna icke-binära upplevelser av identiteten.

FN:s oberoende expert lämnade sommaren 2021 till FN:s råd för mänskliga rättigheter och generalförsamlingen en tvådelad rapport som behandlar kön (A/HRC/47/27 (The law of inclusion)

och A/76/152 (Practices of exclusion)). I sin rapport till FN:s råd för mänskliga rättigheter upprepar Madrigal-Borloz sin rekommendation att medlemsstaterna ska göra erkännande av juridisk könsidentitet möjlig på ett sätt som är förenligt med rätten till frihet från diskriminering, jämlikt rättsskydd, skydd för privatlivet, identiteten och yttrandefriheten och vidta alla behövliga åtgärder för att ett sådant erkännande ska grunda sig på sökandens självbestämmanderätt och vara en enkel administrativ process och inte vara förenad med kränkande krav, såsom läkarintyg, operation, behandling, sterilisering eller skilsmässa. Processen ska innefatta erkännande av andra än binära identiteter samt säkerställa att minderåriga har möjlighet att erkänna sin könsidentitet. Vidare rekommenderar den oberoende experten att staterna fördubblar sina ansträngningar för att avlägsna alla patologiska rester i anslutning till sexuell läggning och/eller könsidentitet (punkt 91 och 92).

FN:s oberoende expert konstaterade 2018 i sin rapport A/73/152 (Protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity) att det att barn inte har möjlighet att få sitt juridiska kön fastställt ökar risken för diskriminering, utnyttjande, våld och förföljelse (punkt 33).

Europarådet

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 18 och 19/1990, sådan den lyder senare ändrad i FördrS 71 och 72/1994, FördrS 85 och 86/1998, FördrS 8 och 9/2005, FördrS 6 och 7/2005 samt FördrS 50 och 51/2010), nedan *Europakonventionen*, trädde i kraft i Finland 1990. Enligt artikel 8 i Europakonventionen har var och en rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Offentliga myndigheter får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter. Enligt Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, nedan *Europadomstolen*, skyddar artikel 8, vars tolkning bygger på en viktig princip om personlig autonomi, också individens personliga krets, inklusive rätten att besluta om sin identitet. Ett förbud mot erkännande av juridiskt kön bryter mot personens rätt till skydd för privatlivet. (Christine Goodwin mot Förenade kungariket (nr 28957/95, 11.7.2002, punkt 90.)

Enligt artikel 12 i Europakonventionen ska giftasvuxna män och kvinnor ha rätt att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med de nationella lagar som reglerar utövandet av denna rättighet. Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon diskriminering på någon grund såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Europadomstolen har i sitt avgörande i målet A.M. m.fl. mot Ryssland (nr 47220/19, 22.11.2021) ansett att förbudet mot diskriminering i artikel 14 också gäller diskriminering på grund av könsidentitet. Europadomstolen ansåg att A.M:s könsidentitet hade varit en avgörande faktor i de beslut som fattats i den nationella domstolen. Käranden hade behandlats på ett annat sätt än andra föräldrar i fråga om umgängesrätt med barnen. Europadomstolen konstaterade att behandlingen på grund av kön inte var proportionerlig, att den var partisk och strider mot konventionen. Europadomstolen ansåg också att begränsningarna av A.M:s rättigheter i egenskap av förälder och kontakter med barnen inte var ”nödvändiga i ett demokratiskt samhälle”, vilket ledde till ett brott mot artikel 8 i konventionen (rätt till skydd för privat- och familjeliv).

Europadomstolen har i sitt avgörande i målet Y. mot Turkiet (nr 14793/08, 10.6.2015) ansett att ett krav på sterilisering inte kan ställas som förhandsvillkor för en könsbekräftande operation. I ärendet hade ändringssökanden förvägrats tillstånd till en könsbekräftande operation på den grunden att personen inte var varaktigt oförmögen att föröka sig och således inte uppfyllde en av förutsättningarna för könsbekräftande behandling enligt civillagen. Europadomstolen ansåg i sitt avgörande att rätten till respekt för privatlivet enligt artikel 8 i Europakonventionen hade kränkts.

Europadomstolen meddelade 2017 sitt avgörande i målet A.P., Carçon och Nicot mot Frankrike (nr 79885/12, 52471/13 och 52596/13, 6.7.2017). Målet bestod av tre klagomål som gällde förhandsvillkor för fastställande av juridiskt kön i Frankrike. I avgörandet granskades bland annat kravet på sterilisering och behandling som förhandsvillkor för fastställande av juridiskt kön och som med stor sannolikhet skulle leda till infertilitet. Enligt Europadomstolen bröt statens praxis i fråga om kravet på infertilitet mot rätten till respekt för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Det att ställa en operation som leder till sterilisering som förhandsvillkor för fastställande av juridiskt kön ansågs av Europadomstolen försätta ändringssökanden i en situation där personens val att åtnjuta rätten till skydd för privatlivet i praktiken samtidigt innebär att personen avstår från rätten till fysisk integritet.

Europadomstolen ansåg i fråga om en annan ändringssökande (52471/13) i samma mål att individens skyldighet att visa att det finns en könsidentitetsstörning som förutsättning för erkännande av juridisk könsidentitet dock inte bröt mot rätten till respekt för privat- och familjelivet enligt artikel 8. I sitt avgörande ansåg domstolen att avtalsparterna fortfarande har omfattande prövningsrätt när det gäller att fatta beslut om att framställa ett sådant krav. Med beaktande av staternas omfattande handlingsutrymme ansåg domstolen att de franska myndigheterna, när de avslög den ena ändringssökandens begäran om en ändring av könsbeteckningen i födelseattesten på den grunden att personen inte hade visat sig ha lidit av en störning av könsidentiteten, hade uppnått balans mellan konkurrerande intressen.

I ett mål som gäller Finland, Hämaläinen mot Finland (nr 37359/09, 16.7.2014) anförde en person som korrigerat sitt kön från man till kvinna klagomål över att dennas rätt till privat- och familjeliv hade kränkts på grund av att fastställandet av kön förutsatte att personens äktenskap omvandlades till registrerat partnerskap. Ändringssökanden åberopade i sitt klagomål särskilt artikel 8 (rätt till skydd för privat- och familjeliv), artikel 12 (rätt att ingå äktenskap) och artikel 14 (förbud mot diskriminering) i Europakonventionen. Europadomstolen ansåg i sitt avgörande i målet att Europakonventionen inte medför någon skyldighet för medlemsstaterna att tillåta äktenskap mellan personer av samma kön och att konventionen inte heller kräver specialarrangemang i situationer motsvarande de som anfördes i klagomålet. Enligt Europadomstolen hade det inte skett någon betydande förändring i Europa sedan domstolens föregående dom i en motsvarande fråga (målet Schalk och Kopf mot Österrike, nr 30141/04, 22.11.2010). I avsaknad av europeisk konsensus, och med beaktande av ärendets natur, skulle Finland ges en bred prövningssmarginal vid regleringen av ärendet. Europadomstolen ändrade inte till denna del sina tidigare riktlinjer.

Europadomstolen ansåg att Finlands lagstiftning erbjuder ändringssökanden flera alternativ. Förutom att bevara nuläget eller skilsmässa hade ändringssökanden en verklig möjlighet att med makens samtycke omvandla sitt äktenskap till ett registrerat partnerskap. På så sätt får ändringssökanden inte bara sitt juridiska kön fastställt utan också ett rättsligt skydd för sitt förhållande. Europadomstolen ansåg att ett registrerat partnerskap erbjuder ändringssökanden och dennas familj ett rättsligt skydd som motsvarar ett äktenskap, och att skillnaderna mellan äktenskap och

registrerat partnerskap inte de facto påverkar ändringssökandens situation med tanke på parförhållandet eller familjen. Enligt Europadomstolen behövdes makens samtycke för att båda makarna ska kunna skyddas från konsekvenserna av varandras ensidiga beslut.

Europarådets konvention angående skydd av de mänskliga rättigheterna och människans värdighet med avseende på tillämpningen av biologi och medicin (FördrS 24/2010), nedan *biomedicinkonventionen*, trädde i kraft i Finland 2010. Syftet med biomedicinkonventionen är att skydda alla människors värde och utan diskriminering garantera respekt för allas integritet och andra rättigheter och grundläggande friheter med avseende på tillämpningen av biologi och medicin. Artikel 5 i biomedicinkonventionen gäller samtycke. Enligt den får ett ingrepp inom hälso- och sjukvårdens område företas endast efter det att den berörda personen har gett fritt och informerat samtycke därtill. Det är meningen att begreppet ingrepp inom hälso- och sjukvårdens område ska förstås i vid bemärkelse så att det inrymmer alla medicinska åtgärder. Sådana åtgärder är till exempel förebyggande åtgärder, diagnostisering av sjukdomar, vård och behandling, rehabilitering samt åtgärder i samband med undersökning.

Syftet med den reviderade europeiska sociala stadgan (FördrS 78 och 80/2002) är att trygga och främja de sociala rättigheterna i Europa. Alla som omfattas av medlemsstatens jurisdiktion ska utan diskriminering garanteras dessa rättigheter. Stadgan trädde i kraft för Finlands del den 1 augusti 2002. Övervakningen av stadgan baserar sig på rapporter om dess genomförande, som konventionsstaterna lämnar regelbundet. Rapporterna granskas av Europeiska kommittén för sociala rättigheter, mellanstatliga kommittén och slutligen av Europarådets ministerkommitté. Europeiska kommittén för sociala rättigheter behandlar dessutom kollektiva klagomål som lämnats in med stöd av stadgan. Kollektiva klagomål kan anföras av europeiska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, internationella medborgarorganisationer som uppfyller vissa förutsättningar samt nationella arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Dessutom kan en stat som är part i ett avtal erkänna rätten för nationella icke-statliga organisationer inom dess jurisdiktion att anföra kollektiva klagomål mot staten. Tilläggsprotokollet till Europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande (FördrS 75 och 76/1998) trädde för Finlands del i kraft 1998. Finland har beviljat alla civilsamhällesorganisationer rätt att anföra klagomål till kommittén.

Artikel 11 i den reviderade europeiska sociala stadgan gäller rätten till skydd för den enskildes hälsa. Enligt artikeln åtar sig parterna för att trygga den enskildes rätt till skydd för sin hälsa, antingen direkt eller i samarbete med offentliga eller privata organisationer, att vidta de åtgärder som är nödvändiga bland annat för 1. att så långt som möjligt undanröja orsakerna till ohälsa, 2. att lämna råd och upplysningar för befrämjande av god hälsa och uppmuntran till personligt ansvarstagande i hälsofrågor, och 3. att så långt som möjligt förebygga uppkomsten av epidemier, folksjukdomar och andra sjukdomar samt olycksfall.

Europeiska kommittén för sociala rättigheter gav 2018 ett beslut om artikel 11 i 1961 års stadga i ärendet *Transgender Europe och ILGA-Europe mot Tjeckien* (nr. 117/2015). I ärendet bad de ändringssökande organisationerna kommittén konstatera att situationen i Republiken Tjeckien antingen som sådan eller med stöd av diskrimineringsklausulen i ingressen till 1961 års stadga om de grundläggande rättigheterna bryter mot artikel 11 på den grunden att personer som vill ändra sina personliga dokument omfattas av ett rättsligt steriliseringskrav. Kommittén konstaterade i sitt beslut att respekten för den fysiska och psykiska integriteten utgör en oskiljaktig del av den rätt till skydd för den enskildes hälsa som tryggas i artikel 11 i 1961 års stadga om de grundläggande rättigheterna. Enligt kommitténs beslut urvattnar villkoret i anslutning till erkännande av en transpersons könsidentitet det fria samtycket och kränker därför den fysiska integriteten, motarbetar begreppet människovärde och kan därför inte anses vara förenligt med rätten

till skydd för hälsan som garanteras i artikel 11.1 i stadgan om de grundläggande rättigheterna (10, 74, 76 och 86 punkten).

I sin rekommendation från 2010 om åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet (CM/Rec [2010]5) rekommenderar Europarådets ministerkommitté medlemsstaterna att regelbundet se över förhandskraven för fastställande av juridiskt kön för att avlägsna krav som är kränkande. Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa erkännandet av en persons juridiska kön inom alla livsområden, särskilt genom att göra det möjligt att snabbt, transparent och enkelt ändra namn och kön i officiella handlingar. Medlemsstaterna bör också, när så är lämpligt, se till att icke-statliga aktörer erkänner den ändrade köns-tillhörigheten på motsvarande sätt och inför motsvarande ändringar när det gäller centrala handlingar, såsom studie- och arbetsintyg (punkt 20 och 21).

I samma rekommendation rekommenderar ministerkommittén när det gäller hälsa att medlemsstaterna vidtar lämpliga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att säkerställa att bästa möjliga hälsoliv verkligen kan tillgodoses utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att transpersoner faktiskt får tillbörliga tjänster i fråga om könsbekräftande behandling, däribland expertis inom psykologi, endokrinologi och kirurgi i samband med hälso- och sjukvård för transpersoner, utan att bli föremål för orimliga krav. Ingen ska utsättas för könskorrigering åtgärder utan sitt samtycke (punkt 33 och 35). Medlemsstaterna rekommenderas i bilagan till rekommendationen att vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa säkerheten och människovärdet för alla frihetsberövade, såsom transpersoner, och i synnerhet att vidta skyddsåtgärder mot fysisk misshandel, våldtäkt och andra former av sexuellt utnyttjande som begås av andra fångar eller av personal. Det bör sörjas för tillräckligt skydd och respekt för transpersoners könsidentitet (bilaga 1. A. 4 punkten).

Europarådets parlamentariska församling uppmanar i sin resolution 2048 (2015) (Discrimination against Transgender people in Europe) medlemsländerna att respektera och skydda transpersoners rätt till icke-diskriminering och att inrätta ett snabbt, transparent och tillgänglig förfarande grundat på självbestämmanderätt för att fastställa det juridiska könet, samt att göra dessa förfaranden tillgängliga för alla personer som vill använda dem oberoende av ålder, hälsotillstånd, ekonomisk ställning eller polisens register. Dessutom uppmanar den parlamentariska församlingen bland annat till att slopa kravet på sterilisering och psykiska diagnoser som ett villkor för fastställande av juridiskt kön.

Europarådets parlamentariska församling uppmanar i sin resolution 2239 (2018) (Private and family life: achieving equality regardless of sexual orientation) medlemsstaterna att bland annat säkerställa att deras lagar, föreskrifter och politik som gäller parförhållanden, föräldrar och barn tillämpas utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Den parlamentariska församlingen uppmanar medlemsstaterna att trygga rättigheterna för föräldrar och barn i regnbågsfamiljer utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Vidare uppmanar den parlamentariska församlingen medlemsstaterna att föreskriva att transföräldrars könsidentitet ska anges korrekt i barnens födelseattest och att säkerställa att personer som använder andra lagliga könsbeteckningar än man eller kvinna utan diskriminering kan erkänna sitt parförhållande och förhållande till sina barn.

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Niels Muižnieksin gav 2014 en kommentar om de mänskliga rättigheterna (LGBTI children have the right to safety and equality) angående rätten till trygghet och jämlikhet för barn som hör till sexuella minoriteter och könsmino-

riteter. Enligt kommentaren bör utestängandet av minderåriga personer från möjligheten att fastställa det juridiska könet betraktas som ett av hindren för tillgodoseendet av självbestämmanderätten när det gäller barn som hör till könsminoriteter.

Europeiska unionen

I Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (2012/C 326/02) finns bestämmelser om bland annat fysisk integritet, respekt för privatlivet och familjelivet, jämlikhet, barnets rättigheter och hälsoskydd. Bestämmelserna i stadgan om de grundläggande rättigheterna är bindande för EU:s institutioner, organ och byråer samt för medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten.

Europaparlamentet antog i september 2011 en resolution om mänskliga rättigheter, sexuell läggning och könsidentitet inom ramen för FN (2013/C 56 E/12). I resolutionen konstaterar parlamentet att det är oroat över det stora antalet människorättsbrott och den utbredda diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet som förekommer både inom och utanför EU. Europaparlamentet beklagar att rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter ännu inte alltid efterlevs fullt ut i EU, bland annat när det gäller rätten till fysisk integritet, privatliv och familjeliv samt rätten till likabehandling. Parlamentet uppmanar medlemsstaterna att upphöra med psykiatriseringen av den könsbekräftande behandlingen för transpersoner och att transpersoner fritt ska få välja vårdproducent.

Europaparlamentet antog den 14 september 2021 en resolution om rättigheter för hbtqi-personer i EU (2021/2679(RSP)). I sin resolution kräver Europaparlamentet att EU antar ett gemensamt tillvägagångssätt för att erkänna äktenskap och partnerskap mellan personer av samma kön. I synnerhet uppmanar Europaparlamentet medlemsstaterna att anta relevant lagstiftning för att säkerställa att rätten till privatliv och familjeliv utan diskriminering och till fri rörlighet för alla familjer respekteras fullt ut, inklusive åtgärder för att främja erkännandet av transföräldrars juridiska kön.

Europeiska kommissionen publicerade 2020 meddelandet En jämlikhetsunion: Jämlikhetsstrategi för hbtqi-personer 2020–2025 (COM(2020) 698 final). I strategin behandlas bland annat förbättrandet av erkännandet av identiteten för transpersoner och icke-binära personer och erkännandet av intersexpersoner. Enligt strategin skiljer sig de krav som är tillämpliga för enskilda personer som vill ändra sitt juridiska kön betydligt mellan medlemsstaterna. Under senare år har ett ökande antal medlemsstater gjort betydande förändringar i sin lagstiftning om erkännande av kön mot en modell som bygger på personligt självbestämmande. Andra behåller ett antal krav för erkännande av kön i fråga om transpersoner och icke-binära personer. Dessa kan vara oproportionerliga och strida mot mänskliga rättigheter, såsom Europadomstolen har slagit fast när det gäller krav på operation och sterilisering. Kommissionen avser att främja utbytet av bästa praxis mellan medlemsstater när det gäller lättillgänglig lagstiftning och en tydlig process för ändring av juridiskt kön utgående från självbestämmandeprincipen och utan åldersgränser.

Europeiska kommissionen utfärdar i utredningen Legal gender Recognition in the EU: The journeys of trans people towards full equality från 2020 rekommendationer både till medlemsstaterna och till EU inom ramen för sina befogenheter. Kommissionen rekommenderar att det säkerställs tydliga, transparenta, snabba och respektfulla rättsliga förfaranden för erkännande av könstillhörighet. Alla medlemsstater bör åtminstone avskaffa kränkande och oproportionerliga krav. I synnerhet bör det säkerställas att den juridiska ändringen av kön och namn respekterar personens fysiska integritet och privatliv i enlighet med Europakonventionen, Europadomstolens rättspraxis och EU-rätten. Medlemsstaterna ska inte kräva steriliseringskirurgi eller sådan

behandling eller en operation som eventuellt leder till sterilitet. Medlemsstaterna bör agera snabbt och undvika att tillämpa väntetiderna stelt. Dessutom ska medlemsstaterna förbjuda krav på transpersoners skilsmässa eller ogiltigförklaring av äktenskap.

Idaho-deklarationen

Vid konferensen IDAHO Forum 2014, som hölls på Malta i maj 2014, godkändes ett offentligt uttalande som Finland undertecknade tillsammans med 16 andra europeiska stater. I denna så kallade Idaho-deklaration bekräftade länderna sitt engagemang för arbetet mot homofobi och transfobi. I uttalandet är det fråga om en avsiktsförklaring (Declaration of Intent) som syftar till att uttrycka ömsesidigt samförstånd mellan de undertecknande staterna. Avsiktsdeklarationen var en fortsättning på uppropet samma år mot homofobi och transfobi. I uppropet efterlystes en EU-strategi för att trygga rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter. I avsiktsdeklarationen förbinder sig de undertecknande staterna till att iakttäta principen om universella mänskliga rättigheter och till att garantera att de mänskliga rättigheterna gäller även personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter. I avsiktsdeklarationen konstateras att personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter är en särskilt utsatt grupp och därför krävs det särskilda åtgärder för att bekämpa homofobi och transfobi. I avsiktsdeklarationen ingår tolv åtgärder som de undertecknande staterna förbinder sig till i sin verksamhet. Till dessa åtgärder hör bland annat utveckling av diskrimineringslagstiftningen, bekämpning av hatbrott och samarbete med det civila samhället.

I deklarationen förbinder man sig bland annat till att säkerställa att en persons könsidentitet erkänns fullt ut inom alla livsområden, särskilt genom att göra det möjligt att i officiella handlingar snabbt, transparent och på ett tillgängligt sätt ändra namn och juridiskt kön. I deklarationen förbinder man sig också till att avlägsna kränkande och oproportionerliga krav för fastställande av juridiskt kön och att säkerställa tillgången till lämpliga tjänster för könsbekräftande behandling.

Yogyakartapinciperna

En internationell expertgrupp utarbetade 2006 i Yogyakarta i Indonesien en förteckning med 29 principer som är avsedd att komplettera FN:s människorättsinstrument så att också rättigheterna för sexuella minoriteter och könsminoriteter beaktas. Yogyakartapinciperna är inte internationella förpliktelser som i sig är rättsligt bindande för Finland.

I Yogyakartapinciperna ingår bland annat rätten till likabehandling och icke-diskriminering: staterna ska vidta lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att förebygga och eliminera diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet, inom såväl offentliga som privata livsområden. Rätten till integritet innebär att staterna ska trygga allas rätt att välja när, till vem och hur de lämnar ut uppgifter om sin sexuella läggning eller könsidentitet. Staterna ska skydda alla människor mot godtyckliga eller påtvingade avslöjanden och hot om sådana. För att vars och ens rätt till bästa möjliga hälsoliv ska kunna tillgodoses, ska staterna säkerställa att alla har tillgång till tjänster som gäller sexuell och reproduktiv hälsa och tjänster för upplysning, förebyggande och vård i anslutning till dem. Staterna ska skydda varje människa mot oetiska eller ofrivilliga medicinska åtgärder eller undersökningar.

I Yogyakartapinciperna ingår också rätten att bilda familj. Staterna ska vidta alla nödvändiga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att säkerställa vars och ens rätt att bilda familj, inklusive adoption och assisterad befruktning. Enligt Yogyakartapinciperna innebär den rätt som enligt artikel 6 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

tillkommer var och en att överallt erkännas som en person i lagens mening när det gäller sexuella minoriteter och könsminoriteter bland annat att ingen som ett krav för erkännande av juridisk könsidentitet får tvingas genomgå medicinska ingrepp, inklusive könsbekräftande operationer, sterilisering och hormonbehandlingar. Ingen status, som till exempel äktenskap eller föräldraskap, får åberopas för att hindra ett erkännande av en persons juridiska könsidentitet.

Yogyakartapincip 9 handlar om human behandling under frihetsberövande. Principen innehåller rekommendationer om bland annat den frihetsberövades deltagande i beslutsfattande som gäller tagande i förvar i enlighet med könsidentiteten samt om införande av skyddsåtgärder för att skydda fångar som på grund av könsidentiteten är utsatta för våld och utnyttjande.

År 2017 offentliggjordes en utvidgning av Yogyakartapinciperna. Yogyakartapinciperna kompletterades med tio nya principer. Enligt dem ska staterna bland annat säkerställa en snabb, öppen och lättillgänglig mekanism som erkänner och fastställer den juridiska könsidentitet som varje person själv har definierat. Staterna ska göra flera olika könsalternativ tillgängliga. Dessutom ska staterna säkerställa att exempelvis fastställelse av det juridiska könet inte förutsätter godtagbarhetskriterier, såsom till exempel medicinska eller psykologiska interventioner, en psyko-medicinsk diagnos, minimi- eller maximiålder, ställning som make eller förälder eller några andra åsikter av en tredje part. Staterna ska också säkerställa att en persons straffregister, inresestatus eller övriga ställning inte används för att förhindra ändring av namn, juridiskt kön eller könstillhörighet (Yogyakartapincip 31, YP+10).

Till Yogyakartas principer hör också rätten till bästa möjliga hälsolivå. Enligt den ska staterna bland annat vidta alla nödvändiga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att säkerställa att rätten till högsta möjliga hälsoskyddsnivå förverkligas utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Staterna ska underlätta tillgången till kompetent och icke-diskriminerande vård och stöd för personer som önskar ändringar i sin kropp vid könsbekräftande behandling och säkerställa att alla tillhandahållare av hälso- och sjukvårdstjänster behandlar klienterna och deras partner utan diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet (Yogyakartapincip 17).

2.1.3 Lagstiftning och praxis i fråga om transforskning och transvård

Lagstiftning och nationella rekommendationer

Lagstiftningen om ansvaret för att ordna social- och hälsovård håller på att ändras i och med strukturreformen av social- och hälsovårdstjänsterna (social- och hälsovårdsreformen). Innan reformen träder i kraft ansvarar kommunerna fortfarande för ordnandet av social- och hälsovården.

I den gällande lagstiftningen finns bestämmelser om kommunernas ansvar för att ordna hälso- och sjukvård i folkhälsolagen (66/1972) och lagen om specialiserad sjukvård (1062/1989). I hälso- och sjukvårdslagen och i speciallagar inom hälso- och sjukvården finns närmare bestämmelser om tillhandahållandet av och innehållet i hälso- och sjukvården. Enligt 1 § 1 mom. i hälso- och sjukvårdslagen omfattar hälso- och sjukvård hälsofrämjande och välfärdsfrämjande verksamhet, primärvård och specialiserad sjukvård. För ordnandet av den specialiserade sjukvården är landet indelat i 20 sjukvårdsdistrikt. Ansvaret för ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet övergår i sin helhet till välfärdsområdena den 1 januari 2023. Vid reformen av social- och hälsovårdstjänsterna och räddningsväsendet bildas det 21 välfärdsområden i Finland som tar över de social- och hälsovårdstjänster och uppgifter inom räddningsvä-

sendet som kommunerna för närvarande ansvarar för. I Nyland avviker ansvaret för organisationen av social- och hälsovården från lösningen för det övriga landet så att Helsingfors stad fortfarande har ansvaret för att ordna dessa tjänster. I Nyland kommer också fyra välfärdsområden att ansvara för ordnandet av tjänsterna och inom hälso- och sjukvården dessutom HUS-sammanslutningen.

Enligt 10 § i hälso- och sjukvårdslagen ska en kommun eller en samkommun för ett sjukvårdsdistrikt ordna hälso- och sjukvårdens innehåll och omfattning enligt vad som krävs för kommuninvånarnas eller invånarnas i samkommunen välbefinnande, patientsäkerhet, sociala trygghet och hälsotillstånd och för det medicinskt, odontologiskt och hälsovetenskapligt bedömda behov som kan motiveras utifrån observation av faktorer som påverkar dessa hälsoaspekter. En kommun och en samkommun för ett sjukvårdsdistrikt ska se till att servicen för de invånare som den ansvarar för ordnas och är tillgänglig på lika villkor inom hela kommunen eller samkommunen. Från ingången av 2023 är de beskrivna skyldigheterna välfärdsområdets skyldigheter. I hälso- och sjukvårdslagen upphävs 10 § och bestämmelser om motsvarande skyldigheter föreskrivs i 4 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021). Enligt 24 § i hälso- och sjukvårdslagen ska kommunen, i framtiden välfärdsområdet, ordna sjukvårdstjänster för dem som bor i kommunen. Sjukvården ska genomföras med beaktande av patientens behov av medicinsk eller odontologisk behandling och i enlighet med de enhetliga grunderna för vård. Vården ska genomföras på ett ändamålsenligt sätt och genom ändamålsenligt samarbete. Enligt 33 § i den lagen ansvarar en samkommun, i framtiden ett välfärdsområde, för ett sjukvårdsdistrikt inom sitt område för samordningen av tjänsterna inom den specialiserade sjukvården i enlighet med befolkningens och primärvårdens behov. Samkommunen för ett sjukvårdsdistrikt, i framtiden ett välfärdsområde, ansvarar inom sitt område för ordnandet av den specialiserade sjukvården på enhetliga medicinska och odontologiska grunder.

För ordnande av högspecialiserad sjukvård indelas landet enligt den lagstiftning som ännu är i kraft utom i sjukvårdsdistrikt även i specialupptagningsområden. Till varje specialupptagningsområde ska det höra ett sjukvårdsdistrikt med ett universitet som ger läkarutbildning. I och med social- och hälsovårdsreformen läggs specialupptagningsområdena ned. Däremot inrättas med stöd av lagen om ordnande av social- och hälsovård fem samarbetsområden, i vilka det finns ett universitetssjukhus.

I 45 § i hälso- och sjukvårdslagen föreskrivs det om arbetsfördelning och centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården till bestämda sjukvårdsdistrikt. Bestämmelserna om centralisering gäller en del av sådana undersökningar, åtgärder och behandlingar som är sällan förekommande eller krävande och därför ska kunna upprepas eller specialkompetens inom flera områden för att förvärva och upprätthålla den kunskap och kompetens som krävs. Syftet med bestämmelserna om centralisering är dessutom bland annat att garantera kvaliteten på hälso- och sjukvården och patientsäkerheten.

Om centraliseringen har utfärdats statsrådets förordning om arbetsfördelning och centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården (582/2017), nedan förordningen om centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården. Genom förordningen påförs vissa sjukvårdsdistrikt ett särskilt ansvar för planering och samordning av den nationella och regionala helheten, för specialiserad sjukvård som ska centraliseras på riksnivå, för specialiserad sjukvård som regionalt ska centraliseras till fem universitetssjukhus eller motsvarande enheter och för annan specialiserad sjukvård som ska centraliseras. Avsikten är att förordningen ska ändras så att den överensstämmer med begreppen i social- och hälsovårdsreformen före ingången av 2023.

Den gällande translagen innehåller ett bemyndigande att utfärda förordning, enligt vilket närmare bestämmelser om den medicinska utredning som avses i 1 § i translagen samt om ordnande av sådan medicinsk undersökning och behandling som syftar till könsbyte utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet.

Social- och hälsovårdsministeriets förordning om ordnandet av undersökning och behandling som syftar till könsbyte samt om den medicinska utredningen för fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (1053/2002), nedan *transförordningen*, trädde i kraft den 1 januari 2003. Utöver de omständigheter som framgår av förordningens rubrik innehåller förordningen bestämmelser om sammansättningen för en multiprofessionell arbetsgrupp som är förtrogen med undersökning och behandling av transsexualitet och om en behandlingsplan.

I transförordningen föreskrivs relativt detaljerat om ordnande av behandling och om den medicinska utredning som utgör en förutsättning för fastställande av juridisk könstillhörighet.

Till skillnad från de övriga bestämmelserna om centralisering av vård finns bestämmelser om centralisering av undersökningar och behandlingar som syftar till könsbyte i 2 § i transförordningen. Enligt den koncentreras undersökning och behandling som syftar till könsbyte till Helsingfors universitetscentralsjukhus, nedan *HUCS*, och Tammerfors universitetssjukhus, nedan *TAYS*. När en person söker behandling på grund av transsexualism eller då personens könssidentitet i övrigt kräver utredning ska personen remitteras till fortsatta undersökningar vid ett av de nämnda sjukhusen. Könsbekräftande kirurgi, med undantag för borttagningen av livmodern och ovarierna, koncentreras till HUCS. Den medicinska utredningen lämnas av en specialist i psykiatri som ingår i en multiprofessionell arbetsgrupp vid ett av de nämnda sjukhusen. Dessutom ska en specialist i psykiatri i arbetsgruppen vid det andra sjukhuset genom ett personligt möte med patienten utreda att de medicinska förutsättningarna för fastställande av kön uppfylls (det så kallade second opinion-utlåtandet).

I lagstiftningen om hälso- och sjukvård finns bestämmelser om de tjänster som kommunerna och sjukvårdsdistrikten, i framtiden välfärdsområdena, har organiseringsansvar för samt om de principer som styr ordnandet och produktionen av tjänsterna. På grund av lagstiftningens allmänna karaktär innehåller lagstiftningen dock i regel inga detaljerade bestämmelser om vilken vård och undersökningar som hör till tjänsteutbudet inom hälso- och sjukvården och hur tjänsterna ska genomföras i praktiken. Med tjänsteutbudet inom hälso- och sjukvården avses offentligt finansierade hälso- och sjukvårdstjänster. Dessa omfattar den offentliga hälso- och sjukvården och privata hälsovårdstjänster som man får sjukvård ersättning för. I anslutning till social- och hälsovårdsministeriet finns tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården som har i uppgift att följa upp och bedöma tjänsteutbudet inom hälso- och sjukvården och att lämna rekommendationer om vilka hälso- och sjukvårdsåtgärder, undersökningar samt vård- och rehabiliteringsmetoder som ska hör till eller uteslutas ur tjänsteutbudet (78 a § i hälso- och sjukvårdslagen och statsrådets förordning om tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården (63/2014)). Bestämmelser om principerna för de undersökningar, den vård och de behandlingar som ingår i tjänsteutbudet finns i 7 a § i hälso- och sjukvårdslagen.

Tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården har gett tre rekommendationer om de medicinska behandlingsmetoderna för könsdysfori (STM038:00/2020), rekommendationerna gäller både vuxna och minderåriga. Rekommendationerna baserar sig på den lagstiftning som gällde när rekommendationen godkändes och nuvarande vårdpraxis. I rekommendationerna betonas primärvårdens roll som vårdinstans vid könsdysfori. I rekommendationerna preciseras de kriterier på basis av vilka det är motiverat att sända personerna till de multidisciplinära utredningspoliklinikerna vid HUCS eller TAYS.

Enligt tjänsteutbudsrådets rekommendation ska psykosocialt stöd vid oklar könstillhörighet i det första skedet erbjudas antingen inom primärvården i den egna kommunen eller den specialiserade sjukvården i enlighet med symptomens svårighetsgrad och nivåstruktureringen av vårdbehovet. Bedömningen av ett eventuellt behov av psykiatrisk och psykosocial vård ska vara gjord och eventuell vård eller behandling ordnad redan innan personen remitteras till den centraliserade polikliniken för könsidentitetsutredningar. Detta bidrar till en ändamålsenlig fördelning av hälso- och sjukvårdsresurserna och säkerställer att utredningar och eventuella behandlingar sätts in vid lämplig tidpunkt.

Internationella vårdrekommendationer

Sjukdomsklassifikationen ICD-10 är en internationell klassifikation som beskriver dödsorsaker, sjukdomar, olycksfall och orsaker till anlitande av hälso- och sjukvårdstjänster som Världshälsoorganisationen, nedan *WHO*, svarar för. Flera länder – inklusive Finland – har använt sig av en lokal version av ICD-10, där det gjorts preciseringar eller strykningar som passar lokala förhållanden och underlättar användningen av klassifikationen. Finlands ICD-10-klassifikation baserar sig på *WHO*:s internationella sjukdomsklassifikation. Utöver de internationella koderna innehåller den också nationella tilläggs-koder och sammanbindande tecken. Institutet för hälsa och välfärd svarar för innehållet i Finlands version och för översättningens språkdräkt. I sjukdomsklassifikationen ICD-10 hör transsexualism (diagnoskod F64.0) till könsidentitetsstörningar (F64), som finns i gruppen andra personlighetsstörningar och beteendestörningar hos vuxna (F63–F69). Detta finns i kapitlet Psykiska sjukdomar och syndrom samt beteendestörningar.

WHO:s världshälsoförsamling antog i maj 2019 den nya sjukdomsklassifikationen ICD-11, som trädde i kraft den 1 januari 2022. *WHO*:s strävan är att införa den nya klassifikationen globalt den 1 januari 2022, men i Finland har ännu inte fattats några beslut om att ta den i bruk. Diagnoskoderna F64.0 transsexualism och F64.2 könsidentitetsstörning i barndomen som användes tidigare, benämns och definieras i den nya uppdaterade sjukdomsklassifikationen som könsinkongruens (*gender incongruence*, benämningen på svenska är tills vidare inte etablerad) samt överförs till det nya kapitlet om sexualhälsa (Conditions related to sexual health).

Det att könsinkongruens även i fortsättningen inkluderas i sjukdomsklassifikationen har ansetts trygga transpersoners tillgång till vård.

Enligt FN:s rapport *Living free and Equal* från 2016 ska staterna säkerställa att personer som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter och intersexpersoner har lika möjligheter att få hälsovårdstjänster, även med fokus på sexualhälsa och reproduktiv hälsa. God praxis innefattar bland annat hälsovårdspraxis som tillgodoser bland annat transpersoners särskilda behov av hälsovård i enlighet med internationella människorättsnormer. Dessutom konstateras det i rapporten att internationella och nationella sjukdomsklassifikationer bör revideras så att de patologiska och stämplande kategorierna, särskilt sådana som hänför sig till transpersoner och intersexpersoner, stryks. Enligt rapporten ska staterna dessutom ha en enkel administrativ process där transpersoners identitet och namn erkänns genom en enkel anmälan, utan krav på medicinsk diagnos, kirurgisk eller medicinsk behandling, skilsmässa eller sterilisering. Lagstiftningen bör göra också icke-binära könsidentiteter möjliga. Minderåriga bör också ha möjlighet att fastställa sitt juridiska kön.

Den internationella hälsoorganisationen World Professional Association for Transgender Health, nedan *WPATH*, har sedan 1970-talet utarbetat vårdrekommendationer som syftar till att främja evidensbaserad behandling av könskonflikt. Rekommendationerna (Standards of Care

for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender-Nonconforming People) uppdaterades senast 2012 och en ny uppdatering av dem pågår som bäst.

Till de huvudsakliga behandlingslinjerna för könskonflikt enligt WPATH:s rekommendation hör ändringar som syftar till ändring av könsuttryck och könsroll, hormonbehandling, kirurgisk ändring av könsegenskaper och psykoterapi. Innan behandlingen inleds ska personen i fråga genomgå en grundlig psykiatrisk undersökning. Syftet med undersökningen är bland annat att säkerställa att könskonflikten inte är sekundär eller kan förklaras bättre med någon annan diagnos. Undersökningarna varierar beroende på om det är fråga om ett barn, en ung person eller en vuxen. Utöver de behandlingar som nämns ovan eller som alternativ kan också andra metoder för att lindra könskonflikt användas. Sådana andra metoder är bland annat socialt stöd, röst- och kommunikationsterapi för att utveckla de verbala och icke-verbala kommunikationsfärdigheterna samt ändring av namn och könsbeteckning i identitetshandlingar.

I rekommendationerna från WPATH betonas att den viktigaste skillnaden mellan barn och unga som upplever könsdysfori är andelen personer vars dysfori kvarstår fram till vuxenåldern. Könsdysfori som upplevs i barndomen fortsätter inte nödvändigtvis fram till vuxenåldern. Däremot verkar det vara mer sannolikt att könsdysfori hos unga finns kvar ända fram till vuxen ålder.

2.2 Personer som hör till könsminoriteter och deras ställning

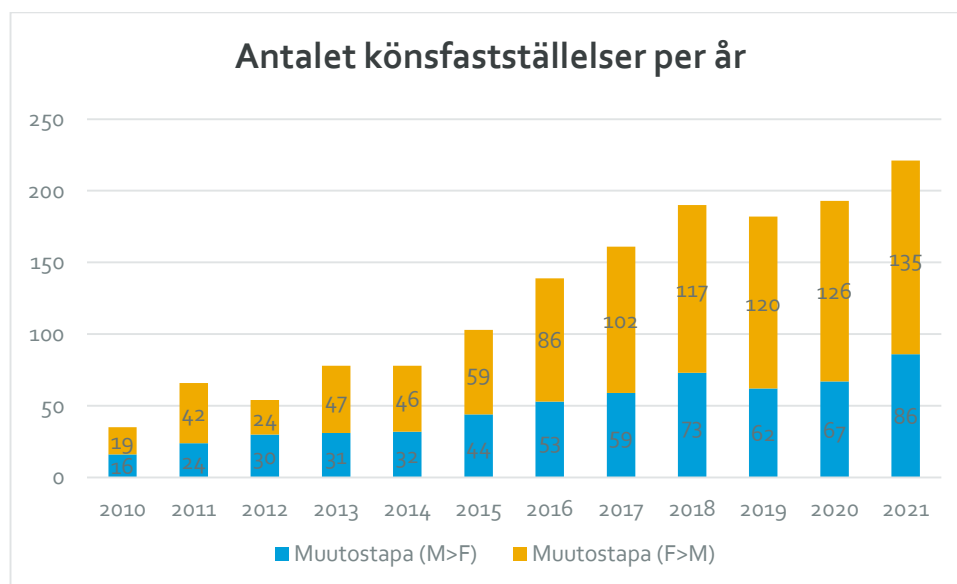
Enligt definitionen i den finska ordboken Kielitoimiston sanakirja är en transsexuell person en person som upplever sig höra till det motsatta könet. Enligt Trasek ry:s definition är en transperson en person vars könstillhörighet inte motsvarar det kön som definierats för personen vid födseln, medan en transperson enligt den definition som SETA ry använder är en person med en stark könskonflikt. I läkarföreningen Duodecims Hälsobibliotek hänvisas med transsexualitet till en situation där en person har en fast, långvarig och strukturerad erfarenhet av att personen hör till det motsatta könet jämfört med det kön som definierades vid födseln. Trans är ofta förknippad med upplevelser av könskonflikt. En konflikt mellan könsidentiteten och kroppen kan orsaka kroppsrelaterad ångest, det vill säga kroppsdysfori. I sociala situationer kan upplevelsen av att betraktas som fel orsaka social dysfori, det vill säga kraftigt obehag i sociala situationer. En del transpersoner önskar medicinsk könsbekräftande behandling, medan andra önskar att den könsidentitet som de upplever ska erkännas socialt och juridiskt.

Enligt Seta ry avses med icke-binär en könsidentitet som inte identifierar sig ensidigt som man eller kvinna, utan en kombination av dessa eller något helt annat. Begreppet icke-binär används också som allmänt begrepp för olika icke-binära könstillhörigheter. Enligt definitionen i Duodecims Hälsobibliotek hänvisas med begreppet icke-binär i allmänhet till en situation där en person har en långvarig, fast och strukturerad upplevelse av att inte höra till det kön som definierats vid födseln, men inte heller höra till det motsatta könet. Enligt definitionen i den finska ordboken Kielitoimiston sanakirja används termen icke-binär om en person vars könsidentitet inte entydigt är man eller kvinna utan någonstans mellan dessa, en kombination av dessa eller någon annan sådan. En icke-binär kan uppleva sig finnas någonstans mellan man och kvinna, utanför hela indelningen eller helt sakna könsidentitet.

Enligt definitionen i den finska ordboken Kielitoimiston sanakirja har intersexpersoner både manliga och kvinnliga könsegenskaper. På webbplatsen Intersukupuolisuus.fi definieras intersex som en medfödd situation där individens fysiska könsegenskaper inte ryms in i den klassificerade kategorin män och kvinnor eller är motstridiga. Enligt Seta ry betyder intersex en mängd kroppsliga variationer där könskaraktistika, såsom kromosomer, könsorgan eller hormonverksamhet, inte är entydigt kvinno- eller manstypiska.

Enligt definitionen i den finska ordboken Kielitoimiston sanakirja används begreppet cisperson om en person vars könsidentitet motsvarar det kön som fastställts i samband med födelsen.

Trans och icke-binär har blivit betydligt vanligare. Fenomenet är globalt. Man känner inte till orsakerna. Enligt uppgifter från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har antalet personer i Finland som har fastställt sitt juridiska kön mer än femdubblats mellan 2010 och 2021. Under granskningsperioden har sammanlagt 1 500 personers juridiska kön fastställts vara det motsatta könet jämfört med vad som antecknats i befolkningsdatasystemet. Antalet kvinnor som fastställde sitt kön som man var nästan varje år ungefär en och en halv gång större än antalet män som fastställde sitt kön som kvinna. Det enda undantaget utgörs av 2012, då antalet män som fastställde sitt kön som kvinna var större än antalet kvinnor som fastställde sitt kön som man. Alla som på transpoliklinikerna fått diagnosen transsexualism och ett så kallat second opinion-utlåtande för fastställande av juridiskt kön ansöker de facto inte om fastställande av juridiskt kön, eller så kan ansökan göras efter flera år (rekommendationen från tjänsteutbudsrådet inom hälso- och sjukvården om metoder för behandling av funktionsnedsättande könsdysfori hos transpersoner, 2020).

Sukupuolen vahvistamisen määrät vuosittain – Antalet könsfastställelser, per år

Muutostapa (M > F) – Ändringssätt (M > F)

Muutostapa (F > M) – Ändringssätt (F > M)

Av uppgifterna om antal från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata framgick dessutom att endast en liten del av de som fastställde sitt juridiska kön fastställde senare sitt kön som sitt ursprungliga, vid födelsen definierade kön. Under den granskade perioden 2015–2021 fanns sammanlagt 18 sådana fall, vilket är cirka 1,5 procent av alla beslut om fastställande av juridiskt kön (1 189 st.).

Antalet personer som söker sig till de undersökningar och behandlingar som avses i translagen och i den förordning som utfärdats med stöd av den har enligt uppgift från HUS flerdubblats

under 2000-talet (Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikts svar på begäran om utredning av funktionerna vid poliklinikerna för könsidentitetsutredningar (vuxna och unga) och eventuella konsekvenser för dessa av revideringen av translagstiftningen, VN/12660/2021, 1.12.2021). Åldersstrukturen för dem som söker sig till undersökningar och behandlingar har förändrats så att under 2000-talet har allt yngre personer sökt sig till undersökningar och behandlingar. Dessutom är en allt större del av de personer som söker sig till undersökningar och behandlingar flickor och unga kvinnor. Även upplevelsen av icke-binär har ökat. Dessa fenomen är globala. Orsaken till fenomenen är inte känd. (Se till exempel Könsdysfori hos barn och unga: En kunskapskartläggning. SBU bereder. Rapport 307/2019.)

2.3 Bedömning av nuläget

2.3.1 Allmänt

I translagen och även i ett vidare perspektiv i bestämmelserna om transpersoners rättigheter har man identifierat flera ändringsbehov, och därför har det ansetts behövt att göra en helhetsöversyn av bestämmelserna.

Riksdagens lagutskott har i sitt betänkande om regeringens proposition med förslag till vissa lagändringar till följd av en ändring av äktenskapslagen (LaUB 7/2015 rd – RP 65/2015 rd) konstaterat att det vid sakkunnigutfrågningen framkommit ett flertal behov av att ändra translagen, till exempel att slopa kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. De internationella mänskiorättsorganen har prickat Finland och uppmanat Finland att slopa kravet. Eftersom de ändringsbehoven inte hänförde sig till ändringen av äktenskapslagen kunde man inte ta ställning till eller genomföra ändringarna i samband med den aktuella propositionen. I ljuset av den erhållna utredningen konstaterade utskottet att det är befogat att göra en helhetsbedömning av de ändringsbehov som gäller translagen.

Även riksdagens arbetslivs- och jämställdhetsutskott konstaterade i sitt betänkande (AjUB 16/2018 rd) med anledning av jämställdhetsombudsmannens berättelse 2018 att utskottet understöder att revideringen av translagen bör komma igång.

2.3.2 Translagen

Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga

Europadomstolen har bedömt huruvida kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga överensstämmer med artikel 8 i Europakonventionen. Europadomstolen ansåg i sitt avgörande A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike, nr 79885/12, 52471/13 ja 52596/13, 6.4.2017, att ställande av en sådan operation eller behandling som villkor för erkännande av transpersoners könsidentitet som har en steriliseringseffekt – eller som mycket sannolikt har en sådan effekt – innebär att den som söker ändring ställs inför en situation där personens val av rätten att åtnjuta skydd för privatlivet i praktiken samtidigt innebär att personen avstår från sin rätt till kroppslig integritet. Enligt domstolen bröt denna praxis mot rätten till respekt för privatlivet och familjelivet enligt artikel 8 i Europakonventionen.

I ljuset av Europadomstolens avgörande kan inte heller kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga enligt Finlands translag anses vara förenligt med Europakonventionen.

Finland har fått flera rekommendationer av internationella organ för övervakning av de mänskliga rättigheterna och människorättskonventionerna om att i translagen slopa kravet på fortplantningsförmåga. Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Nils Muižnieks konstaterade i sin rapport om Finland (CommDH (2012) 27) redan 2012 att kraven på avsaknad av fortplantningsförmåga och att vara ogift ska slopas från förutsättningarna för officiellt erkännande av könstillhörighet. Ett slopande av kravet på fortplantningsförmåga har sedermera rekommenderats av expertkommittén som övervakar genomförandet av konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor år 2014 (CEDAW/C/FIN/CO/7), av Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) år 2019 (CRI (2019)38) och på nytt 2022 (CRI(2022)01) och av människorättskommittén som övervakar genomförandet av konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter år 2021 (CCCCPR/C/FIN/CO/7). I FN:s allmänna återkommande utvärdering 2017 fick Finland dessutom en rekommendation från åtta stater om att slopa kravet på fortplantningsförmåga.

På nationell nivå har bland annat jämställdhetsombudsmannen lyft fram slopandet av kravet på fortplantningsförmåga, till exempel i sin berättelse 2018 till riksdagen (jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018, s. 84–86) samt i sitt gemensamma ställningstagande med diskrimineringsombudsmannen och barnombudsmannen på dagen mot homo- och transfobi den 17 maj 2018. Också Människorättscentrets människorättsdelegation fäste uppmärksamhet vid frågan i sitt ställningstagande och sina rekommendationer av den 13 december 2017 för regeringsperioden 2019–2023 (Situationen beträffande de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. Människorättsdelegationens rekommendationer för regeringsperioden 2019–2023, s. 6 och 25).

Riksdagens biträdande justitieombudsman Maija Sakslin meddelade den 24 oktober 2018 ett avgörande (EOAK/2842/2017) i ett klagomål om förfarandet vid HUCS poliklinik för könsidentitetsutredningar. Med beaktande av Europadomstolens avgöranden och människorättsdelegationens ställningstagande påskyndade Sakslin en ändring av translagen så att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas som förutsättning för att fastställa könstillhörigheten.

Också i EU-kommissionens utredning *Legal gender recognition in the EU: The journeys of trans people towards full equality* från 2020 rekommenderas det att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas. I utredningen har EU-staterna indelats i olika grupper beroende på den lagstiftning som hänför sig till fastställande av juridiskt kön i respektive stat. Enligt rapporten ska i synnerhet medlemsstaterna i grupp 2, till vilken Finland hör, bland annat säkerställa att de förfaranden som tillämpas vid laglig ändring av könstillhörigheten respekterar personens fysiska integritet och privatliv. Medlemsstaterna ska inte kräva steriliseringskirurgi eller sådan behandling eller en operation som eventuellt leder till sterilitet.

Eftersom det gällande kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga särskilt i ljuset av Europadomstolens dom strider mot de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland, ska det slopas som en förutsättning för fastställande av könstillhörigheten.

Åtskiljande av medicinska behandlingar från fastställande av juridiskt kön

I sitt avgörande A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike 2017 bedömde Europadomstolen också kravet på diagnosen transsexualism för fastställande av juridiskt kön och den medicinska undersökningen för att konstatera diagnosen. Till denna del ansåg domstolen att det inte rädde någon konsensus i frågan i Europarådets medlemsstater och att inte heller de europeiska och internationella organisationernas syn i saken var lika klar som när det gäller kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. Domstolen ansåg att staterna således har omfattande prövningsrätt när

det gäller att ställa motsvarande krav och att praxis enligt domstolen inte till denna del har brutit mot artikel 8 i konventionen.

Av Europarådets medlemsstater krävs i dag i Norge, Danmark, Island, Malta, Irland, Frankrike, Belgien, Portugal, Luxemburg och Grekland inte någon medicinsk diagnos som förutsättning för fastställande av könstillhörighet. I Sverige planeras en reform av translagstiftningen. Målet är att en ändring av det kön som anges i folkbokföringen i regel ska basera sig på självbestämmanderätt och åtskiljas från den medicinska processen för könsbekräftande behandling.

Europaparlamentet uppmanade redan i en resolution som utfärdades i september 2011 medlemsstaterna att upphöra med att psykiatisera processen för fastställande av transpersoners könstillhörighet (2013/C 56 E/12).

FN:s oberoende expert Victor Madrigal-Borloz, som behandlar frågor om sexuell läggning och könsidentitet, uppmanade 2016 medlemsstaterna att införa ett förfarande för fastställande av juridiskt kön där det för fastställandet av kön inte ställs några sådana krav på medicinska och/eller psykologiska utlåtanden som till sin natur är oskäligen eller patologiserande (A/73/152). År 2021 rekommenderar Madrigal-Borloz att staterna fördubblar sina ansträngningar för att avlägsna alla patologiska rester i anslutning till sexuell läggning och/eller könsidentitet (A/HRC/47/27, punkt 91 och 92).

Också vid utvidgningen av Yogyakartaprinciperna 2017 infördes en princip enligt vilken staterna ska säkerställa att inga medicinska eller psykologiska interventioner eller psykiatriska diagnoser krävs för att ändra juridiskt eller socialt kön (Yogyakartaprincip 31, YP+10).

Utvecklingen syns också i den nya internationella sjukdomsklassifikationen ICD-11, som trädde i kraft vid ingången av 2022, där de diagnoskoder som gäller transsexualism har flyttats från kapitlet om psykiska sjukdomar till det nya kapitlet om sexualhälsa. Det att könsinkongruens även i fortsättningen inkluderas i sjukdomsklassifikationen har ansetts trygga transpersoners tillgång till vård.

Finland fick av FN:s människorättskommitté 2021 en rekommendation (CCPR/C/FIN/CO/7) om att skilja åt fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar. På nationell nivå har bland annat jämställdhetsombudsmannen rekommenderat detta (se jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 2018, s. 86).

I fråga om transpersoner är det enligt den nuvarande medicinska uppfattningen inte i sig fråga om en mental störning utan om en identitetserfarenhet. En konflikt mellan könsidentiteten och kroppen kan dock leda till kroppsdysfori, som vid behov kan diagnostiseras och som kan behandlas. Vissa transpersoner önskar medicinsk könsbekräftande behandling, men för en del är det tillräckligt att den könsidentitet de upplever erkänns socialt och juridiskt, med andra ord fastställande av det juridiska könet. För att en persons juridiska kön ska kunna fastställas, måste personen för närvarande söka vård för att få den medicinska utredning som är en förutsättning för fastställande av könstillhörigheten, bland annat att personen varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta.

I nuläget kräver fastställande av kön alltså en medicinsk diagnos om könsidentiteten. En diagnos innebär konstaterande av sjukdom eller sjukdomstillstånd utifrån medicinska grunder och bestämmande av sjukdomen eller sjukdomstillståndets art. Den baserar sig på personens symptom och det som framkommer vid undersökningen. Enligt WHO:s nya riktlinjer för diagnostik (ICD-11 sjukdomsklassifikationen) berättigar de olika uttrycksformerna för könsidentitet inte som sådana till en diagnos. En atypisk könsidentitet är inte ett kliniskt problem och inte heller en

psykiatrisk diagnos, om inte oförenligheten mellan kropp och identitet är förknippad med subjektivt lidande (Psykiatria, red. Lönnqvist, Henriksson, Marttunen, Partonen, 2021). Könsinkongruens (gender incongruence) är inte en sjukdomsdiagnos utan ett tillstånd som har placerats i kapitlet sexualhälsa i den uppdaterade sjukdomsklassifikationen ICD-11.

Eftersom fastställandet av juridiskt kön i Finland för närvarande är bunden till diagnosen transsexualism, är det inte möjligt att fastställa könstillhörigheten till exempel för icke-binära personer eller intersexpersoner. I praktiken försvåras erkännandet av den juridiska könsidentiteten för icke-binära av att det i Finland endast erkänns två juridiska kön.

Den tid som går åt till medicinsk utredning kan kännas oskälig för personer som lider av könskonflikt och för vilka ett juridiskt erkännande skulle innebära en lättnad. Det verkliga livet-prov som ingår i den medicinska utredningen förutsätter att man lever i könsrollen enligt sin identitet utan erkännande av det juridiska könet eller beaktande av det i officiella handlingar. Att en person till det yttre inte motsvarar personens juridiska kön innebär en risk att personen utsätts för diskriminering och kränker personens rätt till integritetsskydd. Expertkommittén som övervakar genomförandet av FN:s CEDAW-konvention rekommenderade 2014 Finland att snabbt ändra translagen för att säkerställa att könstillhörigheten för transpersoner fastställs utan krav på att de ska anpassas till stereotypa uppfattningar om maskulint eller feminint utseende eller beteende.

Principen om självbestämmanderätt har fått ökad betydelse i rekommendationerna av internationella och nationella aktörer inom mänskliga och grundläggande rättigheter i fråga om könsidentitet och fastställande av juridiskt kön. Detta och de andra nämnda omständigheterna talar för att fastställandet av juridiskt kön ska skiljas åt från medicinska diagnoser och behandlingar.

Kravet på myndighetsålder

Kravet enligt den gällande lagen på att sökanden ska vara myndig har motiverats med säkerställandet av sökandens övertygelse samt med synpunkter som hänför sig till den medicinska diagnosen transsexualism och behandlingsmetoder för könsbekräftande behandling. Enligt motiveringen till bestämmelsen är det åtminstone inte än så länge möjligt att diagnostisera varaktig transsexualism när det gäller barn, varför inga medicinska åtgärder inleds i syfte att ändra könstillhörigheten i fråga om barn. Också när det gäller unga människor kan könsidentiteten förändras mer eller mindre plötsligt (RP 56/2001 rd, s. 14).

När fastställandet av juridiskt kön skiljs åt från medicinska diagnoser och behandlingar, förlorar motiveringen till den gällande lagen i fråga om myndighetsålder delvis sin betydelse. Åldersgränsen för fastställande av kön bör i första hand granskas utifrån barnens rättigheter, i synnerhet de rättigheter och allmänna principer som ingår i FN:s konvention om barnets rättigheter. Dessa är bland andra att barnets bästa ska komma i främsta rummet, barnets självbestämmanderätt och delaktighet samt barnets rätt åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och icke-diskriminering.

FN:s kommitté för barnets rättigheter har i sin allmänna kommentar nr 20 betonat staternas skyldighet att respektera de ungas fysiska och psykiska integritet, könsidentitet och autonomi. Enligt Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter Niels Muižnieksin bör utestängandet av minderåriga personer från möjligheten att fastställa det juridiska könet betraktas som ett av hindren för tillgodoseendet av självbestämmanderätten när det gäller barn som hör till könsminoriteter. Också FN:s oberoende expert i frågor som gäller sexuell läggning och könsidentitet Victor Madrigal-Borloz har i sin rapport till organisationens generalförsamling 2018 konstaterat att det att barn inte har möjlighet att få sitt juridiska kön fastställt ökar risken för diskriminering,

utnyttjande, våld och förföljelse. I sin tolkningspraxis har kommittén för barnets rättigheter dock inte behandlat barns rätt att fastställa sitt juridiska kön. Inte heller har Europadomstolen i sin avgörandepraxis bedömt praxis för fastställande av juridiskt kön ur minderårigas synvinkel.

Saken har även uppmärksammats på nationell nivå. Människorättscentrets människorättsdelegation krävde 2017 att statsrådet snabbt ska vidta åtgärder för att förnya translagen. Enligt delegationen bör man vid lagberedningen utreda kriteriet om uppnådd myndighetsålder och överväga att slopa kriteriet vid fastställandet av juridisk könstillhörighet med beaktande av barnets ålder, utvecklingsnivå och barnets bästa. Riksdagens biträdande justitieombudsman omfattade människorättsdelegationens ställningstagande i ett avgörande 2018 (EOAK/2842/2017). Även jämställdhetsombudsmannen konstaterade i sin berättelse till riksdagen 2018 att man ska utreda minderårigas möjligheter att fastställa sin könstillhörighet när translagstiftningen revideras (s. 87). Barnombudsmannen, Västoliitto ry, Regnbågsfamiljer rf, Centralförbundet för barnskydd och Mannerheims Barnskyddsförbund har i en gemensam artikel som publicerades 2019 (Pekkarinen E., Koivuranta E., Jämsä J., 2019, Helsingin Sanomat, Translain on huomioitava lapsen oikeudet, Lukijan mielipide (på svenska: Translagen ska beakta barnets rättigheter, Läsarens åsikt)) konstaterat att lagstiftningen i anslutning till fastställande av juridisk könstillhörighet ska trygga barnets rättigheter och stödja barnet i utvecklingen av en sund identitet.

Utgångspunkten är att barnet själv i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå kan bestämma sin könsidentitet. Enligt forskningsrön kan upplevelsen av könskonflikt börja mycket tidigt och även om könskonflikten inte alltid är bestående, kan det att man lever med den i betydande grad försämra individens välbefinnande och utsätta denna för diskriminerande praxis. En absolut åldersgräns för fastställandet av juridiskt kön kan således inte helt anses överensstämja med barnets rättigheter. Det finns däremot just ingen evidensbaserad kunskap, som är avskild från social transition och omgivningens stöd eller medicinsk behandling av könskonflikt, om betydelsen av fastställandet av juridiskt kön när det gäller barns och ungas välbefinnande. Forskningen visar också att det är möjligt att en transition tillbaka till den tidigare könsrollen kan bli tung för barnet.

Huruvida fastställande av kön ska vara möjligt för barn, och i så fall under vilka förutsättningar och genom vilket förfarande, förutsätter att man noggrant överväger barnets rättigheter och de allmänna principerna och utreder hur eventuella regleringsmodeller, såsom olika åldersgränser och rättssäkerhetsgarantier som tryggar barnets bästa, på bästa sätt och så fullödigt som möjligt tillgodoser barnets rättigheter och stöder barnets välfärd i olika situationer.

Kravet på finskt medborgarskap eller bostadsort i Finland

Enligt den gällande lagen är en förutsättning för fastställande av könstillhörighet att sökanden är finsk medborgare eller är bosatt i Finland. Enligt motiveringen till bestämmelsen har det ansetts ändamålsenligt att en person som hos finländska myndigheter ansöker om fastställande av könstillhörighet har en klar koppling till Finland. Bostadsorten motiveras med att det är fråga om den stat där personen är bosatt och där tyngdpunkten i personens liv och de fasta punkterna i tillvaron finns. För medborgarskap talar det faktum att eftersom passet utfärdas av den stat där en person har medborgarskap, är det nödvändigt att möjliggöra fastställande av könstillhörighet också på grundval av medborgarskap. (RP 56/2001 rd, s. 15.)

Av den som ansöker om fastställande av kön hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata är det fortfarande ändamålsenligt att förutsätta en tydlig anknytning till Finland. Det är motiverat att även i fortsättningen göra det möjligt att fastställa könet för dem som har sin centrala livsmiljö i Finland. Detta är också den livsmiljö där riktigheten för könsbeteckningen

kan antas har betydelse för personen. Fastställande av kön ska också vara möjlig för finska medborgare oberoende av bostadsort, eftersom Finland beviljar sina medborgare pass som är en officiell identitetshandling och ett resedokument där personens kön antecknas.

När det gäller asylsökande är det den sökandes önskemål och avsikt att stanna permanent i Finland. En del av ansökningarna avslås dock, vilket innebär att den asylsökande blir tvungen att återvända till sitt hemland. Därför kan enbart en ansökan om asyl inte anses innebära att livsmiljön överförs till Finland. Villkoret i fråga om bostadsort kan i princip anses vara uppfyllt när en asylsökande beviljas uppehållstillstånd och därigenom får uppehållsrätt av kontinuerlig karaktär och en hemkommun.

Samtycke av den som lever i registrerat partnerskap

Enligt 1 § 2 mom. i den gällande translagen är en förutsättning för att könstillhörigheten ska fastställas, om den som ansöker om fastställande av könstillhörighet lever i ett registrerat partnerskap, att den andra parten samtycker till att det registrerade partnerskapet omvandlas till äktenskap. Kravet på samtycke av en gift make slopades 2016 i samband med ändringen av äktenskapslagen, då det blev möjligt att ingå äktenskap också för personer av samma kön.

Registrerat partnerskap är en form av partnerskap som i Finland har kunnat ingås endast mellan personer av samma kön. Sedan mars 2017 har det inte längre varit möjligt att ingå nya registrerade partnerskap i Finland. Personer som lever i ett registrerat partnerskap har dock kunnat fortsätta att leva i det registrerade partnerskapet eller omvandla sitt partnerskap till äktenskap genom ett anmälningsförfarande. Uppenbarligen till följd av invandringen har antalet registrerade partnerskap dock fortsatt att öka något. Av samma orsak har det i befolkningsdatasystemet också förts in enskilda registreringar om partnerskap mellan personer av olika kön.

Gränsdragningen mellan olika former av partnerskap på grund av parternas kön har förlorat sin betydelse i och med det könsneutrala äktenskapet. Det registrerade partnerskapets karaktär av en övergående form av partnerskap minskar ytterligare behovet av att hålla denna form av partnerskap kvar som en exakt avgränsad form av partnerskap endast mellan personer av samma kön.

Det finns inte längre några vägande skäl för att ett registrerat partnerskap ska omvandlas till ett äktenskap i samband med fastställandet av kön. Om partnerskapsformen vid fastställandet av könstillhörighet kvarstår som tidigare, behövs inte samtycke av den andra parten i partnerskapet, eftersom fastställandet av könstillhörighet inte medför några juridiska förändringar för parten i partnerskapet. Det bör också beaktas att ett fastställande av könstillhörigheten som är beroende av den andra partens samtycke utgör ett hinder för att personens självbestämmanderätt ska tillgodoses.

Rättsverkningar av fastställande

Enligt 5 § i den gällande translagen ska könstillhörighet som fastställts enligt den lagen, om inte något annat föreskrivs, gälla vid tillämpningen av annan lagstiftning.

När en person fastställer sitt kön är det i princip motiverat att på personen tillämpa lagstiftningen enligt det fastställda könet, eftersom personen uttryckligen vill bli erkänd i enlighet med sin könsidentitet. Således ska till exempel värnpliktslagen tillämpas på den som har fastställt sitt kön som man. Lagstiftningen innehåller dock bestämmelser som har ett nära samband med fortplantningsmekanismerna i anslutning till ett visst kön och i fråga om vilka det är ändamålsenligt

att de tillämpas på en person, oberoende av fastställande av kön. Sådana bestämmelser finns i synnerhet i hälsovårdslagstiftningen. Syftet med lagstiftningen kan till exempel vara att ge assisterad befruktning, skydda gravida kvinnor eller screening av en viss sjukdom i en viss befolkningsgrupp.

En del av lagstiftningen kan ändras i en könsneutral riktning. En del av den lagstiftning om medicinsk forskning där gravida och ammande kvinnor skyddas är dock direkt nationellt tillämplig EU-lagstiftning vars ordalydelse inte kan ändras genom nationell lag. En utmaning i en del av lagstiftningen om reproduktiv hälsa är dessutom att regleringen är gammal, och i synnerhet en del av lagstiftningen om avbrytande av havandeskap kräver också en grundlig innehållsmässig granskning. En sådan granskning ingår dock inte i beredningen av denna regeringsproposition.

Det kan bedömas att trots bestämmelsen i den gällande translagen, enligt vilken den fastställda könstillhörigheten ska betraktas som en persons könstillhörighet vid tillämpningen av annan lagstiftning, om inte något annat föreskrivs, har lagstiftningen i regel inte orsakat tolkningsproblem, utan det är klart att också en gravid man skyddas och att en man som har fastställt sin könstillhörighet kan få abort, även om det i lagen föreskrivs om avbrytande av havandeskap på kvinnans begäran. Däremot har till exempel lagen om assisterad befruktning orsakat tolkningsproblem. I den lagen föreskrivs det om assisterad befruktning som utförs så att könsceller eller embryon från en människa förs in i en kvinna för att åstadkomma graviditet. Om det i lagstiftningen om fastställande av kön uttryckligen föreskrivs om rättsverkningarna av fastställandet, är det motiverat att de beskrivna situationerna uttryckligen beaktas i bestämmelserna.

I synnerhet de rättsverkningar som anges i lagen om rättsgenetiska faderskapsundersökningar är starkt bundna till det manliga könet hos den som undersöks, för vilket det finns tydliga reproduktionsbiologiska grunder. Också bestämmelserna om bestämmande och fastställande av föräldraskap i föräldraskapslagen har ett starkt samband med könsrelaterade reproduktionsmekanismer. Det är motiverat att tillämpa de nämnda författningarna på en person, oberoende av fastställande av kön.

Translagens rubrik

Translagens rubrik, lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet, är föråldrad. Tidigare betraktades begreppen "sexualitet" och "sexualism" som att de motsvarade varandra. Betydelsen av orden har sedermera differentierats. Transsexualism som begrepp syftar på den inre konflikten i fråga om könstillhörighet, inte på sexualiteten. Det är dock inte motiverat att i fortsättningen i lagens rubrik hänvisa till transsexualism, eftersom detta ger en bild av att personer med en annan könsidentitet eller till exempel intersexpersoner inte får fastställa sin könstillhörighet med stöd av lagen. Bland annat Människorättscentrets människorättsdelegation (människorättsdelegationens ställningstagande av den 13 juli 2017) och riksdagens biträdande justitieombudsman (EOAK/2842/2017) har fäst uppmärksamhet vid lagens titel.

2.3.3 Transförordningen

Ovan har det beskrivits att det inte i fortsättningen är motiverat att kräva en medicinsk utredning som en förutsättning för fastställande av juridisk könstillhörighet, det vill säga en diagnos på transsexualism eller könsinkongruens efter övergången till ICD 11-klassifikationen. Det är således motiverat att samtidigt bedöma om det behöver föreskrivas lika exakt om undersökning och vård av transsexualism som i gällande lagstiftning.

I 2 § i transförordningen står det att ”När en person söker behandling på grund av transsexualism eller då personens könsidentitet i övrigt kräver utredning skall personen remitteras till fortsatta undersökningar vid ett av ovan nämnda sjukhus.”, det vill säga till HUCS eller TAYS. Ordalydelsen i förordningen har säkerställt att personen får en remiss för undersökning, eftersom det juridiska fastställandet är bundet till en diagnos och således är det motiverat i en sådan regleringskontext. Regleringen har gett upphov till tolkningsfrågor om hur ovillkorlig rätten är och när en remiss kan returneras på medicinska grunder. Enligt 52 § i hälso- och sjukvårdslagen svarar samkommunen, i framtiden välfärdsområdet, för ett sjukvårdsdistrikt för att behovet av både brådskanie och på remiss grundad vård bedöms och vården tillhandahålls enligt enhetliga medicinska grunder. För att en person ska kunna intas på ett sjukhus för icke-brådskanie sjukvård krävs en på läkarundersökning grundad remiss. I paragrafen föreskrivs det om väntetider inom hälso- och sjukvården. I paragrafen föreskrivs det vidare att om det är mest ändamålsenligt att behandlingen av en sjukdom eller ett symptom som konstaterats hos en person ges vid en hälsovårdscentral, ska patienten hänvisas till hälsovårdscentralen för vård och hälsovårdscentralen ges nödvändiga vårdanvisningar. Om det i fortsättningen inte behövs någon medicinsk utredning som förutsättning för fastställandet av juridisk könstillhörighet, finns det inte längre några grunder för specialbestämmelserna i 2 § i transförordningen. På remittering till specialiserad sjukvård tillämpas nämnda 52 § i hälso- och sjukvårdslagen och övriga allmänna hälso- och sjukvårdsbestämmelser. Också genom rekommendationer av tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården styrs kriterier utifrån vilka en person hänvisas till transpolikliniker som är specialiserade på uppgiften.

I 3 § i transförordningen föreskrivs det om en multiprofessionell arbetsgrupp som är förtrogen med undersökning och behandling av transsexualism och om arbetsgruppens sammansättning. Det finns knappt alls någon så exakt reglering som denna om den personal som ger vården, med undantag för vissa ålderdomliga förordningar (till exempel förordningen om missbrukarvård 653/1986). Stilen i hälso- och sjukvårdslagstiftningen är nuförtiden att föreskriva om sådana omständigheter betydligt mer allmänt. Enligt exempelvis 8 § i lagen om ordnandet av social- och hälsovård ska för att kunna uppfylla sitt organiseringsansvar välfärdsområdet ha sådan yrkesutbildad social- och hälsovårdspersonal och sådan administrationspersonal och annan personal som verksamheten kräver, förfoga över lämpliga lokaler och lämplig utrustning och ha andra behövliga förutsättningar för att sköta verksamheten.

I 4 § i förordningen föreskrivs om en behandlingsplan. Enligt den ska när transsexualismen har fastställts en arbetsgrupp som avses i 3 § tillsammans med patienten göra upp en skriftlig behandlingsplan över behandlingen och dess genomförande. I behandlingsplanen ska redogöras för de centrala omständigheter som man vill påverka samt med vilka medel och inom vilken tid det är meningen att målen skall uppnås. Enligt 4 a § i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), nedan *patientlagen*, ska det inom hälso- och sjukvården vid behov utarbetas en plan för undersökning, vård och medicinsk rehabilitering eller någon annan motsvarande plan. Av planen ska framgå hur och enligt vilken tidtabell vården av patienten ordnas. Planen ska utarbetas i samförstånd med patienten, dennes anhöriga eller närstående eller lagliga företrädare. Patientlagens 4 a § trädde i kraft genom en ändring av patientlagen som trädde i kraft den 1 maj 2005. Genom bestämmelsen har man velat betona att man i planen i samförstånd med patienten kan komma överens om vad målet för åtgärderna ska vara och hur man ska göra för att uppnå det. Planen innehåller enligt motiveringen till bestämmelsen en bedömning av patientens behov av vård, tidtabellen och målen för den planerade vården och genomförandet av vården. (RP 77/2004 rd, s. 45.) Patientlagens 4 a § överensstämmer i den mån med 4 § i transförordningen att det inte finns behov av specialbestämmelser om en vårdplan för patienter som söker vård på grund av transsexualism.

I 6 § i transförordningen föreskrivs om medicinsk utredning för fastställande av transsexuella personers juridiska könstillhörighet. Det faktum att det på ett sådant sätt som i transförordningen föreskrivs detaljerat om undersökning och behandling av transsexualism och om den medicinska utredning som är en förutsättning för fastställande av det juridiska könet avviker från annan hälso- och sjukvårdslagstiftning. Regleringen har behövts eftersom vården har varit en förutsättning för fastställande av det juridiska könet. Genom den har man också strävat efter att säkerställa att det avlägsnande av fortplantningsförmåga som utgör en förutsättning för fastställande av könstillhörigheten sker på sakliga grunder (RP 56/2001 rd, s. 12).

Det kan anses att så detaljerade bestämmelser om medicinsk bedömning och behandling av samma typ som i den gällande transförordningen är på utgående, eftersom kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga stryks och medicinsk vård åtskiljs från fastställandet av juridisk könstillhörighet. Medicinsk undersökning och vård av transsexualism kan i fortsättningen genomföras i enlighet med den allmänna hälso- och sjukvårdslagstiftningen, såsom hälso- och sjukvårdslagen, patientlagen, rekommendationer av tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården samt andra medicinska rekommendationer och praxis. I hälso- och sjukvårdslagen föreskrivs det om ordnande av såväl primärvård som specialiserad sjukvård. Vård som hänför sig till oklarheter i anslutning till könsidentiteten eller könsdysfori ges i enlighet med den normala nivåstruktureringen inom hälso- och sjukvården som en del av primärvården och när det finns behov av det på remiss vid enheter inom den specialiserade sjukvården.

Slutsatsen av det föregående är att det inte finns behov av en transförordning eller andra särskilda bestämmelser som uttryckligen gäller vården av transpersoner, om det i fortsättningen inte krävs någon medicinsk utredning för att fastställa det juridiska könet. Det är även i fortsättningen motiverat att koncentrera en del av undersökningarna och vården till vissa universitetssjukhus med beaktande av hur ovanliga utredningarna och vården är och den sakkunskap som krävs. Bestämmelser om centraliseringen kan dock i fortsättningen utfärdas genom förordningen om centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården.

Enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärds vårdanmälningsregister inleder årligen cirka 800–900 personer en ny vårdperiod på transpoliklinikerna. De nuvarande resurserna för transpoliklinikerna vid både HUCS och TAYS är överbelastade, eftersom det råder brist på kompetent personal. Transpoliklinikerna haft svårt att fylla läkarvakanserna. Resursbristen har märkts i form av förlängda väntetider för vård.

Både riksdagens justitieombudsman (EAK/2119/2020, se även EOAK/2842/2017, EOAK/501/2019, EOAK 8482/2020) och Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI(2019)38, 10.9.2019) har fäst uppmärksamhet vid det svaga resursläget vid transpoliklinikerna och vid de allvarliga förseningarna för könsbekräftande behandling. ECRI har rekommenderat att det inrättas en tredje transpoliklinik. Social- och hälsovårdsministeriet har i sitt svar på riksdagens justitieombudsmans beslut (VN/12660/2021-SHM-12, 24.1.2022) ansett att det utifrån de utredningar som fåtts inte är nödvändigt att inrätta en tredje poliklinik för könsidentitetsutredningar. Tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården gav den 11 juni 2020 en rekommendation om nivåstrukturerings av vården, som har bedömts underlätta resursbristen vid transpoliklinikerna. En mer ändamålsenlig inriktning av de nuvarande funktionerna och redan gjorda eller planerade resursökningar verkar vara tillräckliga åtgärder.

2.3.4 Lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

I 12 § i lagen om befolkningsdatasystemet finns bestämmelser om rättelse och ändring av en personbeteckning. Enligt 2 mom. 3 punkten i den paragrafen får en personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet ändras bland annat om det i enlighet med translagen har fastställts att personen ska tillhöra det motsatta könet. Enligt 3 mom. fattas beslut om ändring av personbeteckningen i de fall som avses i 2 mom. 3 punkten av den myndighet som avses i 3 § i translagen. Den berörda personen ska skriftligen ansöka om att få personbeteckningen ändrad.

Eftersom avsikten är att stifta en helt ny lag om könsfastställelse bör författningshänvisningarna i 12 § i lagen om befolkningsdatasystemet ändras så att de gäller den lag om könsfastställelse som nu föreslås. Språket i 12 § i lagen om befolkningsdatasystemet följer dessutom språket enligt translagen, och det bör ändras till att motsvara vad som används i den föreslagna lagen om könsfastställelse. I utkastet till lagen om könsfastställelse hänvisas det till en annan köns-tillhörighet i stället för till det motsatta könet.

I lagen om könsfastställelse föreslås bestämmelser om att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan kan ändra benämningen på en persons föräldraskap (far eller mor) så att den motsvarar personens fastställda kön. Befolkningsdatasystemet innehåller för närvarande inget separat datainnehåll för benämningen på föräldraskap (far eller mor) som kan ändras på det sätt som föreslås, utan uppgifterna om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning består av en kombination av flera uppgifter som beskriver den familjerättsliga ställningen, såsom född inom äktenskapet, född utom äktenskapet och faderskapet eller moderskapet fastställt.

Möjligheten att ändra benämningen på föräldraskapet förutsätter att nytt datainnehåll om benämningen på föräldraskap (far eller mor) införs i befolkningsdatasystemet. Möjligheten att ändra benämningen på föräldraskapet förutsätter ändringar också i bestämmelserna om befolkningsdatasystemet. I 13 § 1 mom. i lagen om befolkningsdatasystemet bör benämningen på föräldraskap fogas till de uppgifter om en person som är föremål för registrering och vilka ska registreras i befolkningsdatasystemet. Dessutom bör det till 7 § i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet fogas ett datainnehåll om benämningen på föräldraskap (far eller mor). Ändringen av benämningen på föräldraskap gäller endast detta datainnehåll.

I lagen om befolkningsdatasystemet finns bestämmelser om utlämnande av uppgifter i olika situationer. I 28 § i lagen om befolkningsdatasystemet finns bestämmelser om de allmänna förutsättningarna för utlämnande av uppgifter, enligt vilka bland annat uppgifter som lämnas ut ur befolkningsdatasystemet ska behövas för det ändamål för vilket de lämnas ut. I lagen om befolkningsdatasystemet finns dessutom en separat 29 § om utlämnande av uppgifter för skötsel av myndighetsuppgifter. I lagen om befolkningsdatasystemet finns en separat bestämmelse om begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet samt uppgift om tidigare personbeteckning och förnamn som personen hade omedelbart före fastställandet (40 §). Om det ska vara möjligt att ändra benämningen på föräldraskap i samband med fastställande av kön eller efter det, finns det också behov av att begränsa utlämnandet av den tidigare benämningen på föräldraskap. Detta förutsätter ändringar i bestämmelsen i fråga.

Den ändrade benämningen på föräldraskap i kombination med detaljerade uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning kan avslöja en persons transbakgrund. Detaljerade uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning bör således lämnas ut endast till aktörer som behöver dem. Det kan bedömas att bestämmelserna om utlämnande av uppgifter i lagen

om befolkningsdatasystemet i tillräcklig grad tryggar integriteten och skyddet av personuppgifter för barnet och för den förälder som har ändrat benämningen på sitt föräldraskap.

2.3.5 Lagen om assisterad befruktning

I lagen om assisterad befruktning finns bestämmelser som fastställer vilka rättigheter en person har till assisterad befruktning utifrån personens könstillhörighet. Sådana är i synnerhet definitionerna *par* och *den som får behandling* i 2 §. Enligt 1 § 1 mom. i lagen om assisterad befruktning gäller lagen assisterad befruktning som utförs så att könsceller eller embryon från en människa förs in i en kvinna för att åstadkomma graviditet. Enligt 5 § i translagen ska den fastställda könstillhörigheten betraktas som personens könstillhörighet. Lagen om assisterad befruktning beaktar inte specialsituationer som gäller transpersoner.

Riksdagens justitieombudsman konstaterade i sitt beslut 2009 med anledning av ett klagomål (JO 23.3.2009) att infertiliteten hos en transperson inte berodde på sterilisering utifrån personens egen vilja, utan på en bieffekt av läkemedelsbehandlingar för en diagnostiserad sjukdom, transsexualism. Enligt justitieombudsmannen kan infertilitet till följd av läkemedelsbehandling av transpersoner därför inte jämföras med sterilisering av egen vilja. Enligt riksdagens justitieombudsman framgick det inte av grunderna för icke-brådskande vård något som skulle ha utgjort ett hinder för assisterad befruktning av maken till den person som inlett könsbekräftande behandling med de spermier som personen deponerat före den könsbekräftande behandlingen. Det fanns inte heller något hinder som berodde på lagstiftningen för assisterad befruktning av maken. Det bör noteras att personen i fråga i det nämnda fallet hade fått könsbekräftande hormonbehandling, men personen ännu inte vidtagit åtgärder för att fastställa sin juridiska könstillhörighet.

Jämställdhetsombudsmannen offentliggjorde i augusti 2013 ett utlåtande (TAS 297/2013) om assisterad befruktning i fråga om par där den ena maken var trans. Enligt jämställdhetsombudsmannens uppfattning gällde bestämmelsen om avsaknad av fortplantningsförmåga i translagen endast villkoren för fastställandet av juridisk könstillhörighet vid ändringen av könstillhörighet. Bestämmelsen kunde inte ges en vidare tolkning. Därmed kunde den exempelvis inte fungera som motivering för att neka par fertilitetsbehandling för att den ena maken är trans. Bestämmelsen kunde enligt jämställdhetsombudsmannen inte heller ges en mer omfattande tolkning av den orsaken att den kan anses stå i strid med bestämmelserna i grundlagen.

Grunderna för assisterad befruktning i publikationen enhetliga grunder för icke-brådskande vård uppdaterades 2014 på uppdrag av riksdagens justitieombudsman (dnr 1863/4/11). Grunderna för assisterad befruktning preciserades så att de är i samklang med bestämmelserna i grundlagen, patientlagen och lagen om assisterad befruktning. Särskild uppmärksamhet fästes vid förbudet mot diskriminering. För att trygga likabehandling av sexuella minoriteter och könsminoriteter preciserades formuleringarna i grunderna på följande sätt: rubriken för grunderna ändrades till ”fertilitetsbehandlingar” i stället för ”behandling av infertilitet” som användes tidigare, i grunderna hänvisas i fråga om den som får behandling inte längre endast till ”par” och ”familj” utan också till ”person” och i grunderna konstateras det nu uttryckligen att assisterad befruktning kan utföras trots att orsaken inte är egentlig infertilitet. Vid fertilitetsbehandling tillmäts enligt publikationen sterilisering betydelse endast om grunden för den är personens frivilliga beslut. Också då kan fertilitetsbehandling ges efter individuell prövning (social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2010:32, 2. reviderade upplagan 2014).

Sterilisering eller annan avsaknad av fortplantningsförmåga som förutsätts i processen för fastställande av transpersoners könstillhörighet utgör således inte något hinder för assisterad befruktning. Enligt ordalydelsen i lagen om assisterad befruktning är lagen inte tillämplig på sådan

assisterad befruktning som utförs så att könsceller eller embryon från en människa förs in i en man för att åstadkomma graviditet.

Lagen om assisterad befruktning är dock förknippad med också mer omfattande behov av justering än de som nämns ovan. Till exempel definitionerna av par och den som får behandling i 2 § i lagen om assisterad befruktning är könsbundna. Med beaktande av den centrala roll som definitionerna av par och av den som får behandling har i den helhet som bestämmelserna i lagen utgör, skulle en ändring av definitionerna ha konsekvenser för hela lagens systematik och tolkning. Till detta anknyter också frågan om vilka former av assisterad befruktning av transpersoner som kunde omfattas av behandlingar som produceras med offentliga medel, även om det inte finns några bestämmelser om detta i lagen om assisterad befruktning.

2.3.6 Steriliseringslagen

Enligt 1 § 7 punkten i steriliseringslagen kan sterilisering med iakttagande av bestämmelserna i steriliseringslagen ske på begäran av personen i fråga, när personen varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta. Punkten fogades till steriliseringslagen i samband med att den gällande translagen stiftades. I motiveringen till bestämmelsen konstateras det att eftersom fastställandet av könstillhörighet i juridisk mening föreslås vara möjligt bara på det villkoret att personen i fråga saknar fortplantningsförmåga är det nödvändigt att i steriliseringslagen möjliggöra sterilisering också i sådana fall där sökanden upplever sig tillhöra det motsatta könet (RP 56/2001 rd).

I fråga om steriliseringslagen bör det bedömas om 1 § 7 punkten i lagen bör upphävas som onödigt efter det att avsaknad av fortplantningsförmåga inte längre är ett villkor för fastställande av juridiskt kön. Det är i princip motiverat att upphäva bestämmelsen, eftersom den införts uttryckligen för genomförandet av kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga enligt translagen. Om punkten upphävs, ska konsekvenserna av ändringen för vården av transpersoner bedömas. Vissa transpersoner vill ha ett kirurgiskt ingrepp i könsorganen, som leder till sterilitet. Tillämpningsområdet för steriliseringslagen verkar inte omfatta sådana situationer, eftersom den lagen inte heller annars innehåller några bestämmelser om förutsättningarna för sterilisering som sker till följd av någon annan medicinsk åtgärd (till exempel avlägsnande av äggstockarna eller livmodern vid canceroperationer). Upphävandet av den nämnda punkten hindrar således inte könsbekräftande kirurgi. I lagen stryks dock möjligheten att annars få sterilisering enbart på den grunden att personen upplever sig höra till det motsatta könet. Efter att bestämmelsen strukits kan transpersoner begära sterilisering med stöd av 1 § 1–6 punkten i steriliseringslagen. I de bestämmelserna föreskrivs det om de allmänna grunderna för sterilisering. Upphävandet av bestämmelsen i fråga förutsätter också andra tekniska ändringar i lagen.

2.3.7 Lagen om medicinsk forskning

Enligt definitionsbestämmelsen i 2 § 1 punkten i forskningslagen avses med medicinsk forskning sådan forskning som innebär ingrepp i en människas eller ett mänskligt embryos eller fosters integritet och vars syfte är att öka kunskapen om hälsa, sjukdomsorsaker, symtom, diagnostik, vård, prevention av sjukdomar eller sjukdomarnas beskaffenhet. Enligt 2 punkten avses med embryo en sådan levande grupp av celler som kommit till som ett resultat av en befruktning och som inte har fäst sig i en kvinnas kropp. Med foster avses enligt 3 punkten ett levande embryo som har fäst sig i en kvinnas kropp.

I 9 § i forskningslagen finns bestämmelser om när en gravid eller ammande kvinna kan vara försöksperson. I paragrafen föreskrivs det om kvinnor. I motiveringen till den senaste revider-

ringen av forskningslagen (984/2021, i kraft den 31 januari 2022) förtydligas det att bestämmelserna om gravida kvinnor och ammande kvinnor i paragrafen också ska tillämpas när en försoöksperson har fastställt sig vara av manligt kön i enlighet med translagen eller om personen inte i övrigt har en kvinnlig könsidentitet och personen är gravid eller ammar (RP 18/2020 rd, s. 159).

I 11 § i forskningslagen finns bestämmelser om förutsättningarna för forskning som gäller embryon. Enligt paragrafen får ett embryo utanför kvinnans kropp vara föremål för forskning endast vid de inrättningar som fått tillstånd för detta av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Bestämmelser om förutsättningarna för beviljande av tillstånd utfärdas genom förordning av statsrådet.

I 12 § i forskningslagen finns bestämmelser om samtycke till forskning som gäller embryon. Enligt 1 mom. får ett embryo utanför kvinnans kropp inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat könscellerna. Enligt 3 mom. i samma paragraf får forskning som gäller ett embryo som finns i kvinnans kropp inte bedrivas utan skriftligt samtycke av kvinnan.

Bestämmelser om straff för brott mot de nämnda bestämmelserna finns i 22 kap. 3 § i strafflagen.

Det är möjligt att också en person som är man till sitt juridiska kön är gravid eller ammar och att forskning också kan gälla ett embryo som finns i kroppen på mannen. I den föreslagna lagen om könsfastställelse finns en bestämmelse som motsvarar den gällande translagen, enligt vilken det kön som fastställts i enlighet med den föreslagna lagen ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Bestämmelsen motsvarar den gällande lagen. I den föreslagna lagen föreslås utöver detta bestämmelser om att trots vad som föreskrivs i den beskrivna huvudregeln ska bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts.

Det är klart att syftet med 9 § i forskningslagen är att skydda den som är gravid eller ammar, oberoende av personens juridiska kön. På motsvarande sätt är syftet med 12 § 3 mom. att förutsätta samtycke av den i vars kropp det embryo som är föremål för forskning finns, oberoende av personens juridiska kön. På grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen ska den sistnämnda bestämmelsen dock ändras så att den blir könsneutral, så att det av den tydligt framgår den verksamhet som är förbjuden och som sanktioneras genom strafflagen, med andra ord att den också kan tillämpas i en situation där embryot finns i kroppen på en person som till sitt juridiska kön är man. För att bestämmelserna ska vara enhetliga finns det skäl att samtidigt ändra också de övriga hänvisningarna till kvinnligt kön i lagens 9, 11 och 12 § så att de blir könsneutrala.

2.3.8 Lagen om avbrytande av havandeskap

I lagen om avbrytande av havandeskap föreskrivs om de förutsättningar under vilka en graviditet får avbrytas. Lagen har stiftats vid en tid då antagandet har varit att endast en person som till sitt juridiska kön är kvinna kan vara gravid. I lagens olika bestämmelser hänvisas det således till en kvinna. Det är möjligt att också en person som har fastställt sitt kön som man är gravid. I den föreslagna lagen om könsfastställelse finns en bestämmelse som motsvarar den gällande translagen, enligt vilken det kön som fastställts i enlighet med den föreslagna lagen ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Det finns inte kännedom om att

bestämmelserna i lagen om avbrytande av havandeskap i praktiken skulle ha medfört tolkningsproblem. Det är klart att också den som har fastställt sitt kön som man kan få abort, trots att det i lagen föreskrivs om avbrytande av havandeskap på kvinnans begäran. Lagstiftningen innehåller också andra bestämmelser som har ett starkt samband med könsrelaterade reproduktionsmekanismer. Av denna orsak är det motiverat att föreskriva att trots vad som föreskrivs i den beskrivna huvudregeln ska bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn, oberoende av om personens kön har fastställts. Bestämmelsen i fråga styr tillämpningen av dessa könsbundna bestämmelser.

En del av bestämmelserna i lagen om avbrytande av havandeskap är dock sådana vars överträdelse är straffbar enligt strafflagen. På grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen ska sådana bestämmelser förtydligas så att det av dem tillräckligt exakt framgår de gärningar som är straffbara, med andra ord att de är straffbara oberoende av det juridiska könet för den som är föremål för avbrytandet av graviditeten. En utmaning när det gäller lagen om avbrytande av havandeskap är att innehållet i lagen också skulle kräva en grundlig granskning. En sådan granskning ingår dock inte i beredningen av denna regeringsproposition. Till lagen om avbrytande av havandeskap ska dock fogas en bestämmelse av vilken det tydligt framgår att bestämmelserna i lagen kan tillämpas på gravida personer oberoende av könsfastställelse.

2.3.9 Föräldraskap för dem som låtit fastställa sitt kön

I samband med att lagutskottet behandlade medborgarinitiativet med förslag till moderskapslag konstaterade lagutskottet att lagstiftningen som gäller föräldraskap för transpersoner kan lämpningen lösas när social- och hälsovårdsministeriet bedömer om translagen behöver ändras (LaUB 1/2018 rd – MI 3/2016).

I Finland har det av hävd ansetts att infertilitet som en biverkning av hormonbehandling i samband med medicinsk könsbekräftande behandling uppfyller kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga enligt translagen, även om följderna av hormonbehandlingen i allmänhet är reversibla. Det är möjligt att en person som har fastställt sitt kön bibehåller sin reproduktionsförmåga i enlighet med sitt vid födseln definierade kön. Då kan personens juridiska kön och den reproduktionsmekanism som är typiskt förknippad med könet skilja sig från varandra. Dessa situationer kan antas öka i och med att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga stryks. Föräldraskapslagen gör det möjligt att konstatera föräldraskap i de nämnda situationerna. Som mor betraktas den som har fött barnet och som far den som har avlat barnet, oberoende av personens juridiska kön. Den gällande lagstiftningen tillåter däremot inte att den benämning som kopplas till föräldraskapet ändras så att den motsvarar det juridiska könet för en person som fastställt sitt kön. Det är med andra ord till exempel inte möjligt att om den som föder barnet till sitt juridiska kön är man, ändra benämningen på personens föräldraskap till far.

När benämningen på föräldraskapet för en förälder inte motsvarar förälderns juridiska kön, avslöjas förälderns transbakgrund när föräldern sköter barnets angelägenheter. Detta ökar riskerna för diskriminering och kränkningar av integritetsskyddet för både föräldrar och barn.

2.3.10 Lagen om hemkommun

Enligt 2 § i lagen om hemkommun bestäms hemkommunen för ett nyfött barn i enlighet med hemkommunen för barnets mor.

Bestämmelser om folkbokföringskommunen finns i 6 § i lagen om hemkommun. Enligt 1 mom. i den paragrafen är folkbokföringskommunen för en finsk medborgare som är stadigvarande

bosatt i utlandet den kommun som senast var personens hemkommun i Finland. I 2 mom. i samma paragraf föreskrivs det att om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms personens folkbokföringskommun enligt moderns, faderns eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun i nämnd ordning. De i 2 mom. angivna benämningarna på föräldraskap (mor och far) bör ändras till en könsneutral form (förälder) för att beakta de situationer då ett barn i stället för en far och en mor kan ha två mödrar eller två fäder. För att de begrepp som används i 2 och 6 a § ska vara konsekventa bör också 2 § 1 mom. ändras så att där hänvisas till den förälder som har fött barnet i stället för till den mor som har fött barnet. Denna ändring gör det dessutom möjligt att som obehövlig upphäva 68 § i föräldraskapslagen i fråga om tillämpning av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun i en situation då barnet med stöd av moderskapslagen har två mödrar.

2.3.11 Medborgarskapslagen

Ett barn som fötts till en finsk medborgare förvärvar för närvarande finskt medborgarskap direkt med stöd av lag eller på grundval av medborgarskapsanmälan. Medborgarskap nedärvs på olika sätt beroende på om den som har finskt medborgarskap är barnets mor eller far.

2.3.12 Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt hänvisas till den mor som har fött barnet. Lagens ordalydelse beaktar inte en situation då den part som föder barnet till sin benämning är far.

2.3.13 Förmånslagstiftningen

I förmånslagstiftningen har det ingen betydelse vilket kön den som ansöker om eller får en förmån har, och således inverkar inte heller fastställandet av det juridiska könet på rätten till förmåner. Ett undantag utgör lagen om moderskapsunderstöd, som på grund av sin ordalydelse är problematisk när den gravida till sin juridiska könstillhörighet är man. Lagens syfte – att främja den gravidas och fostrets eller den nyföddas hälsa – bör dock uppnås i alla situationer, oberoende av den gravidas juridiska könstillhörighet.

Inte heller benämningen på föräldraskapet för en förälder har i regel någon betydelse i förmånslagstiftningen. Ett undantag från detta är 40 § 3 mom. i folkpensionslagen, enligt vilket som föräldralöst betraktas också ett barn vars mor har avlidit och i fråga om vilket faderskapet inte har fastställts. Som föräldralöst ska betraktas ett barn vars enda juridiska förälder har avlidit, oberoende av förälderns benämning.

2.3.14 Fängelselagen, häktningslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen

Fängelselagen tillämpas på verkställighet av ovillkorliga fängelsestraff och förvandlingsstraff för böter (fängelse). Enligt 5 kap. 1 § 2 mom. i fängelselagen ska man när fångar placeras på avdelningar beakta planen för strafftiden, fångarnas individuella egenskaper, ålder, deras förmåga att uppfylla sysselsättningsplikten samt upprätthållandet av ordningen och säkerheten i fängelset, fångarnas eller andra personers säkerhet och förhindrandet av brottslig verksamhet. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. Enligt 5 kap. 3 § 1 mom. i fängelselagen ska en fånge på egen begäran ges möjlighet att helt eller delvis bo avskild från andra fångar, om fången har grundad anledning att tro att hans eller hennes personliga säkerhet är hotad. Enligt förarbetena till fängelselagen ska rätten till avskilt boende dock endast kunna basera sig på säkerhetsaspekter (RP 45/2014 rd s. 38).

Häktningsslagen tillämpas på verkställighet av häktning. Enligt 3 kap. 1 § 4 mom. i häktningsslagen ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. Enligt 3 kap. 2 § ska en häktad i möjligaste mån placeras i en enpersons cell. En häktad får inte placeras att bo tillsammans med en annan häktad, om detta äventyrar syftet med häktningen eller ordningen i fängelset. Enligt 2 mom. i samma paragraf ska en häktad på egen begäran ges möjlighet att helt eller delvis bo avskild från andra häktade, om den häktade har grundad anledning att tro att hans eller hennes personliga säkerhet är hotad.

Lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen tillämpas på behandlingen av häktade, anhållna och gripna som med stöd av lag hålls i förvar hos polisen. Enligt 3 kap. 1 § 2 mom. i den lagen ska män och kvinnor hållas i separata celler. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska de frihetsberövade i mån av möjlighet placeras i enmansceller. En frihetsberövad får inte placeras i samma cell som en annan frihetsberövad, om detta äventyrar hans eller hennes eller någon annan frihetsberövads säkerhet, syftet med den frihetsberövande åtgärden eller ordningen eller säkerheten i förvaringslokalen. I motiveringen till bestämmelsen (RP 90/2005 rd, s. 68) hänvisas det till motsvarande bestämmelse i häktningsslagen.

I fängelselagen och i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen finns det också bestämmelser om kroppsvisitation och kontroll av drogfrihet (16 kap. 9 § 1 mom. i fängelselagen och 9 kap. 7 § 1 mom. och 10 kap. 6 § 2 mom. i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen, se även 17 kap. 7 § i fängelselagen). Om kroppsvisitationen förutsätter att personen ska klä av sig, ska enligt bestämmelserna den som utför visitationen och den som är vittne vara av samma kön som den visiterade. I motiveringen till bestämmelserna hänvisas till finkänslighetsprincipen (RP 263/2004 rd, s. 199 och RP 90/2005 rd, s. 95). En motsvarande bestämmelse finns i 11 kap. 9 § 1 mom. i häktningsslagen. Också i polislagen föreskrivs det om utförande av säkerhetskontroll (3 kap. 2 § 2 mom. i polislagen). Den säkerhetskontrollör som avses i bestämmelsen och som utför kroppsvisitationen ska vara av samma kön som den kroppsvisiterade. Kroppsbesiktning och kroppsvisitation får inte heller enligt tvångsmedelslagen förrättas av en person av motsatt kön som inte är en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården (se 8 kap. 33 §).

Syftet med den föreslagna lagen om könsfastställelse är att en person ska bli erkänd juridiskt i enlighet med sin könsidentitet. När en person fastställer sitt kön är huvudregeln att det fastställda könet betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Propositionen ändrar inte rättsläget till denna del. Fångar och häktade ska bemötas i enlighet med sitt fastställda kön och sin könsidentitet. Utgångspunkten är således att det juridiska könet utgör grunden för placeringen på en avdelning och personen ska behandlas i enlighet med det juridiska könet vid olika former av genomsökning och kontroll av personen.

En person som har fastställt sitt kön motsvarar dock inte nödvändigtvis i snitt de yttre dragen hos det kön som personen företräder. När fastställandet av kön åtskiljs från medicinska utredningar och behandlingar, kan det bedömas att antalet sådana situationer ökar. Detta kan medföra utmaningar för tillämpningen av bestämmelser som till exempel baserar sig på finkänslighets-synpunkter eller annars på cisnormativa antaganden om en persons kön.

I förarbetena till fängelselagen och häktningsslagen (RP 263/2004 rd, s. 90) motiveras separat placering av kvinnor med att kvinnliga fångar utgör en liten minoritet av fångarna, varvid det finns risk för att kvinnor utsätts för påtryckning eller utnyttjande. Syftet med separat placering av kvinnliga och manliga fångar har varit att förebygga faran för sådana påtryckningar eller sådant utnyttjande. I fråga om principen om separat placering av kvinnliga fångar hänvisas dessutom till internationella rekommendationer och praxis i olika länder. Det bör noteras att även transpersoner kan vara en minoritet vars säkerhet behöver garanteras i fängelseförhållanden.

Det kan uppstå situationer där det utifrån en helhetsbedömning är nödvändigt att en lösning som avviker från bestämmelsen om könsbaserad placering på avdelningar görs möjlig. Detta kan behövas i synnerhet för att garantera säkerheten för en fänge eller en häktad med transbakgrund. Dessutom kan det vara nödvändigt att beakta den ökade känslan av otrygghet hos ciskvinnor, vilka ofta som utgångspunkt har en traumabakgrund, om man på avdelningen placerar en person som till det yttre avviker från de genomsnittliga dragen hos det kön som personen företräder. Det är också möjligt att man försöker utnyttja bestämmelserna så att en person fastställer sitt kön enbart för att därigenom påverka till exempel sin placering på en avdelning. Avvikelse från bestämmelsen om könsbaserad placering på en avdelning skulle förutsätta ändringar i bestämmelserna i fängelselagen och häktningsslagen. Avvikelsen inverkar på personens rätt att bli behandlad i enlighet med sitt fastställda kön. Därför vore det motiverat att det ges möjlighet att söka ändring i ett sådant beslut, vilket skulle förutsätta ändringar också i bestämmelserna om ändringssökande i fängelselagen och häktningsslagen. Eftersom det med tanke på personens självbestämmanderätt också är fråga om ett beslut med större betydelse än vid normal placering på en avdelning, vore det motiverat att även beslutanderätten är på en högre nivå.

I lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen föreskrivs det på motsvarande sätt att män och kvinnor ska hållas i separata celler. En person som har fastställt sitt kön ska placeras enligt det fastställda könet. Enligt samma lag ska frihetsberövade dock i mån av möjlighet placeras i enmansceller och får inte placeras i samma cell som en annan person, om detta bland annat äventyrar den frihetsberövades eller någon annans frihetsberövads säkerhet. På detta sätt kan man bli tvungen att agera till exempel för att garantera säkerheten för en person som har fastställt sitt kön. Det bör dock noteras att polisen inte nödvändigtvis känner till den frihetsberövades identitet eller juridiska kön och att det inte heller omedelbart kan utredas. Detta kan vara fallet särskilt i det inledande skedet av frihetsberövandet. Detta kan öka antalet situationer där behovet av en trygg förvaring av den frihetsberövade på något annat sätt måste identifieras. Behovet kan uppstå till exempel när personen berättar om sin transbakgrund eller könsidentitet. Lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen har dock bedömts innehålla tillräckliga metoder för att garantera den frihetsberövades eller andras säkerhet, och därför anses det inte nödvändigt att föreslå ändringar i den lagen.

Av den föreslagna lagen om könsfastställelse följer att en person ska bemötas i enlighet med sitt juridiska kön också vid olika genomsökningar och kontroller av personen. I synnerhet i polisens verksamhet ska dock beaktas särdragen i den inledande fasen av ett frihetsberövande och i mötet med personen, och därför är det inte nödvändigtvis möjligt att få information om identiteten eller det juridiska könet hos den som kroppsvisiteras. Detta kan medföra utmaningar för hur en person ska behandlas i enlighet med sitt juridiska kön och sin könsidentitet, i synnerhet om personen till det yttre avviker från de genomsnittliga yttre dragen hos det kön personen företräder. Å andra sidan kan det inte anses ändamålsenligt att i fråga om genomsökning av en person som har fastställt sitt kön göra en avvikelse från kravet på konstillhörighet för den som genomsöker eller kontrollerar personen eller bevittnar detta, eftersom det faktum att uppgifter om personens identitet eller fastställda kön inte finns att tillgå på samma sätt medför utmaningar för tillämpningen av avvikelsen.

Av bestämmelserna om konstillhörighet följer för den som utför och för den som bevittnar genomsökningen eller kontrollen av personen att det i samma rum inte får finnas personer av annat kön än den som genomsöks eller kontrolleras. Detta kan medföra utmaningar till exempel i en situation där de som vistas i samma rum som en person som ska genomsökas eller kontrolleras och som uppträder aggressivt inte är tillräckligt många för att upprätthålla säkerheten i situationen. Den gällande lagstiftningen innehåller dock bestämmelser som gör det möjligt att vidta olika säkerhetsåtgärder, såsom användning av fängsel för att tygla våldsamt uppträdande, avvärja överhängande risk för våld eller uttryckligen säkerställa kroppsbesiktning (se 18 kap. 2

§ i fängelselagen, 11 kap. 2 § i häktningsslagen, 11 kap. 2 § i lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen och 2 kap. 20 § i polislagen).

2.3.15 Strafflagen

I strafflagens 21 kap. 4 § om barnadrap hänvisas det till en kvinna som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn. Enligt motiveringen till bestämmelsen är grunden för bestämmelsen ett särskilt sjukdomsartat tillstånd som kan leda till att en kvinna kort efter förlossningen dödar sitt barn. Tillståndet är också förenat med hormonella förändringar. I sådana fall kan den som begår gärningen ofta anses otillräknelig eller förminskat tillräknelig. (RP 94/1993 rd, s. 92.) I fråga om gärningsperson hänvisas i förarbetena till lagen till den kvinna som har fött barnet eller barnets mor.

Enligt 22 kap. 1 § i strafflagen är olagligt avbrytande av havandeskap straffbart. Enligt paragrafens 3 mom. bestraffas inte en kvinna vars havandeskap avbryts genom gärningen som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Kvinnan kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap. I 2 § i samma kapitel föreskrivs om den grova gärningsformen vid olagligt avbrytande av havandeskap. I bestämmelsen i fråga talas det om att orsaka allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa eller om att brottet begås mot kvinnans vilja. Enligt förarbetena till lagen är de primära målen för hotet om straff kvacksalvare som saknar medicinsk utbildning och som utför ett avbrytande av havandeskapet som är ägnat att orsaka fara för kvinnans hälsa (RP 156/2008 rd, s. 17).

Utifrån ordalydelsen i och förarbetena till de nämnda bestämmelserna i strafflagen (RP 94/1993 rd och RP 156/2008 rd) framgår det tydligt att syftet med bestämmelserna är att föreskriva om det dråp som den som har fött barnet begår eller att skydda den gravidas hälsa. Bestämmelserna har utfärdats under en tid då lagstiftningen har utgått ifrån att endast personer som juridiskt definierats som kvinnor kan vara gravida eller föda. Strävan har varit att upprätthålla detta rättsläge genom att i translagen föreskriva om avsaknad av fortplantningsförmåga som en förutsättning för fastställandet av juridisk könstillhörighet.

Enligt den föreslagna lagen om könsfastställelse förutsätts inte längre avsaknad av fortplantningsförmåga. Infertilitet som en biverkning av hormonbehandling i samband med medicinsk könsbekräftande behandling har tolkats som att den uppfyller kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga enligt translagen, även om följderna av hormonbehandlingen i allmänhet är reversibla. Redan enligt den gällande lagstiftningen är det således möjligt att en person som till sitt juridiska kön är man bibehåller sin reproduktionsförmåga enligt sitt biologiska kön, blir gravid och föder ett barn.

Enligt statistiken över brott och tvångsmedel misstänktes eller dömdes inte en enda man för barnadrap 2011–2020 i en situation då den som födde barnet till sitt juridiska kön var man. (Finlands officiella statistik (FOS): Brott och tvångsmedel [e-publikation]. ISSN=2342-9151. Helsingfors: Statistikcentralen [hänvisat: 9.2.2022]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/rpk/meta_sv.html).

I den föreslagna lagen om könsfastställelse finns en bestämmelse som motsvarar den gällande translagen, enligt vilken det kön som fastställts i enlighet med den föreslagna lagen ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Förslaget ändrar inte rättsläget till denna del, eftersom enligt den gällande translagen ska redan nu den fastställda könstillhörigheten betraktas som en persons könstillhörighet när annan lagstiftning tillämpas. De situationer då en person som till sitt juridiska kön är man blir gravid och föder ett barn kan dock bedömas

öka i och med att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga stryks. I den föreslagna lagen föreskrivs det dessutom att trots vad som föreskrivs i den beskrivna huvudregeln ska bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts.

På grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen bör de nämnda bestämmelserna i strafflagen dock med beaktande av bestämmelsernas syfte förtydligas så att de utan tvekan är tillämpliga på den som har fött barnet eller på den som är gravid, oberoende av personens juridiska kön. Också forskningslagen och lagen om avbrytande av havandeskap ska ändras på det sätt som beskrivs ovan för att det inte ska råda någon rättslig oklarhet om att de är tillämpliga på en gravid person oberoende av personens juridiska kön.

I 22 kap. 3 § i strafflagen finns bestämmelser om olagligt ingrepp i embryo. Enligt 1 punkten i paragrafen ska den som bedriver forskning som gäller embryo utan ett sådant tillstånd av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården som avses i 11 § 1 mom. i forskningslagen eller utan ett sådant skriftligt samtycke av dem som donerat könscellerna eller kvinnan som avses i 12 § i forskningslagen eller forskning som gäller foster utan ett sådant skriftligt samtycke av den gravida kvinnan som avses i 14 § i forskningslagen för olagligt ingrepp i embryo dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Det är möjligt att också en person som till sitt juridiska kön är man är gravid och att forskning också kan gälla ett embryo som finns i kroppen på mannen. Bestämmelsen bör således ändras till en mer könsneutral form för att den ska lämpa sig för den som är gravid, oberoende av personens juridiska kön. Samtidigt är det behövligt att göra andra ändringar av teknisk natur i paragrafen på grund av ändringar i forskningslagen.

3 Målsättning

Syftet med förslaget är att i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering stifta en lag om fastställande av könstillhörighet som respekterar självbestämmanderätten.

Syftet är att stärka en persons självbestämmanderätt genom att åtskilja fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar. En ansökan om fastställande av kön ska utgå från personens egen redogörelse för upplevelsen av sitt kön.

Avsikten är att den personliga integriteten och rätten till privatliv ska stärkas genom att i de gällande bestämmelserna slopa kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga som en förutsättning för rättsligt fastställande av könstillhörigheten.

Målet är att i enlighet med internationella rekommendationer inrätta ett snabbt, transparent och tillgängligt förfarande. Syftet med ansökningsförfarandet för fastställande av kön är att säkerställa att fastställandet av kön söks på basis av kunskap och efter övervägande.

Syftet är att stärka en persons integritetsskydd så att personens föräldraskap kan ändras i befolkningsdatasystemet till att motsvara benämningen på den fastställda könstillhörigheten. Samtidigt är syftet att se till att barnets rättsliga ställning inte ändras i och med ändringen av benämningen på förälderns föräldraskap.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås det att det stiftas en ny lag om könsfastställelse. I lagen föreslås bestämmelser om villkoren för fastställande av kön, ansökan om fastställande av kön och behandlingen av ansökan, rättsverkningarna av fastställandet, ändring av benämningen på föräldraskap, erkännande av utländska beslut samt om sökande av ändring. Genom lagen upphävs lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet.

Fastställandet av juridisk könstillhörighet skiljs åt från medicinska undersökningar och behandlingar och en medicinsk utredning eller diagnos är inte en förutsättning för fastställandet av könstillhörighet. Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i den gällande lagen slopas.

Det kan fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som har antecknats för personen i befolkningsdatasystemet, om personen lämnar en redogörelse för sin varaktiga upplevelse av att tillhöra det kön som ska fastställas. Dessutom krävs det att personen har uppnått myndighetsåldern och är finsk medborgare eller är bosatt i Finland. I redogörelsen är det fråga om personens egen redogörelse för upplevelsen av det egna könet.

Ansökan om fastställande av kön ska göras skriftligen hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. För Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata föreskrivs en skyldighet att utan dröjsmål informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställandet av kön. Sökanden ska efter att ha fått denna information bekräfta sin ansökan, dock tidigast 30 dagar efter det att ansökan blev anhängig.

Det kön som fastställts enligt den föreslagna lagen ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Trots denna huvudregel ska bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts. Avvikelser från huvudregeln är också lagen om assisterad befruktning och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning. Vid tillämpningen av dessa gäller för den vars kön har fastställts som man vad som i de lagarna föreskrivs om en kvinna, och för den vars kön har fastställts som kvinna vad som i de lagarna föreskrivs om en man. När screening ordnas på grundval av kön, ska det vara möjligt att ordna screening (som en del av det nationella screeningprogrammet eller som annan screening som ordnas av välfärdsområdet) oberoende av könsfastställelse på grunder som är medicinskt motiverade. I lagen ingår särskilda bestämmelser om tillämpning av bestämmelserna om konstaterande och fastställande av föräldraskap på en person som har fastställt sitt kön. Benämningen på föräldraskap kan ändras så att den motsvarar det fastställda könet. Detta förutsätter att det skapas ett nytt datainnehåll för benämningen på föräldraskap i befolkningsdatasystemet. Det ska dock vara frivilligt att ta den i bruk för de organisationer som tar emot uppgifter ur befolkningsdatasystemet.

Genom propositionen görs de ändringar i lagen om moderskapsunderstöd som är nödvändiga för att säkerställa att en gravid person har rätt till förmånen oberoende av sitt juridiska kön. I steriliseringslagen görs en ändring till följd av att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas.

Enligt förslaget ska fängelselagen och häktningsslagen ändras så att det är möjligt att avvika från placering i enlighet med kön i fråga om en fänge eller en häktad vars kön har fastställts, om det är nödvändigt för att skydda dennas eller någon annans säkerhet. Fängelselagen ändras så att beslut om avvikelse från placering i enlighet med kön fattas av enhetschefen för enheten för

klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning. Beslutanderätten ska ligga på en högre nivå än för normal placering på avdelningar, eftersom det är fråga om ett beslut som är betydande med tanke på fångens självbestämmanderätt. Beslutanderätten ska också ligga på samma nivå som när beslut fattas om placering av en fånge i fängelse eller förflyttning av en fånge. På detta sätt säkerställs det att samma beslutsfattare vid behov också kan besluta om placering av fången i ett sådant fängelse där det finns en avdelning som lämpar sig för placeringen på en avdelning. På grund av att beslutet om placering på en avdelning avviker från det normala är det också möjligt att söka ändring i beslutet. I häktningsslagen görs motsvarande ändringar i fråga om beslutanderätt och ändringssökande som i fängelselagen.

Det föreslås att vissa könsbundna bestämmelser i strafflagen ändras så att de kan tillämpas på en person oberoende av personens juridiska kön, om brottsrekvisitet annars uppfylls. Också forskningslagen och lagen om avbrytande av havandeskap föreslås bli ändrade på grund av detta för att det inte ska råda någon rättslig oklarhet om att de är tillämpliga på en gravid person oberoende av personens juridiska kön. I propositionen föreslås dessutom de ändringar som krävs med tanke på bestämmelserna om benämningar på föräldraskap i bland andra lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, lagen om hemkommun och lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för statsfinanserna

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata behandlar ansökningarna om fastställande av att en person tillhör det motsatta könet. Arbetsfaserna i behandlingen av ansökan i enlighet med den gällande lagstiftningen är kontroll av ansökan och bilagorna, upprättande av eventuella begäranden om komplettering och kontroll av dem, avgörande av ärendet och sändande av beslutet till sökanden, meddelande till maken samt passivering av den elektroniska kommunikationskoden. Om uppgiften om en utländsk medborgares civilstånd inte har antecknats i befolkningsdatasystemet, ska en utredning om sökandens civilstånd begäras av sökanden innan ärendet avgörs. Detta hänför sig till kravet att en partner i ett registrerat partnerskap ska ge sitt samtycke till att partnerskapet omvandlas till äktenskap.

Enligt en sakkunnigbedömning tar det cirka 1,5–2 timmar att behandla en ansökan. Behandlingstiden för ansökan är längre, om en ansökan om namnändring har fogats till ansökan. En ändring av förnamn är avgiftsfri i samband med ansökan. En del av dem som ansöker om fastställande av juridisk könstillhörighet har redan på förhand bytt sitt förnamn på egen bekostnad.

År 2020 var antalet ansökningar om fastställande av könstillhörighet 188, av vilka 25 samtidigt var föremål för en namnändring. På basis av dessa uppgifter kan det uppskattas att behandlingen av ansökningarna om fastställande av könstillhörighet uppgick 2020 till cirka 0,2 årsverken.

Ärendehanteringsprocessen för fastställande av könstillhörighet vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata beräknas bli någon procent lättare. Antalet ansökningar om fastställande av kön bedöms dock öka.

Det är mycket svårt att på förhand bedöma hur mycket antalet ansökningar kommer att öka. I medborgarinitiativet Rätt att vara uppskattas ökningen av fastställelserna av könstillhörighet till cirka 2–5 procent per år. När lagen träder i kraft är det möjligt att antalet ansökningar tillfälligt kan öka och vara fler än när situationen stabiliserats. Detta har skett i Norge, där kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i samband med fastställande av juridisk könstillhörighet slopades i och med den lag som trädde i kraft 2016. Till följd av lagändringen blev mängden ansökningar om fastställande av juridisk könstillhörighet tillfälligt hög. Antalet ansökningar har dock sjunkit under åren efter lagändringen. Tecken på en permanent ökning av antalet ansökningar kan däremot fås från Sverige, där en lagändring som motsvarar propositionen trädde i kraft 2013. Genom lagändringen slopades kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i samband med fastställande av könstillhörighet och efter lagändringen ökade antalet ansökningar med rentav 200 procent under de följande åren. Till skillnad från Norge har antalet ansökningar i Sverige fortsatt att öka också efter de första åren, så ändringen i antalet ansökningar verkar inte ha varit tillfällig. Vid bedömningen av förändringen i antalet ansökningar ska det också beaktas att antalet personer som inlett en undersökningsperiod på transpoliklinikerna har varit ungefär fyrfaldig jämfört med antalet ansökningar om fastställande av könstillhörighet som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har tagit emot. Således är det möjligt att antalet, också när läget har stabiliserats, till och med kan mångfaldigas även i Finland i och med att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga slopas. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har uppskattat att kostnaden för ett årsverke är 64 000 euro. Om antalet fastställelser ökar med 100–200 procent, ökar arbetsmängden vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata med uppskattningsvis 0,2–0,4 årsverken, vilket motsvarar 12 800–25 600 euro.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata orsakas engångskostnader på grund av de ändringar som krävs i informationssystemen. Det har konstaterats att fastställandet av juridiskt kön och i synnerhet en ändring av benämningen på föräldraskapet kräver ändringar i många olika applikationer i befolkningsdatasystemet. Ändringskostnaderna för att föra in uppgifterna i befolkningsdatasystemet och för meddelandegränssnitten beräknas uppgå till cirka 50 000 euro. Dessutom uppstår det kostnader på cirka 8 000–12 000 euro för utlämnandet av uppgifter. Kostnaderna för de ändringar som ska göras i befolkningsdatasystemet beräknas således uppgå till sammanlagt cirka 58 000–62 000 euro. Dessa kostnader kan täckas med Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas omkostnader. De ändringar som ska göras i befolkningsdatasystemet medför kostnader också för de organisationer som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet, eftersom den mottagande parten måste anpassa sina system så att de motsvarar ändringarna. Någon uppskattning av kostnaderna för eventuella ändringar har dock inte funnits att tillgå.

Propositionen gör det möjligt att ändra benämningen på föräldraskapet också för dem som har fastställt sitt juridiska kön under giltighetstiden för den gällande lagstiftningen. Det kan förväntas att när lagen träder i kraft kommer det in en del ansökningar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata om ändring av benämningen på föräldraskapet från personer som har fastställt sitt juridiska kön under giltighetstiden för den gällande lagstiftningen. Antalet sådana ansökningar bedöms dock vara litet.

Statens ämbetsverk på Åland

På Åland behandlar Statens ämbetsverk på Åland ansökningarna om fastställande av könstillhörighet. Det årliga antalet ansökningar är mycket litet, endast 2–3 ansökningar per år. Som en följd av propositionen kan det bedömas att antalet ansökningar kommer att öka också på Åland. Konsekvenserna kan dock bedömas vara små. Även om antalet ansökningar om fastställande av kön mångdubblas jämfört med nuläget, förblir antalet ansökningar som helhet fortfarande litet.

Förvaltningsdomstolarna

Propositionen bedöms inte ha några konsekvenser för förvaltningsdomstolarnas omkostnader.

Ekonomiska konsekvenser för kommunerna och välfärdsområdena

Transpoliklinikerna

Enligt en utredning som fåtts i december 2021 arbetar vid HUCS vuxenpsykiatriska transpoliklinik en biträdande överläkare, en deltidsanställd avdelningsläkare, cirka fyra sjukskötare, knappa två psykologer och som deltidsanställda en socialarbetare, en bildkonstpsykoterapeut, en fysioterapeut och en ergoterapeut. Dessutom ska de nuvarande resurserna stärkas med en arbetsinsats av en specialistläkare och läkare som specialiserar sig. Vid HUCS ungdomspsykiatriska transpoliklinik arbetar en deltidsanställd avdelningsläkare, en psykolog, en sjukskötare och en deltidsanställd socialarbetare. De sammanlagda årliga kostnaderna vid HUCS ungdoms- och vuxenpsykiatriska transpolikliniker är 400 000 euro för undersökningsperioderna och cirka 2 miljoner euro för processerna med könsbekräftande behandling. De sammanlagda kostnaderna är cirka 2,4 miljoner euro per år.

Enligt en utredning från TAYS vuxenpsykiatriska poliklinik i december 2021 arbetar 10–12 yrkesutbildade personer vid TAYS vuxenpsykiatriska transpoliklinik. En del av läkarnas arbetsinsats är på deltid. Dessutom har vissa läkartjänster köpts av externa tjänstetillhandahållare, till exempel psykoterapi. Vid TAYS ungdomspsykiatriska transpoliklinik arbetar tre läkare, men alla på deltid. Arbetstiderna fördelas så att tillsammans motsvarar de tre läkarnas insats en heltidsanställd läkare. I teamet arbetar dessutom två sjukskötare och på deltid en psykolog och en socialarbetare. De årliga kostnaderna för TAYS vuxenpsykiatriska transpoliklinik uppgick 2020 till cirka 1,5 miljoner euro. För ungdomspsykiatrin uppgick de totala kostnaderna till cirka 333 000 euro. De årliga kostnaderna för TAYS transpoliklinik uppgick sammanlagt till cirka 1,8 miljoner euro.

De nuvarande resurserna för transpoliklinikerna vid både HUCS och TAYS är överbelastade. Enligt de utredningar som fåtts kan det föreslagna underlättandet av fastställande av könstillhörighet minska, men till vissa delar också öka, vårdperioderna och resursbehovet vid transpoliklinikerna. För fastställande av könstillhörigheten skulle man inte längre behöva ett medicinskt utlåtande, vilket skulle minska poliklinikernas arbete. Till följd av propositionen kan de personer för vilka fastställandet av juridisk könstillhörighet är en tillräcklig åtgärd utebli från dem som söker vård på transpoliklinikerna. Enligt bedömningar som fåtts kan en överföring av fastställande av juridiskt kön till att omfattas av självbestämmanderätten minska antalet remisser till transpoliklinikerna med cirka 10–20 procent. Enligt sakkunnigbedömningar är det också möjligt att en lättare process för fastställande av kön i vissa fall kan öka antalet personer som söker könsbekräftande behandling.

Propositionen förbättrar möjligheterna för en person att vid rätt tid söka sig till undersökningsperioden. På basis av utredningar som fåtts kräver vården av patienter som kommer in i undersökningsperioden i rätt tid betydligt mindre arbetsinsatser jämfört med en situation där en patient med svåra psykiatriska symtom kommer in i undersökningsperioden. HNS har uppskattat att för en undersökningsperiod som inleds i rätt tid används endast 10–30 procent av de resurser som används i svåra fall. På så sätt bidrar propositionen till en bättre fördelning av de nuvarande resurserna.

I vilket fall som helst är antalet remisser till transpoliklinikerna kopplade till en ständigt ökande trend, och transpoliklinikernas nuvarande resurser är mycket belastade. Som helhet bedöms propositionen dock göra en bättre fördelning av transpoliklinikernas resurser möjlig, när vård söks i rätt tid i högre utsträckning än nu och medicinska utlåtanden inte behövs för processen för fastställande av könstillhörigheten.

Propositionen bedöms inte ha sådana ekonomiska konsekvenser för välfärdsområdena att fördelningen av den statliga finansieringen till dem bör ändras.

Kliniker som utför assisterad befruktning

År 2020 fanns det enligt uppgifter från Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården sammanlagt 16 kliniker som utför assisterad befruktning. Av dem var nio offentliga och sju privata. De tjänster som tillhandahålls vid de olika klinikerna för assisterad befruktning varierar. Vid en del av klinikerna för assisterad befruktning görs föregripande nedfrysning av äggceller. En del kliniker erbjuder assisterad befruktning också för ensamstående kvinnor eller kvinnliga par.

Den gällande lagen om assisterad befruktning har enligt uppgifter från en viss klinik för assisterad befruktning gett upphov till oklarhet om hurudan och vilken typ av behandling som kan tillhandahållas inom ramen för lagen, till exempel i en situation där en transman önskar få barn i ett parförhållande eller som ensamstående. Syftet med propositionen är bland annat att förtydliga rättsverkningarna av fastställandet av könstillhörighet till denna del, varför det kan inverka på verksamheten vid de olika klinikerna för assisterad befruktning i form av ett ökat antal personer som önskar behandling. I propositionen tas det dock inte ställning till de riksomfattande enhetliga grunderna för icke-brådsakande vård eller andra rekommendationer som fastställer under vilka förutsättningar en person kan få assisterad befruktning som stöds med offentliga medel. Vid tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården bereds en rekommendation där det tas ställning till huruvida assisterad befruktning ska höra till tjänsteutbudet inom den offentliga hälso- och sjukvården.

Det kan också antas att den föregripande lagringen av könsceller ökar när det inte krävs avsaknad av fortplantningsförmåga för den som fastställer sitt kön.

Propositionens konsekvenser bedöms dock vara små till denna del, och propositionen föranleder inga ändringar i finansieringen av välfärdsområdena.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Propositionen medför nya arbetsfaser för behandlingen av ansökningar om fastställande av kön. Som en ny arbetsfas informerar myndigheten sökanden om de rättsliga följderna av processen. Dessutom måste den sökande ännu bekräfta sin ansökan. Även en eventuell ändring av benämningen på föräldraskap i befolkningsdatasystemet innebär en ny arbetsfas i behandlingen av ansökan. Dessa arbetsfaser medför inget betydande extra arbete. Enligt ett sakkunnigutlåtande tar de nya arbetsfaserna cirka 12 minuter för en handläggare. Däremot blir bedömningen av ansökan lättare i och med propositionen, eftersom det inte längre krävs att en medicinsk utredning bifogas eller att en partner i ett registrerat partnerskap ger sitt samtycke. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata behöver inte heller utreda en persons civilstånd i en situation

där det inte har antecknats i befolkningsdatasystemet. Som helhet har Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata bedömt att propositionen kommer att lätta upp ärendehanteringssprocessen med cirka 3 minuter per ansökan, vilket motsvarar cirka 3 procent av processens längd.

Statens ämbetsverk på Åland

Det årliga antalet ansökningar som kommer in till Statens ämbetsverk på Åland är mycket litet, endast 2–3 ansökningar per år. Som en följd av propositionen kan det bedömas att antalet ansökningar kommer att öka också i landskapet Åland. Konsekvenserna för verksamheten vid Statens ämbetsverk på Åland kan dock bedömas vara små.

Transpoliklinikerna

Propositionen innebär att transpoliklinikernas skyldigheter minskas. Enligt propositionen ska det för fastställande av juridisk könstillhörighet inte längre krävas att en medicinsk utredning lämnas i samband med ansökan om fastställande av könstillhörighet. Den medicinska utredningen i ansökan har också förutsatt konsultationspraxis enligt ”second opinion” (ny medicinsk bedömning), som man också kan avstå från. Enligt en bedömning som fått har 20 procent av remisserna till HUCS vuxenpsykiatriska transpoliklinik varit second opinion-remisser och behandlingen av en second opinion-remiss har tagit två timmar av en specialistläkares arbetstid. Till följd av propositionen minskar antalet remisser till denna del och specialistläkarnas arbetstid frigörs för andra uppgifter.

Förvaltningsdomstolarna

Propositionen bedöms inte ha några betydande konsekvenser exempelvis för antalet besvär som behandlas i förvaltningsdomstolarna.

Konsekvenser för myndigheternas informationssystem och informationshantering

Med beaktande av att fastställandet av kön enligt den föreslagna lagen om könsfastställelse har rättsverkningar, är det viktigt att informationen om fastställande av kön förmedlas till de aktörer som behöver den. Det är möjligt att fastställa sitt kön redan med stöd av den gällande lagen, och fastställandet har också enligt den gällande lagen rättsverkningar, varför propositionen inte ändrar rätts- eller sakläget till denna del. Uppgifter om ändringar i uppgifterna om kön i befolkningsdatasystemet har redan nu kunnat förmedlas från befolkningsdatasystemet till de aktörer som behöver dem. På motsvarande sätt ska de aktörer som behövt uppgifter om kön redan nu ha haft beredskap att ta emot uppgifterna och ändringarna i dem. Propositionen ändrar inte sakläget till denna del. Såsom det har framförts annanstans i konsekvensbedömningarna kan det dock bedömas att antalet könsfastställanden ökar åtminstone temporärt i och med den föreslagna lagen.

Rätten att få uppgifter ur befolkningsdatasystemet avgörs på olika sätt beroende på behoven hos den aktör som får uppgifterna. I situationer där en organisation fortlöpande, individuellt och i realtid behöver uppgifter i befolkningsdatasystemet, det vill säga sådana uppgifterna är i befolkningsdatasystemet vid den tidpunkten, kan organisationen använda söktjänsterna i befolkningsdatasystemet. Söktjänsterna är en webbläsarapplikation (BDS-förfrågan) som kan användas som sådan av organisationens arbetstagare samt BDS-gränssnittet för förfrågan som integreras med organisationens datasystem och som tar emot och returnerar XML-meddelanden. I bägge

alternativen avtalas det om det exakta datainnehåll som lämnas ut via söktjänsten till kundorganisationen från fall till fall med en sakkunnig vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Som sökbegrepp används i regel en individualiserande kod, såsom personbeteckningen.

Organisationer som har ett stort register kan uppdatera registret med hjälp av befolkningsdatasystemets ändringsdatatjänst. Genom ändringsdatatjänsten uppdateras i kundorganisationens register med vissa mellanrum och enligt kundens behov de ändringar som förts in i befolkningsdatasystemet, till exempel uppgifter om kön. För att ta ändringsdatatjänsten i bruk krävs ett datatillstånd som beviljas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och myndigheten har beviljat sådana tillstånd exempelvis till kommuner och samkommuner. Det nya BDS-ändringsgränssnittet som tas i bruk kommer att ersätta den nuvarande ändringsdatatjänsten i fråga om personuppgifter före utgången av 2024. Via BDS-ändringsgränssnittet förmedlas samma uppgifter i befolkningsdatasystemet och till sitt datainnehåll samma uppgiftskategorier som i den nuvarande ändringstjänsten. Nytt är bland annat den flexibla uppdateringsrytmen och därmed bättre uppdateringar av uppgifterna.

Genom den föreslagna lagen om könsfastställelse blir det i fortsättningen också möjligt att ändra benämningen på föräldraskap så att den motsvarar personens juridiska kön. Enligt 5 § i den föreslagna lagen kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan ändra benämningen på en persons föräldraskap så att den motsvarar personens fastställda kön. Personen kan ansöka om ändring av benämningen på föräldraskapet samtidigt som personen ansöker om fastställande av sitt kön, eller efter att könet har fastställts.

I befolkningsdatasystemet är förhållandet mellan ett barn och en förälder i enlighet med de nuvarande lagarna om fastställande av föräldraskap bundet till uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning, såsom den mor som har fött barnet, en faderskapsrelation som uppkommit på grundval av äktenskap, den far som har erkänt barnet, den mor som har erkänt barnet, en adoptivfar och en adoptivmor.

Möjligheten att ändra benämningen på föräldraskapet förutsätter att nytt datainnehåll om benämningen på föräldraskap (far eller mor) införs i befolkningsdatasystemet. När föräldraskapsförhållandet registreras ska benämningen far eller mor bestämmas utifrån de uppgifter som beskriver den familjerättsliga ställningen och som förs in i befolkningsdatasystemet. Benämningen ska fogas till alla personer som för närvarande är registrerade i befolkningsdatasystemet på basis av deras nuvarande uppgifter om familjerättslig ställning. Ändringen av benämningen på föräldraskap gäller endast detta datainnehåll (far eller mor). De ursprungliga uppgifterna om barns och föräldrars familjerättsliga ställning som beskriver föräldraskap som bestämts i enlighet med föräldraskapslagen kvarstår oförändrade i befolkningsdatasystemet.

Genomförandet av lösningen kräver ändringar i informationssystemen, särskilt i de applikationer för underhåll av personuppgifter som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata använder samt i systemen för utlämning av uppgifter. Kostnaderna för de ändringar som ska göras i befolkningsdatasystemet beräknas uppgå till cirka 58 000–62 000 euro. Kostnaderna specificeras närmare i bedömningen av de ekonomiska konsekvenserna. Det uppskattade behovet av övergångstid för dessa ändringar är 12 månader. Ändringarna i befolkningsdatasystemet kan således genomföras inom den föreslagna tidtabellen.

Den uppgiftskategori som gäller barns och föräldrars familjerättsliga ställning, där det nya uppgiftsinnehållet som gäller benämningen på föräldraskap ska ingå, lämnas för närvarande ut i stor utsträckning ur befolkningsdatasystemet. Den tas emot av hundratals organisationer. Det ska dock vara frivilligt att ta i bruk det nya uppgiftsinnehållet om benämningen på föräldraskap i de

organisationer som tar emot uppgifter ur befolkningsdatasystemet. De som tar emot uppgifter från befolkningsdatasystemet skiljer sig från varandra i fråga om hur tillgången till uppgifter ur befolkningsdatasystemet har avgjorts. Som det konstateras ovan kan organisationen använda befolkningsdatasystemets söktjänster, såsom webbläsaren BDS-förfrågan, det BDS-gränssnitt för förfrågan som integreras med organisationens eget informationssystem eller befolkningsdatasystemets ändringsdatatjänst, som kommer att ersättas med BDS-ändringsgränssnittet.

I de organisationer som använder webbläsaren BDS-förfrågan kan det nya datainnehållet som gäller benämningen på föräldraskap tas i bruk utan ändringar i informationssystemen eller kostnader för dem. I övriga organisationer är ibruktagandet av datainnehållet beroende av om organisationerna ändrar sina informationssystem eller gränssnitten mellan dem och befolkningsdatasystemet. Omfattningen av de ändringar som ibruktagandet av datainnehållet förutsätter och kostnaderna för ändringarna beror på varje organisations informationssystem. Eftersom det inte ska föreskrivas någon skyldighet att ta i bruk datainnehållet och ingen tidsfrist ska fastställas för det, är det mest ändamålsenliga och kostnadseffektiva att införa det i samband med att nya informationssystem tas i bruk eller vid andra mer omfattande reformer av informationshanteringen. Det kan således bedömas att användningen av datainnehållet blir rätt liten omedelbart efter den tidpunkt då ändringen föreslås träda i kraft och att användningen ökar så småningom. Således är också konsekvenserna för informationssystemen i de organisationer som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet mycket små och orsakar inte heller kostnader för de organisationer som inte beslutar att de ska ta i bruk datainnehållet.

De som tar emot uppgifter från befolkningsdatasystemet skiljer sig från varandra också i fråga om hur exakta uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning de behöver. En del myndigheter behöver även i fortsättningen exakta familjerättsliga uppgifter. Sådana myndigheter kan bedömas vara till exempel Folkpensionsanstalten, kommunala barnatillsyningsmän och den kommunala hälso- och sjukvården, som i fortsättningen är välfärdsområdenas organiseringsansvar, samt till exempel domstolarna. För en del av dem som tar emot uppgifter räcker det med uppgifter om benämningen på föräldraskapet och de behöver inte närmare uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning. Detta bedöms vara fallet i fråga om vissa kommunala tjänster, uppskattningsvis minst ett tiotal men eventuellt rentav hundratals tjänster. För en del är uppgifter om vårdnad av betydelse. Detta bedöms vara fallet till exempel inom undervisningsväsendet. Omfattningen av olika organisationers behov av uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning har inte kunnat bedömas närmare vid beredningen av denna proposition än vad som beskrivs ovan.

I lagen om befolkningsdatasystemet finns bestämmelser om utlämnande av uppgifter i olika situationer. I 28 § i lagen om befolkningsdatasystemet finns bestämmelser om de allmänna föresättningsarna för utlämnande av uppgifter, enligt vilka bland annat uppgifter som lämnas ut ur befolkningsdatasystemet ska behövas för det ändamål för vilket de lämnas ut. I lagen om befolkningsdatasystemet finns dessutom en separat 29 § om utlämnande av uppgifter för skötsel av myndighetsuppgifter. I lagen om befolkningsdatasystemet finns en separat bestämmelse om begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet samt uppgift om tidigare personbeteckning och förnamn som personen hade omedelbart före fastställandet (40 §).

Enligt den föreslagna lagen kan benämningen på föräldraskap ändras i samband med fastställandet av kön eller efter det. Detta gör också en granskning av utlämnande av familjerättsliga uppgifter möjlig på ett annat sätt än vad som tidigare har varit möjligt. Å andra sidan kan uppgifter om en ändrad benämning på föräldraskapet avslöja en persons transbakgrund. Detta har bedömts förutsätta bestämmelser om utlämnande av uppgifterna i fråga, som det föreslås i pro-

positionen. Också en ändrad benämning på föräldraskapet i kombination med detaljerade uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning kan avslöja en persons transbakgrund och därför ska detaljerade uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning lämnas ut endast till de aktörer som behöver dem. Det bedöms att bestämmelserna om utlämnande av uppgifter i lagen om befolkningsdatasystemet i tillräcklig grad tryggar integriteten och skyddet av personuppgifter för barnet och för den förälder som har ändrat benämningen på sitt föräldraskap. I nuläget har det ansetts vara möjligt att också tekniskt begränsa exaktheten hos de uppgifter som lämnas ut ur befolkningsdatasystemet.

Det nya BDS-ändringsgränssnittet som ska tas i bruk gör det möjligt att bättre än för närvarande specificera de uppgifter som förts in i befolkningsdatasystemet och begränsa omfattningen av utlämnandet av uppgifterna i enlighet med kundernas behov. Detta gör det möjligt att begränsa de uppgifter om familjerättslig ställning som lämnas ut ur befolkningsdatasystemet till exempel i enlighet med det nya datainnehållet som gäller benämningen på föräldraskap och också i fråga om de organisationer som inte gör de ändringar i sina informationssystem eller gränssnitt som införandet av det nya datainnehållet förutsätter. Detta gäller endast organisationer som omfattas av ändringsdatatjänsten eller i fortsättningen av BDS-ändringsgränssnittet. Volymmässigt är det dock fråga om en stor del av de organisationer som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet.

Vid beredningen har det dessutom bedömts att införandet av det nya datainnehållet om benämningen på föräldraskap i den uppgiftskategori som gäller barns och föräldrars familjerättsliga ställning kommer att fungera som ett sorts mellanskede, om det i framtiden uppstår ett behov av att ändra uppgifterna i den aktuella uppgiftskategorin också i större utsträckning. Ett sådant behov kan bli aktuellt till exempel i en situation där de olika principerna för bestämmande av föräldraskap i föräldraskapslagen ändras i en mer könsneutral riktning.

Allmänt bör det dock noteras att befolkningsdatasystemet är ett av de viktigaste myndighetsinformationssystemen i Finland, och de ändringar som görs i systemet kan ha mycket omfattande konsekvenser, även om ändringarna i sig inte är särskilt stora. Således har alla eventuella konsekvenser inte kunnat identifieras.

Som det har bedömts i propositionen är det sannolikt att antalet ansökningar kommer att öka. Det har dock inte varit möjligt att bedöma om det blir fråga om en tillfällig ökning av antalet ansökningar eller en mer bestående ändring. En risk som hänger samman med en permanent ökning av antalet ansökningar är att behandlingstiderna förlängs. Det bedöms vara möjligt att förkorta behandlingstiderna genom att utveckla elektroniska lösningar för att göra ansökningar om fastställande av kön anhängiga och behandla dem. Enligt uppskattningen i propositionen kommer Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att uppgå till några tiotusentals euro på grund av ändringar i de nuvarande applikationerna för behandling av uppgifter. Om det visar sig behövt och anses ändamålsenligt att införa e-tjänster och elektroniska lösningar för ärendehantering, skulle detta dessutom medföra kostnader på uppskattningsvis 150 000–250 000 euro. I detta skede har det dock inte ansetts behövt att genomföra sådana ändringar på förhand.

4.2.3 Konsekvenser för företagen

Kliniker som utför assisterad befruktning

År 2020 fanns det enligt uppgifter från Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården sammanlagt sju privata kliniker som utför assisterad befruktning. De privata klinikerna har verksamhet vid sammanlagt elva olika verksamhetsställen.

Som det konstateras ovan varierar utbudet av tjänster vid de olika klinikerna som utför assisterad befruktning. Syftet med propositionen är bland annat att klargöra rättsverkningarna av fastställandet av könstillhörighet bland annat i förhållande till tillämpningen av lagen om assisterad befruktning. Propositionen kan således inverka på verksamheten vid de kliniker som utför assisterad befruktning i form av ett ökat antal personer som söker vård. Också den föregripande lagringen av könsceller kan antas öka. Även om det inte är fråga om en stor ökning, kan detta synas i verksamheten vid de kliniker som utför assisterad befruktning.

4.2.4 Samhälleliga konsekvenser

Fastställande av kön innebär ett juridiskt erkännande av den upplevda könsidentiteten. Till följd av fastställandet av det juridiska könet får personen i fråga en ny personbeteckning och blir behandlad enligt sitt upplevda kön inom de livsområden där könet fortfarande ges juridisk betydelse. Detta gäller också dem vars benämning på föräldraskapet korrigeras i enlighet med den beteckning som motsvarar deras juridiska kön. Propositionen bedöms ha en positiv inverkan särskilt på tillgodoseendet av rättigheterna för transpersoner och indirekt deras familjemedlemmar, samt i tillämpliga delar även för intersexpersoner och icke-binära personer.

Propositionen förbättrar tillgodoseendet av självbestämmanderätten för personer som önskar att könstillhörigheten ska fastställas, eftersom det inte krävs några utomstående utlåtanden eller utredningar för att könstillhörigheten ska kunna fastställas, utan ansökan grundar sig på personens egen redogörelse om upplevelsen av den egna könstillhörigheten. Rätten till personlig integritet för personer som ansöker om fastställande av kön förbättras när det i förutsättningarna för fastställandet inte längre ingår avsaknad av fortplantningsförmåga eller behandlingar som orsakar sådan eller som annars ingriper i den. För att åtnjuta skydd för sitt privatliv behöver en person inte avstå från sin rätt till personlig integritet. Propositionen anses stärka tillgodoseendet av skyddet för privatlivet eftersom en person som ansöker om fastställande av kön inte behöver leva i den motsatta könsrollen, ett så kallat verkliga livet-prov, utan något erkännande av det juridiska könet och personen blir snabbare och lättare bemött i enlighet med sin könsidentitet. Propositionen bedöms allmänt förbättra rätten till icke-diskriminering, när en persons juridiska kön får att motsvara personens könsidentitet och yttre drag. Propositionen kan uppskattas bidra till att avveckla de trånga könsuppfattningarna och indirekt också i vidare bemärkelse främja könsminoriteternas ställning.

Skyddet för privatlivet förbättras också av att en person, om personen så önskar, kan ändra benämningen på sitt föräldraskap och personens transbakgrund framgår då inte vid skötseln av barnets dagliga angelägenheter. Eftersom det är frivilligt att ta i bruk det datainnehåll som gäller benämningen på föräldraskap och de organisationer som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet själv beslutar om det, kan de positiva konsekvenserna av förslaget till denna del åtminstone delvis bedömas vara närmast potentiella. Konsekvenserna för en persons integritetsskydd kan till denna del bedömas uppkomma så småningom och är också beroende av den myndighet där personen sköter sina ärenden.

Föräldraskapet ska dock även i fortsättningen antecknas som antingen mor eller far i enlighet med lagstiftningen om det juridiska föräldraskapet.

Underlättandet av fastställandet av kön kan antas öka risken för missbruk av förfarandet. En cisperson kan till exempel sträva efter att missbruka förfarandet för egen vinning eller för att undvika en viss skyldighet, såsom värnplikt. Det kan också möjliggöra en situation där en person upprepade gånger fastställer sitt kön för att i brottsligt syfte dölja sin faktiska identitet. Den föreslagna lagens konsekvenser för målgruppen för bestämmelserna har dock bedömts vara betydande jämfört med lagens eventuella negativa konsekvenser.

Konsekvenser för jämställdhet mellan könen och likabehandling

Enligt uppgifter från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata var antalet personer som fastställt sin könstillhörighet från kvinna till man i det närmaste en och en halv gång större under den granskade perioden 2010–2021 än antalet personer som hade fastställt sin könstillhörighet från man till kvinna. Propositionens konsekvenser kan således i förhållandevis högre grad bedömas beröra transmän.

Slopandet av det verkliga livet-prov som ingår i den medicinska utredning som förutsätts enligt den gällande translagen samt påskyndandet av ansökningsförfarandet bedöms minska de situationer där en person löper risk för diskriminering eller trakasserier på grund av att personens personbeteckning inte motsvarar personens könsidentitet eller yttre drag. Detta förebygger diskriminering och trakasserier på grund av könsidentitet och könsuttryck. Åtskiljandet av medicinska utredningar och behandlingar från fastställande av juridisk könstillhörighet kan också bidra till att upplösa trånga könsuppfattningar och främja jämställdheten mellan könen. Å andra sidan baserar sig de föreslagna bestämmelserna fortfarande på en binär könsindelning.

I och med propositionen förverkligas rätten till fertilitet och förökning för personer som tillhör könsminoriteter på ett mer jämlikt sätt med cispersoner, eftersom kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga som förutsättning för fastställande av könstillhörigheten slopas och tillämpningen av lagen om assisterad befruktning på transpersoner förtydligas.

Åtskiljandet av fastställande av juridisk könstillhörighet från medicinska utredningar och behandlingar förbättrar också den regionala jämlikheten, eftersom en person som önskar fastställa könstillhörigheten inte behöver söka sig till någotdera av de två universitetssjukhusen dit undersökningarna och vården har centraliserats.

I Finland finns det mycket få bestämmelser om separata lokaler för kvinnor och män. Med undantag för fängelselagen, häktningslagen och lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen finns det i Finland endast enskilda författningar där det föreskrivs om tillhandahållande av separata lokaler för kvinnor och män. Tillträde till utrymmena regleras dock inte och en enskild persons juridiska kön inverkar således inte på tillträdet till utrymmena.

Jämställdhetsombudsmannens byrå har vid beredningen fäst uppmärksamhet vid att även om frågor som gäller könsuppdelade lokaler och påklädning sällan regleras på lagstiftningsnivå, är de vardag för majoriteten av befolkningen när det gäller skolor, arbetsplatser, hobbyer och tjänster. Enligt jämställdhetsombudsmannens byrå vore det bra att vid revideringen av lagstiftningen fästa uppmärksamhet vid vad olika åtskillnader enligt kön baserar sig på och på vilken nivå det vore bra att föreskriva om olika behandling. Till exempel i jämställdhetslagen är diskriminering ett sådant förfarande av en tjänsteleverantör där en person missgynnas på grund av kön, könsidentitet eller könsuttryck. Enligt lagen är det dock tillåtet att tillhandahålla varor och tjänster uteslutande eller främst till personer av ett kön, om tillhandahållandet motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. Bakgrunden till bestämmelsen i jämställdhetslagen är rådets direktiv 2004/113/EG om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, där det uttryckligen konstateras att särbehandling av kvinnor och män kan vara godtagbar om den baserar sig på skäl som rör privatliv och anständighet. I jämställdhetslagen specificeras dock inte skäl som rör privatliv och anständighet som en legitim grund för särbehandling, och jämställdhetsombudsmannen har bedömt enskilda situationer från fall till fall utifrån kundkontakter. Jämställdhetsombudsmannen har i sina utlåtanden bland annat konstaterat att ef-

tersom transpersoners fysiska och yttre könskaraktäristika eller könsuttryck kan avvika från genomsnittet, behövs prövning från fall till fall för att hitta det bästa och icke-diskriminerande tillvägagångssättet. Det juridiska könet är inte i sig alltid en avgörande faktor vid bedömningen av ärendet. (Svar från jämställdhetsombudsmannens byrå på social- och hälsovårdsministeriets begäran VN/2369/2021 om synpunkter på beredningen av revideringen av translagstiftningen, 26.9.2021 Dnr TAS/234*/2021.)

Den föreslagna lagen bedöms inte ändra det nuvarande rättsläget till denna del. Det kan dock bedömas att när fastställandet av könstillhörighet skiljs åt från medicinska utredningar och behandlingar och det inte längre förutsätts ett verkliga livet-prov i enlighet med den gällande lagen för att fastställa könstillhörigheten, kan antalet situationer öka där transpersoners fysiska och yttre könskaraktäristika eller könsuttryck avviker från det genomsnittliga juridiska kön som de företräder. Således kan också behovet av bedömningar från jämställdhetsombudsmannens byrå öka.

Sociala konsekvenser och konsekvenser för hälsan

Undersökningar visar att sexuella minoriteter och könsminoriteter utsätts för extra kronisk stress på grund av sin ställning som minoritet. Stressen ökar bland annat på grund av erfarenheterna av diskriminering. Minoritetsstressen ökar förutom mentala problem och självdestruktivitet också risken för fysiska sjukdomar. (Jaskari, O. & Keski-Rahkonen, A. (2021) Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. Duodecim, 137(17):1781-8.)

En person som önskar ett erkännande av sitt juridiska kön behöver enligt propositionen inte mot sin vilja genomgå behandlingar eller åtgärder som leder till avsaknad av fortplantningsförmåga. Propositionen kan bedömas minska den stress som personer med könskonflikt upplever när de tidigare bemöts på ett sätt som är förenligt med deras könsidentitet, de situationer som utsätter dem för diskriminering och trakasserier minskar och fördomarna mot könsminoriteter försvinner till följd av depatologiseringen. Det bör dock beaktas att Finland fortfarande använder sig av ICD-10-sjukdomsklassifikationen, där transsexualism finns i kapitlet Personlighetsstörningar och -förändringar i gruppen Andra personlighetsstörningar och beteendestörningar hos vuxna.

Tröskeln för att söka hjälp vid eventuella mentala problem kan bli lägre när rädslan för att psykiska problem utgör ett hinder eller en fördröjning för att fastställa könstillhörigheten minskar. Propositionen kan således bedömas indirekt förbättra hälsan och välbefinnandet för personer med könskonflikt. Propositionen medför däremot inga lättnader för dem som inte identifierar sig som kvinnor eller män.

Genom bestämmelserna i 3 § 2, 3 och 4 mom. i den föreslagna nya lagen samt de föreslagna ändringarna i lagen om avbrytande av havandeskap och i forskningslagen är strävan att säkerställa att en person, oberoende av könsfastställelse, vid ordnandet av hälso- och sjukvård får medicinskt motiverade tjänster och att en gravid och en ammande person som deltar i forskning skyddas oberoende av personens juridiska kön. Konsekvenserna av bestämmelserna ökar i huvudsak rättssäkerheten, eftersom det inte är känt att man i den praktiska verksamheten inom hälso- och sjukvården har ansett att en man som har fastställt könstillhörigheten inte har rätt till exempelvis tjänster i samband med graviditet. Veterligen har det dock knappt förekommit sådana graviditeter, men de ändringar som föreslås i bestämmelserna om fastställande av kön kan bedömas öka möjligheten för deras förekomst. Bestämmelsen är av betydelse i synnerhet med tanke på att den förtydligar det oklara rättsläget när det gäller möjligheten för personer som har fastställt sitt kön att få assisterad befruktning i enlighet med lagen om assisterad befruktning.

En del av den screening som ingår i det nationella screeningprogrammet i Finland gäller endast kvinnor. Sådan screening är bröstcancerscreening och screening för livmoderhalscancer. Kallelserna till cancerscreening skickas utifrån uppgiften om kön i befolkningsdatasystemet. Könsbeteckningen för den som fastställer sitt juridiska kön som ett annat ändras i befolkningsdatasystemet. Därför får den som har fastställt sitt kön som man i stället för kvinna inte automatiskt kallelse till screening, även om personen biologiskt sett har kvar de kroppsdelar som hänför sig till screeningen, till exempel bröstet. Sådana situationer är i och för sig aktuella redan med stöd av den nuvarande lagstiftningen, och den föreslagna lagstiftningen inverkar inte direkt på detta. Genom de föreslagna bestämmelserna kan man dock säkerställa personernas obestridda rätt till screening och ett tydligt rättsläge. Regleringen förutsätter att bestämmelserna på lägre nivå ändras.

I propositionen föreslås att det i fortsättningen inte ska finnas bestämmelser om undersökning och behandling av könsidentitet motsvarande dem i transförordningen eller andra särskilda bestämmelser, med undantag för centralisering av en viss specialiserad sjukvård, som det föreslås att i fortsättningen ingår i förordningen om centralisering av vissa uppgifter inom den specialiserade sjukvården. Detta påverkar inte juridiskt möjligheten att få vård för transpersoner och andra som på grund av sin könsidentitet behöver undersökningar eller vård, utan på dem tillämpas, liksom i nuläget, de allmänna bestämmelserna om hälso- och sjukvård. Det är dock känt att man inom hälso- och sjukvårdssystemet och på olika nivåer av vården inte nödvändigtvis i tillräckligt stor utsträckning känner till skötseln av frågor i anslutning till könsidentiteten. Syftet med tjänsteutbudsrådets rekommendationer 2020 är att stärka utvecklandet och genomförandet av sådan kompetens i servicesystemet. HUS Psykiatri har under de senaste åren tillhandahållit utbildning för yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och informerat om vårdpraxis vid könsdysfori. De har utbildat andra tjänsteproducenter. HUS psykiatri inledde också distanskonsultationer i realtid med låg tröskel till Studenternas hälsovårdsstiftelse, SHVS, 2020 och till primärvården i HUS-området 2021 (Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikts svar på begäran om utredning av funktionerna vid poliklinikerna för könsidentitetsutredningar (vuxna och unga) och eventuella konsekvenser för dessa av revideringen av translagstiftningen, VN/12660/2021, 1.12.2021).

Konsekvenser för medborgarnas ställning och verksamhet i samhället

Propositionen har många konsekvenser som underlättar medborgarnas vardag. Det blir snabbare och lättare att fastställa könstillhörigheten och personen blir fortare bemött på ett sätt som är förenligt med könsidentiteten när personen utträtt ärenden och anlitar tjänster hos myndigheter. En transperson kan ansöka om ändring av benämningen på föräldraskapet, vilket innebär att personens transbakgrund inte framgår när personen sköter sitt barns angelägenheter.

Av uppgifterna om antal från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata framgår att endast en liten del av de som fastställde sitt juridiska kön fastställde senare sitt kön som sitt ursprungliga, vid födelsen fastställda kön. Under den granskade perioden 2015–2021 fanns sammanlagt 18 sådana fall, vilket är cirka 1,5 procent av alla beslut om fastställande av juridisk könstillhörighet (1 189 st.). När fastställandet av kön skiljs åt från medicinska utredningar och behandlingar och ansökningsförfarandet för fastställande underlättas avsevärt, kan det antas att antalet nya ansökningar om fastställande av kön jämfört med det tidigare antalet ökar. Flera ändringar i befolkningsdatasystemet kan medföra utmaningar för hanteringen av personens uppgifter i befolkningsdatasystemet och med tanke på befolkningsdatasystemets funktion till denna del. Den betänketid som föreslås i propositionen och den informationsskyldighet som föreskrivs för myndigheten förebygger impulsiva och oöverbägda beslut, i och med vilka sannolikheten för att en person vill återgå till det kön personen hade före fastställelsen ökar. Betänketiden och

informationsskyldigheten kan också bedömas trygga att uppgifterna i befolkningsdatasystemet är korrekta och fungerar.

Å andra sidan kan den betänketid som ingår i ansökningsförfarandet kännas oskäligen för de personer som redan har en långvarig upplevelse av könskonflikt bakom sig. Det är också möjligt att den inte helt anses motsvara de senaste internationella rekommendationerna om att förfarandet ska vara snabbt (se till exempel Europarådets ministerkommittés rekommendation (CM/Rec (2010)5) och Yogyakartaprincip 31).

Konsekvenser för barn och unga

Barn som ansöker om fastställande av kön när de är barn

Barns och föräldrars erfarenheter av processen med könsbekräftande behandling för en förälder har utretts i ett finländskt forskningsprojekt, där man frågade barnens föräldrar och de 13–18-åriga barnen själva om deras erfarenheter (Aarnio, K., Kallinen, K., Kylmä, J., Solantausta, T. & Rotkirch, A. (2018). Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63. Helsingfors: Väestöliitto; Aarnio, K., Kylmä, J., Solantausta, T. & Rotkirch, A. (2017). Sateenkaariperheiden lasten ja nuorten hyvinvointi ja kokemukset. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 62. Helsingfors: Väestöliitto).

I forskningsprojektet ”Sateenkaariperheiden lasten hyvinvointi” (Barns välmående i regnbågsfamiljer) samlades 2016 in enkätuppgifter av 80 föräldrar (oftare av mamman) och 102 barn. Transerfarenheten för en vuxen i familjen berörde i detta material familjerna för 18 barn och oftast var det fråga om transmän. Materialet omfattade inte barn som fötts efter föräldrarnas process med ändrad könstillhörighet. I enkäten deltog åtta unga i åldern 13–18 år. Enligt barnens egna bedömningar var förhållandet till transföräldern rätt bra. En del av ungdomarna uppgav att de förundrat sig när de fått kännedom om transerfarenheten eller den ändrade könstillhörigheten. För en del var det svårt att tala om det, och en av de unga har varit rädd för att bli mobbad och skämts. I de öppna svaren beskrev de som nackdelar förvirringen och enstaka respondenters uppgav skam, rädsla för mobbning och brutna relationer till mor- eller farföräldrar. För alla dessa åtta unga framstod processen för föräldrarnas ändrade könstillhörighet eller transerfarenheten dock som neutral eller positiv. Föräldrarnas ändrade könstillhörighet har påverkat den ungas liv antingen positivt eller på nivån för de anknytande praktiska ändringarna i ärendet, såsom genom den nya benämningen. I materialet framhövdes klart att transfamiljer har ett särskilt starkt behov av stöd. Enligt föräldrarnas bedömning har transfamiljer mångdubbelt oftare behövt stöd än andra regnbågsfamiljer, och de upplevde också oftare än andra att de blivit utan tillräckligt stöd.

Enligt undersökningen mår barn till transpersoner i huvudsak bra i Finland. Det bör dock noteras att man i undersökningen inte gör skillnad mellan konsekvenserna av fastställandet av juridiskt kön och konsekvenserna av medicinsk könsbekräftande behandling eller konsekvenserna i allmänhet av transitionen. Därför är det svårt att bedöma konsekvenserna av denna regeringsproposition utifrån undersökningen. Allmänt taget kan det dock antas att propositionen, där den bedöms stärka välbefinnandet för dem som fastställer sitt kön, kan bedömas ha en indirekt positiv inverkan också på välbefinnandet för de barn som är födda till personerna i fråga före processen med könsfastställelsen.

Syftet med de ändringar som föreslås i den övriga lagstiftningen är att säkerställa att ändringen av benämningen på föräldraskapet inte inverkar på barnets rättsliga ställning. Inte heller föräldrarnas ställning som vårdnadshavare är beroende av personens kön. Det har ansetts nödvändigt

att särskilt utreda vilka praktiska konsekvenser ändringen av benämningen på föräldraskap kan ha för barnens vardag och välbefinnande. Barnen tillfrågades om detta vid det webbaserade hörande som ordnades under remissbehandlingen och som genomfördes av social- och hälsovårdsministeriet. Webbenkäten distribuerades via Regnbågsfamiljer rf och andra regnbågsorganisationer till deras medlemmar. Med enkäten ville man få veta av barn och unga hur den officiella benämningen som beskriver föräldraskapet (mor eller far) inverkar på det dagliga livet för barn och unga. Vidare ville man utreda vad barn och unga anser om att föräldern kan ändra den officiella benämningen som beskriver föräldraskapet och om föräldern enligt deras åsikt borde diskutera med dem innan benämningen ändras. Barnen och de unga hade möjlighet att framföra också andra hälsningar till lagberedarna. En förälder kunde vid behov hjälpa barnet med att svara på enkäten.

Sammanlagt 16 respondenter besvarade enkäten. Sju av respondenterna ansåg att den officiella benämningen på föräldraskap hade konsekvenser för respondentens dagliga liv. Av dem ansåg fem att möjligheten att ändra benämningen är viktig, en ansåg att benämningen på föräldraskap inte ska kunna ändras och en kunde inte säga om möjligheten är viktig. Nio av respondenterna svarade att den officiella benämningen på föräldraskap inte har några konsekvenser för deras dagliga liv. Av de nio respondenterna, enligt vilka den officiella benämningen på föräldraskap inte har några konsekvenser, ansåg dock sju att möjligheten att ändra benämningen på föräldraskap är viktig (två kunde inte säga).

Sammanlagt ansåg alltså tolv av respondenterna att möjligheten att ändra benämningen är viktig, oberoende av om den officiella benämningen hade konsekvenser för deras liv (fem respondenter) eller inte (sju respondenter). En ansåg att möjligheten att ändra benämningen inte är viktig (respondenten motsatte sig också möjligheten), och tre kunde inte säga. Av dessa tolv respondenter ansåg två att det är viktigt att föräldern först diskuterar frågan med dem, fem ansåg det inte vara viktigt, medan de andra fem inte kunde säga. Av de tre respondenter som inte kunde säga om möjligheten att ändra benämningen är viktig ansåg dock en att det är viktigt att föräldern diskuterar saken med dem, en ansåg inte detta vara viktigt och en kunde inte säga.

På frågan om vilka konsekvenser en ändring av benämningen på föräldraskap skulle ha för barnets eller den unga personens liv begärdes öppna svar. I de svar som gavs bedömdes ändringen av benämningen på föräldraskap knappast alls ha konsekvenser för barnets eller den unga personens eget liv, men enligt vissa respondenter kunde man genom ändringen undvika tråkiga situationer eller känslor eller behov av att förklara. I en del svar betonades det att det framför allt skulle få föräldern att må bättre eller att det skulle vara viktigt för föräldern. I några svar ifrågasattes överlag behovet av könsrelaterade benämningar på föräldraskap.

Det att en förälder, om föräldern så önskar, kan ändra benämningen på sitt föräldraskap i samband med fastställandet av kön eller efter det, kan dock bedömas förbättra också skyddet för barnets privatliv, när föräldrarnas transbakgrund inte framgår när föräldern sköter barnets dagliga angelägenheter.

Antalet barn som fötts efter att en förälder har korrigerat sitt kön är tills vidare avsevärt färre än antalet barn som fötts före en könskorrigering, och det finns också färre forskningsrön om dem än om sådana barn som fötts före en könskorrigering. Det kan antas att många av de ovan beskrivna utmaningarna i anslutning till uppväxtmiljön lindras eller försvinner helt och hållet, om barnet föds till en förälder som har genomgått en könskorrigering. Korrigeringsprocessen orsakar inte förvirring för barnet eller konflikter i parförhållandet, och att gå igenom den har ofta förbättrat livskvaliteten och den psykiska hälsan hos transpersoner (Ethics Committee of the American Society for Reproductive Medicine (2015). Access to fertility services by transgender persons: an Ethics Committee opinion. *Fertility and Sterility*, 104(5), 1111-1115).

I Frankrike har det genomförts en uppföljningsundersökning av transmän som fick barn med sin fru med hjälp av donerade spermier (Chiland, C., Clouet, A.M., Golse, B., Guinot, M., Wolf, J.P., m.fl. (2013). A new type of family: Transmen as fathers thanks to donor sperm insemination. A 12 year follow up exploratory study of their children. *Neuropsychiatrie de l'enfance et de l'adolescence* 61, 365-70). I Chilands och de övrigas långvariga studie följde tre psykologisakkunniga upp varje barns utveckling och intervjuade barn och föräldrar när barnet var ett år och därefter vartannat år. Här undersöktes sammanlagt 42 barn som hade fötts till 32 par. Enligt undersökningen är barnens välmående och familjeförhållandena minst lika goda som hos majoritetsbefolkningen.

Konsekvenser för barnets egen könsidentitet

I regeringspropositionen föreslås det att personer som har fyllt 18 år ska ha möjlighet att fastställa sin juridiska könstillhörighet. Kravet på att personen ska vara myndig ändrar inte det nuvarande rättsläget, eftersom minderåriga enligt den gällande lagen inte har möjlighet att fastställa sin juridiska könstillhörighet. Revideringen av bestämmelserna om fastställande av juridiskt kön ger dock tillfälle att bedöma åldersgränsens konsekvenser för barn och unga. Som ett led i beredningen av regeringspropositionen utreddes vilka konkreta konsekvenser åldersgränsen enligt den gällande lagen har för minderårigas ställning och tillgodoseendet av deras grundläggande och mänskliga rättigheter samt vilka krav skyldigheterna i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna ställer på lagstiftningen om barns och ungas ställning i frågor som gäller fastställande av juridiskt kön, med beaktande av befintliga forskningsrön om betydelsen av könskonflikt för barn och unga. Utredningen kan läsas i statsrådets tjänst <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> med identifieringskoden [STM009:00/2021](https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning) (på finska).

Utredningen visar att könsidentiteten ska betraktas som en väsentlig del av individens självbestämmanderätt och skyddet för privatlivet och möjligheten att fastställa det juridiska könet har ett nära samband med respekten för självbestämmanderätten, förbättrandet av välbefinnandet och icke-diskrimineringen. Alla grundläggande och mänskliga rättigheter skyddas i regel också barn. Åldersgränsen i lagstiftningen inverkar således väsentligt på barnets rättigheter. Forskningsrön visar att upplevelsen av könskonflikt kan börja mycket tidigt och även om könskonflikten inte alltid fortgår in i vuxenlivet, kan det att man lever med den i betydande grad försämra individens välbefinnande och utsätta denna för diskriminerande praxis. Social transition och fastställandet av könstillhörigheten, som stöder den sociala transitionen, förbättrar välbefinnandet och minskar diskrimineringen. Det finns däremot just ingen evidensbaserad kunskap, som är avskild från social transition och omgivningens stöd eller medicinsk behandling av könskonflikt, om betydelsen av fastställande av juridiskt kön när det gäller barns och ungas välbefinnande. Forskningen visar också att det är möjligt att en transition tillbaka till den tidigare könsrollen kan bli tung för barnet.

Åldersgränsen för fastställande av kön i lagstiftningen innebär att förslagets uppskattade positiva effekter inte förverkligas som sådana för minderåriga. Enligt den ovannämnda utredningen kan konsekvenserna av fastställande av kön vara särskilt betydande i det åldersskede där barnet eller den unga personen ska kunna koncentrera sig på bland annat på skolgång, hobbyer och kamratrelationer. Även om anteckningen om juridiskt kön inte ensam löser problemen i anslutning till en könskonflikt, kan den bidra till att lindra de skadliga konsekvenserna och stödja sökandet till utbildning och arbete, när till exempel skolbetyg och andra handlingar som uttrycker identiteten motsvarar den egna könsidentiteten. Å andra sidan undviks med åldersgränsen också de negativa konsekvenserna av fastställande av kön till den del fastställandet av kön och det anknyttande förfarandet anses vara skadligt med tanke på identitetsutvecklingen.

Under remissbehandlingen hördes barn och unga som stöd för konsekvensbedömningen av utkastet till regeringsproposition. Syftet med enkäten var att höra ungas åsikter om hur åldersgränsen enligt den gällande translagen och genomförandet av lagförslaget påverkar deras liv. Hörandet genomfördes i synnerhet i form av en webbenkät till unga i åldern 12–18 år och till yngre barn i två workshoppar som planerades och styrdes tillsammans med frivilliga vid Kompetenscentrum för könsmångfald. Den ena workshopen ordnades ansikte mot ansikte och den andra i distansform. Enkäten kunde besvaras förutom på finska också på svenska och engelska. Det kom sammanlagt 155 svar på enkäten, av vilka 151 var giltiga.

De unga tillfrågades om i vilken mån den felaktiga könsbeteckningen påverkar deras liv. Cirka 6 procent av alla respondenter upplevde att felaktigheten inte alls eller nästan inte alls påverkade deras liv. Enligt cirka 35,8 procent av respondenterna påverkade detta livet litet eller i någon mån. Ungefär hälften av respondenterna upplevde att den felaktiga könsbeteckningen påverkade deras liv ganska mycket eller väldigt mycket. Av respondenterna avstod 8 procent från att besvara frågan. Hos unga binära syntes betydelsen av fel könsbeteckning tydligare.

Respondenterna hade möjlighet att med egna ord berätta hur könsbeteckningen märks i deras liv. De delområden där konsekvenserna upplevdes mest eller där man var mest rädd för dem gällde andras förhållningssätt till könsbeteckningen. I svaren på dessa frågor lyftes det fram att man hade förbisett sin könsidentitet eller råkat ut för diskriminering på grund av könsbeteckningen och bar på en konstant rädsla för att avslöjas samt vid användningen av identitetshandlingar för att bevisa identitet eller ålder, dåliga bemötanden inom hälso- och sjukvården med läkare och annan vårdpersonal, felaktig könsbeteckning hos myndigheter eller i officiella handlingar samt felaktig könsuppdelning i skolan av skolan, lärarna eller i skolgymnastiken. När det gäller resor lyftes det i svaren fram konsekvenser som hänför sig till resedokument där det krävs felaktig könsbeteckning och till uppvisande av pass. Dessutom lyftes bland annat utmaningar på grund av den felaktiga könsbeteckningen fram när det gäller fritidssysselsättningar och att söka jobb och studieplatser. Många unga beskrev starka känslor av ångest och rädsla på grund av den juridiska könsbeteckningen.

En klar majoritet (77,6 procent) av alla respondenter skulle fastställa, eller skulle ha fastställt, sitt juridiska kön redan som minderårig, om det varit möjligt. Fem av respondenterna (3,3 procent) hade inte gjort det. Av respondenterna var 17,1 procent inte säkra på svaret.

De olika formerna av transition var mycket viktiga för de unga. Den sociala transitionen framträdde som särskilt viktig i svaren. Av respondenterna upplevde 82,2 procent den som en mycket viktig möjlighet för dem själv och 10,5 procent att det var ganska viktigt. Den juridiska könsbeteckningen upplevde 68,4 procent att var mycket viktig för dem själv och 26,3 att den var ganska viktig. Betydelsen av medicinska behandlingar stannade en aning under dessa: av respondenterna ansåg 65,1 procent att de var mycket viktiga och 23 procent ansåg att de var ganska viktiga. Den juridiska könsbeteckningen blir oftast en del av den sociala transitionen: de unga berättade ofta om situationer där den juridiska könsbeteckningen blir ett hinder för social transition och ”avslöjar” transbakgrunden.

I de ungas egna skrivelser lyftes också fram icke-binära personers erfarenheter. En del av dem framförde att det nuvarande utkastet till translag inte hjälper dem, även om minderåriga skulle inkluderas, eftersom den binära könsindelningen kvarstår. Å andra sidan berättade en del att möjligheten till könsfastställelse också inom den binära könsindelningen underlättar deras vardag eller att de hade utnyttjat möjligheten. Flera binära personer lyfte fram känslan av att vara osynlig i samhället.

En fråga gällde de ungas åsikter om i vilken ålder det ska vara möjligt att fastställa sitt juridiska kön. I samband med frågan betonades att frågan inte anknöt till det nuvarande lagutkastet som endast gäller personer som uppnått myndighetsåldern, utan frågan ställdes med tanke på om lagen någon gång i framtiden revideras. I den största delen av svaren var åldern 13–16 år. För många av de yngre var föräldrarnas samtycke väsentligt.

För unga under 13 år ordnades två workshoppar. I båda workshopparna deltog fyra barn, av vilka ett deltog i båda workshopparna. Barnen var i åldern 6–11 år. Föräldrarna gav sitt skriftliga samtycke till att barnen hördes. Vid workshopparna iaktogs reglerna för tryggare rum och barnen påmindes om att de när som helst får lämna workshoppen. Barnens åsikter hördes med hjälp av sagoberättande. Barnen kände stor medkänsla för djur som fick gå med fel könsbeteckning. De förstod att vargen mådde dåligt på grund av den felaktiga beteckningen och såg också eventuella praktiska konsekvenser. När det gäller social transition framgick det av barnens svar att namnet har stor betydelse. Barnen hyste också starkt förtroende för föräldrarna när det gäller att rätta till situationen och för att saker kan rättas till omedelbart.

Konsekvenser för sysselsättningen och arbetslivet

Enligt resultaten av en Hbti-enkät som EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) genomförde 2019 hade 26 procent av transpersonerna blivit utsatta för diskriminering i arbetet och 21 procent hade blivit utsatta för diskriminering vid jobsökning under det senaste året. Av transpersonerna hade 27 procent upptäckt negativa attityder i arbetslivet under de senaste fem åren. Av transpersonerna hemlighöll 42 procent på arbetsplatsen att de tillhör en könsminoritet och/eller sexuell minoritet. (A long way to go for LGBTI-equality. European Union Agency for Fundamental Rights, 2020.)

Propositionen kan bedömas underlätta möjligheterna för dem som lider av social dysfori att söka arbete samt förbättra arbetsförmågan och möjligheterna till deltagande i samhällelig verksamhet när de lättare blir bemötta i enlighet med sin könsidentitet. Propositionen kan också bedömas förebygga diskriminering av transpersoner i arbetslivet och vid jobsökning.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Alternativen för lagstiftning om förfarandet för fastställande av juridisk könstillhörighet

Arbetsgruppen för beredning av en revidering av translagstiftningen lade i sin rapport 2020 fram alternativa modeller för lagstiftningen om fastställande av juridisk könstillhörighet. Arbetsgruppens uppdrag omfattade inte att lägga fram något förslag om valet av de regleringsalternativ som arbetsgruppen utredde eller att bedöma deras förhållande till skrivningarna i regeringsprogrammet. Arbetsgruppen delade grovt in regleringsalternativen i en begränsad och en omfattande modell. Den förstnämnda innehöll som minst endast ett slopande av kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. Enligt regeringsprogrammet ska medicinsk vård åtskiljas från korrigering av juridiskt kön. Den begränsade modellen kan således inte anses överensstämma med målen enligt regeringsprogrammet.

I den mer omfattande modellen som arbetsgruppen föreslog åtskiljs fastställande av juridisk könstillhörighet från medicinska könsbekräftande åtgärder och fastställandet av juridisk könstillhörighet görs möjligt som ett anmälningsärende eller ansökningsförfarande.

Som ett alternativ föreslog arbetsgruppen i sin rapport ett ansökningsförfarande med en betänketid på sex månader. Betänketiden kunde också vara kortare än sex månader, exempelvis en månad eller tre månader. Enligt arbetsgruppen kan man se olika syften med att föreskriva om en betänketid. Syftet med betänketiden är å ena sidan att skydda den som överväger att fastställa sitt juridiska kön från personens egna impulsiva och oöverbägda avgöranden. Utöver skyddet av personen har samhället också ett större intresse av att se till att uppgifterna i befolkningsdatasystemet är korrekta och att systemet fungerar. I och med oöverbägda avgöranden uppstår det en risk för att det juridiska könet efter en tid fastställs tillbaka till det ursprungliga. Flera på varandra följande ändringar i befolkningsdatasystemet kan medföra problem för hanteringen av personens uppgifter och därmed för befolkningsdatasystemets funktion.

Enligt arbetsgruppen är det dock möjligt att bestämmelser om betänketid kan upplevas som en kränkning av självbestämmanderätten. Ett ansökningsförfarande utan betänketid kan således anses förbättra tillgodoseendet av sökandens självbestämmanderätt. Det skulle försnabba ansökningsprocessen och i och med att det inte skulle krävas att sökanden ska bekräfta sin ansökan, också underlätta myndighetens arbete. Förfarandet kan däremot öka antalet situationer där en person vill återgå till det juridiska kön personen hade före fastställelsen.

Arbetsgruppen ansåg att de konsekvenser som eftersträvas med betänketiden enligt lagen åtminstone delvis kan uppnås genom bestämmelser om myndighetens informationsskyldighet och ansåg det motiverat att föreskriva om myndighetens informationsskyldighet, oberoende av vilket regleringsalternativ som väljs.

När det gäller ansökningsförfarandet för fastställande av juridisk könstillhörighet, som nämns i regeringsprogrammet, och den motiverade redogörelsen betonade arbetsgruppen också den utmaning som hänför sig till kompetensen och prövningsrätten vid bedömningen av redogörelsen för den myndighet som behandlar ansökan.

Som ett annat alternativ föreslog arbetsgruppen ett anmälningsförfarande för fastställandet av könstillhörigheten. Ett anmälningsförfarande innebär att beslutsfattandet om könsidentiteten i sin helhet omfattas av personens självbestämmanderätt. Ett anmälningsförfarande innebär för sökanden ett förfarande som är lättare och snabbare, och personen får snabbare de officiella handlingarna att motsvara sitt upplevda kön och yttre drag. Detta underlättar vardagen, då personen snabbare blir bemött i enlighet med sin identitet när personen uträttar ärenden hos myndigheter och anlitar deras tjänster. Det innebär också att de situationer när personen kan bli utsatt för diskriminering minskar. Förfarandet kan som helhet minska minoritetsstressen hos den som ansöker om fastställande av kön och förbättra personens hälsa och välbefinnande. Det faktum att det i fastställandet av kön inte skulle ingå något ansökningsförfarande eller någon prövningsrätt underlättar processen också för myndigheten.

En modell med anmälningsförfarande kan däremot öka antalet situationer där en person vill återgå till det juridiska kön personen hade före fastställelsen. Detta skulle medföra extra arbete för den myndighet som behandlar anmälningarna. Flera på varandra följande ändringar i befolkningsdatasystemet kan dessutom medföra utmaningar för identifieringen av personen och med tanke på befolkningsdatasystemets funktion.

Vid beredningen har man bedömt möjligheten att föreskriva om ett ansökningsförfarande för fastställande av könstillhörigheten, som i likhet med den norska modellen inbegriper en faktisk betänketid, när den myndighet som behandlar ansökan sänder sökanden information om behandlingen av godkännandet av ansökan och om rättsverkningarna och samtidigt förutsätter att sökanden styrker sin identitet och bekräftar sin ansökan.

Som helhet betraktat tar processen i bästa fall en så kort tid att det i praktiken i Finland ändå inte skulle uppstå någon faktisk betänketid i det beskrivna förfarandet. Med ett färdigt informationspaket som myndigheten sänder till sökanden genast efter att ha tagit emot ansökan, kan sökanden, i bästa fall, elektroniskt bekräfta sin ansökan omedelbart efter att ha fått uppgifterna, det vill säga inom dagar efter att ansökan har blivit anhängig. Detta har inte ansetts motsvara den betänketid och det mål för betänketiden som anges i regeringsprogrammet. Därför har man i propositionen stannat för att föreslå en minimitid, efter vilken sökanden först kan bekräfta sin ansökan. På detta sätt kan man försäkra sig om att sökanden haft en faktisk möjlighet att sätta sig in i den information som sökanden fått. För att ansökningsprocessen dock ska vara så snabb som möjligt har en längre betänketid än en månad inte ansetts motiverad.

Alternativ till hur bestämmelserna om fastställandet av konstllhörighet ska placeras i olika författningar

Arbetsgruppen ansåg att alternativet var att antingen stifta en helt ny speciallag eller att placera de behövliga bestämmelserna i vissa gällande lagar. Om det sistnämnda alternativet väljs, ska det enligt arbetsgruppen övervägas om bestämmelserna om fastställande av juridisk konstllhörighet ska tas in i lagen om befolkningsdatasystemet. I propositionen har man stannat för att föreslå en helt ny speciallag om könsfastställelse som innehåller bestämmelser bland annat om förutsättningarna för fastställandet av konstllhörigheten och om ansökningsförfarandet för fastställandet. I lagen om befolkningsdatasystemet ska det på samma sätt som i den gällande lagen finnas bestämmelser om anteckning i befolkningsdatasystemet av den konstllhörighet som fastställts i enlighet med den föreslagna lagen. På motsvarande sätt föreskrivs det i lagen om för- och efternamn om förutsättningarna som gäller förnamn och förfarandet vid ändring av namn och i lagen om hemkommun om bestämmande av en persons hemkommun. I lagen om befolkningsdatasystemet föreskrivs det om registrering av uppgifter i befolkningsdatasystemet i enlighet med de nämnda lagarna.

Andra regleringsalternativ som diskuterats under beredningen

Vid beredningen av propositionen har det också framkommit ett behov av att bedöma behovet av ändringar i annan lagstiftning som ansluter till fastställandet av juridisk konstllhörighet. Behoven har aktualiserats särskilt vid bedömningen av rättsverkningarna av fastställandet av juridisk konstllhörighet i enlighet med den föreslagna lagen. Huvudregeln i förslaget, liksom i den gällande lagen, är att vid tillämpningen av annan lagstiftning betraktas som en persons konstllhörighet de konstllhörighet som fastställts i enlighet med lagen. Detta är motiverat därför att en person som fastställer sitt kön vill bli erkänd och behandlad i enlighet med sin egen könsidentitet. Lagstiftningen innehåller dock bestämmelser som har ett nära samband med det kön som definierats för en person vid födseln och de anknytande fortplantningsmekanismerna och i fråga om vilka avsikten med bestämmelsen är, och också förenligt med personens intresse, att de tillämpas på personen oberoende av fastställande av kön.

En del av bestämmelserna kan i tekniskt hänseende ändras i en könsneutral riktning, och detta har man strävat efter i propositionen. Till en del av bestämmelserna hänför sig dock avsevärt mer omfattande innehållsmässiga och delvis också principiella ändringsbehov, som det inte har ansetts möjligt att genomföra i samband med denna beredning. Sådana ändringsbehov hänför sig bland annat till lagen om assisterad befruktning, steriliseringslagen och lagen om avbrytande av havandeskap. Vidare är en del av den lagstiftning om medicinsk forskning där gravida kvinnor skyddas direkt nationellt tillämplig EU-lagstiftning vars ordalydelse inte kan ändras genom nationell lag. Av de nämnda skälen har det föreslagits undantag från huvudregeln om rättsverkningarna av fastställandet av juridisk konstllhörighet i fråga om dessa bestämmelser. Dessutom

föreslås att det till lagen om avbrytande av havandeskap fogas en bestämmelse om lagens tillämpning, enligt vilken lagen oberoende av könsfastställelse ska tillämpas på en gravid person. Bestämmelserna i forskningslagen ändras så att de blir könsneutrala.

Alternativ för bestämmelserna om minderårigas ställning

Arbetsgruppen för beredning av en revidering av translagstiftningen framförde i sin rapport 2020 att man som ett regleringsalternativ i det fortsatta arbetet enligt arbetsgruppen kunde överväga att fastställa åldersgränsen för fastställande av juridisk könstillhörighet till 15 år. I beredningen av regeringspropositionen har det inte ingått att lägga fram förslag till bestämmelser om fastställande av kön för minderåriga. Som ett led i regeringens beredning utreddes dock vilka konsekvenser åldersgränsen enligt den gällande lagen har för minderårigas ställning och tillgodosendandet av deras grundläggande och mänskliga rättigheter samt vilka krav skyldigheterna i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna ställer på lagstiftningen om barns och ungas ställning i frågor som gäller fastställande av juridisk könstillhörighet. Samtidigt kartlades vilka alternativ det finns för att reglera ställningen för minderåriga och hur konsekvenserna av dem ska bedömas. Utredningen kan läsas i statsrådets tjänst <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> med identifieringskoden [STM009:00/2021](https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning) (på finska).

Enligt utredningen föreskrivs det i de modeller som betonar självbestämmanderätten vanligen om en åldersgräns efter vilken en person självständigt kan ansöka om fastställande av könstillhörigheten utan någon medicinsk utredning eller myndighetsprövning. Denna åldersgräns kan vara lägre än gränsen för myndighetsåldern, till exempel i Norge kan en person som har fyllt 16 år självständigt ansöka om fastställande av sitt juridiska kön på samma villkor som en myndig person. Strukturellt sett innebär ett sådant förfarande att den minderåriges rättsliga ställning helt eller nästan helt jämföras med den vuxnas. Den är således i regel naturlig med tanke på jämlikheten och icke-diskrimineringen och bidrar till att trygga självbestämmanderätten. När det gäller minderåriga bör man dock beakta att ju lägre åldersgränsen för självständigt förande av talan är, desto större uppmärksamhet bör fästas vid säkerställandet av tillräcklig kompetens och ett informerat samtycke. Vid ett förfarande som genuint tryggar självbestämmanderätten finns det skäl att säkerställa att sökanden, med hänsyn till åldern och på ett tillgängligt sätt, har tillgång till behövlig information om betydelsen av det juridiska könet.

Ställningen för en minderårig, eller annars en person som är under åldersgränsen för förande av självständig talan, kan också ordnas på sätt som uttryckligen betonar barnets bästa. Tyngdpunkten för barnets bästa syns tydligast i modeller där behandlingen av ansökan inbegriper en prövning av barnets bästa. Till exempel i Maltas lag har domstolen skyldighet att vid behandlingen av en ansökan som gäller ett barn under 16 år säkerställa att barnets bästa kommer i främsta rummet och att fästa vikt vid barnets åsikter i enlighet med barnets ålder och utvecklingsnivå.

Som en modell som indirekt betonar barnets bästa kan man också tänka sig ett alternativ där det krävs en medicinsk utredning när det gäller minderåriga. Ett sådant förfarande ingår i den norska modellen i fråga om intersexbarn under 6 år, även om det i den nämnda bestämmelsen snarare torde vara fråga om att säkerställa att undantagsbestämmelsen kan tillämpas i ärendet. Möjligheten till medicinsk utredning ansågs vara ett alternativ också i arbetsgruppens rapport. Även om villkoret med en medicinsk utredning inte direkt betyder att barnets bästa avvägs, kan i bakgrunden också inverka tanken om att ett fastställande av juridisk könstillhörighet är motiverat ur barnets synvinkel endast om barnet är ett transbarn.

När man bedömer modeller som uttryckligen betonar barnets bästa i förfarandet, finns det skäl att också överväga hur barnets självbestämmanderätt tryggas i dem. Ett överbetonande av barnets bästa kan innebära att barnets egen vilja inte betraktas som en tillräckligt tillförlitlig utredning om barnets välbefinnande eller individuella intresse.

I vissa regleringsmodeller är det möjligt att fastställa det juridiska könet på ansökan av vårdnadshavarna eller med deras samtycke redan innan barnet är tillräckligt moget att helt självständigt föra sin talan i ärendet. Vårdnadshavarna – eller i vidare bemärkelse de som bär föräldraansvaret – har dock ofta också annars behörighet att föra talan i ärenden som gäller barnets person, men i ärenden som uttryckligen gäller fastställande av juridisk könstillhörighet föreskrivs det i allmänhet särskilt om vårdnadshavarnas ställning. Med beaktande av hur nära fastställandet av juridisk könstillhörighet hör till kärnan i skyddet för privatlivet, behövs det uttryckliga bestämmelser om saken.

Förutom att bestämmelserna om vårdnadshavarnas ställning bidrar till att trygga barnets rätt att föra talan, är det också motiverat att bedöma bestämmelserna som ett instrument för att trygga barnets bästa. Då vårdnadshavarna antas utöva sin behörighet på ett sätt som tryggar barnets bästa och då stödet från familjen enligt forskningen spelar en viktig roll med tanke på välbefinnandet för transbarn, hjälper vårdnadshavarnas medverkan den som handlägger ansökan åtminstone indirekt att försäkra sig om att barnets bästa tillgodoses. Som exempel kan nämnas den norska modellen där ett barn i åldern 6–15 år utan prövningsförfarande kan ansöka om fastställande av kön tillsammans med sina vårdnadshavare, men om föräldrarna har gemensam vårdnad och endast den ena av dem deltar i ansökan, kan det juridiska könet ändå fastställas, om det är förenligt med barnets bästa. I praktiken är vårdnadshavarnas oenighet således ett tecken på att barnets bästa måste bedömas närmare.

De regleringslösningar som tillämpas i olika länder har ofta kombinationer av dessa olika drag, och modellerna ska inte förstås som absoluta alternativ som utesluter varandra. Däremot bör de synpunkter och konsekvenser som ligger i bakgrunden bedömas. Ju lättare förfarandet är, det vill säga ju närmare det ligger till exempel det anmälningsförfarande utan betänketid som arbetsgruppen avser, desto starkare bygger det på tryggandet av självbestämmanderätten. Betoningen av självbestämmanderätten innebär dock inte alltid att man avstår från alla förfarandegarantier i fråga om minderåriga.

Som den andra ytterligheten kan man tänka sig förfaranden där barnets bästa uttryckligen bedöms som en del av prövningen. I synnerhet om förfarandet dessutom binds till en medicinsk utredning eller vårdnadshavarnas vilja eller till båda, kan förfarandet de facto bli synnerligen tungrovt. Då är det skäl att säkerställa att förfarandebestämmelserna de facto inte leder till att barnets självbestämmanderätt åsidosätts, utan att bestämmelserna i sin helhet bidrar till att barnets olika grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses så fullt som möjligt. Till exempel i den norska modellen bestäms förfarandet enligt den aktuella situationen (under 6 år, 6–15 år med vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna, över 16 år). Enligt utredningen bör det också noteras att man i lagstiftningen dock inte kan utgå från att alla vårdnadshavare alltid ska handla på bästa möjliga sätt för att tillgodose barnets bästa. Vårdnadshavarna kan till exempel ha svårt att godkänna att deras barn är ett transbarn. I en regleringsmodell där vårdnadshavarens eller vårdnadshavarnas vilja är avgörande till exempel upp till en viss åldersgräns, kan barnets ställning vara svag. Barnet har då ingen faktisk möjlighet att få det juridiska könet fastställt i enlighet med sin könsidentitet. I den offentliga debatten uttrycks å andra sidan också en oro över att vårdnadshavarna kan utöva påtryckning på barnet till ett könsuttryck som avviker från det kön som har definierats vid barnets födelse. I bägge fallen torde oron framför allt gälla möjligheten till social transition.

Enligt utredningen vore det i stället för att fastställa en absolut åldersgräns behövt att överväga barnets olika grundläggande och mänskliga rättigheter och hur eventuella regleringsmodeller bäst tillgodoser barnets rättigheter och stöder barnets välbefinnande. Vidare bör man bedöma hurdana eventuella regleringsmodeller, särskilt i fråga om åldersgränsen och det förfarande som ska iakttas, som bäst lämpar sig för den finländska rättsordningen. Det bör också noteras att barn och unga som upplever könskonflikt skiljer sig från varandra i många avseenden. Tillämpningsområdet för den eventuella regleringen omfattar olika situationer, exempelvis i fråga om barnets eller den unga personens ålder, hur stark den upplevda könskonflikten är, när den börjat och kontinuiteten i den, omgivningens stöd eller brist på stöd samt möjligheten till social transition. Den reglering som bäst tryggar de rättsgoda som betonas i en tillämpningssituation tryggar inte nödvändigtvis dem på bästa sätt i en annan tillämpningssituation.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

Sverige

Sveriges translag (Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall) har ändrats flera gånger. Exempelvis slopades 2013 kravet på sterilisering som en förutsättning för att fastställa det juridiska könet. I Sverige gäller dock fortfarande ett förfarande för fastställande av juridisk könstillhörighet som baserar sig på medicinsk bedömning.

Enligt 1 i den nämnda lagen kan en person som fyllt 18 år få fastställt sig ha en annan könstillhörighet om personen sedan en lång tid upplever sig tillhöra det andra könet och uppträder i enlighet med denna könsidentitet och måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

En person ska efter ansökan med stöd av 2 § i den lagen få fastställt sig ha en annan könstillhörighet, om personen har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen och om en ändring av könstillhörigheten är förenlig med utvecklingen av könsidentiteten och mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Om personen har fyllt 18 år ska ansökan om fastställande göras av sökanden själv. Detsamma gäller för den som är yngre än aderton år men som inte står under någon annans vårdnad. I övriga fall görs ansökan av vårdnadshavaren. Avser ansökan ett barn som har fyllt tolv år, ska barnet lämna sitt samtycke.

Ansökan avgörs av Socialstyrelsen (5 §), vars beslut får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstol (6 §). Ansökan får inte bifallas om sökanden är en registrerad partner (3 §). I det ansökningsförfarande som avses i lagens 1 § kan tillstånd ges att avlägsna könskörtlarna (kastring). Tillstånd kan också ges efter det att en ansökan enligt 1 eller 2 § har godkänts. Om personen inte har fyllt 23 år, får tillstånd ges endast av särskilda skäl (4 a §).

År 2018 trädde i Sverige i kraft en ny lag som berättigar till ersättning för sterilisering mot personens vilja (Lag (2018:162) om statlig ersättning till personer som har fått ändrad könstillhörighet fastställd i vissa fall). Samma år ändrades föräldrabalken (Föräldrabalk (1949:381)) så att föräldraskapet bestäms i enlighet med det juridiska könet. Bestämmelserna om föräldraskap ändrades från och med 1 januari 2022. Enligt bestämmelserna är bland annat föräldraskapet för den part som inte har fött barnet presumtion i alla äktenskap, oberoende av makarnas könstillhörighet.

På samma sätt som i Finland har antalet beslut om fastställande av juridisk könstillhörighet ökat i jämn takt under 2010-talet. Fram till 2012 var antalet ansökningar cirka 50–70 per år. Efter att steriliseringskravet slopades ökade antalet ansökningar betydligt 2013 och 2014, när 170 och

194 personer ansökte om fastställande av könstillhörigheten (Socialstyrelsen, God vård av vuxna med könsdysfori). År 2015 behandlades 198 ansökningar (Socialstyrelsen, Fastställande av könstillhörighet).

I Sverige planeras en revidering av translagstiftningen så att den gällande translagen upphävs och ersätts med två nya lagar, lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen. Enligt förslagen ska en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen skiljas åt från processen med kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det allmänna målet är att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen i regel ska basera sig på självbestämmanderätten. Det ska inte krävas tillstånd av Socialstyrelsen för att genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. I utkastet föreslås dessutom att den som fyllt 12 år efter ansökan ska kunna ändra det kön som framgår av folkbokföringen. I fråga om personer under 18 år ska ansökan göras av barnets vårdnadshavare. Ansökan ska inte få göras för ett barn utan barnets skriftliga samtycke. I fråga om den första ändringen ställs inget krav på undersökning av sökandens könsidentitet.

Danmark

Till Danmarks befolkningsregisterlag (Lov om Det Centrale Personregister) fogades 2014 en ny bestämmelse (3 § 6 mom.), enligt vilken social- och inrikesministeriet efter skriftlig ansökan beviljar ett nytt personnummer till en person som har fyllt 18 år och som upplever sig tillhöra till det andra könet.

För att ansökan ska kunna godkännas krävs en skriftlig utredning om att önskan att få ett nytt personnummer grundar sig på sökandens erfarenhet av att tillhöra det andra könet och att sökanden efter en betänketid på sex månader skriftligt bekräftar sin ansökan. När ett nytt personnummer har beviljats får personen automatiskt ett nytt hälsokort med det nya personnumret. Med hjälp av kortet kan personen få andra identitetshandlingar i enlighet med den fastställda könstillhörigheten.

Danmark har antagit en handlingsplan för att stärka rättigheterna för personer som tillhör sexuella minoriteter och könsminoriteter. (Handlingsplan til fremme af tryghed, trivsel og lige muligheder for LGBTI-personer, 2018). I enlighet med handlingsplanen görs det i Danmark en förvaltningsövergripande lagstiftningsutredning inom flera ministeriers förvaltningsområden för att man ska kunna bedöma om den gällande lagstiftningen bör ändras så att också personer under 18 år ska kunna ansöka om fastställande av sitt juridiska kön. Danmarks regering lanserade 2020 flera initiativ för att stärka bland annat transpersoners rättigheter (Frihed til forskellighed - styrkede rettigheder og muligheder for LGBTI-personer, 2020). I initiativen ingår bland annat att för personer över 18 år slopa betänketiden och för personer under 18 år göra det möjligt att fastställa det juridiska könet. Till initiativen hör också att underlätta namnbyte så att det motsvarar könsidentiteten och ändra anteckningarna om föräldraskap så att de motsvarar förälderns juridiska kön.

Norge

I Norge trädde 2016 lagen om ändring av juridiskt kön i kraft (lov om endring av juridisk kjønn). Enligt lagen ska en ansökan om ändring av juridiskt kön riktas till skattemyndigheten, som är Norges befolkningsregistermyndighet. I lagen föreskrivs det inte om betänketid, men ansökningsförfarandet inbegriper faktisk betänketid i och med att skattemyndigheten sänder sökanden

information om rättsverkningarna av att ansökan godkänns och förutsätter samtidigt att sökanden styrker sin identitet och bekräftar sin ansökan. Ändring får sökas i befolkningsregistermyndighetens beslut.

Enligt norsk lag kan också det juridiska könet för en person under 18 år fastställas. Om sökanden är en person som har fyllt 16 år eller en person som uppnått myndighetsåldern men är omyndig, ansöker sökanden självständigt om fastställande av juridiskt kön, medan ett barn i åldern 6–15 år gör ansökan tillsammans med sina vårdnadshavare. Om föräldrarna har gemensam vårdnad, men ansökan görs tillsammans med endast en förälder, kan det juridiska könet ändå ändras, om det är förenligt med barnets bästa. Statens företrädare (Statsförvalteren) i länet Oslo och Viken behandlar ansökningar som gäller barn i åldern 6–16 år och som lämnas in tillsammans med endast den ena vårdnadshavaren för barnet.

Det juridiska könet för ett barn under 6 år kan ändras endast om barnet har en medfödd somatiskt otydlig könsutveckling. Vårdnadshavaren gör ansökan för ett barn under 6 år. Barn som kan bilda sig en egen åsikt ska informeras och ges möjlighet att uttrycka sin åsikt innan ansökan lämnas in. Till ansökan ska fogas ett utlåtande av en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården.

Det fastställda juridiska könet ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Ett undantag från bestämmelsen är föräldraskap. Barnens rättsliga ställning i förhållande till den förälder som har fastställt sitt juridiska kön ändras inte på grund av fastställelsen.

En person kan ansöka om fastställande av sitt juridiska kön så många gånger som personen önskar. En person har inte rätt att få tillbaka sitt gamla personnummer, utan personen tilldelas ett nytt personnummer varje gång personen fastställer sitt juridiska kön.

Island

I Island trädde en lag om självbestämmande av kön i kraft i juli 2019 (Lög um kynrænt sjálfræði, 2019 nr. 80 1. júlí) Enligt lagen kan en person som har fyllt 15 år göra en anmälan om fastställande av sitt juridiska kön och om namnändring till landets befolkningsregistermyndighet. Som villkor för fastställandet av juridiskt kön och ändringen av namn får inte ställas krav på kirurgisk eller medicinsk vård, psykoterapi eller annan motsvarande vård. På Island sänktes 2020 den tidigare åldersgränsen på 18 år för fastställande av juridiskt kön till 15 år.

I lagen föreskrivs det förutom om en sådan anteckning som avser en kvinna eller en man också om en könsneutral anteckning i befolkningsregistret. När en person fastställer sitt juridiska kön kan personen i stället för en registeranteckning som avser kvinna eller man välja en könsneutral anteckning som beskrivs med bokstaven X i personens identitetshandlingar.

Personer under 15 år kan med hjälp av sina vårdnadshavare ändra registreringen av det juridiska könet och sitt namn. Om vårdnadshavarna till en minderårig person inte ger sitt samtycke till fastställande av det juridiska könet, kan ansökan riktas till en kommitté som består av en barnläkare, en barnpsykolog och en jurist som specialiserat sig på barns rättigheter. Kommittén fattar beslutet i ärendet.

Ändring av registreringen av könet och en parallell namnändring är tillåten endast en gång, om det inte finns särskilda skäl för det. Detta gäller inte personer under 18 år. Om en person vill

ändra registreringen av det juridiska könet på nytt, ska personen lämna in en skriftlig utredning om grunderna för sin begäran till den isländska befolkningsregistermyndigheten.

Barnets rättsliga ställning i förhållande till föräldern ändras inte oberoende av ändringen av det juridiska könet. En person som har ändrat den officiella registreringen av sitt kön ska ha alla rättigheter enligt lag för det registrerade könet. Var och en har rätt till hälso- och sjukvård i enlighet med sitt kön, oberoende av hur könet har registrerats.

Andra länder

När det gäller god praxis för fastställande av könstillhörighet hänvisas det ofta till lagstiftningen i Malta, Irland, Luxemburg och Argentina. I alla dessa länder tillämpas ett fastställande av juridisk könstillhörighet baserat på självbestämmanderätt. Medicinska behandlingar och undersökningar är åtskilda från fastställande av juridisk könstillhörighet. Avsaknad av fortplantningsförmåga är inte en förutsättning för fastställande av juridisk könstillhörighet. I dessa länder är det möjligt också för minderåriga att fastställa det juridiska könet med minst en förälders samtycke. Ytterligare information om fastställandet av juridisk könstillhörighet i dessa länder finns bland annat i rapporten av arbetsgruppen för beredning av en revidering av translagstiftningen, *Vaihtoehdot isäntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi* (2020) (Alternativa regleringsmodeller för ordnande av könsminoriteters rättsliga ställning).

6 Remissvar

Skriftligt förfarande av gruppen för uppföljning och utvärdering

Gruppen för uppföljning och utvärdering inledde arbetet i augusti 2021 med ett skriftligt förfarande, där man frågade efter medlemmarnas synpunkter på innehållet i revideringen och beredningsförfarandet samt synpunkter på de alternativa regleringsmodeller som presenteras i rapporten *Vaihtoehdot isäntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi* (Alternativa regleringsmodeller för ordnande av könsminoriteters juridiska ställning). Svarstiden var från den 16 augusti till och med den 26 september 2021. Följande företrädare för gruppen för uppföljning och utvärdering lämnade svar: Amnesty International Finländska sektionen rf, Intersukupuolisten ihmisoikeudet - ISIO ry, barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för barnskydd rf, Regnbågsfamiljer rf, Seta ry, Finlands UNICEF rf, jämställdhetsombudsmannens byrå, Trans ry, Trasek ry, Transfeminina rf, Translasten ja -nuorten perheet ry, Väestöliitto ry, HUS, Uleåborgs universitetssjukhus (OYS), TAYS och tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården.

I alla svar stöddes slopandet av kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. Den begränsade modellen ansågs dock i stor utsträckning vara otillräcklig. Det ansökningsförfarande med betänketid som ingick i den omfattande modellen understöddes nästan inte alls i svaren från företrädarna för organisationerna. En del av myndigheterna understödde dock betänketid. När det gäller ansökningsförfarandet dryftades bland annat av den utredning som krävs, till exempel dess tillförlitlighet eller tillräcklighet samt myndighetens prövningsrätt och sakkunskap vid behandlingen av ansökningarna.

Företrädarna för organisationerna understödde i stor utsträckning den modell som baserar sig på personens egen anmälan. Anmälningsförfarandet ansågs bäst garantera tillgodoseendet av självbestämmanderätten och det ansågs bäst motsvara den internationella utvecklingen under den senaste tiden. När det gäller anmälningsförfarandet dryftades myndighetens informationskyldighet och den modell för betänketid som tillämpas i Norge.

I nästan alla svar dryftades frågor i anslutning till åldersgränsen för förfarandet. I synnerhet ansåg företrädarna för organisationerna i sina svar att det bör vara möjligt att fastställa det juridiska könet också för personer under 18 år. Man lyfte också fram utmaningar när det gäller fastställandet av juridisk könstillhörighet för minderåriga. I flera kommentarer önskades det också att rättigheterna för icke-binära ska beaktas i reformen. I fråga om föräldraskap önskades det i en del svar att föräldraskapet ska anges som föräldraskap och inte som faderskap eller moderskap. Också möjligheten att korrigera anteckningen om föräldraskap så att den motsvarar det juridiska könet lyftes fram i en del av svaren.

Det kom in 104 utlåtanden om utkastet till regeringsproposition. Av remissvaren har gjorts en sammanställning som kan läsas i statsrådets tjänst <https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning> med identifieringskoden [STM009:00/2021](https://stm.fi/sv/projekt-och-lagberedning) (på finska).

Utlåtanden lämnades av följande aktörer: Ålands landskapsregering, Äkta äktenskap rf, Amnesty International Finlands sektionen rf, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Dreamwear Club DWC ry, riksdagens justitieombudsmans kansli, Finlands näringsliv rf, Samkommunen för social- och hälsovårdstjänster i Södra Savolax, Feministiska partiet r.p., Finanssiala ry, Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf, Helsingfors förvaltningsdomstol, Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt/Enheten för kvinnosjukdomar och förlossningar, Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt/Psykiatri Polikliniken för könsidentitetsutredningar, Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt/HUCS Plastikkirurgi, Helsingfors universitet, organisationen Helsinki Pride, Människorättscentret, Förbundet för mänskliga rättigheter rf, Intersukupuolisten ihmisoikeudet - ISIO ry, åtta privatpersoner, Folkpensionsanstalten, Kyrkostyrelsen, högsta förvaltningsdomstolen, Kristdemokratiska riksdagsgruppen, Lappeenranta Pride ry, Barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för Barnskydd rf, LHB-Liitto ry, kommunikationsministeriet, Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland, Migrationsverket, Mehiläinen Oy, Miehet - Män - Men ry, Mansorganisationernas centralförbund rf, Nätverket för familjers diversitet, Kvinnoaksförbundet Unionen rf, Naisjärjestöjen Keskusliitto - Kvinnoorganisationernas Centralförbund r.y., Naisjärjestöt Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS rf, Naisten rintama ry, Justitekanslersämbetet, justitieministeriet, Oikeuspoliittinen yhdistys - Rättspolitiska föreningen Demla ry, Rättsregistercentralen, undervisnings- och kulturministeriet, Uleåborgs universitet, Birkalands sjukvårdsdistrikt/Tammerfors universitetssjukhus, Birkalands sjukvårdsdistrikt/Tammerfors universitetssjukhus transarbetsgrupp, Norra Savolax sjukvårdsdistrikt/Kuopio universitetssjukhus, Polisstyrelsen, Borgå stad, försvarsministeriet, Brottsförhållandenmyndigheten, Sateenkaariperheet - Regnbågsfamiljer ry, Seta ry, Seta ry:s ungdomsutskott, inrikesministeriet, Sukupuolentutkimuksen seura - Sällskapet för genusforskning ry, Finlands Advokatförbund, Finlands Kristna Läkarförbund rf, Finlands Kommunförbund rf, Suomen Kätilöliitto - Finlands Barnmorskeförbund ry, Finlands Gymnasistförbund rf, Suomen Lääkäriliitto - Finlands Läkarförbund ry, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf, Finlands Olympiska Kommitté rf, Suomen Opiskelija Allianssi - OSKU ry, Suomen ortodoksinen kirkko, Suomen Psykiatriyhdistys - Psykiaterföreningen i Finland ry, Suomen Psykologiliitto ry, Finlands UNICEF rf, Finlands studentkårers förbund (FSF) rf, Åklagarmyndigheten, delegationen för jämlikhetsärenden, jämställdhetsombudsmannen, Tehy rf, Institutet för hälsa och välfärd, Tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården, dataombudsmannens byrå, Trans ry, Transfeminininit ry - Transfeminina rf, Translasten ja -nuorten perheet ry, Trasek ry, Åbo förvaltningsdomstol, arbets- och näringsministeriet, utrikesministeriet, Statens ungdomsråd, finansministeriet, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, Egentliga Finlands sjukvårdsdistrikt/Åbo universitetssjukhus Kvinnokliniken, Vänsterkvinnorna, Skatteförvaltningen, Gröna ungas och studerandes förbund rf, Väestöliitto ry och diskrimineringsombudsmannen.

Reformen av den gällande lagen understöddes i flera utlåtanden. I utlåtandena understöddes i stor utsträckning förslaget att slopa kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i förutsättningarna för fastställande av juridiskt kön. Åtskiljandet av fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar fick också brett understöd. Å andra sidan ansågs det i några enstaka utlåtanden att det hade varit bra att hålla kvar kravet på medicinsk utredning.

Majoriteten av remissinstanserna ansåg att kravet på uppnådd myndighetsålder är problematiskt med tanke på barns rättigheter och att den fortsatta beredningen om detta bör inledas snabbt. Å andra sidan ansågs åldersgränsen vara ändamålsenlig med tanke på den pågående identitetsutvecklingen hos unga i utvecklingsåldern.

Asylsökandens möjlighet till fastställande av kön togs också upp i en del av utlåtandena.

Det gjordes inga ändringar på basis av remissvaren i villkoren för fastställande. Kravet på uppnådd myndighetsålder har överenskommit i regeringsprogrammet och det har i sista hand ansetts vara ett samhälleligt värdeval som faller inom gränserna för lagstiftarens prövning. Kravet på bostadsort har motiverats närmare med anledning av remissvaren och motiveringen till lagen har kompletterats med en bedömning av i vilket skede kravet på bostadsort kan anses bli uppfyllt i fråga om asylsökande.

I många utlåtanden ansågs ansökningsförfarandet med tillhörande motivering samt betänketiden problematiska med tanke på tillgodoseendet av självbestämmanderätten. Å andra sidan föreslogs det i några utlåtanden också strängare villkor för ansökan. I några utlåtanden ansågs det vara inkonsekvent att kraven på en redogörelse och på innehållet i den behandlas både i 1 § och i 2 § och i motiveringen till dem. Motiveringsskyldigheten i lagutkastet ansågs försätta de sökande i en ojämlig ställning beroende på deras språkliga färdigheter. Enligt flera remissinstanser bör också myndighetens prövningsrätt avgränsas noggrant. Enligt en del remissinstanser bör informationsskyldigheten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata beskrivas mer ingående. Dessutom betonades det i några utlåtanden att det är viktigt att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata behandlar ansökningarna snabbt.

Det föreslås inte heller någon ändring i utgångspunkten att det är fråga om ett ansökningsförfarande i stället för ett anmälningsförfarande. Bestämmelsen om ansökningsförfarandet förtydligades dock och myndighetens prövningsrätt preciserades i motiveringen till bestämmelsen. I 2 § ströks den separata hänvisningen till skyldigheten att motivera ansökan. Hänvisningen ansågs onödig med beaktande av att det med motiveringen avsågs den redogörelse som krävs enligt 1 §. I motiveringen till bestämmelsen gjordes också Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas informationsskyldighet tydligare och bestämmelsen ändrades så att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har skyldighet att utan dröjsmål informera sökanden.

Slopandet av makens samtycke som ett villkor för fastställande av kön sågs som en ändring värd att understödja, men i flera utlåtanden ansågs det att skyldigheten att meddela personens make onödigt ingriper i personens privatliv.

Huvudregeln i 3 § i lagutkastet, enligt vilken en persons fastställda kön ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning, fick ett brett understöd i utlåtandena. Syftet för 3 § 2 mom. i den föreslagna lagen gör det möjligt att tillämpa till exempel lagen om assisterad befruktning och bestämmelserna om skydd av en gravid person oberoende av att personen har fastställt sitt kön ansågs i sig vara bra, men enligt flera remissinstanser var den föreslagna bestämmelsen dock alltför öppen. Dessutom fick den använda termen reproduktionsbiologisk könstillhörighet kritik och den ansågs hota att urvattna huvudregeln och leda till felaktig könsuppdelning. Av denna orsak ändrades 3 § i lagförslaget.

I remissvaren framfördes det också att konsekvenserna av fastställande av kön för bestämmelserna om placering av fångar, av häktade och av personer i förvar hos polisen och om genomsökning och kontroller av personer, för de könsbundna bestämmelserna i strafflagen samt för bestämmelserna i värnpliktslagen förutsätter en mer omfattande konsekvensbedömning och eventuella författningsändringar. Det föreslås att fängelselagen och häktningsslagen ändras så att det under vissa förutsättningar ska vara möjligt att avvika från placering i enlighet med kön i fråga om en fånge eller en häktad som har fastställt sitt kön. Det föreslås att vissa könsbundna bestämmelser i strafflagen ändras så att de kan tillämpas på en person oberoende av personens juridiska kön, om brottsrekvisitet annars uppfylls. Det bedömdes att lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen inte kräver några ändringar och de ändringar som eventuellt krävs i värnpliktslagen ansågs ändamålsenliga att bereda som en del av andra ändringar i värnpliktslagen.

I en del av utlåtandena ansågs 4 § om rättsverkningarna av fastställande av kön för föräldraskap vara motiverad. I flera av utlåtandena ansågs paragrafen däremot också vara mycket svårtolkad. Enligt en del remissinstanser bör termen reproduktionsbiologiskt kön inte användas heller i detta sammanhang. Av denna orsak ändrades 4 §. Samtidigt ändrades bestämmelsen så att den gäller föräldraskapslagen i stället för faderskapslagen och moderskapslagen.

Lösningen att som standard erkänna eller fastställa föräldraskapet i enlighet med det kön som definierats vid födseln, som är utgångspunkten i propositionsutkastet, fick kritik i många utlåtanden och flera remissinstanser önskade att föräldraskapet i stället för som faderskap eller moderskap kunde antecknas könsneutralt i befolkningsdatasystemet som ett föräldraskap. Möjligheten enligt 5 § i lagutkastet att ändra benämningen på föräldraskapet ansågs vara bra enligt många utlåtanden. En del av remissinstanserna ansåg att föräldraskapsbenämningen dock inte bör ändras automatiskt för alla barn, utan att en situation där en persons benämning på föräldraskapet är olika för olika barn bör göras möjlig. Till denna del lyftes det i remissvaren fram bland annat att om föräldern inte har skyldighet att ansöka om ändring av benämningen på föräldraskapet för barn som fötts senare, är slutresultatet inte heller då nödvändigtvis likvärdigt för barnen, vilket enligt motiveringen har varit syftet med bestämmelsen. Bestämmelsen ändrades till denna del.

I ett utlåtande lyftes det fram behovet av att vid den fortsatta beredningen bedöma huruvida utgångspunkten vid ändringar av benämningarna på föräldraskap i stället för ett anmälningsförfarande borde vara den registrerades anmälan om att det på grund av den registrerades förändrade omständigheter ska göras en ny registeranteckning i enlighet med 75 § i lagen befolkningsdatasystemet. I propositionen stannade man i samförstånd med remissinstansen för att hålla sig till ansökningsförfarandet, eftersom det inte ursprungligen är fråga om uppgifter som personen själv har uppgett utan om en uppgift som myndigheten lagt till på basis av familjerättsliga uppgifter om barnet och föräldern. En ändring av uppgiften är inte heller möjlig för alla, utan endast för personer som har fastställt sitt kön.

I ett utlåtande ställdes dessutom frågan om det till 5 § borde fogas en bestämmelse som motsvarar 2 §, enligt vilken Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata omedelbart ska anteckna den ändrade benämningen på föräldraskapet. En ändring av benämningen på föräldraskap ansågs dock inte vara förknippad med några rättsverkningar av sådant slag som vid fastställande av kön, som skulle motivera en motsvarande bestämmelse.

I remissvaren lyftes det också fram ett behov av att närmare utreda vilka ändringar en ändring av benämningen på föräldraskap medför i det nuvarande datainnehållet i befolkningsdatasystemet, uppdateringen av datainnehållet och utlämnandet av uppgifter samt i bestämmelserna om

detta. Det föreslås ändringar i lagen om befolkningsdatasystemet och även konsekvensbedömningen har kompletterats till denna del.

I lagutkastet ansågs 6 § vara tydlig och motiverad samt viktig. I utlåtandena lyftes det dock fram frågor om vad som ska betraktas som ett beslut och hur man ska agera i olika situationer som gäller erkännande av utländska beslut. Bestämmelsen och motiveringen till den preciserades till denna del.

I utlåtandena ansågs det viktigt att lagen träder i kraft så snart som möjligt, även om det innebär en stegvis tillämpning av 5 § om ändring av benämningen på föräldraskap. En tillräckligt lång övergångstid för tillämpningen av bestämmelsen ansågs viktig för genomförandet av ändringarna i informationssystemen. I en del utlåtanden ansågs det beklagligt om systemändringarna inte kan genomföras enligt en sådan tidtabell att ingen stegvis tillämpningen av lagen behövs.

Upphävandet av transförordningen befarades äventyra tillgången till vård i en situation där tillgången till vård har fördröjts på grund av belastningen på transpoliklinikerna. Många remissinstanser yttrade sig mer ingående om transpoliklinikernas resurser. Å andra sidan ansågs det i en del utlåtanden att det är ändamålsenligt att slopa transförordningen. I utlåtandena framfördes varierande åsikter bland annat om huruvida inrättandet av en tredje enhet skulle underlätta transpoliklinikernas resurssituation. Vid den fortsatta beredningen av propositionen ansågs det trots remissvaren motiverat att av de orsaker som anges i den allmänna motiveringen låta bli att genom förordning föreslå särskilda bestämmelser om tillgången till vård och vården för transpersoner. Propositionen gäller inte antalet enheter som ger centraliserad vård, utan det ska också i fortsättningen föreskrivas om centraliserade vårdenheter på förordningsnivå.

I utlåtandena fästes också uppmärksamhet vid vikten av att höra barn och det förutsattes dessutom att personer med funktionsnedsättning görs delaktiga. Barn och unga hördes under remissbehandlingen och personer med funktionsnedsättning deltog i den fortsatta beredningen via Handikappforum rf.

Möjligheten till missbruk av lagen lyftes fram i en del utlåtanden, och en noggrannare redogörelse och konsekvensbedömning önskades i frågan. Propositionen kompletterades till denna del. I remissutlåtandena framkom det också att det finns ett behov av att mer ingående bedöma konsekvenserna av ändringarna i informationshanteringen, inklusive konsekvenserna av de ändringar som ska göras i befolkningsdatasystemet, också för de organisationer som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet. För bedömningen ordnades ett separat hörande och konsekvensbedömningen kompletterades till denna del.

Dessutom föreslogs det i en del utlåtanden att det så kallade transregistret ska slopas. Till denna del föreslås inga ändringar i lagen om befolkningsdatasystemet.

I en del av utlåtandena konstaterades det att det för att säkerställa stärkandet av intersexbarns självbestämmanderätt hade det varit nödvändigt att medicinska åtgärder som ändrar barnets könskaraktäristika och som inte är nödvändiga med tanke på barnets hälsa och som utförs utan informerat samtycke ska vara förbjudna genom lag. Tjänstemannagruppen för translagstiftningen beredde separat förslag till stärkande av självbestämmanderätten för intersexbarn. Promemorian kan läsas i den offentliga tjänsten på adressen <https://stm.fi/sv/projekt?tunnus=STM021:00/2021>. En del av remissinstanserna ansåg också att man i Finland bör ta i bruk ett tredje kön och inleda arbetet med att i finsk lag erkänna icke-binära människors kön.

På basis av utlåtandena kompletterades propositionen och motiveringen till den och i dem gjordes tekniska korrigeringar och terminologiska preciseringar också till övriga delar. Den fortsatta

beredningen av propositionen har utförts som tjänsteuppdrag vid social- och hälsovårdsministeriet och sakkunniga från andra ministerier samt från de underlydande inrättningarna och ämbetsverken har konsulterats.

Under den fortsatta beredningen av utkastet till regeringsproposition ordnades ett diskussionsmöte om de ändringar i fängelselagen, häktningsslagen och strafflagen som föreslås i samband med förslaget till stiftande av lagen om könsfastställelse. I diskussionsmötet deltog riksdagens justitieombudsmans kansli, justitiekanslersämbetet, jämställdhetsombudsmannens byrå, Åklagarmyndigheten, Polisstyrelsen, Brottsföljdsmyndigheten, Rikosseuraamusalan henkilöstöyhdistys RikHe ry, Trasek ry och Transfeminiinit ry - Transfeminina rf. I diskussionsmötet deltog också sakkunniga från justitieministeriet. Det var också möjligt att skriftligen lämna synpunkter på ämnet för diskussionsmötet. De ändringar som föreslås fick understöd och ansågs behövliga vid diskussionsmötet. Möjligheten att söka ändring i beslut som gäller placering ansågs vara bra och viktig. Vid hörandet framfördes också att transpersoner själv kan oroa sig för säkerheten. Motiveringen till lagstiftningsordningen för förslaget ansågs vara adekvat. Begränsningen enligt vilken det är möjligt att göra en avvikelse i fråga om placeringen på grund av att könstillhörigheten har fastställts endast när det är nödvändigt med tanke på säkerheten ansågs vara motiverad. Dessutom betonades det att avvikelse i fråga om placering på grund av att könstillhörigheten har fastställts ska vara möjlig endast på synnerligen vägande, konkreta och enskilda grunder. Dessutom framfördes det att förutsättningarna för avvikelser bör definieras noggrant så att de inte leder till diskriminering. Vid diskussionsmötet påpekades det att icke-binära personer inte har beaktats i propositionen och man lyfte fram situationer med gripanden av polisen där transpersoners säkerhet ska kunna garanteras.

Propositionsutkastet gällde endast placering av fångar och häktade på boendeavdelningar. Vid diskussionsmötet lyftes behovet av att bedöma regleringsbehoven också i bestämmelserna om placering i fängelse och flyttning av fångar. Beredarna konstaterade att bestämmelserna om placering i fängelse och förflyttning är könsneutrala. Beslut om placering på en avdelning fattas dock för närvarande på en annan nivå än beslut om placering i fängelse och förflyttning. På basis av diskussionsmötet fattades beslut om att föreslå att fängelselagen och häktningsslagen ska ändras så att beslutanderätten i fråga om avvikelse från placering i enlighet med kön ska ligga på en högre nivå än vid placering på en avdelning, eftersom det är fråga om ett beslut som är betydande med tanke på fångens självbestämmanderätt. Beslutanderätten ska ligga på samma nivå som när beslut fattas om placering i fängelse eller om förflyttning. Detta gör det i praktiken möjligt att beakta särdragen i fråga om placeringen också i beslut om placering i fängelse eller förflyttning till ett annat fängelse.

Vid diskussionsmötet framkom också behovet av att i regeringspropositionen motivera varför det inte föreslås att lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen ska ändras. Propositionen kompletterades till denna del. I fråga om de ändringar som föreslås i strafflagen understöddes i anförandena de föreslagna ändringarna och de konstaterades vara terminologiska och förenliga med den straffrättsliga legalitetsprincipen.

Under den fortsatta beredningen av regeringspropositionen ordnades också ett diskussionsmöte om de ändringar som föreslås i befolkningsdatasystemet och i lagen om befolkningsdatasystemet. Också i fråga om dessa ändringar var det möjligt att framföra skriftliga synpunkter. Följande aktörer deltog i diskussionsmötet: Transfeminiinit ry - Transfeminina rf, Samkommunen för hälso- och sjukvård i Inre Savolax, Ortodoxa kyrkan i Finland, Kyrkostyrelsen, Samkommunen för social- och hälsovårdstjänster i Södra Savolax Essote, Päijänne-Tavastlands samkommun, Kommunförbundet, Skatteförvaltningen, Statistikcentralen, Trasek ry, Syd-Österbottens sjukvårdsdistrikt, Utbildningsstyrelsen, beredningen för Norra Österbottens välfärdsområde, Oy Apotti Ab, Seta ry, Trans ry, Folkpensionsanstalten, familjerättsliga ärenden vid social-

och hälsovårdssektorn i Helsingfors stad, Translasten ja -nuorten perheet ry och Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom deltog sakkunniga från finansministeriet och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Sateenkaariperheet - Regnbågsfamiljer ry lämnade skriftligen inledande kommentarer till propositionen. Vid diskussionsmötet framfördes också det framtida behovet av uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning till exempel i statistikföring och i familjerättsliga tjänster. Likaså ansågs det finnas behov av uppgifter om en eventuell tidigare benämning på föräldraskapet till exempel i statistikföringen. Det väsentliga för alla är dock inte uppgiften om föräldraskapet, utan om vårdnaden, och förslagen har således inte heller konsekvenser för informationssystemen för alla aktörer som hördes. Detta gäller till exempel inom undervisningsväsendet.

Det nya datafältet om könsrelaterat föräldraskap väckte oro bland vissa aktörer. Det ansågs att en könsneutral benämning på föräldraskap (förälder) hade varit bättre än den föreslagna lösningen. Till denna del ansågs det viktigt att det finns beredskap att i framtiden ändra benämningen till en könsneutral form, om nytt datainnehåll är det enda sättet att lösa frågan. Det ansågs vara problematiskt och oroväckande om den nya benämningen på föräldraskapet tillsammans med närmare uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning kan avslöja personens transbakgrund. Till denna del fästes det också uppmärksamhet vid förutsättningarna för att lämna ut närmare uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning. Å andra sidan ansågs möjligheten att ändra benämningen på föräldraskapet också vara bra. Den föreslagna lösningen ansågs dock vara tekniskt komplicerad och behovet av att ta in nytt datainnehåll ifrågasattes. Beredarna berättade att de könsrelaterade benämningarna på föräldraskap baserar sig på de gällande bestämmelserna om föräldraskap och att det inte heller i och med föräldraskapslagen har föreslagits någon ändring i denna utgångspunkt. Beredarna beskrev olika genomförandesätt som bedömts vid beredningen och konstaterade att med tanke på dataskyddet är den föreslagna lösningen bättre än nuläget eller andra alternativ som kan genomföras inom rimlig tid och till skäliga kostnader. Den föreslagna modellen gör det möjligt att till dem som inte behöver närmare uppgifter om barnets och föräldrarnas familjerättsliga ställning lämna endast det nya datainnehållet med den nya benämningen på föräldraskapet, som om personen så önskar kan ändras så att den motsvarar det fastställda könet. Om inget nytt datainnehåll skapas, ska det till alla aktörer som behöver uppgifter om föräldraskap alltid lämnas sådana närmare uppgifter om familjerättslig ställning som tillsammans med uppgift om det fastställda könet avslöjar personens transbakgrund.

I fråga om de ändringar som krävs i informationssystemen framfördes det att när befolkningsdatasystemets datastruktur ändras ska de nya uppgifterna kunna ses också i de system som får uppgifter ur befolkningsdatasystemet och i alla de vyer där uppgifterna behövs. Även om uppgifterna inte tas från gränssnittet till det mottagande systemet, måste man försäkra sig om att systemet i fråga inte går i fällage på grund av det nya datafältet. Som kostnadsförslag för att den nya informationen ska kunna utnyttjas av de mottagande aktörerna framfördes 20 000–50 000 euro/system. Till exempel för Oy Apotti Ab innebär detta att en ändring ska göras i varje kommuns system. Övergångsperioden bör vara klart längre än den föreslagna, exempelvis fem år. En längre övergångstid minskar också kostnaderna för ändringarna. Å andra sidan lyftes det vid diskussionstillfället fram att ett nytt datafält kunde läggas till som en del av större årliga uppdateringar, om tidtabellen för ändringen i systemet i fråga inte är snäv. Också detta skulle medföra kostnader. Vid diskussionsmötet framfördes också att det med tanke på statistikföringen och uppföljningen vore bra om de befintliga datafälten inte ändras.

Under den fortsatta beredningen hördes också Handikappforum rf. Vid diskussionen konstaterades det att det i utkastet till regeringsproposition knappast alls finns några funktionsnedsättningsrelaterade frågor, i synnerhet när medicinsk vård och forskning enligt propositionen ska särskiljas från fastställande av juridiskt kön. Vid diskussionen lyftes dock fram till exempel en

situation där en person med funktionsnedsättning behöver stöd för att göra en ansökan. Detta ska inte anses minska personens egen upplevelse av sin könsidentitet. Vid diskussionen lyftes också fram behovet av att säkerställa att sökandena behandlas lika, oberoende av deras språkliga och kommunikationsmässiga färdigheter. De farhågor som framförts i remissvaren i fråga om den redogörelse som ska lämnas i ansökan och om prövningsrätten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata accentueras i fråga om personer med funktionsnedsättning. I diskussionen betonades också vikten av tillgänglighet såväl inom de fysiska tjänsterna som inom den digitala kommunikationen. Till exempel rättsverkningarna av fastställande av kön ska förklaras med hjälp av ett kommunikationssätt som lämpar sig för sökanden, och det ska finnas tillgängliga och lättlästa anvisningar för att göra ansökan. Det konstaterades att liknande frågor sannolikt kommer att uppstå också vid annan kommunikation med Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. När det gäller vården av och forskningen om transpersoner lyftes det fram ett behov av att se till att det finns sakkunskap om vården av personer med funktionsnedsättning. Vid diskussionen lyftes också fram problem som personer med funktionsnedsättning stöter på vid transpoliklinikerna och för att få tillträde till dem. Dessa personer har stött på diskriminering till exempel så att de har haft svårigheter att få tillgång till vård. Beredarna konstaterade att det i denna proposition är fråga om att fastställa det juridiska könet, och i den tas inte ställning till vården vid könskonflikter. Informationen om problemen med tillgången till vård förs dock vidare med tanke på den eventuella fortsatta beredningen av frågan.

7 Specialmotivering

7.1 Lagen om könsfastställelse

1 §. Villkor för fastställande av kön. I paragrafen föreslås det bestämmelser om villkoren för att det ska kunna fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet enligt lagen om befolkningsdatasystemet. I den gällande lagen hänvisas det till det motsatta könet. Strävan är att i stället för att hänvisa till det motsatta könet undvika snäva könsförväntningar eller stereotypier som motsättningar mellan könen kan leda till. Hänvisningen till det andra könet är enhetlig med jämställdhetslagen på finska och det språk som används i den. Avsikten med ändringen av ordalydelsen är inte att ändra på det faktum att det i befolkningsdatasystemet endast är möjligt att som kön anteckna kvinna eller man.

Enligt paragrafens 1 punkt ska det fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i det befolkningsdatasystem som avses i lagen om befolkningsdatasystemet, om personen lämnar en redogörelse för sin varaktiga upplevelse av att tillhöra det kön som ska fastställas. I redogörelsen är det fråga om personens egen redogörelse för till vilketdera könet personen upplever sig höra. Könsidentiteten är en individuell och personlig upplevelse som inte alltid motsvarar en stereotyp eller binär uppfattning om kön. Därmed kan inga närmare krav ställas på innehållet i redogörelsen. Av redogörelsen ska det dock framgå att personen upplever sig tillhöra det kön som ska fastställas och att det enligt sökandens uppfattning är fråga om en upplevelse av bestående natur. Ett villkor är inte att personen enligt sin redogörelse upplever sig vara just trans, utan personen kan också ha en annan slags identitetsupplevelse. Enligt bestämmelsen kan fastställande av kön också sökas av till exempel en icke-binär person vars könsupplevelse ligger närmare det andra könet än det som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet. Fastställande av kön ska också kunna ansökas av en intersexperson, som upplever att det kön som definierats vid födelsen inte motsvarar personens könsidentitet. Också i det fallet är personens könsidentitet det väsentliga, inte den medicinska diagnosen intersexualism. Förfarandet är ett annat i situationer där det kön som vid födelsen fastställs för ett intersexuellt barn preciseras utifrån en medicinsk utredning som fås senare. I det fallet ansöks om rättelse av personbeteckningen i enlighet med 12 § 1 mom. i lagen om befolkningsdatasystemet.

stemet. Enligt den bestämmelsen ska en personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet rättas, om den är tekniskt felaktig eller om uppgifterna om födelsetid eller könstillhörighet är oriktiga. Enligt motiveringen till bestämmelsen förutsätter tillämpningen av bestämmelsen bevis på att ett fel föreligger (RP 89/2008 rd, s. 77).

Enligt paragrafens 2 punkt är ett ytterligare villkor att personen har uppnått myndighetsåldern. Det väsentliga är att personen har uppnått myndighetsåldern när ansökan avgörs. Ansökan kan således göras innan personen har uppnått myndighetsåldern. Beslutet om fastställande av kön kan dock fattas först efter det att sökanden har uppnått myndighetsåldern. Enligt det föreslagna 2 § 2 mom. kan en ansökan bekräftas tidigast 30 dagar efter det att ansökan blev anhängig. Om ansökan inte har bekräftats inom sex månader från det att den blev anhängig, förfaller ansökan. I praktiken innebär detta att en ansökan om fastställande av kön kan göras tidigast vid 17 års och sex månaders ålder.

I paragrafens 3 punkt föreskrivs villkor med avsikt att säkerställa att den som ansöker om fastställande av kön har en tydlig anknytning till Finland. Det kan fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet, om personen är bosatt i Finland. Vid prövning av i vilken stat en person är bosatt kan de etablerade principerna inom internationell privaträtt tillämpas. Enligt dem är en person bosatt i den stat där personen bor och där personens viktigaste livsmiljö finns. Enbart vistelse eller studier i Finland är inte nog för att visa att personen är bosatt här. Å andra sidan kan det inte förutsättas att en person måste bo permanent i Finland för att personen ska anses vara bosatt här. Också boende som är avsett att vara temporärt är tillräckligt för att personen ska anses vara bosatt här, om förhållandena är sådana att de viktigaste elementen i personens liv kan anses ha flyttat till Finland. Eftersom pass utfärdas av den stat där personen är medborgare, är det nödvändigt att göra det möjligt att fastställa könstillhörigheten också på basis av finskt medborgarskap. När det gäller en asylsökande är det den sökandes önskemål och avsikt att stanna permanent i Finland. En del av asylansökningarna avslås dock, vilket innebär att den asylsökande blir tvungen att återvända till sitt hemland. Därmed kan enbart en ansökan om asyl inte anses innebära att livsmiljön överförs till Finland och därmed uppfylla kravet på bostadsort. Villkoret i fråga om bostadsort kan i princip anses vara uppfyllt när en asylsökande beviljas uppehållstillstånd och därigenom får uppehållsrätt av kontinuerlig karaktär och en hemkommun.

2 §. Ansökan och behandlingen av den. Enligt paragrafens 1 mom. ska en ansökan om fastställande av kön inledas skriftligt. I bestämmelsen begränsas inte i övrigt hur ärendet ska skötas, vilket gör det möjligt att sköta det både elektroniskt, per post och personligen. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska dock på lämpligt sätt försäkra sig om sökandens identitet.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs det om behandlingen av ansökan. När ansökan har blivit anhängig ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata utan dröjsmål informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställandet av kön. Informeringen är en skyldighet som kompletterar rådgivningsskyldigheten enligt 8 § i förvaltningslagen (434/2003) att på tjänstens vägnar informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställande av kön. Sökanden ska informeras till exempel om vilka rättigheter och skyldigheter fastställandet av kön inverkar på och vilka praktiska konsekvenser fastställandet av kön och den anslutande ändringen av personbeteckning har. Det är fråga om ett informationspaket som utarbetats på förhand och som ges skriftligen med samma innehåll till alla sökande oberoende av hur de anlitar tjänsterna. Vid utlämnandet av uppgifter ska uppmärksamhet fästas vid kraven på en saklig, klar och begriplig språkanvändning enligt 9 § i förvaltningslagen. Avsikten med att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata åläggs en skyldighet att utan dröjsmål informera sökanden är att säkerställa att sökanden före den tidigaste

möjliga tidpunkten för bekräftandet av ansökan får de uppgifter som är väsentliga för att ansökan ska kunna bekräftas.

Uppgifterna är inte av sådan art att tillhandahållandet av dem kan anses förutsätta bevislig delgivning i enlighet med 60 § 1 mom. i förvaltningslagen. Enligt den bestämmelsen ska en delgivning verkställas per post mot mottagningsbevis, om den gäller ett förpliktande beslut och tiden för sökande av ändring eller någon annan tidsfrist som påverkar mottagarens rätt börjar löpa från det att beslutet delgavs. Betänketiden börjar enligt bestämmelsen i den föreslagna lagen löpa från det att ansökan blev anhängig. Betänketiden inverkar dock inte på mottagarens rätt, utan den inverkar endast på den tidigaste tidpunkt då sökanden har möjlighet att fastställa sin ansökan. Om sökanden inte alls får informationen vet sökanden nödvändigtvis inte att ansökan ska bekräftas. Inte heller detta leder dock till bestående rättsförluster, utan sökanden har möjlighet att göra en ny ansökan.

Sökanden ska bekräfta sin ansökan skriftligen efter att ha fått informationen. Sökanden kan dock bekräfta sin ansökan tidigast 30 dagar efter det att den blev anhängig. Genom att bekräfta sin ansökan meddelar sökanden sin önskan om att den tidigare inlämnade ansökan förblir i kraft och att den ska behandlas. Syftet med förfarandet är att säkerställa att ansökan har gjorts på basis av kunskap och att den inte har gjorts impulsivt eller oöverbärgat.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata kan fastställa sökandens kön när sökanden har bekräftat sin ansökan. Sökandens kön ska fastställas om de villkor som anges i 1 § uppfylls. Innehållet i redogörelsen behandlas i motiveringen till 1 §. Om redogörelsen är bristfällig eller sökandens vilja är oklar, ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i enlighet med 22 § i förvaltningslagen begära att sökanden kompletterar sin ansökan eller med stöd av 31–33 § i samma lag se till att myndigheten har tillgång till en tillräcklig utredning om de omständigheter som är väsentliga för avgörandet av ärendet. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas prövning i ärendet är rättsprövning som är bunden till att villkoren enligt 1 § uppfylls, det vill säga att sökanden har uppnått myndighetsåldern, har sin bostadsort i Finland eller är finsk medborgare och att sökanden har lämnat en redogörelse för sin varaktiga upplevelse av att tillhöra till det kön som ska fastställas. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska inte tillämpa ändamålsenlighetsprövning vid behandlingen av ansökan och dess uppgift ska inte vara att till exempel bedöma sökandens könsupplevelse eller hur bestående den är.

I momentet föreslås också en bestämmelse om att i situationer när sökanden inte har bekräftat ansökan inom sex månader från det att den blev anhängig, ska ansökan förfalla. Om ansökan förfaller, kan den göras på nytt.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs det om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas skyldighet att omedelbart anteckna fastställelsen i befolkningsdatasystemet när myndigheten har fastställt en persons kön. Bestämmelsen motsvarar den gällande lagstiftningen. I samband med anteckningen ändrar Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sökandens personbeteckning i enlighet med 12 § 2 mom. 3 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet.

I paragrafens 4 mom. föreskrivs det om en situation då en person som ansöker om fastställande av kön är gift eller lever i ett registrerat partnerskap. Anmälningsskyldigheten enligt den gällande lagen utvidgas till att gälla också den andra parten i ett registrerat partnerskap. Om den som ansöker om fastställande av könstillhörigheten är gift, fortsätter äktenskapet som äktenskap. Om den som ansöker om fastställande av kön lever i ett registrerat partnerskap, fortsätter partnerskapet på motsvarande sätt som ett registrerat partnerskap. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata dock underrätta personens make eller den andra parten i det registrerade partnerskapet om fastställandet av kön. På detta sätt

säkerställs det att också maken eller den andra parten i ett registrerat partnerskap alltid får kännedom om fastställandet av kön. Bestämmelserna skiljer sig från den gällande lagen på så sätt att i samband med fastställandet av kön kan formen av samlevnad för en person som lever i registrerat partnerskap kvarstå, om inte parterna i partnerskapet själva ansöker om ändring i den i enlighet med 1 a § i äktenskapslagen.

I 5 mom. i paragrafen finns bestämmelser om den behöriga myndigheten på Åland. På Åland sköter Statens ämbetsverk på Åland de uppgifter som föreskrivits för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Bestämmelsen motsvarar innehållet i den gällande lagen.

Förfarandet enligt paragrafen är detsamma, om en person som fått sitt kön fastställt på nytt ansöker om fastställande av kön till den tidigare registeranteckningen. Personen får dock inte tillbaka sin gamla personbeteckning, utan beviljas en ny personbeteckning.

3 §. Rättsverkningar av fastställande av kön. I paragrafen föreskrivs det att det kön som fastställts ska betraktas som personens könstillhörighet vid tillämpningen av annan lagstiftning, om inte något annat föreskrivs. Bestämmelsen motsvarar de gällande bestämmelserna.

Det fastställda könet ska betraktas som personens kön till exempel vid tillämpningen av värnpliktslagen. Enligt 2 § 1 mom. i värnpliktslagen är varje manlig finsk medborgare värnpliktig från ingången av det år när han fyller 18 år till utgången av det år när han fyller 60 år, om inte något annat bestäms nedan i den lagen. I värnpliktslagen föreskrivs om uppbåd, där värnpliktigas tjänsteduglighet enligt 12 § i den lagen bestäms och på grundval av den beslutas det om tjänstgöringen. Uppbådspliktig är enligt 13 § 1 mom. i värnpliktslagen en man som enligt 1 punkten under uppbådsåret fyller 18 år eller som enligt 2 punkten har uteblivit från föregående uppbåd, om ett särskilt beslut om hans tjänsteduglighet ännu inte har fattats och han inte har fyllt eller under det året fyller 30 år. Uppbådsplikten bestäms enligt det kön som antecknats i befolkningsdatasystemet och således betraktas det kön som fastställts för personen i enlighet med den föreslagna lagen som personens kön också med tanke på uppbådsplikten. Om en person i åldern 18–29 år fastställer sitt kön som man, är personen uppbådspliktig och kallas till en besiktning där personens tjänsteduglighet bedöms. Om en person i åldern 30–60 år fastställer sitt kön som man, betraktas personen i enlighet med 49 § 2 mom. i värnpliktslagen som en person som inte har fullgjort beväringstjänst och som hör till den ersättande reserven.

Det kön som fastställts ska i princip betraktas som personens kön också till exempel när kvotbestämmelsen i jämställdhetslagen tillämpas. I 4 a § 1 mom. i jämställdhetslagen föreskrivs om sammansättningen av organ inom den offentliga förvaltningen och organ som utövar offentlig makt. Enligt det momentet ska i statliga kommittéer, delegationer och andra motsvarande statliga organ, i välfärdsområdets och välfärdssammanslutningars organ och organ för samverkan mellan välfärdsområden samt i kommunala organ och organ för kommunal samverkan, med undantag för välfärdsområdesfullmäktige och kommunfullmäktige, kvinnor och män vara representerade till minst 40 procent vardera, om inte något annat följer av särskilda skäl. Ett sådant skäl kan enligt arbetspolitiska utskottets betänkande bland annat vara att uppfyllandet av kraven leder till diskriminering mot en enskild person eller strider mot någon grundläggande eller mänsklig rättighet (ApUB 10/1994 rd).

Jämställdhetsombudsmannen tog 2018 på begäran av social- och hälsovårdsministeriet (TAS 331/208, 15.8.2018) ställning till transkönade personers placering i könskvoterna inom statsförvaltningens organ. Enligt jämställdhetsombudsmannens uppfattning placeras även transkönade och till exempel icke-binära personer i könskvoterna enligt sitt juridiska kön. Ett undantag kan dock vara en situation där den transkönade personens juridiska kön fortfarande håller på att fastställas. Då kan personen beaktas i den kvinnliga eller manliga kvoten enligt könsidentiteten,

trots att personbeteckningen ännu inte har ändrats. Eftersom information om att en person är transkönad omfattas av integriteten, är det viktigt att beakta att initiativet i ett sådant ärende måste komma från den transkönade själv.

Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att en person blir behandlad i enlighet med sin fastställda könstillhörighet. Lagstiftningen kan dock innehålla bestämmelser som baserar sig på kön och som har ett nära samband med fortplantningsmekanismerna hos ett visst kön eller med den biologiska härstamningen och i fråga om vilka det är ändamålsenligt och förenligt med personens intresse att de tillämpas på personen oberoende av fastställande av kön. Till exempel i lagen om assisterad befruktning föreskrivs det om assisterad befruktning som utförs så att könsceller eller embryon från en människa förs in i en kvinna för att åstadkomma graviditet. Det väsentliga i bestämmelsen är inte personens juridiska kön, utan att könscellen eller embryot förs in i livmodern för att åstadkomma graviditet. Lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning tillämpas på rättsgenetisk faderskapsundersökning. Enligt förarbetena till den lagen görs den undersökning som avses i lagen för att få bevis på om huruvida det råder ett sådant biologiskt släktskapsförhållande mellan en viss man och ett barn utifrån vilket man kan anse att barnet är mannens biologiska avkomma (RP 56/2004 rd, s. 14). Det väsentliga i lagen är inte den undersökta juridiska kön, utan utredning av det genetiska släktskapsförhållandet mellan den som undersöks och barnet. På motsvarande sätt är syftet med de bestämmelser i hälso- och sjukvårdslagstiftningen som gäller tjänster för gravida kvinnor att de ska gälla den som är gravid, oberoende av personens juridiska kön. Bestämmelser om särskilt skydd för gravida och ammande kvinnor finns i forskningslagen och i relevanta EU-förordningar.

I 2 mom. föreskrivs det på grund av de beskrivna orsakerna att bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att tillämpningen av lagstiftningen i fråga i enlighet med det fastställda könet inte leder till att en person inte får behövliga, medicinskt motiverade tjänster som bestäms utifrån personens kön eller till att personen inte får särskilt skydd. I regel är hälso- och sjukvårdslagstiftningen dock könsneutral och bestämmelsen inverkar inte på tillämpningen av den.

När en person söker sig till hälso- och sjukvård ska personen bemötas på ett sätt som respekterar personens könsidentitet. Genom den föreslagna bestämmelsen tas inte ställning till värden av personen eller till bedömningen av vårdbehovet i allmänhet. Värden genomförs i enlighet med de allmänna bestämmelserna om hälso- och sjukvård, såsom patientlagen, och för värden svarar en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården i enlighet med lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994). Till exempel enligt 3 § i patientlagen har var och en som varaktigt bor i Finland utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård som personens hälsotillstånd förutsätter. Varje patient har rätt till hälso- och sjukvård av god kvalitet. En patients vård ska ordnas och patienten bemötas så att patientens människovärde inte kränks och att patientens övertygelse och integritet respekteras.

I 3 mom. finns en bestämmelse om hur lagen om assisterad befruktning och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ska tillämpas när en persons kön har fastställts. Dessa lagar har ett starkt samband med könsrelaterade reproduktionsmekanismer och biologisk härstamning. Av denna orsak föreskrivs det i momentet att vid tillämpningen av lagarna i fråga gäller för den vars kön har fastställts som man vad som i de lagarna föreskrivs om en kvinna, och för den vars kön har fastställts som kvinna vad som i de lagarna föreskrivs om en man.

I 4 mom. föreskrivs det om screening. Enligt 14 § i hälso- och sjukvårdslagen ska kommunen, i fortsättningen välfärdsområdet, inom sitt område ordna screening i enlighet med nationella

screeningprogrammet. Utöver detta kan kommunen, i fortsättningen välfärdsområdet, också ordna andra screeningar. I den förordning om screening som utfärdats med stöd av hälso- och sjukvårdslagen föreskrivs det att vissa av de screeningar som ingår i det nationella screeningprogrammet gäller kvinnor (screening av bröstcancer och cancer i livmoderhalsen). Screeningarna baserar sig på medicinsk evidens, och därför vore det problematiskt om huvudregeln i 1 mom. tolkades till exempel så att den som har fastställts vara man inte har rätt till screening av livmoderhalscancer trots att personen fortfarande har en livmoder. I 4 mom. föreskrivs det därför att sådan screening som ordnas på grundval av personens kön kan oberoende av könsfastställelse ordnas utifrån vad som är medicinskt motiverat. Genom bestämmelsen tas det inte direkt ställning till vilken befolkningsgrupp en viss screening ska gälla eller vem som har rätt till en viss screening. Närmare bestämmelser om ordnandet av screeningar, inklusive att de ska gälla vissa befolkningsgrupper, utfärdas på medicinska grunder på samma sätt som för närvarande genom förordning av statsrådet. I 3 § 4 mom. föreslås ett bemyndigande att utfärda förordning, även om det i 23 § i hälso- och sjukvårdslagen finns ett bemyndigande att utfärda förordning om screening, eftersom detta bemyndigande att utfärda förordning uttryckligen gäller situationer med fastställande av kön, och bemyndigandet i hälso- och sjukvårdslagen är av mycket allmän karaktär.

4 §. Rättsverkningar av fastställande av kön för föräldraskap. I paragrafen föreskrivs det om hur fastställande av kön inverkar på konstaterandet och fastställandet av föräldraskap.

Enligt paragrafens 1 mom. kan faderskapet för en äkta man enligt 3 § i föräldraskapslagen konstateras endast på grundval av det kön som vid tidpunkten för barnets födelse var antecknat i befolkningsdatasystemet. Den bestämmelse som nämns i momentet hänför sig till konstaterande av faderskap på grundval av äktenskapet för den mor som föder barnet. Enligt 3 § i föräldraskapslagen är den äkta mannen far till barnet när barnet är fött under äktenskapet. Bestämmelsen motsvarar den gällande lagstiftningen. Bestämmelsen hindrar inte att faderskapet konstateras i en situation då den mor som har fött barnet är gift med en transman, vars juridiska kön har fastställts vara man före barnets födelse. Faderskapet kan också konstateras med stöd av 3 § i föräldraskapslagen när en transman föder ett barn och är gift med en man. Bestämmelserna i 3 § i föräldraskapslagen ska dock inte tillämpas i en situation då den äkta maken till den mor som har fött barnet vid tidpunkten för barnets födelse till sitt juridiska kön är kvinna, men fastställer sitt kön som man efter barnets födelse.

I 2 mom. finns en bestämmelse om hur konstaterande av moderskap enligt 2 § i föräldraskapslagen och fastställande av faderskap enligt 4 § 2 mom. i den lagen ska tillämpas när en persons kön har fastställts som det andra könet. Enligt motiveringen till 2 § i föräldraskapslagen förutsätter konstaterande av moderskap inte att den person som har fött barnet har kvinnlig könstillhörighet, utan bestämmelsen gör det möjligt att konstatera moderskapet också när den person som har fött barnet till sitt kön är man (RP 132/2021 rd, s. 46). Enligt 4 § 2 mom. i föräldraskapslagen är far till barnet den som har avlat barnet eller den vars spermier på något annat sätt har använts för befruktning av barnets mor, till exempel genom så kallad heminsemination. Enligt motiveringen till bestämmelsen förutsätter fastställande av faderskap inte att fadern har manlig könstillhörighet (RP 132/2021 rd, s. 48).

Enligt 2 mom. ska de nämnda bestämmelserna i föräldraskapslagen tillämpas på en person oberoende av om personens kön har fastställts. Detta innebär att den som har fött barnet är barnets mor, och den som har avlat barnet eller den vars spermier har använts för befruktning av barnets mor på något annat sätt än genom att avla barnet, till exempel genom så kallad heminsemination, är far till barnet oberoende av personens juridiska kön. I lagen föreslås en separat bestämmelse om att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan kan ändra benämningen på en persons föräldraskap (far eller mor) så att den motsvarar personens fastställda kön.

I 3 mom. finns en bestämmelse om hur bestämmelserna i föräldraskapslagen om föräldraskap som baserar sig på samtycke till assisterad befruktning ska tillämpas på en person vars kön har fastställts.

I 4 § i föräldraskapslagen föreskrivs det om fastställande av faderskap i andra fall än på grundval av äktenskap. I 3 mom. i den paragrafen står det att om den mor som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, är barnets far den som i samråd med modern har gett sitt samtycke till behandlingen. I motiveringen till bestämmelsen konstateras det att om mannens juridiska könstillhörighet efter det att samtycket givits fastställs vara kvinna, hindrar denna omständighet inte att faderskapet fastställs. Fastställandet av faderskap förutsätter inte att fadern har manlig könstillhörighet (RP 132/2021 rd, s. 48). I 5 § i föräldraskapslagen föreskrivs det om fastställande av moderskap på grundval av ett givet samtycke till assisterad befruktning. I 1 mom. i den paragrafen står det att om den som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, kan den kvinna som i samråd med den som har fött barnet har gett sitt samtycke till behandlingen fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet.

Föräldraskapet till ett barn som föds till följd av assisterad befruktning avgörs enligt de nämnda bestämmelserna i föräldraskapslagen utifrån samtycket till assisterad befruktning, oberoende av om det för behandlingen har använts könsceller från den som gett samtycket eller inte. Det väsentliga är det juridiska könet för den som ger sitt samtycke vid tidpunkten när samtycket ges. Av den orsaken föreslås att det i 3 mom. föreskrivs att sådant föräldraskap enligt 4 § 3 mom. och 5 § 1 mom. i föräldraskapslagen som baserar sig på ett samtycke till assisterad befruktning fastställs som faderskap eller moderskap i enlighet med det kön som var antecknat i befolkningsdatasystemet när samtycket gavs. Om personen vid tidpunkten för samtycket till sitt juridiska kön är man, kan personen fastställas vara far till barnet, och om personen till sitt juridiska kön är kvinna, kan personen fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet. Bestämmelser om samtycke till assisterad befruktning finns i 10 § i lagen om assisterad befruktning.

I 4 § i föräldraskapslagen finns en särskild bestämmelse om hur faderskapet fastställs i en situation då ett kvinnligt par eller den mor som har fött barnet ensam har fått behandlingen. I en sådan situation är barnets far den vars spermier har använts vid behandlingen, om personen före behandlingen har gett sitt samtycke till att fastställas vara far till barnet i enlighet med 16 § 2 mom. i lagen om assisterad befruktning. Om den mor som har fött barnet har fått behandlingen ensam, kan i samråd med denne samtycke ges även efter behandlingen. Till skillnad från ett faderskap som baserar sig på samtycke till behandling, baserar sig faderskapet i denna situation på användningen av spermier och samtycke till fastställande av faderskap. Av denna orsak föreslås det en särskild bestämmelse i 4 § om att ett i 4 § 3 mom. i föräldraskapslagen avsett föräldraskap som baserar sig på samtycke till fastställande av faderskap fastställs dock alltid som faderskap. Föräldraskapet ska i dessa situationer fastställas som faderskap oberoende av vilket personens juridiska kön var vid tidpunkten för samtycket.

5 §. Ändring av benämningen på föräldraskap. I paragrafen föreskrivs det om möjligheten att ändra benämningen på föräldraskapet.

Enligt 1 mom. kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan ändra benämningen på en persons föräldraskap (far eller mor) så att den motsvarar personens fastställda kön. Personen kan ansöka om ändring av benämningen på föräldraskapet samtidigt som personen ansöker om fastställande av sitt kön, eller efter att könet har fastställts. Syftet med den

senare bestämmelsen är att göra det möjligt att överväga frågan och skapa en möjlighet till diskussioner mellan familjemedlemmarna innan benämningen på föräldraskapet ändras. En ändring av benämningen på föräldraskapet får sökas också i fråga om barn som fötts före ikraftträdandet av denna lag.

Benämningen på föräldraskapet anknyter till de uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning som förs in i befolkningsdatasystemet. En person ska alltid ha en benämning på föräldraskapet för varje familjeförhållande mellan personen och personens barn. Om en person har flera barn ska personen välja det eller de familjeförhållanden där benämningen ska ändras. Personen kan alltså ha olika benämningar i förhållande till olika barn. Slutresultatet behövs, eftersom det gör familjens interna önskemål i fråga om benämningen möjliga, till exempel i en situation där en person har fått sina barn i olika livsskeden. I och för sig kan samma slutresultat redan nu vara aktuellt i en situation där en person får barn före och efter könsfastställelsen.

Syftet med lagstiftningsändringarna i denna proposition är att säkerställa att ändringen av benämningen på föräldraskapet inte har några materiellrättsliga konsekvenser för barnets ställning. Ändringen av benämningen på föräldraskap har bedömts ha större betydelse för den som fastställer sitt kön än för personens barn eller andra vårdnadshavare till personens minderåriga barn. Av denna orsak har samtycke av familjemedlemmarna inte ställts som villkor för godkännande av ansökan, även om det givetvis också rekommenderas att ärendet diskuteras med de övriga familjemedlemmarna innan ansökan om en ändring av benämningen görs. Om föräldern också är vårdnadshavare för barnet, ska föräldern enligt 4 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt på ett sätt som är lämpligt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå berätta för barnet om beslut som rör barnet och om andra omständigheter som inverkar på barnets liv.

Enligt 2 mom. har Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata dock skyldighet att underrätta vårdnadshavarna för sökandens minderåriga barn om ändringen av benämningen på föräldraskapet. Den förälder som fastställer sitt kön och ändrar benämningen på sitt föräldraskap är inte nödvändigtvis sina barns vårdnadshavare. Genom bestämmelsen om skyldighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas att underrätta barnens vårdnadshavare säkerställs det att barnet får kännedom om att föräldrarnas benämning ändras också i det fall att föräldern i fråga själv inte har någon sådan skyldighet som anges för vårdnadshavaren i 4 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt att berätta detta för barnet. Ett barn kan också ha en eller flera vårdnadshavare i stället för eller utöver sökanden. Anmälningsskyldigheten ska gälla alla dessa vårdnadshavare. Anmälningsskyldigheten är motiverad med tanke på vårdnadshavarnas samarbetskyldighet enligt 5 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

6 §. Erkännande av utländska beslut. Bestämmelsen gäller erkännande av utländska beslut. En förutsättning för att könstillhörighet som har fastställts i en främmande stat ska kunna erkännas är att beslutet gäller i den stat där det fattades och att personen har en godtagbar anknytning till den stat där beslutet fattades. En sådan anknytning är medborgarskap eller bostadsort. Ett sådant beslut ska erkännas utan särskild fastställelse. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll gällande bestämmelser, men i stället för ett lagakraftvunnet beslut förutsätts det att beslutet gäller i den stat där det fattades och att det till exempel inte har upphävts eller ersatts med ett beslut som har meddelats i staten i fråga eller med ett beslut som har erkänts där.

I alla länder fattas dock inget separat beslut om fastställande av kön. I vissa länder baserar sig fastställandet av kön på personens egen anmälan. I dessa situationer kan det fastställda könet framgå till exempel av ett nytt pass eller identitetskort eller en korrigerad födelseattest. Det fastställda könet kan också framgå av en anteckning om detta i befolkningsregistret i staten i fråga. I vissa länder, såsom Storbritannien, finns det ett lagstadgat förfarande för att fastställa

det juridiska könet, men personen behöver inte ansöka om ett beslut om fastställande av juridiskt kön för att använda könsbeteckningen i enlighet med sin könsidentitet till exempel i handlingar som styrker identiteten, såsom pass. Också i en sådan situation är det motiverat att personen kan uppdatera uppgifterna i befolkningsdatasystemet i Finland så att de motsvarar det kön som fastställts i det identitetsbevis som beviljats av den stat där personen är medborgare. Av denna orsak föreslås det ett nytt 2 mom. enligt vilket som ett i 1 mom. avsett beslut betraktas ett beslut av en domstol eller någon annan myndighet eller någon annan åtgärd eller registrering av en myndighet, om personens kön till följd av åtgärden anses vara fastställt i den stat där beslutet fattades, åtgärden vidtogs eller registreringen gjordes.

Vissa personer kan samtidigt ha två eller flera medborgarskap. För att ett beslut om fastställande av kön för en person med dubbelt medborgarskap ska kunna erkännas ska det ha fattats i någondera av de stater där personen är medborgare eller i det tredjeland där personen var bosatt när beslutet fattades. I vissa länder är det möjligt också för minderåriga att fastställa att de har en annan könstillhörighet. Om en minderårig persons kön har fastställts utomlands och ansökan om erkännande av beslutet görs i Finland, ska beslutet erkännas i Finland, om förutsättningarna för erkännande av ett utländskt beslut i övrigt uppfylls.

7 §. Ändringssökande. I paragrafen föreslås bestämmelser om sökande av ändring i beslut som fattats med stöd av den föreslagna lagen. Enligt paragrafen får omprövning begäras av ett beslut som fattats med stöd av den föreslagna lagen. I paragrafen hänvisas det i fråga om begäran om omprövning till förvaltningslagen. I paragrafen finns dessutom en informativ hänvisning till lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Ett beslut som fattats med anledning av en begäran om omprövning får överklagas genom besvär i förvaltningsdomstol på det sätt som anges i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

8 §. Ikraftträdande. I paragrafens 1 mom. finns en ikraftträdandebestämmelse.

Genom bestämmelsen i paragrafens 2 mom. upphävs den gällande lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet.

På grund av de åtgärder som verkställigheten av lagen kräver föreslås det i 3 mom. att 5 § ska tillämpas först från och med den 1 januari 2024.

7.2 Lagen om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen

1 §. Den nuvarande 1 mom. 7 punkten upphävs och den tekniska ändring som detta kräver görs i 1 § 6 punkten. I 1 § föreskrivs om villkoren för sterilisering. Enligt 1 mom. 7 punkten kan sterilisering ske på begäran av personen i fråga, när personen varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta. Punkten hänför sig till 1 § 1 mom. 1 punkten i den gällande translagen, enligt vilken det fastställs att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet enligt lagen om befolkningsdatasystemet, om personen visar upp en medicinsk utredning bland annat om att ha undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. Avsikten är att translagen ska upphävas, och i den nya lagen om könsfastställelse ingår inte längre något krav på avsaknad av fortplantningsförmåga, som det gör i den gällande lagen. Därför upphävs 1 § 7 punkten i steriliseringslagen som onödig. Till följd av upphävandet kan en transperson inte få sterilisering enbart på basis av transsexualism, utan i situationen tillämpas de grunder för sterilisering som anges i 1 § 1–6 punkten. Steriliseringslagen innehåller inga bestämmelser om förutsättningarna för sterilisering till följd av någon annan medicinsk åtgärd. Upphävandet av bestämmelsen utgör således inget hinder för sådan sterilisering som är en följd av en könsbekräftande operation eller som annars hänför sig till behandling av könsdysfori.

Bestämmelsen i 6 punkten ändras inte innehållsmässigt, utan i slutet av punkten stryks endast ordet ”eller”, som tyder på att det i 7 punkten också föreskrivs om en förutsättning för att få sterilisering. I och med strykningen finns i 1 § inte längre ordet ”eller” som uttryckligen visar att punkterna i 1 § är alternativa förutsättningar för att få sterilisering och alltså inte kumulativa förutsättningar. Detta ändrar dock inte rättsläget, utan i punkterna i 1 § föreskrivs fortfarande om alternativa förutsättningar att få sterilisering.

4 §. I paragrafen föreskrivs det om när förutsättningen för sterilisering är ett beslut av en eller två läkare eller ett tillstånd av rättsskddscentralen för hälsovården. Enligt 1 mom. 4 punkten kan sterilisering ske i de fall som avses i 1 § 7 punkten på grundval av beslut av två läkare. Punkten upphävs på grund av att 1 § 7 punkten upphävs och i 4 § 1 mom. 3 punkten görs en teknisk ändring i anslutning till att 4 punkten upphävs. Hänvisningen i 3 mom. till 1 § 7 punkten stryks i momentet. Dessutom uppdateras den föråldrade hänvisningen till rättsskddscentralen för hälsovården i 4 § 1 mom. 3 punkten och paragrafens 3 mom. till en hänvisning till Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

7.3 Lagen om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd

1 §. *Lagens syfte och tillämpningsområde.* Enligt den gällande bestämmelsen betalas moderskapsunderstöd till kvinnor för att främja moderns och barnets hälsa och välbefinnande. Det föreslås att paragrafen ändras så att lagens syfte förverkligas oberoende av den gravidas juridiska kön. Enligt den föreslagna bestämmelsen betalas till den som är gravid i enlighet med den lagen moderskapsunderstöd av statsmedel i syfte att främja den gravidas och barnets hälsa och välbefinnande.

2 §. *Rätt till understöd.* Enligt 1 mom. i den gällande paragrafen är en kvinna vars havandeskap har varat minst 154 dagar berättigad till moderskapsunderstöd. En ytterligare förutsättning för att få understödet är dessutom att kvinnan före utgången av den fjärde månaden av havandeskapet har genomgått hälsoundersökning på en hälsovårdscentral eller en läkares mottagning. Enligt 2 mom. betalas understödet ut för vården av barnet, om den kvinna som är berättigad till bidraget avlider innan understödet har betalats ut. Det föreslås att 1 mom. ändras så att gravida personer oberoende av sitt juridiska kön ska ha rätt till understöd. I den föreslagna bestämmelsen hänvisas det till den som är gravid i stället för till en gravid kvinna. På motsvarande sätt hänvisas det i den föreslagna 2 mom. till den som är berättigad till understöd.

7.4 Lagen om ändring av 40 § i folkpensionslagen

40 §. *Rätt till barnpension.* Det föreslås att 3 mom. i paragrafen ändras så att definitionen av föräldralöst barn oberoende av föräldrarnas juridiska kön och benämningen på föräldraskapet täcker alla de situationer då barnet har haft endast en juridisk förälder som har avlidit. Enligt förslaget ska som föräldralöst betraktas också ett barn vars enda förälder har avlidit. Med förälder avses barnets juridiska förälder. Den föreslagna ändringen beaktar till exempel en situation där den som har fött barnet till sitt juridiska kön är man och i befolkningsdatasystemet har antecknats som barnets far. Barnets enda förälder kan således vara den mor som har fött barnet, den far som har fött barnet eller den adoptivförälder som ensam har adopterat barnet.

7.5 Lagen om ändring av lagen om medicinsk forskning

2 §. *Definitioner.* Paragrafen är en definitionsbestämmelse. Enligt 2 punkten avses med embryo en sådan levande grupp av celler som kommit till som ett resultat av en befruktning och som inte har fäst sig i en kvinnas kropp. Enligt 3 punkten avses med foster ett levande embryo som har fäst sig i en kvinnas kropp. Det föreslås att bestämmelserna ändras så att det i dem hänvisas

till en människa i stället för till en kvinna. Ändringarna är terminologiska och ändrar inte innehållet i bestämmelsen.

9 §. *Gravida eller ammande kvinnor som försökspersoner.* I paragrafen finns bestämmelser om när gravida eller ammande kvinnor får vara försökspersoner. I paragrafen föreskrivs det om kvinnor. I motiveringen till den senaste revideringen av forskningslagen (984/2021) förtydligas det att bestämmelserna om gravida kvinnor och ammande kvinnor i paragrafen också ska tillämpas när en försöksperson har fastställt sig vara av manligt kön i enlighet med translagen eller om personen inte i övrigt har en kvinnlig könsidentitet och personen är gravid eller ammar (RP 18/2020 rd, s. 159). Det föreslås att detta ska beaktas också i själva bestämmelsen. Efter ändringen ska det i paragrafen föreskrivas om de som är gravida eller ammar och det kvinnliga könet ska inte längre nämnas.

11 §. *Förutsättningarna för forskning som gäller embryon.* I paragrafen föreskrivs det om förutsättningarna för forskning som gäller embryon. Enligt 1 mom. får ett embryo utanför kvinnans kropp vara föremål för forskning endast vid de inrättningar som fått tillstånd för detta av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Bestämmelser om förutsättningarna för beviljande av tillstånd utfärdas genom förordning av statsrådet. Det väsentliga i bestämmelsen är inte att forskningen gäller ett embryo utanför kvinnans kropp, utan att forskningen utförs på en inrättning som har fått tillstånd för det av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att den stämmer överens med det språk som används i 13 § och det språk som föreslås i 12 §. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att där hänvisas till en människa i stället för till en kvinna. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen.

12 §. *Samtycke till forskning som gäller embryon.* I paragrafen föreskrivs det om det samtycke som krävs för forskning som gäller embryon. Enligt paragrafens 1 mom. får ett embryo utanför kvinnans kropp inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat könscellerna. Enligt 3 mom. får forskning som gäller ett embryo som finns i kvinnans kropp inte bedrivas utan skriftligt samtycke av kvinnan. Det föreslås att paragrafen ändras så att det i 1 och 3 mom. hänvisas till en människa eller en person i stället för till en kvinna. Hänvisningen till en människa stämmer överens med det språk som används i 1 punkten i definitionsbestämmelsen och i 13 § i den gällande lagen. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen.

7.6 Lagen om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap

14 a §. Till lagen om avbrytande av havandeskap föreslås bli fogad en ny 14 a §, där lagens tillämpningsområde förtydligas. I flera punkter i lagen föreskrivs det om kvinnor och i lagens ordalydelse beaktas således inte att också en person som till sitt juridiska kön inte är kvinna kan vara gravid och begära att graviditeten avbryts. Enligt den nya 14 a § ska vad som i lagen om avbrytande av havandeskap föreskrivs om en kvinna oberoende av könsfastställelse tillämpas på en gravid person. I och för sig är det med tanke på jämlikheten klart att den som till sitt juridiska kön är man har rätt till abort på samma grunder som en kvinna. Klargörandet behövs i synnerhet på grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen, eftersom det i strafflagen och i lagen om avbrytande av havandeskap föreskrivs att vissa lagbrott i samband med avbrytande av havandeskap är straffbara.

7.7 Lagen om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

12 §. Rättelse och ändring av en personbeteckning. I paragrafen föreskrivs det om rättelse och ändring av en personbeteckning. Enligt 2 mom. 3 punkten i den gällande paragrafen får en personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet ändras om det i enlighet med translagen har fastställts att personen ska tillhöra det motsatta könet. Enligt 3 mom. i samma paragraf fattas beslut om ändring av personbeteckningen i de fall som avses i 3 punkten av den myndighet som avses i 3 § i translagen. Det föreslås att författningshänvisningarna i paragrafen ändras till den nu föreslagna lagen om könsfastställelse. I den föreslagna lagen finns bestämmelser om den behöriga myndigheten i 2 §. Dessutom föreslås det att hänvisningen till det motsatta könet som används i 2 mom. 3 punkten ersätts med en hänvisning till en annan könstillhörighet. Hänvisningen till en annan könstillhörighet är enhetlig med den föreslagna lagen om könsfastställelse och det språk som används i den.

13 §. Personuppgifter som registreras i systemet. Enligt 1 mom. 8 punkten i den gällande paragrafen registreras i befolkningsdatasystemet uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning i fråga om den som är föremål för registrering. Med familjerättslig ställning avses enligt förarbetena till lagen uppgift om huruvida barnet är fött inom eller utanför äktenskap samt om huruvida faderskapet grundar sig på presumtion om eller konstaterande av faderskap enligt lagen om faderskap (RP 89/2008 rd, s. 79).

Enligt 5 § i den föreslagna lagen om könsfastställelse kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan ändra benämningen på en persons föräldraskap så att den motsvarar personens fastställda kön. Detta förutsätter att nytt datainnehåll om benämningen på föräldraskap (far eller mor) införs i befolkningsdatasystemet. När föräldraskapsförhållandet registreras bestäms benämningen på föräldraskapet, dvs. far eller mor, utifrån de uppgifter som gäller den familjerättsliga ställningen och som förs in i befolkningsdatasystemet. Benämningen ska fogas till alla personer som för närvarande är registrerade i befolkningsdatasystemet på basis av deras nuvarande uppgifter om familjerättslig ställning.

40 §. Begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet. I paragrafen finns bestämmelser om begränsningar i fråga om utlämnande av uppgifter i befolkningsdatasystemet som gäller fastställande av könstillhörighet. Enligt motiveringen till bestämmelsen har det ansetts nödvändigt att noggrant och exakt föreskriva om begränsningar av utlämnandet av uppgifter genom särskilda bestämmelser, eftersom det är fråga om sådana känsliga personuppgifter som avses i 11 § 5 punkten i personuppgiftslagen (upphävd genom lag 1050/2018 av den 5 december 2018, som gäller från och med den 1 januari 2019). Behovet av särskilda bestämmelser beror enligt motiveringen till bestämmelsen även på att ett fastställande av könstillhörighet har indirekta konsekvenser för en persons familjerättsliga ställning, och ett av syftena med användningen av uppgifterna i befolkningsdatasystemet är att klarlägga sådana förhållanden. (RP 89/2008 rd, s. 110.)

Enligt 5 § i den föreslagna lagen om könsfastställelse kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på ansökan ändra benämningen på en persons föräldraskap så att den motsvarar personens fastställda kön. På grund av uppgifternas känsliga natur är det också nödvändigt att begränsa utlämnandet av tidigare uppgifter om benämningen på föräldraskap. Det föreslås bli fogat till de uppgifter som omfattas av den begränsning av utlämnande som avses i bestämmelsen.

7.8 Lagen om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun

2 §. Hemkommun. I paragrafen föreskrivs det om bestämmande av en persons hemkommun. Enligt 1 mom. i den gällande paragrafen är hemkommunen för ett nyfött barn den kommun där barnets mor har sin hemkommun när barnet föds. Utifrån den nyföddas hemkommun bestäms den födelsehemkommun som ska antecknas i befolkningsdatasystemet. Det föreslås att 1 mom. ändras så att det är förenligt med de begrepp som används i 6 a § och beaktar de situationer som avses i 68 § i föräldraskapslagen då barnet med stöd av föräldraskapslagen har två mödrar. För att beakta sådana situationer föreslås det att paragrafen ändras så att i paragrafen i stället för till modern hänvisas till den förälder som har fött barnet. Enligt den föreslagna bestämmelsen är hemkommunen för ett nyfött barn den kommun där den förälder som har fött barnet har sin hemkommun när barnet föds.

6 a §. Folkbokföringskommun. I paragrafen föreskrivs det om en persons folkbokföringskommun. I det gällande 2 mom. föreskrivs det att om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms personens folkbokföringskommun enligt moderns, faderns eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun i nämnd ordning. Det föreslås att paragrafen ändras så att det i den hänvisas till den förälder som har fött barnet och till den andra föräldern i stället för till modern och fadern. Hänvisningen till den förälder som har fött barnet beaktar de situationer då den förälder som har fött barnet till sin benämning är far. Beroende på situationen kan den andra föräldern avse en far, en andra mor eller en andra far.

7.9 Lagen om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

6 §. Vårdnadshavare på grund av födsel. I paragrafen föreskrivs det om vårdnadshavare på grund av barnets födsel. Enligt det gällande 1 mom. är barnets föräldrar, som är gifta med varandra när barnet föds, båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den mor som har fött barnet vårdnadshavare. Om den som har fött barnet till sitt juridiska kön är man, antecknas i dagsläget personen trots det som barnets mor. I fortsättningen kan benämningen på föräldraskapet för den person som har fött barnet också ändras till far. För att beakta sådana situationer föreslås det att paragrafen ändras så att det i den hänvisas till den som har fött barnet i stället för till modern. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är enligt den föreslagna bestämmelsen den som har fött barnet vårdnadshavare.

6 a §. Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet. I paragrafen föreskrivs om hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet. I 2 mom. föreskrivs det om en situation då den mor som har fött barnet ensam är barnets vårdnadshavare och ingår äktenskap med en person, som därefter fastställs vara barnets förälder. Också denna förälder blir barnets vårdnadshavare när föräldraskapet har fastställts. Om den som har fött barnet till sitt juridiska kön är man, antecknas i dagsläget personen trots det som barnets mor. I fortsättningen kan benämningen på föräldraskapet för den person som har fött barnet också ändras till far. För att sådana situationer ska kunna beaktas föreslås det att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den som har fött barnet i stället för till den mor som har fött barnet. Om den som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir enligt bestämmelsen även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

7.10 Lagen om upphävande av 68 § i föräldraskapslagen

68 §. Det föreslås att paragrafen upphävs. I paragrafen finns bestämmelser om hur 2 och 6 a § i lagen om hemkommun ska tillämpas i en situation då ett barn med stöd av föräldraskapslagen har två mödrar. Avsikten är att ändra 2 § i lagen om hemkommun så att där hänvisas till den

som har fött barnet i stället för till barnets mor. På motsvarande sätt är avsikten att ändra 6 a § i lagen om hemkommun så att där i stället för till modern och fadern hänvisas till den förälder som har fött barnet och till den andra föräldern. Den föreslagna ordalydelsen i paragraferna beaktar en situation då barnet har två mödrar och i fortsättningen finns det inte behov av specialbestämmelsen i 68 § i föräldraskapslagen. I föräldraskapslagen kan 68 § upphävas som obehövlig.

7.11 Lagen om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen

21 kap. Om brott mot liv och hälsa

4 §. Barnadrap. Enligt paragrafens 1 mom. ska en kvinna som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn, för barnadrap dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Det föreslås att momentet ändras så att hänvisningen till en kvinna stryks, så att där beaktas en situation då den person som har fött barnet till sitt juridiska kön är man. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen till övriga delar.

22 kap. Om kränkning av foster, embryo och genom

1 §. Olagligt avbrytande av havandeskap. I paragrafen föreskrivs olagligt avbrytande av havandeskap som straffbart. Enligt paragrafens 1 mom. ska den som utan sådant tillstånd som krävs i lagen om avbrytande av havandeskap eller annars obehörigen avbryter en annans havandeskap, för olagligt avbrytande av havandeskap dömas till böter eller fängelse i högst två år. Enligt 2 mom. är försök straffbart. Enligt 3 mom. bestraffas inte en kvinna vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Kvinnan kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap.

Det är möjligt att en person som till sitt juridiska kön är man blir gravid. Enligt 3 § 1 mom. i den föreslagna nya lagen om könsfastställelse ska det kön som fastställts enligt den lagen betraktas som personens kön, om inte något annat föreskrivs. Med stöd av 2 mom. i samma paragraf ska de bestämmelser som gäller bland annat kvinnor som är gravida dock tillämpas på gravida personer oberoende av om personens kön har fastställts. På grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen bör man i straffbestämmelserna sträva efter så stor exakthet och noggrann avgränsning som möjligt. Därför föreslås det att 22 kap. 1 § i strafflagen ändras så att hänvisningarna till kvinnan ändras till hänvisningar till "en person" och "personen". Enligt den föreslagna bestämmelsen bestraffas inte en person vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Personen kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen till övriga delar.

2 §. Grovt olagligt avbrytande av havandeskap. I paragrafens 1 mom. föreskrivs det att om det vid olagligt avbrytande av havandeskap orsakas allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa, eller brottet begås mot kvinnans vilja, och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för grovt olagligt avbrytande av havandeskap dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Enligt 2 mom. är försök straffbart. Det föreslås att 1 mom. ändras av de orsaker som beskrivs ovan i samband med 1 § så att det i momentet hänvisas till "den gravida" i stället för till kvinnan. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen till övriga delar.

3 §. Olagligt ingrepp i embryo. I paragrafen föreskrivs det om straffbarhet för embryoforskning i strid med forskningslagen. Enligt 1 punkten är det straffbart att i strid med forskningslagen bedriva embryoforskning utan ett sådant skriftligt samtycke som avses i 12 § i forskningslagen av dem som donerat könscellerna eller av kvinnan. Enligt 12 § 1 mom. i forskningslagen får ett embryo utanför kvinnans kropp inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat könscellerna. Enligt 12 § 3 mom. i den lagen får forskning som gäller ett embryo som finns i kvinnans kropp inte bedrivas utan skriftligt samtycke av kvinnan. Det samtycke som avses i 12 § 1 mom. i forskningslagen är inte bundet till vilket kön den som ger samtycket har. Däremot hänvisas det i 3 mom. till en kvinna. Det är möjligt att forskning också kan gälla ett embryo som finns i kroppen på en person som till sitt juridiska kön är man. Det föreslås att den nämnda bestämmelsen i forskningslagen ändras så att där hänvisas till en människa i stället för till en kvinna. På grund av den straffrättsliga legalitetsprincipen bör man i straffbestämmelserna sträva efter så stor exakthet och noggrann avgränsning som möjligt. Därför föreslås det också att formuleringen ”utan ett sådant skriftligt samtycke av dem som donerat könscellerna eller kvinnan som avses i 12 § i forskningslagen” i 22 kap. 3 § 1 punkten i strafflagen ändras till ”utan ett sådant skriftligt samtycke som avses i 12 § 1 eller 3 mom. i forskningslagen”. Ändringen är terminologisk och ändrar inte innehållet i bestämmelsen.

I paragrafens 1 punkt görs samtidigt andra ändringar av teknisk natur som inte gjordes i samband med ändringen av forskningslagstiftningen. Den i 1 punkten hänvisade 14 § i forskningslagen har upphävts genom lagändring 984/2021 (i kraft den 31 januari 2022, RP 18/2020 rd). Därför stryks i punkten hänvisningen till den paragrafen. I punkten hänvisas det dessutom till ett tillstånd som Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården beviljat med stöd av 11 § i forskningslagen och som institutet ska skaffa för att kunna bedriva medicinsk forskning på ett embryo utanför en kvinnas kropp. Den tillstånds- och tillsynsuppgift som nämns i den delreform som gäller tillsynen över social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde överfördes från Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården till Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet (i kraft den 1 januari 2020, lag 1489/2019, RP 81/2019 rd). De tillstånd som Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården beviljat förblev i kraft vid överföringen av tillsynsuppgiften. Det föreslås att hänvisningen i paragrafens 1 punkt till Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården ersätts med en hänvisning till den behöriga myndigheten.

7.12 Lagen om ändring av fängelselagen

5 kap. Placering i fängelset

1 §. Avdelningar i fängelser. Enligt paragrafens 3 mom. ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. Fångens juridiska kön ligger i regel till grund för placeringen på en avdelning också när fångens kön har fastställts i enlighet med den gällande translagen eller den föreslagna lagen om könsfastställelse. En fånge ska i första hand bemötas i enlighet med sitt fastställda kön och sin könsidentitet. Det kan dock uppstå situationer där det utifrån en helhetsbedömning är behövligt att göra en lösning som avviker också från denna huvudregel möjlig. Detta kan behövas i synnerhet för att garantera säkerheten för fången själv. Dessutom kan det vara behövligt att beakta den ökade känslan av otrygghet hos kvinnliga fångar som är cis, vilka ofta redan som utgångspunkt har en traumabakgrund, om man på avdelningen placerar en person som till det yttre avviker från de genomsnittliga dragen hos det kön som personen företräder. Det är också möjligt att man försöker utnyttja bestämmelserna så att en fånge fastställer sitt kön för att på så sätt påverka till exempel sin placering på en avdelning. Därför föreslås det att det till paragrafen fogas ett nytt 4 mom. som gör det möjligt att avvika från denna huvudregel på basis av prövning från fall till fall. Enligt det föreslagna 4 mom. placeras en fånge vars könstillhörighet har fastställts i första hand på en boendeavdelning i enlighet med det fastställda könet.

Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan.

9 §. Beslutanderätt. Det föreslås att 2 mom. ändras så att enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar om placering på en avdelning med stöd av det nya 1 § 4 mom. Bestämmelsen innebär att om det vid placeringen på en avdelning av en person vars könstillhörighet har fastställts finns behov av att avvika från placering på grundval av kön, ska beslutanderätten i ärendet vara på en högre nivå än normalt. I praktiken kan det i dessa situationer också vara behövligt att beakta frågan i ett beslut om placering i fängelse eller om förflyttning av fången till ett annat fängelse. Beslutanderätten är på samma nivå och vid behov kan dessa beslut fattas samtidigt.

20 kap. Ändringssökande

1 §. Beslut i vilka ändring får sökas. I paragrafen föreskrivs det om de beslut enligt fängelselagen i vilka ändring får sökas genom begäran om omprövning eller besvär. Enligt 5 kap. 1 § 3 mom. i den gällande lagen ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. För en person som har fastställt sin könstillhörighet innebär detta att personen placeras i enlighet med det fastställda könet. Enligt det föreslagna 5 kap. 1 § 4 mom. kan avvikelse från denna huvudregel göras, om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan. Avvikelse från placering enligt kön i fråga om en person som har fastställt sin könstillhörighet inverkar på personens rätt att bli behandlad i enlighet med sitt fastställda kön, varför det är motiverat att ändring ska kunna sökas i beslutet. Det föreslås att 1 mom. 5 punkten ändras så att en fånge eller dömd får begära omprövning av eller anföra besvär också över ett sådant beslut av Brottspåföljdsmyndigheten som gäller placering av fången enligt 5 kap. 1 § 4 mom.

2 §. Förbud mot att söka ändring. I paragrafen föreskrivs det om de beslut enligt fängelselagen i vilka ändring inte får sökas genom begäran om omprövning eller besvär. I 1 mom. 3 punkten förbjuds sökande av ändring i placering på en avdelning enligt 5 kap. 1 och 2 §. Det föreslås att beslut som gäller placering av en fånge i enlighet med 5 kap. 1 § 4 mom. ska fogas till beslut i vilka ändring får sökas i 1 §. Detta ska uteslutas från de beslut som avses i bestämmelsen och i vilka en fånge eller en dömd inte får söka ändring. Det föreslås att 2 § 1 mom. 3 punkten ändras så att förbudet mot att söka ändring i fråga om 5 kap. 1 § endast ska gälla beslut om placering på en avdelning enligt 2 och 3 mom. i den paragrafen.

7.13 Lagen om ändring av häktningsslagen

3 kap. Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §. Placering i fängelset. Till paragrafen fogas ett nytt 5 mom. som motsvarar det nya 4 mom. i 5 kap. 1 § i fängelselagen.

9 §. Beslutanderätt. I paragrafens 2 mom. görs en ändring motsvarande den i 5 kap. 9 § i fängelselagen.

15 kap. Ändringssökande

1 §. Beslut i vilka ändring får sökas. I paragrafen föreskrivs det om de beslut i vilka en häktad får söka ändring genom begäran om omprövning eller besvär. Enligt 3 kap. 1 § 4 mom. i den gällande lagen ska män och kvinnor hållas på separata boendeavdelningar. För en person som har fastställt sin könstillhörighet innebär detta att personen placeras i enlighet med det fastställda

könet. Enligt det föreslagna 3 kap. 1 § 5 mom. kan avvikelse från denna huvudregel göras, om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för den häktade eller någon annan. Avvikelse från placering enligt kön i fråga om en person som har fastställt sin könstillhörighet inverkar på personens rätt att bli behandlad i enlighet med sitt fastställda kön, varför det är motiverat att ändring ska kunna sökas i beslutet. Det föreslås att 1 mom. 1 punkten ändras så att en häktad får begära omprövning av eller anföra besvär också över ett sådant beslut av Brottsförvaltningsmyndigheten som gäller placering av den häktade enligt 3 kap. 1 § 5 mom.

2 §. Förbud mot att söka ändring. I paragrafen föreskrivs det om de beslut enligt häktningsslagen i vilka ändring inte får sökas genom begäran om omprövning eller besvär. I 1 mom. 2 punkten förbjuds sökande av ändring i placering på en avdelning bland annat enligt 3 kap. 1 §. Det föreslås att beslut som gäller placering av en häktad i enlighet med 3 kap. 1 § 5 mom. ska fogas till beslut i vilka ändring får sökas i 1 §. Detta ska uteslutas från de beslut som avses i bestämmelsen och i vilka en häktad inte får söka ändring. Det föreslås att 2 § 1 mom. 2 punkten ändras så att förbudet mot att söka ändring i fråga om 3 kap. 1 § endast ska gälla beslut om placering i fängelset enligt 1–4 mom. i den paragrafen.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I 3 § 5 mom. i lagen om könsfastställelse föreslås ett bemyndigande att genom förordning föreskriva om tillhandahållande av screening i situationer där en person har fastställt sitt kön. Som författningsnivå föreslås en förordning av statsrådet. Enligt 80 § 1 mom. i grundlagen är utgångspunkten att förordningar utfärdas av statsrådet. Statsrådets förordning är behörig författningsnivå, eftersom regleringen gäller rätten att få vissa slags hälso- och sjukvårdstjänster.

Enligt 23 § i hälso- och sjukvårdslagen får närmare bestämmelser om screening utfärdas genom förordning av statsrådet. Med stöd av den nämnda bestämmelsen har det i statsrådets förordning om screening utfärdats bestämmelser om screening som ingår i det nationella screeningprogrammet. Bemyndigandet att utfärda förordning i 3 § 4 mom. i lagen om könsfastställelse ska enligt förslaget uttryckligen gälla beaktandet av fastställande av kön vid sådan screening som tillhandahålls på grundval av kön. Avsikten är att precisera den gällande statsrådsförordningen om screening så att de som har fastställt sitt kön beaktas och garanteras tillgång till medicinskt motiverade screeningar. Statsrådets förordning om screening baserar sig på forskningsrön om screeningarnas effekt, och denna princip ska respekteras också i fråga om personer som har fastställt sitt kön.

9 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023. På grund av de åtgärder som verkställigheten av lagen kräver föreslås det att 5 § i den föreslagna lagen om könsfastställelse emellertid ska tillämpas först från och med den 1 januari 2024.

I 5 § i lagen om könsfastställelse finns en bestämmelse om ändring av benämningen på föräldraskap. Benämningen på föräldraskapet ändras i befolkningsdatasystemet. Den uppgift i befolkningsdatasystemet som beskriver föräldraskapet sänds vidare till de organisationer som har tillgång till befolkningsdatasystemets informationstjänst. En ändring av benämningen på föräldraskapet förutsätter att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ändrar sina egna applikationer för lagring av befolkningsregisteruppgifter samt meddelandegränssnitten. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har bedömts behöva ett år för att göra ändringarna i systemet.

10 Förhållande till andra propositioner

10.1 Samband med andra propositioner

Utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och till vissa andra lagar som har samband med den var på remiss mellan den 10 januari och den 4 mars 2022 och avsikten är att propositionen ska lämnas till riksdagen vecka 37. Enligt utkastet till regeringsproposition som var på remiss ska enligt det nya 12 § 3 mom. i lagen om befolkningsdatasystemet en personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet ändras på ansökan, om det i enlighet med translagen har fastställts att personen ska tillhöra det motsatta könet. I det fallet som avses här ges den nya personbeteckningens individuella nummer som jämt till kvinnor och som udda till män. Dessutom föreslås det att hänvisningarna i 13 och 40 § i lagen om befolkningsdatasystemet till fastställande av transsexuella personers könstillhörighet ändras till fastställande av könstillhörighet, vilket motsvarar det språk som används i den nu föreslagna lagen. Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2023. Avsikten är att den könsneutrala personbeteckningen ska tas i bruk den 1 januari 2027.

Utöver de ovan beskrivna terminologiska ändringarna ska författningshänvisningarna i 12 § i lagen om befolkningsdatasystemet ändras så att de gäller den föreslagna lagen om könsfastställelse, genom vilken den gällande translagen ska upphävas, och i den ska det på samma sätt som i den föreslagna lagen hänvisas till en annan könstillhörighet.

I propositionen föreslås det att lagen om avbrytande av havandeskap ändras. Riksdagen behandlar för närvarande medborgarinitiativet MI 8/2020 rd, där det föreslås att abortlagstiftningen ska revideras.

11 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Propositionen har ett nära samband med den personliga friheten och integriteten, skyddet för privatlivet, icke-diskrimineringen och självbestämmanderätten, som tryggas som grundläggande och mänskliga rättigheter.

Enligt 6 § 1 mom. i grundlagen är alla lika inför lagen. Jämlikhetsbestämmelsen riktar sig också till lagstiftaren. Vissa medborgare eller medborgargrupper får inte genom lag godtyckligt ges en gynnsammare eller ogynnsammare ställning än andra medborgare eller medborgargrupper. Jämlikhetsbestämmelsen förutsätter dock inte att alla medborgare ska bemötas likadant i alla avseenden, om inte de förhållanden som inverkar på ärendet är likadana. Jämlikhetssynpunkter har betydelse både när man beviljar medborgarna förmåner och rättigheter enligt lag och när man ålägger dem skyldigheter. Samtidigt är det typiskt för lagstiftningen att den på grund av ett visst godtagbart samhälleligt intresse behandlar människor olika bland annat för att främja faktisk jämlikhet (RP 309/1993 rd, s. 46, GrUU 31/2014 rd, s. 3/I).

Den allmänna principen om likabehandling kompletteras genom diskrimineringsförbudet i 6 § 2 mom. i grundlagen, enligt vilket ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. De grunder för åtskillnad som nämns i bestämmelsen kan betraktas som kärnområdet i förbudet mot diskriminering. Avsikten är dock inte att förteckningen ska vara uttömmande, utan diskriminering ska vara förbjuden också på grund av någon annan omständighet som gäller den enskildes person (RP 309/1993 rd, s. 47 och GrUU 31/2014 rd, s. 3/II). Också Europakonventionen skyddar mot diskriminering. Europadomstolen har i sitt avgörande i målet A.M. m.fl. mot Ryssland (nr 47220/19, 22.11.2021) ansett

att förbudet mot diskriminering i artikel 14 också gäller diskriminering på grund av könsidentitet.

Enligt artikel 2 i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor ska konventionsstaterna fördöma diskriminering av kvinnor i alla dess former och på lämpligt sätt och utan dröjsmål inrikta sin politik på att avskaffa diskriminering av kvinnor. Den expertkommitté som övervakar genomförandet av konventionen har i sin allmänna kommentar (CEDAW/C/GC/28) om artikel 2 betonat intersektionalitet och konstaterat att diskriminering på grund av kön är oskiljaktigt kopplad till bland annat könsidentitet. Enligt artikel 5 i CEDAW-konventionen ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att ändra mäns och kvinnors sociala och kulturella beteendemönster för att därmed avskaffa fördomar samt seder och bruk som grundar sig på föreställningen om det ena könets underlägsenhet eller på stelnade roller för män och kvinnor. Expertkommittén rekommenderade 2014 Finland att snabbt ändra translagen för att säkerställa att könstillhörigheten för transpersoner fastställs utan krav på att de ska anpassas till stereotypa uppfattningar om maskulint eller feminint utseende eller beteende.

Inga skarpa gränser för lagstiftarens prövning kan dock följa av jämlikhetsprincipen när en reglering i överensstämmelse med den rådande samhällsutvecklingen eftersträvas. Det väsentliga är om särbehandlingen kan motiveras på ett sätt som är godtagbart utifrån systemet med grundläggande fri- och rättigheter (GrUU 1/2006 rd, s. 2/I, GrUU 8/2003 rd, s. 3/I, GrUU 65/2002 rd, s. 4/I, GrUU 58/2001 rd, 2/I, GrUU 16/2006 rd, s. 2).

I 7 § i grundlagen föreskrivs om rätten till liv samt till personlig frihet och integritet. Den personliga frihet som tryggas i 1 mom. har karaktären av en allmän grundläggande fri- och rättighet som tryggar såväl den fysiska friheten som en persons fria vilja och självbestämmanderätt (till exempel RP 309/1993 rd, s. 50). Rätten till personlig integritet skyddar till exempel mot kroppsvisitation och med tvång utförda medicinska eller motsvarande åtgärder (RP 309/1993 rd, s. 50). Syftet med Europarådets biomedicinkonvention är att skydda alla människors värde och utan diskriminering garantera respekt för allas integritet och andra rättigheter och grundläggande friheter med avseende på tillämpningen av biologi och medicin. I konventionen betonas individens självbestämmanderätt. Av den allmänna regeln i artikel 5 framgår principen om informerat samtycke som en förutsättning för alla medicinska ingrepp. Ett ingrepp inom hälso- och sjukvårdens område får enligt artikeln företas endast efter det att den berörda personen har gett fritt och informerat samtycke därtill.

Grundlagsutskottet har i sina utlåtanden ansett det klart att skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna som rättslig fråga inte alltid kan förlora i betydelse bara för att det föreskrivs i lag att någon åtgärd kräver att den som saken gäller ger sitt samtycke. Skyddet kan inte i vilket som helst ärende vara beroende av den behöriga personens samtycke. Utskottet har i det här avseendet sett det som väsentligt vad som kan betraktas som juridiskt relevant samtycke i en viss situation. Vidare har utskottet krävt att en lag som utifrån samtycke ingriper i skyddet för de grundläggande fri- och rättigheterna bland annat ska vara exakt och noga avgränsad, att den föreskriver hur samtycke ska ges och får återtas, att det säkerställs att samtycket är riktigt och ges av fri vilja och att lagstiftningen är nödvändig (GrUU 19/2000 rd, s. 3/II, GrUU 27/1998 rd, s. 2/II och GrUU 23/2020 rd, s. 4).

Bestämmelsen i 7 § i grundlagen har också en nära koppling till skyddet för privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen. Utgångspunkten för skyddet för privatlivet är att individen har rätt att leva sitt eget liv utan godtycklig eller ogrundad inblandning av myndigheter eller andra utomstående. Till privatlivet hör bland annat individens rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och miljön samt att bestämma om sig själv och sin kropp. (RP

309/1993 rd, s. 56.) Enligt motiveringen till regeringens proposition om de grundläggande fri- och rättigheterna innebär den personliga integritetens ställning som en grundläggande fri- och rättighet att tröskeln för ingrepp i den är hög (RP 309/1993 rd, s. 51). Begränsningarna ska vara godtagbara och påkallade av ett vägande samhälleligt behov. Med tanke på systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna kan en begränsning anses vara godtagbar om den är nödvändig för att trygga ett vägande intresse.

I artikel 8 i Europakonventionen skyddas rätten till privatliv. Enligt Europadomstolen skyddar artikel 8, vars tolkning bygger på en viktig princip om personlig autonomi, också individens personliga krets, inklusive rätten att besluta om sin identitet. Ett förbud mot erkännande av juridiskt kön bryter mot personens rätt till skydd för privatlivet. (Christine Goodwin mot Förenade kungariket (nr 28957/95, 11.7.2002, punkt 90.)

Europadomstolen har i sitt avgörande i målet Y. mot Turkiet (nr 14793/08, 10.6.2015) ansett att ett krav på sterilisering inte kan ställas som förhandsvillkor för en könsbekräftande operation. Europadomstolen har på nytt bedömt steriliseringskravet 2017 i målet A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike (nr 79885/12, 6.7.2017). I sitt avgörande ansåg Europadomstolen att det att ställa en åtgärd som leder till sterilisering – eller åtgärd som med stor sannolikhet leder till avsaknad av fortplantningsförmåga – som förhandsvillkor för fastställande av juridiskt kön försätter ändringssökanden i en situation där personens val att åtnjuta rätten till skydd för privatlivet i praktiken samtidigt innebär att personen avstår från rätten till fysisk integritet. Detta strider mot rätten till respekt för privat- och familjeliv enligt artikel 8 i konventionen.

Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga, som är ett villkor enligt den gällande translagen, för att fastställa det juridiska könet uppfyller inte de förutsättningarna som ställs på en begränsning av grundläggande fri- och rättigheter. Kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga kan inte anses vara påkallat av ett vägande samhälleligt behov. Det kan inte heller påvisas något sådant vägande intresse vars skydd skulle förutsätta att bestämmelsen om avsaknad av fortplantningsförmåga ska förbli i kraft. Den ställer en person som ansöker om fastställande av juridisk könstillhörighet inför en situation där personens val att åtnjuta rätten till skydd för privatlivet i praktiken samtidigt innebär att personen avstår från sin rätt till personlig integritet. I ljuset av Europadomstolens avgörande kan den således inte anses stämma överens med Finlands människorättsförpliktelser. Bestämmelsen gör det inte heller möjligt att i enlighet med Europarådets biomedicinkonvention eller grundlagsutskottets tolkningspraxis säkerställa att en persons samtycke är äkta och baserar sig på fri vilja. Propositionen harmoniserar bestämmelserna om fastställande av juridisk könstillhörighet till denna del med grundlagen, Europeiska människorättskonventionen och Europarådets biomedicinkonvention.

Europadomstolen har ansett att regleringen om fastställande av juridiskt kön till övriga delar omfattas av en omfattande nationell prövningsmarginal. Exempelvis i sitt avgörande A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike 2017 bedömde Europadomstolen också kravet på diagnosen transsexualism för fastställande av juridiskt kön och den medicinska undersökningen för att konstatera diagnosen. Till denna del ansåg domstolen att det inte rädde någon konsensus i frågan i Europarådets medlemsstater och att inte heller de europeiska och internationella organisationernas syn i saken var lika klar som när det gäller kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. Domstolen ansåg att staterna således har omfattande prövningsrätt när det gäller att ställa motsvarande krav och att praxis enligt domstolen inte till denna del har brutit mot artikel 8 i konventionen. Kravet på medicinsk utredning i den gällande lagen, fransett kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga, kan således i ljuset av Europadomstolens avgörande inte anses strida mot Europakonventionen.

Principen om självbestämmanderätt har sedermera fått ökad betydelse i rekommendationerna av internationella och nationella aktörer inom mänskliga och grundläggande rättigheter när det gäller könsidentitet och fastställande av juridiskt kön, liksom i andra länders praxis. Även i den internationella sjukdomsklassifikation som Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna hänvisar till i sina nämnda avgöranden ser man i dag på transsexualism i stället för som en psykisk störning som könsinkongruens, som finns i kapitlet om sexuell hälsa. Propositionen kan således anses motsvara den internationella utvecklingen och föra bestämmelserna om fastställande av juridisk könstillhörighet i den riktning som Finlands människorättsförpliktelser och tolkningspraxis i fråga om dem förutsätter med respekt för personens självbestämmanderätt. Sökandens självbestämmanderätt stärks också av att fastställandet av juridisk könstillhörighet enligt propositionen inte leder till att ett registrerat partnerskap omvandlas till ett äktenskap, vilket i den gällande translagen har ansetts kräva samtycke av den andra parten i ett registrerat partnerskap. På så sätt är en åtgärd av någon annan part inte ett villkor för fastställandet av juridisk könstillhörighet.

Genom förslaget förbättras också förverkligandet av likabehandling för dem som fastställer sin juridiska könstillhörighet och minskas antalet situationer som innebär risk för diskriminering. Enligt förslaget har en person möjlighet att lättare och snabbare än tidigare få ett rättsligt erkännande för sin könsidentitet, vilket innebär att de situationer där personbeteckningen inte motsvarar personens könsidentitet eller yttre drag minskar. Detta förebygger diskriminering och trakasserier på grund av könsidentitet och könsuttryck. Genom de föreslagna bestämmelserna kan man också upplösa trånga könsuppfattningar, främja jämställdheten mellan könen och indirekt också i större utsträckning främja könsminoriteternas ställning. Propositionen anses dessutom stärka tillgodoseendet av skyddet för privatlivet när en person blir snabbare och lättare bemött i enlighet med sin könsidentitet. Enligt propositionen kan en person, om personen så önskar, också ändra benämningen på sitt föräldraskap så att den motsvarar personens juridiska kön, vilket innebär att personens transbakgrund inte heller framgår vid skötsel av barnens ärenden.

Även skyddet för personuppgifter omfattas av skyddet för privatlivet i enlighet med 10 § i grundlagen. Enligt bestämmelsen i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. Bestämmelser om skydd för personuppgifter finns i dataskyddsförordningen och i dataskyddslagen som preciserar och kompletterar den nationella tillämpningen av dataskyddsförordningen. Bestämmelser om skydd för personuppgifter finns dessutom i speciallagstiftningen. I den föreslagna lagen anges de förutsättningar som en person ska uppfylla för att personen ska kunna fastställas ha en annan könstillhörighet än vad som registrerats för personen i befolkningsdatasystemet. I den föreslagna lagen föreskrivs det dessutom om ändring av benämningen på föräldraskap. Enligt propositionen ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i befolkningsdatasystemet anteckna det kön som fastställts i enlighet med den föreslagna lagen. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata gör anteckningen i egen-skap av personuppgiftsansvarig för befolkningsdatasystemet i enlighet med de uppgifter som föreskrivs för myndigheten i lagen om befolkningsdatasystemet. Bestämmelser om insamlingen av uppgifter och skyddet för personuppgifter i anslutning till befolkningsdatasystemet finns i lagen om befolkningsdatasystemet, som är en speciallag. Det föreslås att lagen om befolkningsdatasystemet kompletteras i fråga om begränsning av utlämnande av uppgifter om den tidigare benämningen på föräldraskap. Syftet med lagen om befolkningsdatasystemet är bland annat att göra det möjligt att använda uppgifterna i befolkningsdatasystemet som stöd för samhällets funktioner och informationsförsörjning. Syftet med lagen är också att främja skyddet för privatlivet och skyddet för personuppgifter och datasäkerhet samt utvecklandet och iakttagandet av kraven på god databehandling och god informationshantering. Propositionen ändrar inte denna reglering och innehåller inte heller någon annan reglering som ingriper i det skydd för privatlivet och personuppgifter som tryggas i 10 § i grundlagen.

Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Bestämmelsen utsträcker den offentliga maktens förpliktelse inte bara till de grundläggande fri- och rättigheterna utan också till de mänskliga rättigheter som tryggas i de för Finland bindande internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Ofta förutsätter det faktiska förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna aktiva åtgärder från det allmänns sida, till exempel för att skydda individens grundläggande fri- och rättigheter mot kränkningar från utomstående sida eller för att skapa faktiska förutsättningar för utövning av de grundläggande fri- och rättigheterna. Också utarbetandet av lagstiftning som tryggar och preciserar utövandet av de grundläggande fri- och rättigheterna hör till metoderna för att trygga dem (RP 309/1993 rd, s. 80).

Propositionen innehåller förslag som berör de som grundläggande och mänskliga rättigheter tryggade rättigheterna till personlig integritet, icke-diskriminering, skydd för privatlivet och familjelivet samt självbestämmande. Propositionen anses främja tillgodoseendet av dessa rättigheter på det sätt som förutsätts i 22 § i grundlagen.

Enligt propositionen ska en förutsättning för fastställande av kön på samma sätt som enligt den gällande lagen vara bland annat att personen har uppnått myndighetsåldern och är bosatt i Finland eller alternativt har finskt medborgarskap. De nämnda förutsättningarna innebär att personer under 18 år och personer som inte är finska medborgare eller bosatta i Finland inte kan få sitt kön fastställt. Dessa personer är i en ofördelaktigare ställning än andra när det gäller fastställande av kön. Förutsättningarna bör därför bedömas ur grundlagsperspektiv.

Grundlagsutskottet har av hävd ansett att det är väsentligt att säkerställa att särbehandling på grund av någon orsak som gäller person kan motiveras på ett sätt som är godtagbart med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUU 46/2006 rd, s. 2, GrUU 31/2013 rd, s. 3). Det har förutsatts att en godtagbar grund ska ha ett sakligt och nära samband med lagens syfte (se till exempel GrUU 44/2010 rd, s. 6). Grundlagsutskottet har också betonat att kraven på skälen för särbehandling särskilt är höga när det gäller de förbjudna särbehandlingskriterier som räknas upp i grundlagsbestämmelsen (se till exempel GrUU 57/2016 rd samt GrUU 31/2013 rd och där nämnda GrUU 1/2006 rd, s. 2, GrUU 38/2006 rd, s. 2). Utskottet har också betonat att den metod som väljs ska stå i rätt proportion till det eftersträlvade målet (GrUU 38/2006 rd, s. 3).

Den föreslagna lagen om könsfastställelse ska på samma sätt som enligt den gällande lagen gälla fastställande av kön i befolkningsdatasystemet. Utgångspunkten är således att endast en sådan person vars uppgifter har antecknats i befolkningsdatasystemet på sin ansökan kan fastställas ha en annan könstillhörighet. Utöver finska medborgare registreras i befolkningsdatasystemet uppgifter om utländska medborgare, om de förutsättningar för registrering som anges i lagen om befolkningsdatasystemet uppfylls. Enligt lagen om befolkningsdatasystemet kan uppgifter registreras i befolkningsdatasystemet bland annat på basis av hemkommun enligt lagen om hemkommun eller på basis av uppehållsrätt. I lagen om befolkningsdatasystemet finns också bestämmelser om situationer där uppgifter om en person registreras också på grund av tillfällig vistelse eller av någon annan orsak.

Förutom att tillämpningen av den föreslagna lagen redan i princip förutsätter att uppgifter om personen har registrerats i befolkningsdatasystemet, har det ansetts ändamålsenligt att av den som ansöker om könsfastställelse förutsätta en tydlig anknytning till Finland. Detta hänför sig till behörigheten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att fastställa personens kön. Det har ansetts motiverat att även i fortsättningen göra fastställande av kön av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata möjligt för dem vars centrala livsmiljö finns i Finland. Detta är också den livsmiljö där riktigheten för könsbeteckningen kan antas ha betydelse för

personen. Det har ansetts att möjligheten till könsfastställelse också behöver finnas för finska medborgare oberoende av deras bostadsort, eftersom Finland beviljar sina medborgare ett pass som gäller som officiell identitetshandling och resedokument, och i passet antecknas personens kön.

Könsidentiteten ska anses vara en del av individens personliga frihet och integritet, självbestämmanderätt och skydd för privatlivet. Utgångspunkten är att alla skyldigheter som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna skyddar också barn, med undantag för till exempel vissa politiska rättigheter. Enligt 6 § 3 mom. i grundlagen ska barn bemötas som jämlika individer och ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Genom bestämmelsen har man velat betona att barn ska bemötas som jämlika både i förhållande till den vuxna befolkningen, som personer som i princip har samma grundläggande fri- och rättigheter, och som inbördes är jämlika (RP 309/1993 rd, s. 49).

I fråga om åldersgränser i grundlagsutskottets utlåtanden kan utskottets policy sammanfattas med att det i sin bedömning av om särbehandling på grund av ålder är acceptabelt eller inte för det första väger in den normativa aspekten, framför allt de grundläggande fri- och rättigheterna, för det andra de fakta som den föreslagna särbehandlingen motiveras med och för det tredje vilka möjligheter det de facto finns att uppnå lagstiftningens syfte med särbehandlingen (GrUU 44/2010 rd, s. 6). Ur grundlagens likabehandlingsbestämmelser har grundlagsutskottet i olika sammanhang härlett kravet att särbehandling av personer inte får vara godtycklig och att skillnaderna inte får bli oskäligen (se till exempel GrUU 57/2016 rd, s. 3, GrUB 11/2009 rd, s. 2, GrUU 60/2002 rd, s. 4, GrUU 18/2006 rd, s. 2).

Utgångspunkten är att också alla mänskliga rättigheter skyddar även barn. Dessutom skyddas barnets rättigheter genom uttryckliga människorättsförpliktelser. Det viktigaste av dessa människorättsinstrument är FN:s konvention om barnets rättigheter, som kompletterar barnens och ungdomarnas skydd för de mänskliga rättigheterna med bestämmelser och allmänna principer som är av särskild betydelse för dem. I sin tolkningspraxis i fråga om konventionen har kommittén för barnets rättigheter beskrivit könstillhörigheten som ett element i den identitet (identity) som avses i artikel 8 i konventionen samt betonat alla ungas rätt till yttrandefrihet och respekt för den fysiska och psykiska integriteten, könsidentiteten och den framväxande autonomin (se den allmänna kommentaren från FN:s kommitté för barnets rättigheter nr 14 (CRC/C/GC/14), punkt 55 och den allmänna kommentaren från FN:s kommitté för barnets rättigheter nr 20 (CRC/C/GC/20), punkt 34). I sin tolkningspraxis har kommittén för barnets rättigheter dock inte behandlat barnets rätt att fastställa sitt juridiska kön. Inte heller har Europadomstolen i sin avgörandep Praxis bedömt Praxis för fastställande av juridiskt kön ur minderårigas synvinkel.

En absolut åldersgräns inverkar väsentligt på barnets rättigheter. Som det konstateras i propositionens konsekvensbedömning visar forskningsrön att en upplevelse av könskonflikt kan uppstå mycket tidigt, och även om könskonflikten inte fortgår in i vuxenlivet kan denna ambivalenta tillvaro i betydande grad försämra individens välbefinnande och utsätta denna för diskriminerande Praxis. Social transition och fastställandet av kön, som stöder den sociala transitionen, förbättrar välbefinnandet och minskar diskrimineringen. Det finns däremot ingen evidensbaserad kunskap, som är avskild från social transition och omgivningens stöd eller medicinsk behandling av könskonflikt, om betydelsen av fastställandet av juridiskt kön när det gäller barns och ungas välbefinnande. För att möjligheten att fastställa det juridiska könet ska utsträckas till att innefatta barn krävs det att man noggrant överväger barnets rättigheter och de allmänna principerna i fråga om barn och utreder hur olika regleringsmodeller bäst tillgodoser barnets rättigheter och stöder barnets välbefinnande.

Forskningsrön visar också att det är möjligt att en transition tillbaka till den tidigare könsrollen kan bli tung för barnet. Huruvida könsfastställelse ska vara möjlig under vissa förutsättningar också för minderåriga, är i sista hand ett samhälleligt värdeval. Grundlagsutskottet har i sin tolkningspraxis konstaterat att i fråga om behandlingen av människor håller sig vissa differentieringar, som har ett direkt samband med samhällets värderingar, inom ramen för lagstiftarens prövningsrätt, också med beaktande av utskottets långvariga tolkningspraxis (GrUU 16/2006 rd, s. 2 och GrUU 59/2002 rd, s. 3/I).

Kravet i propositionen på att personen ska ha uppnått myndighetsåldern ändrar inte heller det nuvarande rättsläget, eftersom minderåriga enligt den gällande lagen inte har möjlighet att fastställa sitt juridiska kön.

Med tanke på grundlagen bör de ändringar som föreslås i fängelselagen och häktningslagen bedömas separat. Propositionen uppfyller i fråga om dem kravet enligt 7 § 3 mom. i grundlagen på att rättigheterna för den som har berövats sin frihet ska tryggas genom lag. De föreslagna ändringarna är av betydelse också med tanke på andra bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa är i synnerhet den personliga frihet som tryggas i 7 § 1 mom. i grundlagen, som på det beskrivna sättet skyddar förutom den fysiska friheten också den fria viljan och självbestämmanderätten, samt den jämlikhet och det diskrimineringsförbud som tryggas i 6 § i grundlagen. I propositionen föreslås det att man för att trygga fångars, häktades eller någon annans säkerhet ska kunna avvika från bestämmelserna i fängelselagen och häktningslagen om hållande av män och kvinnor på olika bostadsavdelningar när det gäller en fange eller häktad vars könstillhörighet har fastställts. En fange eller en häktad vars könstillhörighet har fastställts kan enligt de föreslagna bestämmelserna placeras på en avdelning i strid med personens fastställda kön.

I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna fästes uppmärksamhet vid att frihetsberövande i sig inte är någon grund för att begränsa en persons övriga grundläggande fri- och rättigheter. Enligt regeringspropositionen ska, om det visar sig vara nödvändigt att begränsa också andra grundläggande fri- och rättigheter än den personliga friheten i samband med ett frihetsberövande, begränsningarna kunna rättfärdigas skilt i varje enskilt fall och för varje fri- och rättighet (RP 309/1993 rd, s. 27/1). Förslagen bör således bedömas med avseende på villkoren för inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessa är att inskränkningarna bygger på lag, att inskränkningarna är noggrant avgränsade och exakta, att inskränkningarna är acceptabla, att det inte görs inskränkningar i kärnan av en grundläggande fri- eller rättighet, att inskränkningarna är proportionerliga, att rättsskyddet är adekvat och att inskränkningarna är förenliga med Finlands internationella förpliktelser när det gäller de mänskliga rättigheterna (GrUB 25/1994 rd, s. 5).

Det föreslås att bestämmelserna om den föreslagna möjligheten att avvika från placering i enlighet med kön ska utfärdas genom lag. I de föreslagna bestämmelserna föreskrivs det också om de grunder på vilka det är möjligt att avvika från huvudregeln. Grundlagsutskottet har i sin tolkningspraxis ansett att det med tanke på noga avgränsning och exakthet är viktigt att det tillräckligt tydligt framgår av lagen vem som har rätt att utöva begränsningsbefogenheter, vad som får göras vid utövandet av befogenheterna och hur man ska gå till väga (GrUU 21/2006 rd, s. 3, GrUU 20/2005 rd, s. 4–5, GrUU 12/1998 rd, s. 3 och 6, och GrUU 8/1995 rd). I fängelselagen och häktningslagen finns de bestämmelser om Brottspåföljdsmyndighetens befogenheter och de allmänna principerna för användningen av dem, om beslutanderätten och om behandlingen av fångar som grundlagsutskottet bedömde i samband med att lagen stiftades (GrUU 20/2005 rd).

Grunden för inskränkning av en grundläggande fri- eller rättighet ska vara godtagbar med hänsyn till systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna som helhet. En grund för inskränkning kan till exempel vara en strävan att skydda tillgodoseendet av någon annan grundläggande fri- eller rättighet än den som är föremål för inskränkningen. Grundlagens 7 § 1 mom. skyddar inte bara den personliga friheten utan också rätten till säkerhet. Syftet med de ändringar som föreslås i fängelselagen och häktningslagen är att trygga fångens eller den häktades egen eller någon annans säkerhet. Grundlagsutskottet fäste i sitt utlåtande om regeringens proposition RP 10/1998 rd med förslag till lagar om ändring av lagen om verkställighet av straff, lagen om rannsakningsfängelse, tvångsmedelslagen och folkhälsolagen uppmärksamhet vid det allmännas uppgift att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Utskottet konstaterade att det utöver fångar också är fråga om andra som är subjekt för de grundläggande fri- och rättigheterna, framför allt personalen vid straffanstalterna, andra fångar och människor utanför anstalterna. I de frågor som avsågs i propositionen föreligger ofta en konstellation där en begränsning av någon av en fångs grundläggande fri- och rättigheter motverkas av vissa berättigade fördelar i anslutning till någon annan grundläggande fri- och rättighet (GrUU 12/1998 rd). Grundlagsutskottet har senare i sin bedömning av bestämmelsen om att män och kvinnor ska hållas åtskilda, som föreslogs i regeringens proposition RP 263/2004 rd om verkställighet av fängelsestraff och häktning, ansett det befogat att överväga att bestämmelserna kunde kompletteras med att myndigheterna är skyldiga att skydda fångarna mot våld och sexuella trakasserier (GrUU 20/2005 rd s. 4). De föreslagna bestämmelserna kan anses ha en godtagbar grund, eftersom syftet med dem är att skydda tillgodoseendet av individens säkerhet, som även den är tryggad som en grundläggande fri- och rättighet. Kravet på begränsningens proportionalitet uppfylls däremot av förutsättningen i de föreslagna bestämmelserna att avvikelser från huvudregeln får göras endast om det är nödvändigt för att skydda fångens eller den häktades egen eller någon annans säkerhet.

När det gäller kravet på tillräckliga rättskyddsarrangemang för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna har man i propositionen sett till att det uppfylls genom att föreslå en möjlighet att söka ändring i ett beslut som gäller placeringen av en sådan fånge eller en häktad som har fastställt sitt kön.

Propositionen bör bedömas också i fråga om de ändringar som föreslås i strafflagen, forskningslagen och lagen om avbrytande av havandeskap. I fråga om dessa ska det bedömas i synnerhet det krav på exakthet som ingår i den straffrättsliga legalitetsprincipen i 8 § i grundlagen och enligt vilket brottsrekvisitet för varje brott ska uttryckas tillräckligt exakt för att det utifrån bestämmelsens lydelse måste gå att förutse om en viss verksamhet eller försummelse är straffbar (se GrUU 22/2001 rd, s. 3/I). Avsikten är att vissa bestämmelser i strafflagen, forskningslagen och lagen om avbrytande av havandeskap ska preciseras genom propositionen så att det på basis av ordalydelsen i dem tillräckligt tydligt framgår att avsikten är att bestämmelserna ska tillämpas på en person oberoende av personens juridiska kön.

Lagförslaget kan på de grunder som anges ovan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Grundlagsutskottet har inte tidigare bedömt grundlagsenligheten för bestämmelserna om fastställande av kön och med beaktande av de närliggande beröringspunkterna med flera grundläggande fri- och rättigheter anser regeringen det dock vara önskvärt att grundlagsutskottet ger ett utlåtande i frågan.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om könsfastställelse

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Villkor för fastställande av kön

Det ska fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet enligt lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009), om personen

- 1) lämnar en redogörelse för sin varaktiga upplevelse av att tillhöra det kön som ska fastställas,
- 2) har uppnått myndighetsåldern, och
- 3) är finsk medborgare eller är bosatt i Finland.

2 §

Ansökan och behandlingen av den

Ansökan om fastställande av kön ska göras skriftligen hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

När ansökan har blivit anhängig ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata utan dröjsmål informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställandet av kön. Sökanden ska efter att ha fått denna information skriftligen bekräfta sin ansökan, dock tidigast 30 dagar efter det att ansökan blev anhängig. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata kan fastställa sökandens kön när sökanden har bekräftat sin ansökan. Om sökanden inte har bekräftat ansökan inom sex månader från det att den blev anhängig, förfaller ansökan.

När Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt sökandens kön ska myndigheten omedelbart anteckna fastställelsen i befolkningsdatasystemet.

När könet för en person som är gift eller lever i ett registrerat partnerskap fastställs, ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sända ett meddelande om fastställandet till personens make eller den andra parten i det registrerade partnerskapet.

På Åland sköter Statens ämbetsverk på Åland de uppgifter som enligt denna lag ska skötas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

3 §

Rättsverkningar av fastställande av kön

Det kön som fastställts enligt denna lag ska betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning, om inte något annat föreskrivs.

Bestämmelser som gäller kvinnor som är gravida, ammar eller har fött barn tillämpas på personer som är gravida, ammar eller har fött barn oberoende av om personens kön har fastställts.

Vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) gäller för den vars kön har fastställts som man vad som i de lagarna föreskrivs om en kvinna, och för den vars kön har fastställts som kvinna vad som i de lagarna föreskrivs om en man.

Sådan screening som avses i 14 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) och i bestämmelser som utfärdats med stöd av den lagen och som ordnas på grundval av personens kön, kan oberoende av könsfastställelse ordnas på grundval av vad som är medicinskt motiverat. Närmare bestämmelser om ordnandet av sådana screeningar utfärdas genom förordning av statsrådet.

4 §

Rättsverkningar av fastställande av kön för föräldraskap

Faderskapet för en äkta man enligt 3 § i föräldraskapslagen (775/2022) konstateras på grundval av det kön som vid tidpunkten för barnets födelse var antecknat i befolkningsdatasystemet.

Bestämmelserna i 2 § i föräldraskapslagen tillämpas på konstaterande av moderskap och i 4 § 2 mom. i den lagen tillämpas på fastställande av faderskap, oberoende av fastställande av kön.

Sådant föräldraskap enligt 4 § 3 mom. och 5 § 1 mom. i föräldraskapslagen som baserar sig på ett samtycke till assisterad befruktning fastställs som faderskap eller moderskap i enlighet med det kön som var antecknat i befolkningsdatasystemet när samtycket gavs. Ett i 4 § 3 mom. i den lagen avsett föräldraskap som baserar sig på samtycke till fastställande av faderskap fastställs dock alltid som faderskap.

5 §

Ändring av benämningen på föräldraskap

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata kan på ansökan ändra benämningen på en persons föräldraskap så att den motsvarar personens fastställda kön. Personen kan ansöka om ändring av benämningen på föräldraskapet samtidigt som personen ansöker om fastställande av sitt kön, eller efter att könet har fastställts.

När benämningen på föräldraskapet ändras, ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sända ett meddelande om detta till vårdnadshavarna för sökandens minderåriga barn.

6 §

Erkännande av utländska beslut

Om det för en person genom ett beslut som fattats i en främmande stat och som gäller i den staten har fastställts en annan könstillhörighet än den som har antecknats för personen i befolkningsdatasystemet i Finland, erkänns beslutet i Finland utan särskild fastställelse, om personen när beslutet fattades var medborgare i eller var bosatt i den stat där beslutet fattades.

Som ett i 1 mom. avsett beslut betraktas ett beslut av en domstol eller någon annan myndighet eller någon annan åtgärd eller registrering av en myndighet, om personens kön till följd av åtgärden anses vara fastställt i den stat där beslutet fattades, åtgärden vidtogs eller registreringen gjordes.

7 §

Ändringssökande

Omrövning får begäras av beslut som avses i denna lag. Bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (434/2003).

Bestämmelser om ändringssökande i förvaltningsdomstol finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

8 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Genom denna lag upphävs lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002).

Bestämmelserna i 5 § tillämpas först från och med den 1 januari 2024.

2.

Lag

om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i steriliseringslagen (283/1970) 1 § 7 punkten och 4 § 1 mom. 4 punkten, sådana de lyder i lag 564/2002, och
ändras 1 § 6 punkten samt 4 § 1 mom. 3 punkten och 3 mom., sådana de lyder i lag 564/2002, som följer:

1 §

Sterilisering kan, med iakttagande av stadgandena i denna lag och på vederbörandes begäran, ske

6) när sjukdom eller någon annan därmed jämförbar orsak allvarligt begränsar vederbörandes förmåga att sköta barn.

4 §

Sterilisering kan ske

3) i de fall som avses i 1 § 5 och 6 punkten och 2 §, med tillstånd av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

Om ett beslut av en läkare eller, i de fall som avses i 1 § 3 och 4 punkten, ett beslut av två läkare är negativt, kan tillstånd till sterilisering begäras hos Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om moderskapsunderstöd (477/1993) 1 § 1 mom. och 2 §,
sådana de lyder 1 § 1 mom. i lag 643/2004 och 2 § delvis ändrad i lag 546/2022, som följer:

1 §

Lagens syfte och tillämpningsområde

Till den som är gravid betalas i enlighet med denna lag moderskapsunderstöd av statsmedel i syfte att främja den gravidas och barnets hälsa och välbefinnande.

2 §

Rätt till understöd

Berättigad till moderskapsunderstöd är en gravid vars graviditet har varat minst 154 dagar. En förutsättning för att få understödet är dessutom att den gravida före utgången av den fjärde månaden av graviditeten har genomgått en hälsoundersökning på en hälsovårdscentral eller en läkares mottagning. Folkpensionsanstalten kan dock av särskilda skäl, efter att vid behov ha hört välfärdsområdet, bevilja understöd trots underlåtelse att genomgå hälsoundersökning.

Avlider den som är berättigad till understödet innan understödet har betalats ut, ska understödet betalas för vården av barnet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 40 § i folkpensionslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i folkpensionslagen (568/2007) 40 § 3 mom. som följer:

40 §

Rätt till barnpension

Ett föräldralöst barn har rätt att samtidigt få barnpension efter två förmånslåtare, av vilka den ena kan vara någon annan än barnets förälder. Ett barn är föräldralöst om båda föräldrarna har avlidit. Som föräldralöst betraktas också ett barn vars enda förälder har avlidit.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av lagen om medicinsk forskning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om medicinsk forskning (488/1999) 2 § 2 och 3 punkten, 9 §, 11 § 1 mom. och 12 § 1 och 3 mom., av dem 2 § 2 och 3 punkten, 9 § och 12 § 1 mom. sådana de lyder i lag 984/2021 och 11 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1486/2019, som följer:

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

-
- 2) *embryo* en sådan levande grupp av celler som kommit till som ett resultat av en befruktning och som inte har fäst sig i en människas kropp,
3) *foster* ett levande embryo som fäst sig i en människas kropp,
-

9 §

Gravida eller ammande som försökspersoner

Den som är gravid eller ammar får vara försöksperson i forskning som gäller graviditet eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa endast om motsvarande vetenskapliga resultat inte kan uppnås genom forskning med andra försökspersoner och det finns vetenskapligt motiverade skäl att anta att

1) deltagande i forskningen medför sådan direkt nytta för den gravida eller ammande eller embryots, fostrets eller barnets hälsa som uppväger de risker och påfrestningar som det medför, eller

2) deltagande i forskningen medför nytta för gravida eller ammande eller för embryonas, fostrens, nyfödda barns eller dibarns hälsa, och forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller ammande, embryot, fostret eller barnet.

Om forskningen inte gäller graviditeten eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa får gravida eller ammande vara försökspersoner om forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller ammande eller för embryot, fostret eller barnet.

11 §

Förutsättningarna för forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför människans kropp får vara föremål för forskning endast vid de inrättningar som fått tillstånd för detta av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Bestämmelser om förutsättningarna för beviljande av tillstånd utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 §

Samtycke till forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför människans kropp får inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat könscellerna. Donatorn ska lämnas sådan information som avses i 5 a § 2 och 3 mom. på det sätt som föreskrivs i 5 a och 6 §. På återkallande av samtycke tillämpas vad som föreskrivs i 5 a § 6 mom.

Forskning som gäller ett embryo som finns i en människas kropp får inte bedrivas utan skriftligt samtycke av personen i fråga.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

6.

Lag

om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970) en ny 14 a § som följer:

14 a §

Vad som i denna lag föreskrivs om en kvinna tillämpas oberoende av könsfastställelse på en gravid person.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

7.

Lag

om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009) 12 § 2 mom. 3 punkten och 3 mom., 13 § 8 punkten och det inledande stycket i 40 §, av dem 12 § 2 mom. 3 punkten och 3 mom. sådana de lyder i lag 1175/2019, som följer:

12 §

Rättelse och ändring av en personbeteckning

En personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet får ändras, om

3) det i enlighet med lagen om könsfastställelse (/) har fastställts att personen har en annan könstillhörighet.

Beslut om ändring av personbeteckningen ska i de fall som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten fattas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och i de fall som avses i 2 mom. 3 punkten av den myndighet som avses i 2 § i lagen om könsfastställelse. Den berörda personen ska skriftligen ansöka om att få personbeteckningen ändrad.

13 §

Personuppgifter som registreras i systemet

Följande uppgifter om personer som är föremål för registrering ska registreras i befolkningsdatasystemet:

8) benämningen på föräldraskapet samt uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning,

40 §

Begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet

Uppgifter i befolkningsdatasystemet som gäller fastställande av en transsexuell persons könstillhörighet och en tidigare personbeteckning och ett eventuellt tidigare förnamn som personen hade omedelbart före fastställandet av könstillhörigheten samt uppgift om en tidigare benämning på föräldraskapet får lämnas ut endast

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om hemkommun (201/1994) 2 § 1 mom. och 6 a § 2 mom., av dem 6 a § 2 mom. sådant det lyder i lag 669/2016, som följer:

2 §

Hemkommun

En persons hemkommun är med de undantag som anges nedan den kommun där personen bor. Hemkommunen för ett nyfött barn är den kommun där den förälder som har fött barnet har sin hemkommun när barnet föds.

6 a §

Folkbokföringskommun

Om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms hans eller hennes folkbokföringskommun enligt hemkommunen eller folkbokföringskommunen för den förälder som fött honom eller henne, för den andra föräldern eller för maken, i den ordningen. Folkbokföringskommunen är den kommun som vid den tidpunkt då han eller hon fick finskt medborgarskap var föräldrarnas eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun. Om föräldrarna eller maken då inte hade någon hemkommun eller folkbokföringskommun i Finland, är folkbokföringskommunen Helsingfors. Anteckningen om folkbokföringskommunen görs när uppgifter om personen första gången registreras i befolkningsdatasystemet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 6 § 1 mom. och 6 a § 2 mom., sådana de lyder i lag 190/2019, som följer:

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den som har fött barnet vårdnadshavare.

6 a §

Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet

Om den som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Denna lag träder i kraft den 20 .

10.

Lag

om upphävande av 68 § i föräldraskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs 68 § i föräldraskapslagen (775/2022).

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

11.

Lag

om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 21 kap. 4 § 1 mom. samt 22 kap. 1 § 3 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 punkten,
sådana de lyder, 21 kap. 4 § 1 mom. i lag 578/1995 samt 22 kap. 1 § 3 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 punkten i lag 373/2009, som följer:

21 kap.

Om brott mot liv och hälsa

4 §

Barnadråp

Den som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn, ska för *barnadråp* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

22 kap.

Om kränkning av foster, embryo och genom

1 §

Olagligt avbrytande av havandeskap

En person vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. bestraffas inte som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Personen kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap.

2 §

Grovt olagligt avbrytande av havandeskap

Om vid olagligt avbrytande av havandeskap
1) orsakas allvarlig fara för den gravidas liv eller hälsa, eller
2) brottet begås mot den gravidas vilja,
och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt olagligt avbrytande av havandeskap* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

3 §

Olagligt ingrepp i embryo

Den som bedriver

1) forskning som gäller embryo utan ett sådant tillstånd av den behöriga myndigheten som avses i 11 § 1 mom. i lagen om medicinsk forskning (488/1999), nedan *forskningslagen*, eller utan ett sådant skriftligt samtycke som avses i 12 § 1 eller 3 mom. i forskningslagen,

_____ ska för *olagligt ingrepp i embryo* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

12.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 5 kap. 9 § 2 mom. samt 20 kap. 1 § 1 mom. 5 punkten och 2 § 3 punkten, sådana de lyder, 5 kap. 9 § 2 mom. i lag 222/2022 och 20 kap. 1 § 1 mom. 5 punkten och 2 § 3 punkten i lag 393/2015, och
fogas till 5 kap. 1 § ett nytt 4 mom. som följer:

5 kap.

Placering i fängelset

1 §

Avdelningar i fängelser

En fånge vars könstillhörighet har fastställts ska placeras på en boendeavdelning i enlighet med det fastställda könet. Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan.

9 §

Beslutanderätt

En sysselsättningsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om placering av fångar på avdelningar. Enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar dock om placering av en fånge på en avdelning med stöd av 1 § 4 mom. En sysselsättningsansvarig eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en fånges egen begäran. Den överläkare som svarar för verksamheten på ett sjukhus vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar eller en av överläkaren förordnad läkare beslutar om intagning på sjukhuset och utskrivning därifrån.

20 kap.

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En fånge eller en dömd får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

5) placering av fången enligt 5 kap. 1 § 4 mom., avskilt boende på egen begäran enligt 5 kap. 3 §, placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 6 § eller fortsatt placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 7 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En fånge eller en dömd får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

3) placering på en avdelning enligt 5 kap. 1 § 2 eller 3 mom. eller 2 § eller placering på en kontraktsavdelning enligt 5 kap. 4 §,

Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag

om ändring av häktningsslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i häktningsslagen (768/2005) 3 kap. 9 § 2 mom. samt 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten och 2 § 2 punkten, sådana de lyder, 3 kap. 9 § 2 mom. i lag 223/2022 och 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten och 2 § 2 punkten i lag 394/2015, och
fogas till 3 kap. 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 394/2015 och 326/2019, ett nytt 5 mom. som följer:

3 kap.

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §

Placering i fängelset

En häktad vars konstillhörighet har fastställts ska placeras på en boendeavdelning i enlighet med det fastställda könet. Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för den häktade eller någon annan.

9 §

Beslutanderätt

En i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad sysselsättningsansvarig eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en häktads egen begäran och om placering på kontraktsavdelning. Enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar om placering av en häktad på en avdelning med stöd av 1 § 5 mom. och om förflyttning av en häktad. Enhetschefen för det mottagande fängelset eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad säkerhetsansvarig i det mottagande fängelset beslutar om kortvarig förflyttning av en häktad enligt 6 a §, efter att ha hört enhetschefen för placeringsfängelset.

15 kap.

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

1) placering av den häktade enligt 3 kap. 1 § 5 mom., avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En häktad får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

2) placering i fängelset enligt 3 kap. 1 § 1–4 mom., placering i boende enligt 3 kap. 2 § 1 mom., placering på kontraktsavdelning enligt 3 kap. 2 a §, förflyttning till ett annat fängelse enligt 3 kap. 6 och 6 a § eller tillåtelse för en häktad att avlägsna sig från fängelset för att höras hos någon annan myndighet än en domstol enligt 3 kap. 8 § 2 mom.,

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 22 september 2022

Statsminister

Sanna Marin

Familje- och omsorgsminister Aki Lindén

2.

Lag

om ändring av 1 och 4 § i steriliseringslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i steriliseringslagen (283/1970) 1 § 7 punkten och 4 § 1 mom. 4 punkten, sådana de lyder i lag 564/2002, och
ändras 1 § 6 punkten samt 4 § 1 mom. 3 punkten och 3 mom., sådana de lyder i lag 564/2002, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Sterilisering kan, med iakttagande av stadgandena i denna lag och på vederbörandes begäran, ske

6) när sjukdom eller annan därmed jämförbar orsak allvarligt begränsar vederbörandes förmåga att sköta barn; *eller*

7) när vederbörande varaktigt upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta.

4 §

Sterilisering kan ske

3) i de fall som avses i 1 § 5 och 6 punkten och 2 §, med tillstånd av rättsskyddscentralen för hälsovården, *samt*

4) i de fall som avses i 1 § 7 punkten, på grundval av beslut av två läkare.

Om ett beslut av en läkare eller, i de fall som avses i 1 § 3, 4 och 7 punkten, ett beslut av två läkare är negativt, kan tillstånd till sterilisering begäras hos rättsskyddscentralen för hälsovården.

1 §

Sterilisering kan, med iakttagande av stadgandena i denna lag och på vederbörandes begäran, ske

6) när sjukdom eller någon annan därmed jämförbar orsak allvarligt begränsar vederbörandes förmåga att sköta barn.

(upphävs)

4 §

Sterilisering kan ske

3) i de fall som avses i 1 § 5 och 6 punkten och 2 §, med tillstånd av *Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården*.

(upphävs)

Om ett beslut av en läkare eller, i de fall som avses i 1 § 3 och 4 punkten, ett beslut av två läkare är negativt, kan tillstånd till sterilisering begäras hos *Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 1 och 2 § i lagen om moderskapsunderstöd

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om moderskapsunderstöd (477/1993) 1 § 1 mom. och 2 §, sådana de lyder 1 § 1 mom. i lag 643/2004 och 2 § delvis ändrad i lag 546/2022, som följer:

Gällande lydelse

1 §

Lagens syfte och tillämpningsområde

För att främja moderns och barnets hälsa och välbefinnande betalas enligt denna lag *till kvinnor* moderskapsunderstöd av statsmedel.

2 §

Rätt till understöd

Berättigad till moderskapsunderstöd är en kvinna vars havandeskap har varat minst 154 dagar. En förutsättning för erhållande av understödet är dessutom att kvinnan före utgången av den fjärde månaden av havandeskapet har genomgått hälsoundersökning på en hälsovårdscentral eller en läkares mottagning. Folkpensionsanstalten kan dock av särskilda skäl, efter att vid behov ha hört välfärdsområdet, bevilja understöd trots underlåtelse att genomgå hälsoundersökning.

Avlider en till understöd berättigad *kvinna* innan understödet har betalats ut, skall understödet betalas för vården av barnet.

Föreslagen lydelse

1 §

Lagens syfte och tillämpningsområde

Till den som är gravid betalas i enlighet med denna lag moderskapsunderstöd av statsmedel i syfte att främja *den gravidas och barnets* hälsa och välbefinnande.

2 §

Rätt till understöd

Berättigad till moderskapsunderstöd är *en gravid* vars *graviditet* har varat minst 154 dagar. En förutsättning för *att få* understödet är dessutom att *den gravida* före utgången av den fjärde månaden av *graviditeten* har genomgått *en* hälsoundersökning på en hälsovårdscentral eller en läkares mottagning. Folkpensionsanstalten kan dock av särskilda skäl, efter att vid behov ha hört välfärdsområdet, bevilja understöd trots underlåtelse att genomgå hälsoundersökning.

Avlider *den som är berättigad till understödet* innan understödet har betalats ut, *ska* understödet betalas för vården av barnet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 40 § i folkpensionslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i folkpensionslagen (568/2007) 40 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

40 §

Rätt till barnpension

Ett föräldralöst barn har rätt att samtidigt få barnpension efter två förmånslåtare, av vilka den ena kan vara någon annan än barnets förälder. Ett barn är föräldralöst om båda föräldrarna har avlidit. Som föräldralöst betraktas också ett barn vars mor har avlidit och i fråga om vilket faderskapet inte har fastställts.

Föreslagen lydelse

40 §

Rätt till barnpension

Ett föräldralöst barn har rätt att samtidigt få barnpension efter två förmånslåtare, av vilka den ena kan vara någon annan än barnets förälder. Ett barn är föräldralöst om båda föräldrarna har avlidit. Som föräldralöst betraktas också ett barn vars *enda förälder har avlidit*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av lagen om medicinsk forskning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om medicinsk forskning (488/1999) 2 § 2 och 3 punkten, 9 §, 11 § 1 mom. och 12 § 1 och 3 mom., av dem 2 § 2 och 3 punkten, 9 § och 12 § 1 mom. sådana de lyder i lag 984/2021 och 11 § 1 mom. sådant det lyder i lag 1486/2019, som följer:

Gällande lydelse

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

2) *embryo* en sådan levande grupp av celler som kommit till som ett resultat av en befruktning och som inte har fäst sig i en kvinnas kropp,

3) *foster* ett levande embryo som fäst sig i en kvinnas kropp,

9 §

Gravida eller ammande kvinnor som försökspersoner

Gravida eller ammande kvinnor får vara försökspersoner i forskning som gäller graviditet eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa endast om motsvarande vetenskapliga resultat inte kan uppnås genom forskning med andra försökspersoner och det finns vetenskapligt motiverade skäl att anta att

1) deltagande i forskningen medför sådan direkt nytta för den gravida eller ammande kvinnans eller embryots, fostrets eller barnets hälsa som uppväger de risker och påfrestningar som det medför, eller

2) deltagande i forskningen medför nytta för gravida eller ammande kvinnors eller för embryonas, fostrens, nyfödda barns eller dibarns hälsa, och forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller

Föreslagen lydelse

2 §

Definitioner

I denna lag avses med

2) *embryo* en sådan levande grupp av celler som kommit till som ett resultat av en befruktning och som inte har fäst sig i en människas kropp,

3) *foster* ett levande embryo som fäst sig i en människas kropp,

9 §

Gravida eller ammande som försökspersoner

Den som är gravid eller ammar får vara försöksperson i forskning som gäller graviditet eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa endast om motsvarande vetenskapliga resultat inte kan uppnås genom forskning med andra försökspersoner och det finns vetenskapligt motiverade skäl att anta att

1) deltagande i forskningen medför sådan direkt nytta för den gravida eller ammande eller embryots, fostrets eller barnets hälsa som uppväger de risker och påfrestningar som det medför, eller

2) deltagande i forskningen medför nytta för gravida eller ammande eller för embryonas, fostrens, nyfödda barns eller dibarns hälsa, och forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller ammande, embryot, fostret eller barnet.

Gällande lydelse

ammande *kvinnan*, embryot, fostret eller barnet.

Om forskningen inte gäller graviditeten eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa får gravida eller ammande *kvinnor* vara försökspersoner om forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller ammande *kvinnan*, embryot, fostret eller barnet.

11 §

Förutsättningarna för forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför kvinnans kropp får vara föremål för forskning endast vid de inrättningar som fått tillstånd för detta av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Bestämmelser om förutsättningarna för beviljande av tillstånd utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 §

Samtycke till forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför kvinnans kropp får inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat köns-cellerna. Donatorn ska lämnas sådan information som avses i 5 a § 2 och 3 mom. på det sätt som föreskrivs i 5 a och 6 §. På återkallande av samtycke tillämpas vad som föreskrivs i 5 a § 6 mom.

Forskning som gäller ett embryo som finns i kvinnans kropp får inte bedrivas utan skriftligt samtycke av kvinnan.

Föreslagen lydelse

Om forskningen inte gäller graviditeten eller embryots, fostrets, det nyfödda barnets eller dibarnets hälsa får gravida eller ammande vara försökspersoner om forskningen innebär endast ytterst liten risk och påfrestning för den gravida eller ammande *eller för* embryot, fostret eller barnet.

11 §

Förutsättningarna för forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför *människans* kropp får vara föremål för forskning endast vid de inrättningar som fått tillstånd för detta av Säkerhets- och utvecklingscentret för läkemedelsområdet. Bestämmelser om förutsättningarna för beviljande av tillstånd utfärdas genom förordning av statsrådet.

12 §

Samtycke till forskning som gäller embryon

Ett embryo utanför *människans* kropp får inte vara föremål för medicinsk forskning utan skriftligt samtycke av den som donerat köns-cellerna. Donatorn ska lämnas sådan information som avses i 5 a § 2 och 3 mom. på det sätt som föreskrivs i 5 a och 6 §. På återkallande av samtycke tillämpas vad som föreskrivs i 5 a § 6 mom.

Forskning som gäller ett embryo som finns i *en människas* kropp får inte bedrivas utan skriftligt samtycke av *personen i fråga*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970) en ny 14 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

(ny)

14 a §

*Vad som i denna lag föreskrivs om en kvinna
tillämpas oberoende av könsfastställelse på
en gravid person.*

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009) 12 § 2 mom. 3 punkten och 3 mom., 13 § 8 punkten och det inledande stycket i 40 §, av dem 12 § 2 mom. 3 punkten och 3 mom. sådana de lyder i lag 1175/2019, som följer:

Gällande lydelse

12 §

Rättelse och ändring av en personbeteckning

En personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet får ändras, om

3) det i enlighet med lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002) har fastställts att personen ska tillhöra det motsatta könet.

Beslut om ändring av personbeteckningen ska i de fall som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten fattas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och i de fall som avses i 2 mom. 3 punkten av den myndighet som avses i 3 § i lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet. Den berörda personen ska skriftligen ansöka om att få personbeteckningen ändrad.

13 §

Personuppgifter som registreras i systemet

Följande uppgifter om personer som är föremål för registrering ska registreras i befolkningsdatasystemet:

8) uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning,

Föreslagen lydelse

12 §

Rättelse och ändring av en personbeteckning

En personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet får ändras, om

3) det i enlighet med *lagen om könsfastställelse* (/) har fastställts att personen *har en annan könstillhörighet*.

Beslut om ändring av personbeteckningen ska i de fall som avses i 2 mom. 1 och 2 punkten fattas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och i de fall som avses i 2 mom. 3 punkten av den myndighet som avses i 2 § i *lagen om könsfastställelse*. Den berörda personen ska skriftligen ansöka om att få personbeteckningen ändrad.

13 §

Personuppgifter som registreras i systemet

Följande uppgifter om personer som är föremål för registrering ska registreras i befolkningsdatasystemet:

8) *benämningen på föräldraskapet samt* uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning,

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

Begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet

Uppgifter i befolkningsdatasystemet som gäller fastställande av en transsexuell persons könstillhörighet och *uppgifter om* en tidigare personbeteckning och ett eventuellt tidigare förnamn som han eller hon hade omedelbart före fastställandet av könstillhörigheten får lämnas ut endast

40 §

Begränsningar som gäller utlämnande av uppgifter om fastställande av könstillhörighet

Uppgifter i befolkningsdatasystemet som gäller fastställande av en transsexuell persons könstillhörighet och en tidigare personbeteckning och ett eventuellt tidigare förnamn som *personen* hade omedelbart före fastställandet av könstillhörigheten *samt uppgift om en tidigare benämning på föräldraskapet* får lämnas ut endast

Denna lag träder i kraft den 20 .

8.

Lag

om ändring av 2 och 6 a § i lagen om hemkommun

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om hemkommun (201/1994) 2 § 1 mom. och 6 a § 2 mom., av dem 6 a § 2 mom. sådant det lyder i lag 669/2016, som följer:

Gällande lydelse

2 §

Hemkommun

En persons hemkommun är med de undantag som stadgas nedan den kommun där han bor. Hemkommunen för ett nyfött barn är den kommun där barnets mor har sin hemkommun när barnet föds.

6 a §

Folkbokföringskommun

Om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms hans eller hennes folkbokföringskommun enligt *moderns, faderns eller makens* hemkommun eller folkbokföringskommun i nämnd ordning. Folkbokföringskommunen är den kommun som vid den tidpunkt då han eller hon fick finskt medborgarskap var föräldrarnas eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun. Om *varken* föräldrarna eller maken då inte hade någon hemkommun eller folkbokföringskommun i Finland, är folkbokföringskommunen Helsingfors. Anteckningen om folkbokföringskommunen görs när uppgifter om personen första gången registreras i befolkningsdatasystemet.

Föreslagen lydelse

2 §

Hemkommun

En persons hemkommun är med de undantag som *anges* nedan den kommun där *personen* bor. Hemkommunen för ett nyfött barn är den kommun där *den förälder som har fött barnet* har sin hemkommun när barnet föds.

6 a §

Folkbokföringskommun

Om en finsk medborgare inte har haft hemkommun i Finland, bestäms hans eller hennes folkbokföringskommun enligt *hemkommunen eller folkbokföringskommunen för den förälder som fött honom eller henne, för den andra föräldern eller för maken, i den ordningen*. Folkbokföringskommunen är den kommun som vid den tidpunkt då han eller hon fick finskt medborgarskap var föräldrarnas eller makens hemkommun eller folkbokföringskommun. Om föräldrarna eller maken då inte hade någon hemkommun eller folkbokföringskommun i Finland, är folkbokföringskommunen Helsingfors. Anteckningen om folkbokföringskommunen görs när uppgifter om personen första gången registreras i befolkningsdatasystemet.

Denna lag träder i kraft den 20 .

9.

Lag

om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) 6 § 1 mom. och 6 a § 2 mom., sådana de lyder i lag 190/2019, som följer:

Gällande lydelse

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den *moder* som har fött barnet vårdnadshavare.

6 a §

Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet

Om den *mor* som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och *hon* ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Föreslagen lydelse

6 §

Vårdnadshavare på grund av födsel

Är barnets föräldrar gifta med varandra när barnet föds, är de båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den som har fött barnet vårdnadshavare.

6 a §

Hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet

Om den som har fött barnet ensam är vårdnadshavare för sitt barn och ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet, blir även denna förälder vårdnadshavare för barnet när föräldraskapet har fastställts.

Denna lag träder i kraft den 20 .

11.

Lag

om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 21 kap. 4 § 1 mom. samt 22 kap. 1 § 3 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 punkten,
sådana de lyder, 21 kap. 4 § 1 mom. i lag 578/1995 samt 22 kap. 1 § 3 mom., 2 § 1 mom. och 3 § 1 punkten i lag 373/2009, som följer:

Gällande lydelse

21 kap

Om brott mot liv och hälsa

4 §

Barnadråp

En kvinna som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn, skall för *barnadråp* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

22 kap

Om kränkning av foster, embryo och genom

1 §

Olagligt avbrytande av havandeskap

En kvinna vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. bestraffas inte som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Kvinnan kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap.

Föreslagen lydelse

21 kap

Om brott mot liv och hälsa

4 §

Barnadråp

Den som i ett tillstånd av utmattning eller ångest på grund av nedkomsten dödar sitt barn, ska för *barnadråp* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

22 kap

Om kränkning av foster, embryo och genom

1 §

Olagligt avbrytande av havandeskap

En person vars havandeskap avbryts genom den gärning som avses i 1 eller 2 mom. bestraffas inte som gärningsman eller för medverkan till olagligt avbrytande av havandeskap eller för försök till gärningen. Personen kan dock dömas till straff för ett sådant brott som avses i 13 § i lagen om avbrytande av havandeskap.

Gällande lydelse

2 §

Grovt olagligt avbrytande av havandeskap

Om vid olagligt avbrytande av havandeskap
1) orsakas allvarlig fara för kvinnans liv eller hälsa, eller

2) brottet begås mot kvinnans vilja, och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt olagligt avbrytande av havandeskap* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

3 §

Olagligt ingrepp i embryo

Den som bedriver

1) forskning som gäller embryo utan ett sådant tillstånd av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården som avses i 11 § 1 mom. i lagen om medicinsk forskning (488/1999), nedan *forskningslagen*, eller utan ett sådant skriftligt samtycke *av dem som donerat könscellerna eller kvinnan* som avses i 12 § i forskningslagen *eller forskning som gäller foster utan ett sådant skriftligt samtycke av den gravida kvinnan som avses i 14 § i forskningslagen*,

ska för *olagligt ingrepp i embryo* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Föreslagen lydelse

2 §

Grovt olagligt avbrytande av havandeskap

Om vid olagligt avbrytande av havandeskap
1) orsakas allvarlig fara för *den gravidas* liv eller hälsa, eller

2) brottet begås mot *den gravidas* vilja, och brottet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt olagligt avbrytande av havandeskap* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

3 §

Olagligt ingrepp i embryo

Den som bedriver

1) forskning som gäller embryo utan ett sådant tillstånd av *den behöriga myndigheten* som avses i 11 § 1 mom. i lagen om medicinsk forskning (488/1999), nedan *forskningslagen*, eller utan ett sådant skriftligt samtycke som avses i 12 § 1 eller 3 mom. i forskningslagen,

ska för *olagligt ingrepp i embryo* dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Denna lag träder i kraft den 20 .

12.

Lag

om ändring av fängelselagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i fängelselagen (767/2005) 5 kap. 9 § 2 mom. samt 20 kap. 1 § 1 mom. 5 punkten och 2 § 3 punkten, sådana de lyder, 5 kap. 9 § 2 mom. i lag 222/2022 och 20 kap. 1 § 1 mom. 5 punkten och 2 § 3 punkten i lag 393/2015, och
fogas till 5 kap. 1 § ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap

5 kap

Placering i fängelset

Placering i fängelset

1 §

1 §

Avdelningar i fängelser

Avdelningar i fängelser

En fånge vars könstillhörighet har fastställts ska placeras på en boendeavdelning i enlighet med det fastställda könet. Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan.

9 §

9 §

Beslutanderätt

Beslutanderätt

En sysselsättningsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om placering av fångar på avdelningar. En sysselsättningsansvarig eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en fånges egen begäran. Den överläkare som svarar för verksamheten på ett sjukhus vid Enheten för hälso- och sjukvård

En sysselsättningsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad tjänsteman som utför styrnings- eller övervakningsuppgifter beslutar om placering av fångar på avdelningar. *Enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar dock om placering av en fånge på en avdelning med stöd av 1 § 4 mom.* En sysselsättningsansvarig

Gällande lydelse

för fångar eller en av överläkaren förordnad läkare beslutar om intagning på sjukhuset och utskrivning därifrån.

20 kap

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En fånge eller en dömd får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottsåföljdsmyndighetens beslut som gäller

5) avskilt boende på egen begäran enligt 5 kap. 3 §, placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 6 § eller fortsatt placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 7 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En fånge eller en dömd får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottsåföljdsmyndighetens beslut som gäller

3) placering på en avdelning enligt 5 kap. 1 eller 2 § eller placering på en kontraktsavdelning enligt 5 kap. 4 §,

Föreslagen lydelse

eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en fånges egen begäran. Den överläkare som svarar för verksamheten på ett sjukhus vid Enheten för hälso- och sjukvård för fångar eller en av överläkaren förordnad läkare beslutar om intagning på sjukhuset och utskrivning därifrån.

20 kap

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En fånge eller en dömd får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottsåföljdsmyndighetens beslut som gäller

5) *placering av fången enligt 5 kap. 1 § 4 mom.*, avskilt boende på egen begäran enligt 5 kap. 3 §, placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 6 § eller fortsatt placering på en säkerhetsavdelning enligt 5 kap. 7 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En fånge eller en dömd får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottsåföljdsmyndighetens beslut som gäller

3) placering på en avdelning enligt 5 kap. 1 § 2 eller 3 mom. eller 2 § eller placering på en kontraktsavdelning enligt 5 kap. 4 §,

Denna lag träder i kraft den 20 .

13.

Lag

om ändring av häktningsslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i häktningsslagen (768/2005) 3 kap. 9 § 2 mom. samt 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten och 2 § 2 punkten, sådana de lyder, 3 kap. 9 § 2 mom. i lag 223/2022 och 15 kap. 1 § 1 mom. 1 punkten och 2 § 2 punkten i lag 394/2015, och
fogas till 3 kap. 1 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 394/2015 och 326/2019, ett nytt 5 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap

3 kap

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

Placering i fängelset, basvård och förflyttning

1 §

1 §

Placering i fängelset

Placering i fängelset

En häktad vars könstillhörighet har fastställts ska placeras på en boendeavdelning i enlighet med det fastställda könet. Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för den häktade eller någon annan.

9 §

9 §

Beslutanderätt

Beslutanderätt

En i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad sysselsättningsansvarig eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en häktads egen begäran och om placering på kontraktsavdelning. Enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar om förflyttning av en häktad. Enhetschefen för det mottagande fängelset eller en i

En i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad sysselsättningsansvarig eller säkerhetsansvarig eller en tjänsteman i chefsuppgifter inom styrning eller övervakning beslutar om avskilt boende på en häktads egen begäran och om placering på kontraktsavdelning. Enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning beslutar om *placering av en häktad på en avdelning med stöd av 1 § 5 mom. och om förflyttning*

Gällande lydelse

brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad säkerhetsansvarig i det mottagande fängelset beslutar om kortvarig förflyttning av en häktad enligt 6 a §, efter att ha hört enhetschefen för placeringsfängelset.

15 kap

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

1) avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En häktad får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

2) placering i fängelset enligt 3 kap. 1 §, placering i boende enligt 3 kap. 2 § 1 mom., placering på kontraktsavdelning enligt 3 kap. 2 a §, förflyttning till ett annat fängelse enligt 3 kap. 6 och 6 a § eller tillåtelse för en häktad att avlägsna sig från fängelset för att höras hos någon annan myndighet än en domstol enligt 3 kap. 8 § 2 mom.,

Föreslagen lydelse

av en häktad. Enhetschefen för det mottagande fängelset eller en i brottspåföljdscentralens arbetsordning förordnad säkerhetsansvarig i det mottagande fängelset beslutar om kortvarig förflyttning av en häktad enligt 6 a §, efter att ha hört enhetschefen för placeringsfängelset.

15 kap

Ändringssökande

1 §

Beslut i vilka ändring får sökas

En häktad får begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

1) *placering av den häktade enligt 3 kap. 1 § 5 mom.*, avskilt boende på egen begäran enligt 3 kap. 2 § 2 mom., användning av egna kläder enligt 3 kap. 3 § eller avvikelser från den normala kosten enligt 3 kap. 4 §,

2 §

Förbud mot att söka ändring

En häktad får inte begära omprövning av eller anföra besvär över Brottspåföljdsmyndighetens beslut som gäller

2) placering i fängelset enligt 3 kap. 1 § 1–4 mom., placering i boende enligt 3 kap. 2 § 1 mom., placering på kontraktsavdelning enligt 3 kap. 2 a §, förflyttning till ett annat fängelse enligt 3 kap. 6 och 6 a § eller tillåtelse för en häktad att avlägsna sig från fängelset för att höras hos någon annan myndighet än en domstol enligt 3 kap. 8 § 2 mom.,

Denna lag träder i kraft den 20 .